ALUSO.

compl

VALPERGA DI MASINO E DI CALUSO.

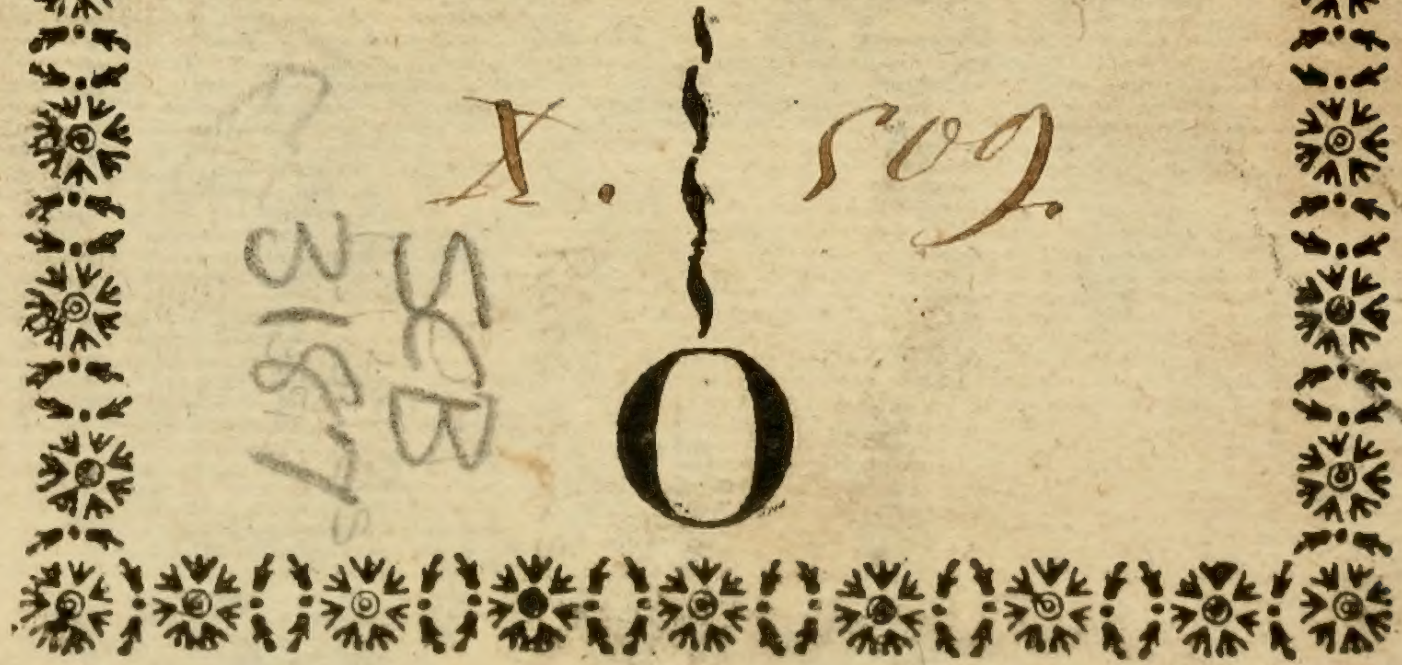

X. 1509.

1815 8SB

THE LIBRARY OF PRINCETON

(Collin) Rudolf Franz

M 7091

ΣΤΟΙΧΕΙΩΣΙΣ ΤΗΣ
Χειστιανῶν πίστεως, ἢ Κατηχισμός.

Τότε νῦν προσετέθη
ΚΑΤΗΧΙΣΜΟΣ ΑΛΛΟΣ
σωτομώτερος.

RVDIMENTA FIDEI
Christianæ, siue Catechismus.

Huic adiunctus nunc est
CATECHISMVS Alius magis compendiarius.

John Calvin

ANNO M. D. LXXV.

LIBRARY OF PRINCETON
1955
THEOLOGICAL SEMINARY

ΙΕΡΡΙΚΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ

Τοῖς Χριστιανοῖς Χριστιανῶν παίδων διδασκάλοις χαίρειν.

Πολλαὶ μὲν ἄλλαι κατὰ τὸν τῶν παίδων διδασκαλίαν τε καὶ παίδευσιν νοσοῦσιν οἱ καθ' ἡμᾶς χρόνοι νόσους, μίαν δ' ἁπασῶν χαλεπωτάτην καὶ βαρυτάτην, ταύτην, ὅτι τὸ θεομυσιάστατον τῆς διδασκαλίας μέρος, καὶ ἀφ' οὗ ἄρχειν παιδεύειν ἔχειν, τῶν παιδευόντων οἱ μὲν ὅλον ἐν λόγῳ οὐδ' ἐν ἀριθμῷ τίθενται, οἱ δὲ ἐν θεοσκαβλήματος ἢ παραρτήματος μοίρᾳ ἄγοντες φαίνονται. τῶν γὰρ χριστιανισμοῦ διδαγμάτων ἄλλοι μὲν τοῖς παισὶ μεταδιδόασιν οὐδὲ χρῆν, ἄλλοι δὲ ἐν τῇ τῶν ἀνθρωπίνων διδασκαλίᾳ οὐδεμίαν ἀκριβείας ὑπερβολὴν ἀπολείποντες, τὰ θεῖα ὡς ἐν παρόδῳ μόνον καὶ ἐκ παρέργου, καὶ ὡς περὶ ἀφοσιούμενοι διδάσκουσιν αὐτούς. θεὶ ὧν δὴ ἀνέχοι τὸ τοῦ Ἀγάθωνος,

Τὸ μὲν πάρεργον, ἔργον ὡς ποιούμεθα,
Τὸ δ' ἔργον ὡς πάρεργον ἐκπονούμεθα.

Οὔπω γὰρ ἦσαν τῆς τοῦ Δαβίδος συμβουλῆς

ανήκοοι εἰσὶν, ἢ συμβούλῳ γε χρῆσθαι αὐτῷ ἀπαξιοῦσι. βοᾷ γὰρ ὁδὸς καὶ μάλα
„γεγονὼς, Ἐν τίνι κατορθώσει νεώτερος τὴν
„ὁδὸν αὐτοῦ; ἐν τῷ φυλάξασθαι τοὺς λόγους
σου. Εὔδηλον ὂν ὅτι διὰ τούτων τῶν θείων
λογίων καὶ θεασμάτων ἔρευναν τοῖς νέοις
ἔχ ἥδιον (εἰ μὴ καὶ μᾶλλον) ἢ τελείοις ἀνδράσιν ἀναληφθῆναι ἀποφαίνει), ἵνα ταῦτα ἐκείνοις οἱονεὶ θεοδοτοιῆ. Οὐ χεῖρον ὂν μεμνῆσθαι ἡμᾶς ὧν ὁ Γρόδικος περὶ Ἡρακλέους διηγεῖται· ὅτι ἐπεὶ ἐκ παίδων εἰς ἥβην ὡρμᾶτο (ἐν ᾗ οἱ νέοι ἤδη αὐτοκράτορες γιγνόμενοι, δηλοῦσιν εἴτε τὴν διὰ ἀρετῆς ὁδὸν βέλτιον ὀπὶ τὸν βίον, εἴτε τὴν διὰ κακίας) ἐξελθόντα εἰς ἡσυχίαν καθῆσθαι, ἀπορουῦτα ὁποτέραν τῶν ὁδῶν τράπηται. εἰ οὖν τὸν Ἡρακλέα ἐκλέξασθαι τότε τὴν διὰ ἀρετῆς ὁδὸν, οἱ ἔξωθεν συγγραφεῖς θείᾳ μοίρᾳ θεολογίζονται, τοῦτο δηλονότι αἰνιττόμενοι, ὅτι τὴν διὰ κακίας τρέπεσθαι πεφύκασι μᾶλλον οἱ ἄνθρωποι, πῶς δεῖ τοὺς Χριστιανοὺς τῶν διδασκάλων τοῦ τῆς αἱρέσεως καταδύεσθαι, τὴν ὀρθὴν ὁδὸν ἄλλη τινὶ ἢ ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ

λογίοις ὑπὸ τῶν παίδων ζητεῖσθαι βουλομένους; πᾶν γὰρ τοὐναντίον, ἀνωφελὴς καὶ ὀλίγου δέω εἰπεῖν ὀλεθρία πᾶσα αἵρεσίς ἐστι, μὴ αἱρεθέντος θατέρου τῶν θείου βουλήματος. ποῦ δ' ἔστι τοῦτο αἱρεῖν ἐστιν; ἆρα παρὰ Πλάτωνι, ἢ Ἀριστοτέλει, ἢ τινι ἄλλῳ τῶν πάνυ φιλοσόφων; οὐμμοιω, ἀλλὰ παρὰ τοῖς θεοπέμπτοις καὶ θεοπνεύστοις συγγεγραφόσιν, ὧν τὰ συγγράμματα κατ' ἔχω, ὡς πρέπει καὶ ἄξιόν ἐστι, βιβλία καλεῖται. πᾶσα γὰρ ἁπλῶς ἡ περὶ τὰ θεῖα σοφία, τῆς τοῦ Χριστοῦ γνώσεως ἀπηρτημένη, ματαιοφροσύνη τις ἐστί· πᾶσά τε ἀρετὴ πλὴν τῆς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Χριστοῦ οὐ γινώσκουσι θεοσεβοῦσα, ἀψύχῳ τινὶ σώματι ἔοικε. Εἰ δ' οὕτως ἔχει ταῦτα, οὐκ ἄρα ἐστὶν ὅπως οὐκ ἂν πλείστου ἄξια τοῖς σοφοῖς τῶν παιδευτῶν εἴη ὅσα τῶν συγγραμμάτων τὴν μὲν γλῶτταν ἑλληνίζει, τῷ δὲ νῷ χριστιανίζει. Τοιοῦτοις γὰρ οἱ παῖδες ἐγγυμναζόμενοι ἀλλοτρίαν μὲν ἀπαιδεύτοις γλῶτταν, ὅμως δ' οἰκειότατον ἕδος τ' ἑαυτῶν Χριστιανικῆς θρησκείας ταῖς μαλακαῖς ἀπομάττονται ψυχαῖς. ἄμφω δὲ ταῦτα τὸ παρὸν

βιβλίον, βραχὺ μὲν ὄν, ἐν βραχεῖ δὲ πολλὰ περιέχον, τοῖς ἑλληνοχριστανίζειν ὑπερθυμοῦσιν οἶμαι ποιῆσειν. ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς ἐν αὐτῷ ἐρμηνείας, λέγω δὲ τῆς ἐν ἐκλογῇ ὀνομάτων καὶ συνθέσει καιρίας, ἄλλος εἰπάτω (οὐ γὰρ εἰμι οἷος περιαυτολογεῖν) τῇ δὲ ἐν αὐτῷ διδασκαλουμένῃ παιδείᾳ αὐτὰ τὰ κατ' ἐξοχὴν, ὡς εἴρηται, καλλίμμαθα βιβλία (ἐξ ὧν ἐκείνη, ὡς εἰκὸς, συνηρανίσθη) ἀποχρώντως μαρτυρήσει.

Ἄγετε δίνεω ὑμεῖς ὅσοις τῆς ἀκριβοῦς παιδεύσεως μέλει, τοῦτο τὸ βιβλιάριον ἢ διοῦτό τι τοῖς παισὶ προσφέρετε, καὶ ἐν αὐτῷ διημερεύειν τε καὶ διανυκτερεύειν αὐτοὺς κελεύετε· εἰ δ' ἐστε πλικούτοις μηδὲ καθ' ὅναρ, τὸ δὴ λεγόμενον, εἰς τὰ τ' ἔξωθεν συγγραφέων διδάγματα παρακύπτειν, ἀλλὰ φθάνετε διδάσκοντες αὐτοὺς ἵν' τὸ μέγιστον παρὰ Χριστιανοῖς ἀγαθὸν, πρὸ τῶν φιλοσόφων περὶ τούτου διαπληκτισμὸν ἐκκίνδυνον· ἵνα μὴ λάθωσιν αἰτὶ Χριστιανῶν καλῶν κἀγαθῶν φιλόσοφοι καλοὶ κἀγαθοὶ ὄντες. Ἔρρωσθε.

παπὶ τῷ περὶ τὸν χριστιανισμὸν
νοσοῦπι ὑγιαίνειν.

Ὦ ταὶ ἄκυρον, κ' ἐν φρεσὶν βάλε λόγον.
Γάλαι μὲ ὅσοι τύγχανον Πλατωνι-
Ἢ ἢ ὁπουδὲν τ' σοφῶν ἐπώνυμοι, [κοὶ,
Ἔσπευδον αὐτὸ μανθάνειν τὰ δόγματα·
Κ' οὐδεὶς μαθητὴς τὸν καθηγητὴν ἑὸν
Ἅπαξαπλοῦς ἐξερεῖν ἠξίωτο·
Σὺ δὲ Γλάπωνος οὐ πέλεις φερώνυμος,
Ὃς θνητὸς ἀνὴρ θνητά τε φρονῶν ἔφυ,
Γρὸς φῶς ἀληθὲς ἠλαωμένος φρένας·
Ἐπώνυμος δὲ κρείττονος διδασκάλου,
Χριστοῦ, ὃς ἡμᾶς ἐκ πάλαι παίδευσεν τέχνας
Κύδος φερούσας καὶ κλέος βροτοῖς πάρα,
(Οὔπω γὰρ ὄφις πᾶς ἐτοιμάζετο σοφὸς)
Μᾶλλον δ' ἀληθεῖς καὶ τέχνας φερεσβίους,
Φάος θ' ὁδηγοῖς κἀτράπου σωτηρίας,
Ἧς πάντας ἀνδρῶν ἐσμὸς ἥμαρτεν σοφῶν·
Εἶτ' οὐ μέλει σοι τῶνδε τῶν διδαγμάτων;
Αἰδὼς τε ζῶπον σοὶ καλεῖν διδάσκαλον,
Ὃ ταὶ φόβηθι μὴ ὃν αἰσχύνῃ ταχύ,
Τρέμοντα σοῦ καί σ' ἐπαισχυνθῇ ποτέ.

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

ΔΙΑΛΕΓΟΝΤΑΙ Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ Ο ΜΑΘΗΤΗΣ· ΗΓΟΥΝ Ο ΔΙΔΑΚΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΙ Ο ΠΑΓΚΑΡΠΙΟΣ.

Δ. ΠΟΤΕΡΟΝ ΚΑΛΟΝ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΟΝ ΕΣΤΙ ΤΟ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΒΙΟΥ ΤΕΛΟΣ;

Μ. ΤΟ ΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΤΟΝ ΘΕΟΝ, ΥΦ' Ο ΕΚΤΙΣΘΗΣΑΝ, ΓΙΝΩΣΚΕΙΝ.

Δ. ΤΙΝΑ ΑΙΤΙΑΝ ΕΧΕΙΣ ΑΠΟΔΟΥΝΑΙ Ο ΛΕΓΕΙΣ;

Μ. ΟΤΙ ΕΚΕΙΝΟΣ ΔΙΑ ΤΟΥΤΟ ΕΚΤΙΣΕ ΤΕ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟΝ ΚΑΤΩΚΙΣΕΝ ΗΜΑΣ, ΙΝΑ ΑΥ ΗΜΙΝ ΔΟΞΑΘΗ. ΚΑΙ ΜΑΛΙΣΤΑ ΚΑΙ ΕΙΚΟΣ ΤΗΣ ΕΚΕΙΝΟΥ ΔΟΞΗΣ ΣΠΟΥΔΑΖΟΝΤΑΣ ΗΜΑΣ ΔΙΑΠΕΛΕΙΝ ΤΟΝ ΒΙΟΝ, ΕΠΕΙΔΗ ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥΤΟΥ ΤΥΓΧΑΝΕΙ ΩΝ.

Δ. ΤΙ ΔΕ ΟΤΙ ΤΟ ΣΕΜΝΟΤΕΡΟΝ ΚΑΙ ΜΕΓΙΣΤΟΝ ΤΩΝ ΠΑΡ' ΑΝΘΡΩΠΟΙΣ ΑΓΑΘΩΝ;

Μ. ΑΥΤΟ ΤΟΥΤΟ.

Δ. ΤΙΝΟΣ ΕΝΕΚΑ ΜΕΓΙΣΤΟΝ ΤΟΥΤ' ΑΓΑΘΟΝ ΝΟΜΙΖΕΙΣ;

Μ. ΟΤΙ ΑΥ ΔΙΑ ΤΟΥΤΟΥ ΚΑΛΛΙΟΝ ΗΜΙΝ ΤΑ ΑΛΛΑ ΤΩΝ ΖΩΩΝ ΦΕΡΟΙΤΟ ΑΝ.

Δ. ΕΝΤΕΥΘΕΝ ΟΥΝ ΔΗΛΟΝ ΟΤΙ ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ Ο ΣΚΟ-

DE FIDE.

COLLOQVVNTVR præceptor & discipulus, videlicet minister Euangelii & puer.

M QVIS humanæ vitæ præcipuus est finis?

P. Vt Deum, à quo conditi sunt, homines ipsi nouerint.

M. Quid causæ habes cur hoc dicas?

P. Quoniam nos ideo creauit, & collocauit in hoc mundo, quò glorificetur in nobis. Et sanè vitam nostrã, cuius ipse est initium, æquum est in eius gloriam referri.

M. Quod verò est summum bonum hominis?

P. Illud ipsum.

M. Quamobrem id tibi summum bonum habetur?

P. Quia eo sublato infelicior est nostra conditio quàm quorumuis brutorum.

M. Ergo vel inde satis perspicimus

nihil posse homini infelicius contingere quàm Deo non viuere.

P. Sic res habet.

M. Porrò, quænam vera est ac recta Dei cognitio?

P. Vbi ita cognoscitur vt suus illi ac debitus exhibeatur honor.

M. Quænam verò eius ritè honorandi est ratio?

P. Si in eo sita sit tota nostra fiducia: si illum tota vita colere, volũtati eius obsequendo, studeamus: si eũ, quoties aliqua nos vrget necessitas, inuocemus, salutem in eo quærẽtes, & quicquid expeti potest bonorum: si postremò tum corde, tum ore illum bonorum omnium solum autorem agnoscamus.

M. Verùm, vt hæc discutiantur ordine, & fusius explicentur, quod in hac tua partitione primum est caput?

P. Vt totam in Deo fiduciam nostram collocemus.

χατος τῆς δυτυχίας ὅρος, τὸ μὴ ζῆν ἀρέσκοντως τῷ Θεῷ.

Μ. Οὕτως.

Δ. Ποία δέ ἐς ἡ ἀληθὴς καὶ ὀρθὴ τοῦ Θεοῦ γνῶσις;

Μ. Τὸ οὕτως αὐτὸν γνῶναι ὥστε τὴν προσήκουσαν αὐτῷ τιμὴν ἀπονέμειν.

Δ. Τί δὲ ποιοῦντες, τὴν πρέπουσαν αὐτῷ προσάπομεν τιμήν;

Μ. Ἐὰν ἐκείνῳ μόνῳ πεποιθότες ὦμεν, καὶ οὕτω σέβωμεν αὐτὸν ὥστε κατὰ πάντα ἀπειθεῖς αὐτῷ εἶναι· ἔτι δὲ καὶ ἐὰν ἐκεῖνον, ἀμηχανίᾳ συνεχόμενοι, ὃν καλοῦμεν, καὶ πρὸς αὐτὸν καταφεύγωμεν, σωτηρίαν καὶ παν ἀγαθὸν, ὃ ἔστιν ἡμεῖν ἐνδέχεται, παρ' αὐτοῦ προσδοκῶντες. τὸ τελευταῖον δὲ, ἐὰν οὕτω διανοώμεθα περὶ αὐτοῦ ὡς μόνου πάντων ἀγαθῶν αἴτιον καὶ χορηγοῦντος· καὶ οὐ διανοώμεθα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξαγορεύωμεν καὶ φανερὸν ἅπασι ποιώμεθα.

Δ. Ἵνα δὲ ἐν τάξει ἐξετάσωμεν ταῦτα, καὶ διὰ πλειόνων διεξέλθωμεν, τί τὸ πρῶτον τῆς σῆς διαιρέσεως κεφάλαιόν ἐστι;

Μ. Τὸ δεῖν ἡμᾶς τῷ Θεῷ πεποιθέναι.

Δ. Πῶς δὴ τοῦτο γένοιτο ἄν;

Μ. Ἐὰν ἐκεῖνον παντοκράτορά τε καὶ πανάγαθον γινώσκωμεν ὄντα.

Δ. Ἆρά γε ἀρκεῖ τοῦτο;

Μ. Οὐδαμῶς.

Δ. Διὰ τί;

Μ. Ὅτι οὐκ ἄξιοι ἐσμὲν βοηθείας παρ' αὐτοῦ δυνάμεως τυχεῖν, οὐδὲ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ δωρεῶν ἀπολαύειν.

Δ. Τί οὖν ὀφείλεται πλέον;

Μ. Τὸ ἔκαστον ἡμῶν πεπεῖσθαι ὅτι ἐκεῖνος φιλεῖ αὐτόν, πατήρ τε καὶ σωτὴρ αὐτοῦ εἶναι ἄξιοι.

Δ. Πόθεν δὲ τοῦτο δῆλον ἡμῖν ἔσται;

Μ. Ἐκ τῶν ἱερῶν αὐτοῦ λογίων, ἐν οἷς τὸ ἔλεον αὐτοῦ τὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστόν, φανερὸν ἡμῖν ποιεῖται, τῆς τε αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης καὶ ἀνοίας μάρτυρον παρέχεται.

Δ. Πᾶσα οὖν ἀνάγκη ὅστις τὸν τοῦ Θεοῦ μέλλοντα ποιήσεσθαι, πρότερον ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ἐκεῖνον γνῶναι.

Μ. Παίυ μὲν οὖν.

Δ. Τὸ νῦν ἔχον τὰ τῆς γνώσεως ταύτης κεφάλαια ἥδέως ἄν σου διὰ βραχέων διεξιόντος ἀκούσαιμι.

M. Qualiter autem id fiet?

P. Vbi omnipotentem nouerimus, & perfectè bonum.

M. Satísne hoc est?

P. Nequaquam.

M. Quamobrem?

P. Quia indigni sumus quibus adiuuandis potentiam exerat, & in quorum salutem, quàm bonus sit ostendat.

M Quid ergo præterea opus est?

P. Nempe vt cum animo suo quisque nostrûm statuat ab ipso se diligi, eúmque sibi & patrem esse velle, & salutis autorem.

M. Vnde autem nobis id constabit?

P. Ex verbo ipsius scilicet, vbi suam nobis misericordiam in Christo exponit, & de amore erga nos suo testatur.

M. Fiduciæ ergo in Deo collocandæ fundamentũ ac principium est "eum in Christo nouisse. Ioan. 17.3

P. Omnino.

M. Nunc, quænam sit huius cognitionis summa, paucis audire abs te velim.

P. In fidei confeſſione, vel potius in formula confeſſionis, quam inter ſe communem habent Chriſtiani omnes, continetur. Eam vulgò Symbolum Apoſtolorum vocant, quòd ab initio Eccleſiæ recepta ſemper fuerit inter omnes pios: & quòd vel ab ore Apoſtolorum excepta fuerit, vel ex eorum ſcriptis fideliter collecta.

M. Recita.

P. Credo in Deum Patrẽ omnipotentem, creatorem cæli & terræ: & in Ieſum Chriſtũ Filiũ eius vnicum, Dominum noſtrũ: qui conceptus eſt è Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine: paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepul-

Μ. Ἐκεῖνά ὅτι τὰ περιεχόμενα τῇ ὁμολογήσει τῆς πίστεως, μᾶλλον δὲ τῷ τύπῳ τῆς ὁμολογήσεως τῷ παντων Χριστιανῶν κοινῷ ὄνομα. Σύμβολον ἢ σύμβολον τῶν Ἀποστόλων ὀνομάζειν ἔθος, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐκκλησίας ἀεὶ παρὰ παντων τῶν ὀρθοδόξων ἀποδοχῆς ἠξιώθη· καὶ ὅτι ὅτι ἀπὸ τῶν στόματος τῶν Ἀποστόλων παρελήφθη, ἢ ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν μετὰ πάσης ἀκριβείας συνειλέχθη.

Δ. Λέγε μοι αὐτό.

Μ. Πιστεύω εἰς Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς· καὶ εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, Κύριον ἡμῶν· συλληφθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, γεννηθέντα ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου, παθόντα ὑπὸ Ποντίου Πιλάτου, σταυρωθέντα, θανόντα, καὶ

ταφέντα· κατελθόντα εἰς ἅ-
δου· τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάν-
τα ἐκ νεκρῶν· ἀνελθόντα εἰς
οὐρανούς, καθεζόμενον ἐκ δε-
ξιῶν Θεοῦ πατρὸς παντοκράτο-
ρος· ὅθεν μέλλει ἔρχεσθαι κρῖναι
ζῶντας καὶ νεκρούς. Πιστεύω εἰς
πνεῦμα ἅγιον. πιστεύω τὴν ἁ-
γίαν ἐκκλησίαν καθολικήν, ἁ-
γίων κοινωνίαν, ἄφεσιν ἁμαρ-
τιῶν, σαρκὸς ἀνάστασιν, ζωὴν
αἰώνιον. Ἀμήν.

Δ. Ἵνα δὴ ἀκριβῶς ἕκαστον τούτων τῷ νῷ
καταλαμβάνωμεν, εἰς πόσα μέρη ταύτην
τὴν ὁμολόγησιν διαιρήσομεν;

Μ. Εἰς τέτταρα, τάχιστα.

Δ. Ἐκεῖνα δή μοι διηγοῦ.

Μ. Τὸ μὲν πρῶτον περὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ παντο-

tus: descendit ad inferos: tertia die resurrexit ex mortuis: ascendit in cælũ, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotẽtis: inde venturus ad iudicandum viuos & mortuos. Credo in Spiritũ sanctũ: credo sanctã Ecclesiã catholicã, sanctorũ cõmunionẽ, remissionẽ peccatorũ, carnis resurrectionẽ, vitã æternam. Amen.

M. Vt penitus intelligantur singula, in quot partes hanc confessionem diuidemus?

P. In quatuor præcipuas.

M. Eas mihi recense.

P. Prima ad Deum Patrem spectã-

bit. Secunda erit de Filio eius Iesu Christo, quæ etiam totam redemptionis humanæ summam complectitur. Tertia erit de Spiritu sancto. Quarta de Ecclesia, & diuinis in ipsam beneficiis.

M. Quum nonnisi vnus sit Deus, cur hîc mihi tres commemoras, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum?

P. Quoniam in vna Dei essentia Patrem intueri nos conuenit, tanquam principium & originem primámve rerũ omnium causam: deinde Filium, qui sit æterna eius sapientia: postremò Spiritum sanctum, tanquam eius virtutem, per omnia quidem diffusam, quæ tamen perpetuò in ipso resideat.

M. Inde significas nihil esse absurdi si in vna Diuinitate distincta constituamus has tres personas, Deúmque propterea non diuidi.

P. Ita est.

M. Recita iam primam partem.

P. Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ.

σαμ. τὸ δεύτερον, περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὃ καὶ τὸν ὅλον τῆς ἡμετέρας ἀπολυτρώσεως οἰκονομίαν περιέχει. τὸ τρίτον, περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. τὸ δὲ τέταρτον, τῆς τε ἐκκλησίας περὶ καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν ἀνταποδόσεων.

Δ. Γῶς ἦ, Θεοῦ γε ἐνὸς ὄντος, ἐνταῦθά μοι τρεῖς καταλέγῃς, τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα;

Μ. Οὐκ ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ θείᾳ οὐσίᾳ ἡμῖν τὸν πατέρα σκεπτέον, ὡς πάντων ἀρχὴν καὶ προῶτον αἴτιον ὑπάρχοντα· εἶτα τὸν υἱόν, ὡς τοῦ ἐκείνου λόγον σοφίαν ὄντα· ἔτι δὲ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὡς αὐτοῦ δύναμιν, τοῦ δι' ἁπάντων μὲν διήκουσαν, ὅμως ἐν αὐτῷ ἀεὶ διαμένουσαν.

Δ. Ἐκ τούτου δηλοῖς ὅπως ἄτομον τὴν αὐτὴν θείαν οὐσίαν βεῖς ὑποστάσεις προσλαβεῖν διωρισμένως, οὐδὲν ἧττον ἀδιαιρέτου μένοντος τοῦ Θεοῦ.

Μ. Καὶ μάλα.

Δ. Λέγε δή νυνὶ τὸ προῶτον μέρος.

Μ. Πιστεύω εἰς Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς. "

Δ. Διὰ τί αὐτὸν πατέρα καλεῖς;

Μ. Εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀποσκοπῶν, ὃς αὐτὸς σοφία ὄν, γεννηθεῖσα ἐξ ἐκείνου πρὸ αἰώνων· καὶ ὃς ὕστερον εἰς τὸν κόσμον παρῆλθεν, ὑὸς ὢν αὐτοῦ ἐφανερώθη, καὶ δι' ἐμοῦ ἐμαρτυρήθη. ἢ ὅτι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πατὴρ ὁ Θεός ἐστι, ταύτῃ δὴ καὶ πατέρα ἡμῶν εἰκότως συλλογιζόμεθα.

Δ. Πῶς ὃν παντοκράτορα εἰκότως νοεῖς;

Μ. Οὐκ ἐννοῶ ἐκεῖνον κράτος μὴ ἔχειν, ἢ ὅτι γε μὴ πάντα κτίσματα πᾶν ὑποχείριον ἔχειν, πάντα τε αὐτὸν τῇ ἰδίᾳ θεωρίᾳ διέπειν, τὸν κόσμον διακυβερνῶντα ἢ αὖ αὐτῷ δοκῇ, ὥστε μηδὲν παρ' ὃ βούλεται γίνεσθαι.

Δ. Οὔκουν, κατὰ γε τὸν σὸν λόγον, ἀρχὴν τοῦ Θεοῦ κράτος ὄν, μᾶλλον δὲ ἀεὶ τοῖς πράγμασι ἐνεργοῦν θεόσκει), ὥστε μηδὲν τῶν πραττόντων εἰ μὴ πρόξαντος ἢ συγχωρήσαντός γε ἐκείνου γίνεσθαι.

Μ. Οὕτως.

Δ. Διὰ τί δὲ ἐπάγεις ὅτι οὐρανοῦ τε καὶ γῆς ποιητής ἐστιν;

Μ. Ἐπειδὴ ἑαυτὸν ἡμῖν διὰ τῶν ἰδίων ἔργων

M. Cur Patrem nominas? «

P. Christi primùm quidem intuitu, qui & sapientia eius est, ab ipso genita ante omne tempus: & missus in hunc mundum, declaratus fuit eius filius. Hinc tamen colligimus, quum Deꝰ Iesu Christi sit pater, nobis quoque esse patrem.

M. Quo sensu nomen illi Omnipotẽ- «
tis tribuis?

P. Non hoc modo potentiam ipsum habere quam non exerceat, sed omnia ipsum habere sub manu & imperio: prouidentia sua gubernare mundum, arbitrio suo omnia constituere: & quicquid contingit, prout visum est moderari.

M. Itaque non otiosam Dei potentiam fingis, sed talem esse reputas quæ manum operi semper admotam habeat: sic vt nihil nisi per ipsum eiúsque decreto fiat.

P. Sic est.

M. Quorsum addis, Creatorem cæ- «
li & terræ?

P. Quoniam "per opera se nobis pa- Psal. 104.

 Rom. 1. c

tefecit, in illis quoque nobis quærendus est. Neque enim essentiæ eius capax est mens nostra. Est igitur mundus ipse veluti speculum quoddam, in quo eum possimus inspicere, quatenus eum cognoscere nostra refert.

M. Per Cælum & Terram ánnon quicquid præterea creaturarum extat, intelligis?

P. Imò verò: sed his duobus nominibus continẽtur omnes, quòd aut cælestes sint omnes, aut terrenæ.

M. Cur autem Deum Creatorẽ duntaxat nuncupas, quum tueri conseruaréque in suo statu creaturas, multo sit præstantius quàm semel condidisse?

P. Neque verò hac particula indicatur tantùm, sic opera sua Deum semel creasse vt illorum postea curam abiecerit: quin potius sic habendum est, mundum, vt initio fuit ab eo conditus, ita nunc ab eo

φανερὸν ἐποίησεν, δῆλον ὅτι ἐν αὐτοῖς ὑφ' ἡμῶν ζητητέος. τοῦτ' ἔστιν, ὅτι ἐκ τούτων ἡμᾶς ποῖός τοτ' ὄξι πεπαίδευται θεσπίκει. τὴν γὰρ ἐκείνου οὐσίαν διανοίᾳ θεωλαβεῖν, ἐν τοῖς ἀδυνάτοις ἡμῖν ὄξιν. ὁ νόμος οὖν ὡς θεσπρόπον τιθέκειται, ἐν ᾧ καταπείζεσθαι αὐτὸν δυναίμεθ' ἄν, καθόσον αὐτὸν ἡμῖν γνῶναι συμφέρει.

Δ. Τῷ οὐρανῷ δὲ ἐν τῇ γῇ δ' ἐς ταὶς λοιπαὶς κτίσεσι συμπεπλαμένοις;

Μ. Παίυ μὲν οὖν. δυσὶ γὰρ ὀνόμασι τούτοις αὐταὶ θεέχονται, ὅτι οὐραίαι πᾶσαι ἢ γήϊναι εἰσίν.

Δ. Διὰ τί γὰρ τὸν Θεὸν κτίσιν ἐπονομάζεις ἁπλῶς, εἶγε τὸ σωέχον τε καὶ διασώζειν ἀεὶ τὰς κτίσεις οὕτως ὥστ' ἐξ ἀρχῆς ἔλαχον φύσιν, ταύτην εἰς τέλος διαφυλάττειν, μεῖζον πολλῷ τῷ μέτρῳ ὄξιν ἢ τὸ ἅπαξ ἐκείνας κτίσαι;

Μ. Ἀλλὰ γὰρ οὐ διὰ τύπου δηλοῦται τὸ ὀνόματος ὅτι πάντα ὅτως ἐδημιούργησεν ὥστε αὐτὰ ὕστερον ἀπρόσκοπτα καταλιπεῖν· μᾶλλον γὰρ δεῖ νοεῖν ὅτι ὡς θεῤ τοκαταρχὰς τὸν κόσμον ἔκτισεν, οὕτω καὶ νῦν αὐτὸν ὡσαύτως

ἀεὶ ἔχοντα καὶ ὑδεμίαν μεταβολὴν δεχόμενον διατηρεῖ· ὥστε τὸν ὑρανὸν κτίσιν χωρὶς τῆς αὐτοῦ δυνάμεως μηδὲ ὑφεστηκέναι δύασθαι. πῶς δὲ τύπις, αὐτὸν, πάντα ἐπιστάμενα ἔχοντα, ἀναίκη ὄντι πάντων κυβερνητικῷ καὶ διασώτικῷ εἶ. διὸ καὶ καθόσον ὑρανοῦ τε καὶ γῆς δημιουργὸς, τυγχάνει ὢν, νοεῖν πεφύκει ὅτι καὶ ἐκεῖνός ὄντι μόνος ὑπὸ τῆ ἑαυτοῦ ἀγαθότητι, δυνάμει τε καὶ σοφία ἅπασαν τὴν φύσεως κατάσασιν διευθύνων· ὁ τοῖς ὄμβρους τε καὶ τοῖς αὐχμοῖς καὶ χάλαζαν, ἄνεμός τε χειμῶνας καὶ ἀνίαν ὀπτέμπων· καὶ ὃς τῆ ἑαυτοῦ ἀγαθωσύνη τὴν γῆν ποτὲ μὲν ὔκαρπον ποιεῖ, ποτὲ δὲ πάλιν ἄκαρπον, τὸν ἑαυτοῦ χείρονα αἰτιλλων· ἀφ' οὗ ὑγείαν τε καὶ νοσοι ἔρχονται· συνελόντι δ' εἰπεῖν, ἐκεῖνός ὄστιν ᾧ πάντα ὅτω πείθεται ὥστε χρῆσθαι αὐτοῖς ὅ, τι αὐ βόλητα δύασθαι.

Δ. Περὶ δὲ τῶν δαιμόνων καὶ τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων πῶς ἡμᾶς γνώμης ἔχειν πεφύκε; ἆρα καὶ αὐτοὺς ὑπ' ἐκείνου ἄρχεσθαι ἐρᾷς;

Μ. Καίτοι ἐκείνους ὁ τῷ ἑαυτοῦ πνεύματι

conſeruari : nec aliter & terram & alia omnia ſtare, niſi quatenus eius virtute & quaſi manu ſuſtinentur. Præterea quum ſic omnia ſub manu habeat, inde etiam conficitur ſummum eſſe moderatorem omniũ ac dominum. Itaque ex quo creator eſt cæli ac terræ, intelligere conuenit eum eſſe vnũ qui bonitate, potentia & ſapientia ſua totum naturæ curſum atque ordinem regat: qui pluuiæ ſimul ac ſiccitatis, grandinum, aliarúmque tempeſtatum ac ſerenitatis ſit autor: qui benignitate ſua terram fœcundet, eámque rurſus, manum ſuam retrahendo, ſterilem reddat : à quo ſanitas ſimul ac morbi proueniant : cuius denique imperio ſubiaceant omnia, & nutui obſequantur.

M. De diabolis autem & impiis quid ſentiemus ? an eos quoque dicemus illi ſubeſſe?

P. Quanquã Spiritu eos ſuo non gu-

bernat, sua tamen potestate, tāquam fræno, eos coercet, vt ne mouere quidē se queant, nisi quoad illis permittit. Quinetiam voluntatis suæ facit ministros, vt inuiti ac præter suum consilium exequi quod illi visum fuerit cogantur.

M. Quid ad te ex eius rei cognitione vtilitatis redit?

P. Plurimum. Malè enim ageretur nobiscum, si diabolis & impiis hominibus præter Dei voluntatē quicquam liceret: adeóque tranquillis animis nunquam essemus, nos eorum libidini expositos esse cogitantes. Verùm tunc demum tuto conquiescimus vbi frænari eos Dei arbitrio, & tanquam in arcto contineri scimus, nequid nisi eius permissu possint: quum præsertim Deus ipse nobis se tutorē fore salutísque præsidem receperit.

M. Nunc ad secundam partem veniamus.

P. Ea est, credere nos in Iesum Christum, Filium eius vnicum, Dominū nostrum.

διακυβερνᾷ, ὅμως τῷ ἑαυτῷ κράτει, οἱονεὶ ψαλίῳ, ὅτῳ κατέχῃ ὥστε μηδὲ κινεῖν ἑαυτοὺς οἵους τε εἶναι ἐμὴ ἐξουσίαν ὄντος ἐκείνου. ἀλλὰ καὶ ὁσάκις αὖ πρὸς στάσιν αὐτοῖς ἐθελήσῃ, ἐκείνους τὸ κελευόμενον ποιεῖν καὶ ἄκοντας καταναγκάζει.

Δ. Τί δέ σε ὠφελεῖ τὸ ταῦτα γνῶναι;

Μ. Οὐκ ἐλάχιστα δῆτα. κακῶς γὰρ αὖ ἐφέρετο τὰ ἡμέτερα ἔνιοι δαίμονές τε καὶ οἱ πονηροὶ τῶν ἀνθρώπων ἀναγκάζεσθαί τι ἄκοντας τοῦ Θεοῦ ἐδιώκοντο· καὶ οὐδέποτε τὴν ψυχὴν ἀμέριμνον καὶ ἄφοβον εἶχομεν αὖ, τῇ αὐτῶν ὀπαδυμίᾳ ὑποχείριους ἡμᾶς εἶναι δοκοῦντες. νυνὶ δὲ εἰδότας ἡμᾶς ὅτι ὁ Θεὸς πρὸς ἐκείνων ὁρμὰς οἱονεὶ χαλινῷ τινι αὐαιρεῖται, ὥστε μηδὲν ἀνθρώπων ποιεῖν δύνασθαι εἰ μὴ συγχωροῦντος ἐκείνου, ἄξιον θαρρεῖν τε καὶ ἀφραίνεσθαι· ἄλλως τε καὶ ἐπεὶ ὁ Θεὸς ὑπέρασπιστὴς καὶ ἀλεξίκακος ἡμῖν ἔσεσθαι ἐπαγγέλλεται.

Δ. Ἰθι δή, πρὸς τὸ δεύτερον μέρος μεταβαίνωμεν.

Μ. Καὶ εἰς Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, Κύριον ἡμῶν.

Δ. Τί δὲ ἐν κεφαλαίῳ περιέχει;

Μ. Οτι τὸν τοῦ Θεοῦ υἱὸν, σωτῆρα ἡμέτερον εἶναι πιστευτέον. περιέχει δὲ καὶ ὃν τρόπον ἡμᾶς τοῦ θανάτου ἀπολυτρώσας, σωτηρίαν περιεποιήσατο ἡμῖν.

Δ. Τί δὲ σημαίνει τὸ τὸ ὄνομα Ἰησοῦς, ὅπερ ἐκεῖνον ὀνομάζεις;

Μ. Σωτῆρα δηλονότι. ἐκ ἀγγέλου γὰρ ἐτέθη κατὰ τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσταγμα.

Δ. Ἀρ' οὖν τοῦτο περὶ πλείονος ποιήσασθαι δεῖ ἢ εἰ ἐκ ἀνθρώπων αὐτὸ ἔλαβεν;

Μ. Παντάπασι μὲν οὖν. εἰ γὰρ οὕτως ὀνομάζεσθαι αὐτὸν ὁ Θεὸς παρεγγυᾷ, τῷ ὄντι φερώνυμον ἀνάγκη εἶναι.

Δ. Τὸ δὲ Χριστὸς, τί;

Μ. Ταύτῃ γε τῇ προσηγορίᾳ πάλιν τὸ ἐκείνου ἔργον δηλοῦται σαφέστερον. ἐκ ταύτης γὰρ ὅτι καταμαθεῖν ὅπως ὁ πατὴρ ἔχρισεν αὐτὸν ἵνα βασιλέα καὶ ἀρχιερέα καὶ δὴ καὶ προφήτην καταστήσῃ.

Δ. Τῷ τοῦτο τεκμαίρεσθαι ἔχεις;

Μ. Οτι ἡ ἱερὰ γραφὴ πρὸς τέλος ταῦτα χρίσαι ἔωθε χρῆσθαι, ἅπερ τῷ Χριστῷ πολλαχοῦ φανερὸν ὅτι πεποίηται.

M. Quid præcipuè complectitur?

P. Filium Dei nobis esse Seruatorẽ: simulque modum explicat quo nos à morte redemerit, vitámque acquisierit.

M. Quid significat nomen Iesu, quo eum appellas?

P. Seruatorem videlicet. Porrò * Filio Dei hanc appellationem indidit Angelus, ipsius Dei iussu. Matt. 1. d.

M. Estne hoc pluris quàm si homines illi indidissent?

P. Omnino. Nam quum sic nuncupari velit Deus, talem quoque esse prorsus necesse est.

M. Quid deinde valet nomẽ Christi?

P. Hoc epitheto melius etiamnum exprimitur eius officium. significat enim vnctum esse à Patre in Regem, Sacerdotem ac Prophetam.

M. Quî scis istud?

P. Quoniam ad hos tres vsus Scriptura vnctionem accõmodat: deinde hæc tria quæ diximus, sæpe Christo tribuit.

M. Sed quo olei genere vnctus fuit?

P. Non visibili, quale in consecrandis antiquis Regibus, Sacerdotibus & Prophetis, fuit adhibitum : sed præstantiori, hoc est Spiritus sancti donis, qui veritas est externæ illius vnctionis.

M. Quale verò hoc eius regnum est quod commemoras?

P. Spirituale, quod verbo & Spiritu Dei continetur: quæ iustitiam & vitam secum ferunt.

M. Sacerdotium verò?

P. Officium est ac prærogatiua sistendi se in Dei conspectum, ad obtinendam gratiam, & sacrificii quod illi acceptum sit oblatione iram eius placandi.

M. Iam quo sensu Prophetam Christum nominas?

P. Quia quum in mundum descendit, Patris se legatum apud homines " & interpretem professus est. Idque in eum finẽ, vt Patris voluntate ad plenum expositа, colophonem adderet prophetiis omnibus.

Esa. 61.a. heb. 1.a.

Δ. Ποίῳ δὲ ἐλαίῳ ἔοικε κέχρισαι;

Μ. Οὐ τῷ ὁρατῷ γε, δι' οὗ ἡ τῶν πάλαι βασιλέων τε καὶ ἱερέων καὶ προφητῶν καὶ ἱέρωσις ἐτελεῖτο, ἀλλὰ κρείττονι, ἤγουν τοῖς τοῦ ἁγίου πνεύματος χαρίσμασιν· οὗτος τύπος ἦν τὸ ἔξωθεν προχειρότερον πάλαι ἔλαιον.

Δ. Ποίαν δ' αὖ βασιλείαν λέγεις;

Μ. Πνευματικὴν δὴ καὶ ἐν τῷ τοῦ Θεοῦ λόγῳ τε καὶ πνεύματι καθεστηκυῖαν· ἃ δύο τινὰ τε διηγοσωλῶ καὶ τινὰ ζωλῶ προέχει.

Δ. Τίς δέ ἐστιν ἡ ἱερωσύνη ἧς ἐμνήσθης;

Μ. Ἡ μόνη καθήκουσα καὶ ἕξουσι ἑαυτὸν τῷ Θεῷ προσφέρουσαν, ἵνα συγγνώμονα καὶ ἵλεων αὐτὸν ἀπεργάσηται, διὰ τοῦ κεχαρισμένου αὐτῷ θυσίαν προσφέρειν.

Δ. Πῶς δὲ καὶ προφήτην τὸν Χριστὸν καλεῖς;

Μ. Ὅτι καταβὰς εἰς τὸν κόσμον, τοῦ Θεοῦ ἄγγελόν τε καὶ πρεσβευτὴν μυστήριον πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἑαυτὸν ἀπηγόρευσεν, ὅπως ἂν τοῦ ἐκείνου βουλὴν ἀκριβῶς ἐκδήμους αὐτοῖς, πάσας τὰς προφητείας καὶ ἀποκάλυψιν τέλος ὑπῇ.

Δ. Ἀρά γε πὶ ἀπόναδαι τούτων δωώαπαι;

Μ. Μᾶλλον δὲ οὐκ ἄλλοσε ἢ εἰς τὸ ἡμέτερον ἀγαθὸν πείνει τούτων ἕκασον. καὶ γὰρ ὁ Ἰησοῦς Χειστὸς ταῦτα πάντα τὰ χαείσματα ὧδε παθὼς ἔλαβεν, ἕνεκα δ' ἡμῖν αὖ τ' μεταδοῶναι, ἵνα πάντες ἐκ τ' πληρώματος αὐτ' ἀρύωμεν.

Δ. Τὸ τόμοι δι' πλειόνων τραίωσον.

Μ. Τὸ ἁγίου πνδύματος, ἅμα ᾧ τῶν αὐτῶ χαεισμάτων ἁπάντων ἐπληρώθη, ἵνα καὶ ἡμῖν ταῦτα χαείσηται, καὶ δι' αὐτ' ἑκάστῳ κ' τὸ μέτρον ὅτῳ ὁ Πατὴρ ἡμῖν τεθσῆκον οἶδεν. ὅπως οὖν δ' ἐκείνου ὥστῳ ἐκ τ' μόνης πηγῆς ἀρύόμεθα ὅσα ἔχομεν τῶν πνδυματικῶν ἀγαθῶν.

Μ. Τίνα δὲ ἡμῖν ἡ ἐκείνου βασιλεία χρείαν παρέχεται;

Δ. Δῆλον ὅτι δι' αὐτ' ἐλευθερωθέντας τὰς σωτηδήσας ἔχοντες, ἐφ' ᾧ ὅσιον κ' ἄμεμπτον δι' ἅγιον βίον, καὶ τὸν πνδυματικὸν αὐτ' πλουτηθέντες πλοῦτον, τεθσεῖτε καὶ ἰσχύϊ ὁπλιζόμεθα τῇ τὸν δι' βολον. ἁρπάσαντε καὶ σῶμα καὶ τὸν κόσμον (οἷς ἀδιάλλακτος ἔχθρα κ' τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ὅστι)

M. Sed percipíſne inde fructum aliquem?

P. Imò non aliò ſpectant omnia hæc niſi in bonum noſtrum. Nam his donatus eſt Chriſtus à Patre vt nobiſcum ea cõmunicet, " quò ex eius plenitudine hauriamus omnes. Ioan.1.b.

M. Ediſſere hoc mihi paulo fuſius.

P. Spiritu ſancto repletus, perfectáque omnium eius donorum opulentia cumulatus fuit, " quò nobis ea impertiat, cuique ſcilicet pro menſura quam nobis conuenire nouit Pater. Ita ex ea, tanquam vnico fonte, haurimus quicquid habemus bonorum ſpiritualium. Eph.4.b.

M. Quid nobis confert eius regnum?

P. Nempe quòd eius beneficio ad piè ſanctéque viuendum vindicati in libertatem conſcientiarum, ſpiritualibuſque eius diuitiis inſtructi, potentia quoque armamur, quæ ad perpetuos animarum noſtrarum hoſtes, peccatum, carnem, Satanam, &

mundum vincendos ſufficiat.

M. Ad quid autem ſacerdotium conducit?

P. Primùm, quòd hac ratione mediator eſt noſter, qui nos Patri reconciliet: deinde quòd " per eum acceſſus nobis patefactus eſt ad Patrem, vt in eius conſpectum cum fiducia prodeamus ipſi quoque, nóſque & noſtra omnia illi in ſacrificium offeramus: atque ita collegas nos quodammodo ſuos facit in ſacerdotio.

Heb. 7. 8. 9. 10. 13.

M. Reſtat prophetia.

P. Quum Filio Dei magiſterii collatum ſit munus in ſuos, finis eſt vt vera eos Patris cognitione illuminet, erudiat eos in veritate, & domeſticos Dei diſcipulos efficiat.

M. Huc ergo redeunt quæ dixiſti omnia, Chriſti nomen tria officia cõprehendere, quæ in Filium contulit Pater: vt vim eorum ac fructum in ſuos tranſfundat.

P. Sic eſt.

M Cur Filium Dei vnicum nun-

καταπαλαίειν ἱκανῇ ἴσῃ.

Δ. Ἡ δὲ ἱεροσύνη εἰς τί ἡμῖν συμφέρει;

Μ. Πρῶτον μὲν καὶ δόσιν δι' αὐτῆς, τῆς τὸ μεσιτεύειν ἐξουσίας τετυχηκώς, ἡμᾶς τοῖς τὸν αὐτοῦ πατέρα δι' αὐτοῦ· εἶτα ὃ καὶ ὅτι δι' ἐκείνου ἐξουσίαν ἔχομεν καὶ ἡμεῖς τοῦ τῷ Θεῷ προσελθεῖν, καὶ ἑαυτοῖς ἅμα τοῖς παρ' ἡμῶν ἅπασιν εἰς θυσίαν αὐτῷ προσενεγκεῖν· ἢ ἵνα πως ἡμεῖς τὸ αὐτοῦ ἱεροπρεποῦς ἀξιώματος συμμετέχομεν αὐτοῦ.

Δ. Λοιπὸν ὅτι περὶ τῆς προφητείας λέγεν.

Μ. Ἐπειδὴ ὁ Κύριος Ἰησοῦς διδάσκαλος τῶν πιστῶν κατεστάθη, τὸν ἐχθρὸν προκείμενον τὸν σκοπὸν, τὸ εἰς τοῦτο τοὺς παθεῖν καὶ τῆς αὐτοῦ ἀληθείας γνῶσιν ἐκείνους ἀγαγεῖν, ὥστε οἰκείους τοῦ Θεοῦ μαθητὰς γίνεσθαι.

Δ. Ἐκ τούτων δήπου συμπεραίνεσθαι θέλεις, ὅτι τοῦτο σῶμα Χριστὸς τὰ τεῖα ἔργα τὰ πρὸς τοῦ Θεοῦ τῷ ἁγίῳ δοθέντα προλαμβάνει, ἵνα τὸ ἐκ τούτων ἐνεργείας καὶ ὠφελείας μεταδῷ τοῖς θέλουσιν αὐτοῦ.

Μ. Γοῦν γε.

Δ. Διὰ τί δὴ τὴν μίαν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ ἐνο-

μάζεις, τὸ Θεοῦ ἡμᾶς ἅπαντας τοῖς ἑαυτοῦ υἱοῖς ἐγγράφοντος;

Μ. Οτι οὐ φύσει τοῦ Θεοῦ υἱεῖς ἐσμεν, ἀλλὰ υἱοθεσίᾳ μόνον ἠξιώμεθα, ἤγουν ἐφόσον ἡμᾶς υἱῶν ἑαυτοῦ τάξιν ἐπέχειν ἀξιοῖ. ὁ δὲ Κύριος Ἰησοῦς ὁ γνησίως ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας, καὶ κατὰ φύσιν ὁμοούσιος ὢν, εἰκότως υἱὸς μονογενὴς καλεῖται. οὐδεὶς γὰρ ἄλλος φύσει υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστιν.

Δ. Οὕτως οὖν γινώσκεις, ὅτι ἐκείνῳ μόνῳ αὐτὴ ἡ ἁγία τριὰς σέβεται, ἧς καὶ φύσις ἔλαχεν· ἡμῖν δὲ ταύτης μεταδίδωσι δωρεάν, καθόσον τὰ ἐκείνου μιμούμεθα.

Μ. Εὖγε. καὶ δὴ καὶ διὰ τοῦτο τὴν κοινωνίαν ἔσχεν οὐ πρόσκοπος ἐν τοῖς ἀδελφοῖς πολλοῖς καλεῖται.

Δ. Πῶς; ἢ Κύριον ἡμέτερον νοεῖς αὐτὸν ὄντα;

Μ. Καθόσον ὑπὸ τὸν πατέρα κατεσάθη ὅπως ἡμῶν κεφαλὴ καὶ βασιλεύῃ, τοῦ τε αὐτὸς ἀρχὴ καὶ βασιλεία ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τῇ γῇ διέπῃ· ἐφ' ᾧ ὅπως τῶν ἀγγέλων ἅμα καὶ τῶν πιστῶν πρεσβύτης καὶ ἡγεμὼν ὑποδέχῃ.

Δ. Τί δὲ πρὸς ταῦτα λοιπόν;

cupas: quum hac quoque appellatione nos omnes dignetur Deus?

P. Quòd filii Dei sumus, non id habemus à natura: " sed adoptione & gratia duntaxat, quòd nos eo loco habeat Deus. At Dominus Iesus, qui ex substãtia Patris est genitus, vnusque cum Patre essentiæ est, optimo iure Filius Dei " vnicus vocatur, quũ solus sit natura. Eph.1.a. Ioan.1.b.

M. Intelligis ergo, hunc honorem, eius esse proprium, qui naturæ iure illi debeatur: nobis autem eum gratuito beneficio communicari, quatenus sumus eius membra.

P. Omnino. Itaque eius communicationis intuitu alibi nominatur " Primo genitus inter multos fratres. Rom.8.f. coloss.1.b.

M. Qualiter dominum esse nostrum intelligis?

P. Sicut à Patre constitutus est vt sub imperio suo nos habeat, vt Dei regnum administret in cælo & in terra, sitque " fidelium caput & Angelorum. Eph.5.e. col.1.c.

M. Quid sibi vult quod postea sequitur?

P. Modum oſtendit quo Filius vnctus eſt à Patre, vt nobis eſſet Seruator. Nempe, quòd aſſumpta carne noſtra, iis perfunctus eſt omnibus quæ ad ſalutem noſtram erant neceſſaria: ſicut hîc recenſentur.

» M. Quid his duabus ſententiis ſignificas, » Conceptum eſſe ex Spiritu ſancto, » natum ex Maria virgine?

Matth.1. P Formatum in vtero "virginis fuiſſe, ex eius ſubſtantia, vt eſſet verum Pſal.32.b. luc.1.c. &c. "ſemen Dauidis, qualiter vaticiniis Prophetarum prædictum fuerat: id tamen mirifica arcanáque Spiritus virtute fuiſſe effectum, abſque virili coitu.

M. Erátne igitur operæpretium vt carnem noſtram indueret?

Rom.5.c. P. Maximé. Quia "inobedientiam ab homine admiſſam in Deum, neceſſe erat in humana quoque natura Tim.2.b. Heb.5.a. expiari. Nec verò aliter "mediator eſſe noſter poterat, "ad conciliationem Dei & hominum peragen-

Μ. Ἐκπέφευγε τύπον ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς κέχρισται ὑπὸ τοῦ πατρός, ἵνα ἡμέτερος ᾖ σωτήρ. ἤρκει ὅπ προσέθετο τὴν ἡμετέραν ἀνθρώπινον σάρκα, καὶ ὅσα τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ ἀναγκαῖα λόγῳ ἀπετέλεσεν· ἄπινα καὶ ἐνταῦθα καταλέγεται.

Δ. Τί δὲ αὖται αἱ δύο ῥήσεις δηλοῦσι; Συλ- "
ληφθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, γεννηθέν- "
τα ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου; "

Μ. Ὅπ ἐπλάσθη μὲν ἐν τῇ τῆς παρθένου Μαρίας γαστρὶ, ἐκ τῆς οὐσίας ἐκείνης, ὡς αὐτὸ καὶ τὸ τοῦ Δαβὶδ σπέρμα εἶπ, συμφώνως ταῖς προφητείαις· ὅτω δὲ ὅμως ἐπλάσθη ὥστε μὴ προὸς γάννησιν δεηθῆναι τῆς τοῦ ἀνδρὸς μετὰ γυναικὸς συνουσίας, ἀλλὰ τοῦτο θαυμασῇ μὲν καὶ ἀῤῥήτῳ τοῦ ἁγίου πνεύματος γεγονὸς δυνάμει.

Δ. Ἆρα οὖν τὴν ἡμετέραν σάρκα ἐκεῖνον ἐνδύσασθαι ἀνάγκη λόγῳ;

Μ. Ναί. τὴν γὰρ τοῦ ἀνθρώπου ἁμαρτάδα, τὴν διὰ τὸ ἀνυπακούσαντα τῷ Θεῷ γνωσθῆναι, ἀκέσασθαι ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐχρῆν. καὶ ὅτι οὐκ ἄλλως ἡμέτερος μεσίτης εἶναι οἷός τε ἦν, προὸς τὸ ἡμᾶς Θεῷ τῷ πατρὶ διαλ-

λάξαι.

Δ. Λέγεις οὖν ὅτι τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἄνθρωπον γίνεσθαι ἔδει, ἵνα τὴν ἡμετέραν πεπλημμυρισμένος φύσιν, τὰ ἡμῖν καθήκοντα ὑπὲρ τοῦ ἁμαρτήματος ἐπανόρθωσιν αὐτὴ ἡμῶν ὁλοτελέσῃ;

Μ. Γάνυγε. πᾶν γὰρ ὃ ἐνδεῖ ἡμῖν, αὐτὸν ἡμῖν δεῖ χορηγῆσαι. τοῦτο γὰρ ἄλλως ἢ οὕτως ἐγγένοιτ' ἄν.

Δ. Διὰ τί δὲ τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος δυνάμει τοῦτο πεπράκται, οὐχὶ δι' τοῦ συνήθους καὶ φυσικοῦ τῆς γεννήσεως ἔργου;

Μ. Ἐπειδὴ τὸ ἀνθρώπινον σπέρμα παντελῶς ἀφ' ἑαυτοῦ διεφθαρμένον ὄντι, τῇ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γεννήσει τὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔργον παραγίνεσθαι ἐχρῆν· ὅπως μὴ μολυσμόν τινα ἐντεῦθεν ἕλκοι, ἀλλὰ πλέον καθαρότητα ἔχοι.

Δ. Ἐκ τούτων ἄρα μανθάνομεν ὅτι ὁ τοὺς ἀνθρώπους ἁγιάζειν μέλλων, παντάπασιν ἄσπιλός ἐστι, καὶ τῇ μητρῴᾳ ἐγκαθηρμένος χαρᾷ, ἵνα τῷ Θεῷ καθιέρωτο, μηδὲν ἐκ τῆς τοῦ ἀνθρωπείου γένους διαφθορᾶς μόλυσμα ἐφελκυσάμενος.

dam.

M. Christum ergo oportuisse hominem fieri dicis, vt, tanquam in persona nostra, salutis nostræ partes impleret.

P. Ita sentio. Nam ab ipso mutuemur oportet quicquid nobis apud nos deest: quod fieri aliter nequit.

M. Verùm cur id à Spiritu sancto effectum est, ac non potius communi vsitatáque generationis forma?

P. Quoniam penitus corruptum est humanum semen, in generatione Filii Dei intercedere Spiritus sancti opus decuit: ne hac contagione attingeretur, sed esset puritate absolutissima præditus.

M. Hinc ergo discimus, eum qui alios sanctificat, immunem ab omni macula esse: puritatéque, vt ita loquar, originali fuisse ab vtero præditum, vt totus Deò sacer esset, nulla humani generis labe inquinatus.

P. Sic intelligo.

M. Cur à natalibus protinus ad mortem, omissa totius vitæ historia, transilis?

P. Quia hic non tractantur nisi quæ redemptionis nostræ ita sunt propria vt eius substantiam quodammodo in se contineant.

M. Cur non simpliciter vno verbo mortuum fuisse dicis, sed præsidis quoque nomen adiicis sub quo sit passus?

P. Id non ad historiæ fidem modò spectat, sed vt sciamus mortem eius coniunctam cum damnatione fuisse.

M. Expone hoc clarius.

P. Mortuus est vt pœna nobis debita defungeretur: atque hoc modo ab ea nos eximeret. Quum autem omnes nos (sicuti peccatores sumus) obnoxii Dei iudicio essemus, quò vicem nostram subiret, sisti in conspectum terreni iudicis voluit, damnarique eius ore, vt coram cælesti Dei tribunali absolueremur.

Mat.27.c. Luc.23.b. M. Atqui " insontem Pilatus eum pronuntiat: itaque non damnat

Μ. Εμοιγε δοκεῖ.

Δ. Τίνος δὲ ἕνεκα ἀπὸ τῆς γλυφέσεως ἄλλος ὑπὲρ τὸν θάνατον αὐτὸ μεταβαίνῃς, ὅλῳ τῷ ἐν μέσῳ σοὶ τῦ βίυ αὐτὸ ἰσοείαν σοι ἀφαλιπών;

Μ. Οτι σοὶ ὑδενὸς ἄλλου ἐνταῦθα σοήκειται λέγειν ἢ ὅ, τι αὖ τῦ τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῶν μυτηείου ἐχόμενον ἦ.

Δ. Τίνος ὃ χάειν ὑχ ἁπλῶς λέγεται ὅτι τέθνηκεν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῦ σοσώπου ὄνομα σοσκίπτης, ἐφ' οὗ ἀπέθανεν;

Μ. Οὐ μόνον δὴ ἐφ' ᾧ ταύτῳ πιστώσασθαι τῷ ἰσοείαν, ἀλλὰ καὶ ἵνα εἰδῶμεν ὅτι θάνατον κατακριθεὶς, θάνατον ὑπέμεινεν.

Δ. Ταῦτά μοι διδυκείνησον.

Μ. Απέθανεν ὅπως ἐγὼ ὠφείλομεν δίκην ἐκτίσαμτο, καὶ ὅπως ἡμᾶς αὐτῆς ἐξέλοιτο. ἐπειδὴ ὃ τῇ τῦ Θεῦ κείσει ὑπόδικοι ἦμεν, οἷα δὴ ἁμαρτωλοὶ ὄντες, ἠθέλησεν αὐτὸς ἀντὶ ἡμῶν, ὑπεύθυνος δικασῇ σοθεὶς, ὑπ' αὐτῦ καταδικάζεσθαι, ὡς αὖ ὁ ὑράνιος κειτὴς ἡμῶν ἀποψηφίσηται.

Δ. Αλλὰ γὰρ ὁ Γιλάτος αὐθύνυον ἀποφαίνεται αὐτόν· ὑ καταδικάζει οὖν ὡς θα-

νάτῳ ἔνοχον ὄντα.

Μ. Δύο χρὴ ἐνταῦθα σκοπεῖν· ἓν μὲν, ὅτι ὑπὸ τοῦ κειμένου ἀδίκως ἐμαρτυρεῖτο, ἵνα πᾶσι φανερὸν ᾖ ὅτι οὐχ ὑπὲρ τῶν ἰδίων πλημμελημάτων, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων κόλασιν ὑπέχει· ἕτερον δὲ, ὅτι καίπερ θείου τινὸς ὄντα δικαστοῦ μαρτυρηθέντα, ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὰ πάτρια κατακέκριται, ἵνα γνῶμεν ὅτι ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν ἐγγυητὴς κατέστη, καὶ κατεκρίθη ἵνα ἡμᾶς τῆς αἰτίας ἀφέλῃ.

Δ. Ὀρθῶς. ἀμαρτωλὸς γὰρ ὢν, οὐκ ἂν ἀξιόχρεως ἐγένετο διὰ τοῦ ἰδίου θανάτου τὸ ἡμέτερον ἀποδιδόναι ὄφλημα. ὅμως δὲ, ἵνα τὸν θάνατον καταλύσῃ, καὶ τῆς αὐτοῦ δουλείας ἡμᾶς ἐλευθερώσῃ, ἔδει αὐτὸν μετὰ τοῦ ἀδίκου θανεῖν.

Μ. Οὕτως νοῶ.

Δ. Τί δὲ; τὸ σταυρωθῆναι αὐτὸν, μᾶλλόν τι ὠφελεῖ ἡμᾶς ἢ εἰ ἄλλό τι θανάτου εἶδος ὑπέμεινε;

Μ. Μάλιστα· ὡς γὰρ καὶ ὁ ἀπόστολος ἡμᾶς διδάσκει, λέγων αὐτὸν τὸν διὰ σταυροῦ καταδεξάσθαι θάνατον, καὶ τῷ ξύλῳ τοσοῦτον ἐπιθεῖναι, ὡς αἰ κατάραι, ἃς ἡμεῖς

pro malefico.

P. Vtrunque animaduertere conuenit. Ideo enim eius innocentiæ teſtimonium reddit iudex, vt teſtatum fiat non ob propria ipſum maledicta plecti, ſed noſtra: ſolenni tamen ritu interea damnatur eiuſdem ſententia, vt palàm fiat, iudicium quod merebamur, tanquam vadem noſtrum, ſubire, quò nos à reatu liberet.

M. Bene dictum. nam ſi peccator eſſet, non idoneus vas eſſet ad ſoluendam alieni peccati pœnam. Vt tamen eius damnatio nobis in abſolutionem cederet, " cenſeri eum inter maleficos oportuit. Eſa. 53.d.

P. Sic intelligo.

M. Quòd crucifixus fuit, an plus habet momenti quam ſi alio quolibet mortis genere affectus foret?

P. Omnino: quemadmodum etiam monet " Paulus, dū in ligno ſuſpẽſum ſcribit, vt noſtrã in ſe maledictionẽ Gal.3.b.

Deut.27.d

suſciperet, quò ab ea ſolueremur. "Genus enim illud mortis execratione damnatum erat.

M. Quidnánnon irrogatur Filio Dei contumelia, quum dicitur maledictioni fuiſſe ſubiectus, etiam coram Deo?

P. Minimé. Siquidem eam recipiendo aboleuit: nec verò deſiit interea eſſe benedictus, quò nos ſua benedictione perfunderet.

M. Proſequere.

P. Quandoquidem mors ſupplicium erat homini impoſitum peccati cauſa, eam Filius Dei pertulit, & perferendo vicit. Atque vt melius patefieret vera morte ipſum defungi, collocari in ſepulchro, inſtar aliorum hominum, voluit.

M. Verùm, non videtur quicquam ad nos vtilitatis ex hac victoria redire, quum nihilominus moriamur.

ὑποκείμενοι ἡμῖν, ἀφ' ἡμῶν μετενέγκας εἰς ἑαυτὸν ἀναδέχοιτο, καὶ ταύτῃ δι' οὗ τὸ θανάτου εἶδος ὁ τῷ θεῷ ὑπηκατέσχεν λύῃ, λύοι.

Δ. Πῶς φῄς; οὐχὶ τοῦτ' ἔστι τὸν θεοῦ υἱὸν καταμύνειν, ὃ λέγω αὐτῷ ἀφορμὴν ἔνοχον γενέσθαι, καὶ ταῦτα τῷ θεῷ;

Μ. Οὐδαμῶς. ἀναδεξάμενος γὰρ τὴν κατάραν, καὶ ἐλύσατο αὐτὴν τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει· οὐδὲ ἐμπόδιον αὐτὴ ἐγένετο τὸ μὴ ἄλογον αὐτὸν ὄντα διαπελαγῆναι, ὅπως τὸ αὐτοῦ ἀλογίας ἡμᾶς ἀναπλήροι.

Μ. Διήγησαι τοίνυν.

Δ. Ἐπειδὴ ὁ θάνατος τοῖς ἀνθρώποις ἐπέκειτο τῶν ἀδικημάτων ὀφθείς, τοῦτον ὑπέμεινεν ὁ Χριστός· ὑπομείνας δέ, πρόβατον αὐτοῦ γέγονε· καὶ ἵνα φανερὸν ἡμῖν ποιήσηται ὅτι δίκης καὶ ὁ τοῦ θανάτου ἀν[illegible]ῦ, τάφῳ παραδοθῆναι, τῶν ἀγίων ὑπὲρ ὅσων δίκην, ἠθέλησε.

Δ. Ἀλλὰ τοῦτο αὐτὴ ἡ νίκη οὐδενὸς ἀγαθοῦ αἴτιος δοκεῖ γεγονέναι, ἐπεὶ οὐδὲν ἧττον ἢ πρότερον τὸ ἀνθρώπινον γένος θανάτῳ ὑπόδικον ὂν διαπελεῖ.

Μ. Οὐ κωλύει ταῦτα ἀπ' ἐκείνης ὠφελεῖσθαι ἡμᾶς. ὁ γὰρ νεκρῶν τῶν πιστῶν θάνατος οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ μετάβασις εἰς ἀμείνω βίον.

Δ. Τύπις οὖν ἀκόλουθόν ἐστιν ὅπι μὴ δεῖ τὸν θάνατον ἐν ὀρρωδίᾳ ἔχειν, ὡς φοβερὸν ὄντα, ἀλλ' ἀκολουθητέον τῷ θυμῷ τῷ ἡγεμόνι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ· ὃς καθάπερ διὰ τοῦ θανάτου οὐκ ἀπώλετο, οὕτως καὶ ἡμᾶς ἀφθόρους ἀπολυμένους.

Μ. Οὕτω ποιητέον λέγεις.

Δ. Τί δ' βούλεται καὶ τὸ ἀφελεῖσθαι εἰς ᾅδου καταβάσεως αὐτὸ ὠφερόμενον;

Μ. Οὐ τὸν κατ' φύσιν θάνατον οὐχ ὑπέμεινε μόνον, ὃς ἐστι τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος λύσις καὶ χωρισμός, ἀλλὰ καὶ ὅπ ἐν αὐτῷ ἡ ἐκείνου ψυχὴ ἀμηχανίᾳ συνείχετο, καὶ ἐκάτας ἀγωνίας κατεπονεῖτο, ἃς ὁ ἅγιος Γρηγόριος τὸν θανάτου ὠδῖνας ὀνομάζει.

Δ. Διὰ τί δὲ καὶ πῶς τοῦτο γέγονεν;

Μ. Ἐπειδὴ τῷ τοῦ Θεοῦ δικαστηρίῳ ἀνεθη τὸ τῶν ἁμαρτωλῶν χρέος ἐκτίσων, ἔδοξε αὐτῷ ψυχῇ μεγίστη ἀποδία καταχθῆναι, καὶ μεγίστας ὀδύνας καταπίεζεσθαι, ὡς ἂν Θεὸν ἀμφότερα αὐτὸ, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτῷ

P. Nihil id obstat. Neque enim aliud nunc est mors fidelibus quàm trãsitus in vitam meliorem.

M. Hinc sequitur, non amplius exhorrendam esse mortem, acsi res essset formidabilis, sed intrepido animo sequẽdum esse ducem nostrum Christum: qui sicut non periit in morte, ita perire nos non patietur.

P. Sic agendum est.

M. Quod de eius ad inferos descensu mox adiectum est, quem sensum habet?

P. Eum non communem tantùm mortem fuisse perpessum, quæ est animæ à corpore separatio, sed etiam dolores mortis: sicut " Petrus vocat. Hoc autem nomine horribiles angustias intelligo, quibus eius anima constricta fuit. " Act. 2. d.

M. Cedo mihi huius rei causam ac modum.

P. Quia vt pro peccatoribus satisfaceret, corã Dei tribunali se sistebat, torqueri hac anxietate eius conscientiam oportebat, acsi derelictus à Deo esset: imò acsi Deum haberet

infestum. In his angustiis erat quum exclamaret ad Patrem, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?

Mat.27.e. marc.15.e.

M. Erátne igitur illi offensus Pater?

P. Nequaquam: sed hanc in eum seueritatem exercuit vt impleretur quod prædictum fuerat per "Isaiam, ipsum percussum fuisse manu Dei propter peccata nostra: vulneratum propter iniquitates nostras.

Esa.53.b. 2. Pet.2.d.

M. Verùm, Deus quum sit, quî potuit eiusmodi pauore corripi, acsi derelictus à Deo esset?

P. Sic habendum est, secundum humanæ naturæ affectum eò redactum fuisse necessitatis. Quod vt fieret, paulisper interea delitescebat eius diuinitas, hoc est, vim suã non exerebat.

M. Quî tamen fieri rursum potest, vt Christus, qui salus est mundi, huic damnationi subiectus fuerit?

P. Non ita illam subiit vt sub ea maneret. Sic enim istis, quos dixi, pauoribus correptus fuit vt non fuerit oppressus:

ὀργιζομένου. οὕτω γοῦν ἀλύων ἀνεβόησε, Θεέ μου, Θεέ μου ἱνατί με ἐγκατέλιπες; cc

Δ. Ἆρα οὖν ὁ Θεὸς ἐκείνῳ ἐχαλέπαινεν;

Μ. Οὐδαμῶς· ἀλλ' ἔδει ὅμως τοῦτοις περιβάλλεσθαι κακοῖς, ὡς ἂν τὸ πάθος ἀπὸ τοῦ Ἡσαΐου φερόμενον πιστωθείη, τὸ δηλαδὴ πεπονθέναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ παιδὸς δι' ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ τὰς ἡμετέρας αἰσθήσεις βασάσαι.

Δ. Πῶς δὲ, Θεὸς ὢν, ὅπως ὠφέλει ὡς ὑπὸ Θεοῦ ἀφελοράμενος καὶ ἀμελούμενος;

Μ. Δεῖ δὴ ἐννοεῖν ὅτι καθότον μὲν ἄνθρωπος ἦν, ἅμα τοῖς καὶ ἀνθρωπίνοις πάθεσιν ἔνοχος, τοιαύτη ἀνάγκη αὐτὸν ἐβιάζετο, οἷονεὶ ἀποκρυπτόμενον ἐν τῷ μεταξὺ τῆς αὐτοῦ θεότητος, ἥν ἐν ἑαυτῷ δυνάμει φανερώσης.

Δ. Πῶς δὲ πάλιν οἷόν τε ἦν τὸν Χριστὸν, τοῦ κόσμου σωτῆρα ὑπάρχοντα, τοιαύτῃ καταφρονεῖσθαι καὶ ἀφανῆ ἔνοχον εἶναι;

Μ. Οὐχ οὕτω καταφρονεῖσθαι ὥστε ἀεὶ κατάκριτος εἶναι. καὶ γὰρ καὶ τοῖς ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ἦν, ὡς εἰρήκαμεν, ὃν ἀπεμύρβυνεν ὄμμα ὑπὸ ἀδημονίας, μᾶλλον δὲ

τῇ τῦ ἄδου δυναστείᾳ ἐπολέμησεν ὅπως ὥστε αὐτῷ καταπολεμῆσαι.

Δ. Ἐκ τύτων οὖν καθορῶμεν πόσῳ ἡ λύπη καὶ ἀθυμία ἰῶ ἐν τῇ σωτηρίᾳ ἔχουσιν οἱ ἁμαρτωλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ὃς ὀργιζόμενος ὁ Θεὸς δίκας εἰσπράττεται, διαφέρει ἐκείνης ἧς ἤθετο αὐτός. τὸ γὰρ ἐν αὐτῷ πρόσκαιρον γεγονὸς, ἐκείνοις διηνεκές ὅτι· καὶ ὁ αὐτὸν κέντρου ἑνὸς δίκην ἔνυξε μόνον, ἐκείνοις οἱονεί τις θανατηφόρος μάχαιρα ὅτι, πρὸς τὸ τῇ ἐκείνων καρδίᾳ (ὡς ἂν εἴποι τις) καιρίαν πληγὴν ἐπιφέρειν.

Μ. Ἀληθῆ ταῦτα λέγεις. ὁ γὰρ Ἰησοῦς Χριστὸς ὅπλα τῷ Θεῷ ἐλπίδας ἔχων οὐκ ἐπαύσατο, καίτοι σφόδρα ἀδικουμένων καὶ σφαδάζων· οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ, ὧν καταδικάζει ὁ Θεὸς, τῇ αὐτῶν ἀνοίᾳ ἀπεγνωκότες, μονονουχὶ κατ' αὐτῶν φρυαττόμενοι καὶ βλασφημοῦντες φανεροί εἰσι.

Δ. Οὐκοῦν ἐκ τύτων καταμαθεῖν ὅτι πόσον ἐκ τῦ θανάτου τῦ Χριστοῦ ὄφελος τοῖς πιστοῖς προσγίνεται;

Μ. Μάλιστα. καὶ πρόσθεν μὲν ὁρῶμεν ὅπως θυσία ὅτι δι' ἧς ἐκεῖνος τὰς τῶν ἡμετέρων ἁμαρτήμασιν ὀφειλομένας δίκας ἀπέπεσε,

ſed potius luctatus cum poteſtate inferorum, eam fregit ac profligauit.

M. Hinc colligimus quid differat conſcientiæ tormentum quod ſuſtinuit, ab eo quo cruciantur peccatores, quos Dei irati manus perſequitur. Nam quod in illo temporarium fuit, in his eſt perpetuum: & quod illi vice duntaxat aculei fuit ad eum pungendum, his eſt lethalis gladius ad cor (vt ita dicam) ſauciandum.

P. Sic eſt. neque enim eiuſmodi anguſtiis obſeſſus Filius Dei ſperare in Patrem deſiit: at peccatores, Dei iudicio damnati, in deſperationem ruunt, fremunt aduerſus ipſum, & vſque ad apertas blaſphemias proſiliunt.

M. Hincne poſſumus elicere quem ex Chriſti morte fructum percipiant fideles?

P. Omnino. Ac principio quidem videmus eſſe ſacrificium quo peccata noſtra expiauit coram Deo,

atque ita placata ira Dei, nos cum eo in gratiam reduxit. Deinde sanguinem eius, lauacrum esse quo animæ nostræ maculis omnibus purgentur. Postremò, deletam esse peccatorum nostrorum memoriam, ne vnquam in Dei conspectum veniãt, atque ita inductum abolitúmque fuisse chirographum, quo rei tenebamur.

M. Nihilne præterea vtilitatis nobis affert?

P. Imò verò. Nam & eius beneficio (siquidem vera simus membra Christi) vetus homo noster crucifigitur, aboletur corpus peccati, ne amplius regnent prauæ carnis concupiscentiæ in nobis.

M. Perge in reliquis.

» P. Sequitur, Tertio ipsum die resur-
» rexisse ex mortuis. Quo victorem se
1. Pet. 3. d. peccati & mortis demonstrauit. Sua enim resurrectione mortem deglutiuit, abrupit diaboli vincula, & totam eius potentiam redegit in nihilum.

M. Quotuplex ex hac resurrectione fructus nobis prouenit?

πλώ τε αὐτὸ ὀργλῶ καπωρεάϋνε, κὴ ἡμᾶς
ἀυτῷ κατήναξεν. εἶπα δὲ κὴ ὅπ τὸ ἐκείνου
αἷμα λουξόν ὅτι τὸ πᾶς ὑπ' ἐν ἔ ἡμετέρας
ψυχᾶς κηλῖδα ἀποκαθαῖρον. κὴ τέλος δὴ
τὰς ἡμετέρας ἁμαρτίας δι' τὸ θανάτου
ἐκείνου λυθῆ ὠδῖνας, ὥςτε μηκέτι
εἰς Θεὸν ὄψιν ἐλθεῖν, κὴ τὸ καθ' ἡμᾶς χι-
ρόγραφον ἐξηλειμμένον γινώσκομεν.

Δ. Ἄρα γε ὐδὲν ἄλλο ἀγαθὸν ἀπολαύομεν
τῦδε;

Μ. Παύλως ὖν. εἰ γὸ δίκη τῦ Χριστῦ μέ-
λει ἐσμὲν ἔτι αὐτὸ ἡ ἐρχομένα ὁ ἡμέτερος πα-
λαιὸς ἄνθρωπος σαυρῶται, κὴ τὸ τῦ ἁμαρ-
τήματος σῶμα ἀφανίζεται, ἵνα μηκέτι κα-
καῖς τῆς σαρκὸς ὀπθυμίαις δουλεύωμεν.

Δ. Μεταβαίνωμεν ποθὲν τὰ ἑξῆς.

Μ. Τύπις ὀπφέρεται, Τῇ πέμπτῃ ἡμέρᾳ
ἀνέστη. Ἐκ τύτου ὃ τ' ἁμαρτίαν κὴ τ' θάνα-
τον δῆλός ὅτι νενικηκώς. τῇ γὸ αὐτῦ αἱμα-
τὸς τ' θάνατον κατέπτε, κὴ τὰ τῦ ἅγιου
δίσμα κατέρρηξε, πλώ τε ἐκείνω λύσομεν
ἅπαντα κατέλυσε καὶ ἠφάνισε.

Δ. Ποσαχῶς δὲ ὠφελώμεθα τύτῃ τῇ
αἱματοχύσῃ;

Μ. Τειχᾶς. πρῶτον μὲν γὰρ δι' ἐκείνης πάντως ἐδικαιώθημεν. εἶτα δὲ τῷ οἰκείου σώματος ἀπάσασιν ἐχέγγυον ἡμῖν ἔδωκε τῆς μελλούσης ἡμῖν γίνεσθαι ἀναστάσεως καὶ ἀθανασίας. τελευταῖον δὲ, εἰ ἐκείνης ἀληθῶς μετέχομεν, ἤδη καὶ τὰ ἀπὸ τῆδε εἰς καινόν τινα βίον ἀπισάμενά πως, ἵνα ὅσιον διάγοντες βίον, τὰ ἀρέσκοντα τῷ Θεῷ ποιῶμεν.

Δ. Προϊῶμεν δή.

Μ. Εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέβη.

Δ. Τί οὖν; οὕτως ἀνέβη ὥσπερ μηκέτι ὂν ἐπὶ τῆς γῆς εἶ;

Μ. Ναί. αὐτὸν γὰρ πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ παθητοῦ πρασσόμενα, καὶ ὅσα πρὸς τῷ ἡμετέραν σωτηρίαν ἀναγκαῖα ἦν τελέσαντα, ἐκέτι τῷ κόσμῳ ἐνδιατρίβειν ἔδει.

Δ. Πῶς δὲ ἡμᾶς ἡ ἀνάβασις αὕτη ὠφελεῖ;

Μ. Κατὰ δύο τρόπους. ἐπειδὴ γὰρ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὸν οὐρανὸν δι' ἡμᾶς ἀνέβη, ὡς ἂν δήπουθεν τῇ ἡμετέρᾳ διανοίᾳ ἐκεῖθεν καταβεβήκει, δῆλον ὅτι προδιατίθεται ἡμῖν πρὸς τὴν ἐκεῖσε ἀνάβασιν· ὥστε καὶ ἀνεῳγθῶναι ἡμῖν ἤδη τὸν οὐρανὸν, ὅπερ

P. Triplex. Nam & " iuſtitia nobis per eam acquiſita, & certum "nobis eſt pignus futuræ noſtræ immortalitatis: "& iam nunc eius virtute ſuſcitamur in vitæ nouitatem, vt purè ſanctéque viuendo, Dei voluntati obſequamur. Rom.4.d. 1.Cor.15.f Rom. 6.a.

M. Perſequamur reliqua.

P. Aſcendit in cælum.

M. Sed an ſic aſcendit vt non ſit amplius in terra? "

P. Sic. poſtquam enim omnibus perfunctus fuerat quæ illi à Patre iniuncta fuerant, quæque in ſalutem noſtram erant, nihil opus erat diutius eum in terris verſari.

M. Quid ex hac aſcenſione boni conſequimur?

P. Duplex eſt fructus. Nam quatenus cælum ingreſſus eſt Chriſtus noſtro nomine, ſicut in terram noſtra cauſa deſcenderat, aditum illuc nobis quoque patefecit, vt iam aperta ſit nobis ianua, quæ pro

Rom.8.f. Hebr.7.d. prer peccatum antè clauſa erat. Deinde, in conſpectu Dei comparet pro nobis interceſſor & patronus.

M. Verùm an Chriſtus, in cælum ſe recipiẽdo, ſic à nobis receſſit vt iam nobiſcum eſſe deſierit?

Mat.28.d. P. Minimé. Contrà enim recepit, "ſe nobiſcum fore vſque ad finem ſeculi.

M. Quòd autem nobiſcum habitat, ídne de corporis præſentia intelligendum?

P. Non. Alia enim ratio eſt corporis, "quod in cælum receptũ eſt: alia virtutis, quæ vbique eſt diffuſa.

Luc.24.g. act.1.b.

M. Quo ſenſu eum dicis ſedere ad Patris dextram?

Mat.28.d. P. Hæc verba ſignificant, "Patrem illi cæli & terræ imperium contuliſſe, vt omnia gubernet.

M. Quid autem tibi ſignificat Dextera, & quid hæc Seſſio?

P. Similitudo eſt à principib⁹ ſũpta, qui ad dexterã ſuam collocare ſolent

πρότερον διὰ τὰς ἡμετέρας ἁμαρτίας ἐκέκλειστο. πρὸς δὲ τοῦτο, τῷ πατρὶ παρεβάλετο, κἀκεῖ ἡμῶν συνηγορῶν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀντυχιῶν ὁ παῦτας.

Δ. Ἀλλὰ τὸ πότερον ἐξ οὗπερ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, οὕτω τοῦ κόσμου ἀπεχώρησεν ὥστε μηκέτι ἡμῖν ὁπαδημεῖν;

Μ. Ἥκιστα. πᾶν γὰρ τοὐναντίον, ὑπέσχετο ἡμῖν μεχρὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος συνομιλήσειν.

Δ. Ἆρα οὖν σωματικῇ τινι παρουσίᾳ ἡμῖν συνοικεῖ;

Μ. Μηδαμῶς. διαφέρουσι γὰρ τὸ, τε σῶμα αὐτοῦ τὸ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναληφθὲν καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ ἡ διὰ πάντων διήκουσα.

Δ. Τί οὖν ἡμῖν σαφηνίζει τὸ αὐτὸν ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς καθέζεσθαι;

Μ. Ἐκ τούτων δηλοῦται ὅτι γῆς τε καὶ οὐρανοῦ οἴακας ἐπιστρέπεται, ἵνα πάντα διοικῇ.

Δ. Τί δέ σοι ἡ δεξιὰ, ἢ τὸ καθέζεσθαι σημαίνουσι;

Μ. Λέγεται ταῦτα ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν ἐπιγείων ἀρχόντων, οἵπινες ἐκ δεξιῶν αὐτῶν καθίζειν εἰώθασιν οἷς ἂν

πατριὰς καθίσασιν, ὡς ἀφ' ἑαυτῶν ἀρχὰς.

Δ. Οὐδὲν οὖν διὰ τοῦτο ἀγνοεῖς ἢ τὸ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Παύλου λεγόμενον, ὅτι ἀναδὴ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας κατεστάθη ὁ Χριστὸς, ὑπεράνω ὢν πάσης ἀρχῆς, καὶ ὄνομα λαβὼν τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα.

M. Ἔστι τάδε.

Δ. Μεταβαίνωμεν ὅθεν τὰ μετὰ ταῦτα.

» M. Ὅθεν μέλλει ἔρχεσθαι κρῖναι ζῶντας καὶ
» νεκρούς. Τοῦτο δῆλοί ἐστι τὸ ἀνώτερον πάντων ἐξ οὐρανοῦ καταβήσεται κρίσιν ποιήσασθαι μέλλων, ὡς πρότερον εἰς αὐτὴν ἐν ὄψει πάντων ἀνέβη.

Δ. Τῆς δὲ κρίσεως οὐ πρόσθεν τῆς συντελείας τοῦ κόσμου ποιεῖσθαι μελλούσης, πῶς φησὶν ὅτι ἄλλοι μὲν τότε ζωοὶ ἔσονται, ἄλλοι δὲ τεθνηκότες ἔσονται, εἴγε ἅπασιν ἀνθρώποις πρόκειται ἅπαξ ἀποθανεῖν;

M. Λύει τοῦτο τὸ ζήτημα ὁ ἅγιος Παῦλος, λέγων ὅτι ὅσοι ζωοὶ εὑρεθήσονται τότε, ἐν ἀτόμῳ ἀλλαγήσονται, ἵνα τὸ φθαρτὸν ἐκείνων ἐνδύσηται ἀφθαρσίαν.

Δ. Αὕτη οὖν ἡ μεταβολὴ, καὶ τὸν λόγον, θανάτῳ ὁμοία μέλλει ἔσεσθαι, ὅτι τὸ φθαρτὸν

quibus vices ſuas commendant.

M. Non ergo aliud intelligis quàm quod tradit Paulus, nempe conſtitutum eſſe Chriſtum caput Eccleſiæ, "& ſupra omnes principatus euectum," nomen adeptum eſſe quod ſit ſupra omne nomen. Ephes. 1.d Phil. 2 b.

P. Ita eſt vt dicis.

Tranſeamus ad alia.

M. P. Inde venturus eſt ad iudicandum viuos & mortuos. Quorum verborum ſenſus eſt, "palam è cælo venturum ad iudicandum orbem, ſicut aſcendere palàm viſus eſt. Act. 1. b.

M. Quum iudicii dies non futurus ſit ante finem ſeculi, quomodo tunc ex hominib⁹ fore aliquos ſuperſtites dicis, quandoquidem "omnibus conſtitutum eſt ſemel mori? Heb. 9. g.

P. Hanc quæſtionem ſoluit "Paulus, quum eos qui tunc ſupererunt, ſubita mutatione innouatũ iri tradit, vt abolita carnis corruptione, induant incorruptionem. 1. Cor. 15. g 1. theſ. 4. d

M. Tu ergo hanc mutationem mortis inſtar illis fore intelligis, quòd

primæ naturæ futura sit abolitio, & alterius nouæ initium.

P. Sic sentio.

M. An aliquod inde gaudium recipiunt nostræ conscientiæ, quòd Christus semel futurus sit mundi iudex?

P. Recipiunt, & quidem singulare. Certò enim nonnisi in salutem nostram venturum scimus.

M. Non ergo ita reformidare nos cõuenit hoc iudicium vt nobis horrorem incutiat.

P. Minimè verò: quando nonnisi ad eius iudicis tribunal stabimus qui patronus quoque noster est, quique nos in fidem clientelámque suam suscepit.

M. Veniamus iam ad tertiam partem.

P. Ea est de fide in Spiritum sanctum.

M. Quid verò nobis confert?

P. Nempe huc spectat vt nouerimus, Deum, sicuti nos per Filium redemit & seruauit, ita per Spiritum

εαν αὐτῷ φύσιν ἀφανίσῃ, ἵνα εἰς ἄλλῳ ἵνα καμινῳ αὖθις ἀνανεώσηται.

Μ. Οὕτω νόω.

Δ. Ἆρά γε φέρει ἀβδομάδιαν ἵνα τὸ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν μέλλειν ἔρχεσθαί ποτε τὸν κόσμον κρίνοντα;

Μ. Ναὶ, καὶ οὐκ ἐλαχίστην γε. οἶδαμεν γὰρ σαφῶς ὅτι διὰ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐλεύσεται.

Δ. Οὔκουν ἡμῖν χρὴ ταύτην τὴν ἑκάτερα κρίσιν μέχρι καὶ ὀρρωδίας φοβερὰν εἶναι;

Μ. Οὐ γάρ· ἐπειδὴ ὁ δικαστὴς, ὃς παρεσεσθαι ἡμᾶς δεήσει, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ σωτὴρ ἡμῶν, καὶ ὁ ἡμῖν παντα χοῦ καὶ πάντοτε παρασήσεσθαι ἐπαγγειλάμενος.

Δ. Ἐπὶ τὸ τρίτον μέρος ἔλθωμεν.

Μ. Ἐστὶ τοῦτο περὶ τῆς εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα πίστεως.

Δ. Τί δὲ αὖτη ἡμῖν συμβάλλεται;

Μ. Πρόκειται αὐτῇ διδάσκειν ἡμᾶς ὅτι οὐ τρόπον ὁ Θεὸς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐλυτρώσατο καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς, ὅτω καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως ταύτης καὶ τῆς σωτηρίας ἀπόλαυσιν

διὰ τὸ ἁγίου πνεύματος χαρίζεται ἡμῖν.

Δ. Γῶς τοῦτο φής;

Μ. Ὅτι ὥσπερ τὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ αἷμα λουτρόν ἐστιν ἡμέτερον, οὕτως ἀνάγκη τὸ ἅγιον πνεῦμα τὰς ἡμετέρας συνειδήσεις φαιδρύνειν τούτῳ, εἴγε ἀπολούεσθαι καὶ ἀποκαθαίρεσθαι μέλλοιεν.

Δ. Τοῦτο σαφεστέρας ἐξηγήσεως δεῖται.

Μ. Ὁ νοῶ, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι τὸ ἅγιον Γνεῦμα τῆς ἡμετέρας καρδίας ἀνοικοδομεῖ ἡμᾶς ἱκανοὺς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δυνάμεως ἀφάπτεσθαι. ἡμᾶς γὰρ φωτίζει, ὥστε διώκειν τὰ ἐκείνου χρίσματα καὶ ἐνεργήματα τῇ διανοίᾳ φέλαβεῖν· καὶ πείθει ἡμᾶς εἰς τοῦτο ἀποφεύγεσθαι καὶ ἀναπαύεσθαι τῆς ἡμετέρας ψυχῆς· ἀναζωπυρᾷ τε ἡμᾶς καὶ ἀνανεοῖ, ὥστε καινά ζωα κτίσματα εἶναι. διὸ καὶ ὅσα ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ἡμῖν φεσφέρεται δῶρα, ταῦτα τῇ τοῦ Γνεύματος δυνάμει δεχόμεθα.

Δ. Προϊώμεν.

Μ. Τὸ τέταρτον ἀποφέρεται μέρος, ἐν ᾧ ὁμολογοῦμεν τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν καθολικὴν πιστεύειν.

facere nos huius redemptionis ac salutis compotes.

M. Quomodo?

P. Quemadmodum purgationem habemus in Christi "sanguine, sic eo aspergi conscientias nostras per Spiritum sanctum necesse est, vt abluantur. 1.Pet.1.d. 1.Ioan.1.c.

M. Hoc clariori etiamnum expositione indiget.

P. Intelligo Spiritum Dei, dum "in cordibus nostris habitat, efficere vt Christi virtutem sentiamus. Nam vt Christi beneficia mente concipiamus, hoc fit Spiritus sancti illuminatione: eius persuasione fit " vt cordibus nostris obsignentur: denique solus ipse dat illis in nobis locum: regenerat nos, facitque vt simus nouæ creaturæ. Proinde quæcunque nobis offeruntur in Christo dona, ea Spiritus virtute recipimus. Rom. 5.a. Ep. ef.1.c

M. Pergamus.

P. Sequitur quarta pars, in qua confitemur nos credere vnam sanctam Ecclesiam catholicam. "

M. Quid est Ecclesia?

P. Corpus ac societas fidelium, quos Deus ad vitam æternam prædestinauit.

M. Estne hoc etiam caput creditu necessarium?

P. Imò verò, nisi facere velimus otiosam Christi mortem, & pro nihilo ducere quicquid hactenus relatũ est. Hic enim vnus est omnium effectus vt sit Ecclesia.

M. De causa ergo salutis fuisse hactenus tractatum, eiúsque fundamentum ostensum, intelligis, quum exponeres, Christi meritis & intercessione nos fuisse in amorem à Deo receptos, & hanc gratiam Spiritus virtute in nobis confirmari: nunc verò explicari horum omnium effectum, quo certior ex re ipsa fides constet.

P. Ita res habet.

M. Porrò Ecclesiam quo sensu nominas Sanctam?

P. Quia scilicet "quoscunque elegit Deus, eos iustificat, reformátque in sanctitatem ac vitæ innocentiam, quò in illis reluceat.

Rom. 8, f.

Δ. Τίς δέ ἐστιν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία;

Μ. Ὁ τῶν πιστῶν ὅμιλος, οἷς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ αἰώνιος προώρισται καὶ προδιάπακτος βίος.

Δ. Ἀρά γε καὶ τοῦτο μέρος πιστεύειν ἀνάγκη;

Μ. Πάντα πάσι μὲν οὖν, εἰ γε μὴ τὸν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ θάνατον αἰώνιον ποιεῖν βουλόμεθα, καὶ τὰ λοιπὰ προϊόντων εἰρήκαμεν ἐν οὐδενὶ λόγῳ ἔσεσθαι. πίνει γὰρ καὶ ἀναφέρει πάντα πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην σωιζομένην.

Δ. Ὁ νοῦς ἆρα τῶν ὑπὸ σοῦ λεγομένων ἐστὶν, ὅτι μέχρι μὲν τοῦδε, προϊούσης ἀρχικῆς αἰτίας καὶ δὴ καὶ θεμελίου τῆς σωτηρίας ἡμῖν εἴρηται· ἐν οἷς ἐδήλωσας ὅτι ἡμεῖς τῷ Θεῷ διὰ τῆς ἀξίας καὶ μεσιτείας Ἰησοῦ Χριστοῦ κατηλλάγημεν, ἐν ταύτῃ τὴν ἀνεργασίαν ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος δύναμις ἡμῖν προσομιλεῖ διατελεῖ· νῦν ἤ τὸ τούτων ἀποτέλεσμα δείκνυται, εἰς μείζω βεβαίωσιν τῶν ῥηθέντων.

Μ. Ἔστιν οὕτω.

Δ. Διὰ τί δὲ ταύτην τὴν ἐκκλησίαν ἁγίαν ἀποκαλεῖς;

Μ. Ὅτι ὅσους ὁ Θεὸς ἐξελέξατο, τούτους δικαιοῖ καὶ ἀποκαθαίρει εἰς τὸ ὅσιον καὶ καθαρὸν διάγειν βίον, ἵνα ἐν ἐκείνοις ἡ αὐτοῦ δόξα

περιλάμπη. Διὸ καὶ αἰνίττεται ὁ Παῦλος ἐν οἷς διδάσκει ἡμᾶς ὅτι Χριστὸς τὸν αὐτοῦ ἐκκλησίαν ἀπολυτρώσας ἡγίασεν, ἵνα ἔνδοξος ᾖ καὶ ἄσπιλος.

ΑΔ. Τί δὲ βούλεται σοι τὸ καθολικήν;

Μ. Ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι ὥσπερ τῶν προβάτων κεφαλὴ μία μόνον ἐστίν, οὕτω καὶ πάντας εἰς ἓν σῶμα ἐνωθῆναι χρὴ, ἐφ' ᾧ μίαν εἶναι μόνον ἐκκλησίαν τὴν δι' ὅλης τῆς οἰκουμένης διεσπαρμένην, ἀλλ' ὑπ' ἄλλοις.

ΑΔ. Τὸ δὲ ἁγίων τὸ περὶ τῆς τῶν ἁγίων κοινωνίας τίνα δύναμιν ἔχει;

Μ. Τοῦτο σημαίνει ἡ τῶν τῆς ἐκκλησίας μελῶν ἕνωσις καὶ σωτηρία φανερωτέρα γένηται. ἅμα δὲ καὶ τοῦτο δηλοῦται, ὅτι πάντων ἀγαθῶν ὧν ὁ Θεὸς τῇ ἐκκλησίᾳ χαρίζεται, κοινῇ πάντες σωτηρίαν οἱ πιστοὶ, οἷα δὴ κοινωνίᾳ τινὶ ἀλλήλοις συνημμένοι ὄντες.

Δ. Ἆρα τελεία ἐστὶν ἤδη αὕτη ἡ ἁγιότης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ σεσώπεις;

Μ. Οὐ δῆτα· οὐδὲ γὰρ ἔστιν ὅσον οὔπω χρόνον ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ καταύσεται· ἀλλ' ἀθανὴς καὶ ἀτελὴς νῦν τε ἐστὶ, καὶ ἔσται μέχρις ὃ

sua gloria Atque id est quod vult Paulus quum admoner, Christum, Eccleſiam quam redemit, ſanctificaſſe, vt ſit glorioſa, puráque ab omni macula Ephes. 5.a

M Quid ſibi vult epitheton Catholicæ, vel Vniuerſalis?

P. Eo docemur, ſicut vnum eſt fidelium omnium caput, ita omnes in vnum corpus coaleſcere oportere, vt vna ſit Eccleſia per totum orbem diffuſa, non plures. Ephe 4.a, 1. Cor. 12.b

M. Quid autem valet illud quod cõtinuò de Sãctorũ cõmunione additur?

Ad exprimendam clarius, quæ inter Eccleſiæ membra eſt, vnitatem, hoc poſitũ eſt: ſimùl indicatur, quicquid beneficiorum largitur Deus Eccleſiæ, in commune omnium bonum ſpectare: quum inter ſe mutuã omnes communionem habeant

M. Verùm, éſtne hæc, quam Eccleſiæ tribuis, ſanctitas iam perfecta?

P. Nondum, quandiu ſcilicet in hoc mundo militat. Laborat enim ſemper infirmitatibus: nec vnquam vitiorum reliquiis penitus purgabi-

tur donec Christo suo capiti, à quo sanctificatur, ad plenum adhæreat.

M. Potéstne autem hæc Ecclesia aliter cognosci quàm quum fide creditur?

P. Est quidem & visibilis Dei Ecclesia, quam nobis certis indiciis notísque descripsit: sed hîc propriè de eorum congregatione agitur quos arcana sua electione adoptauit in salutem. Ea autem nec cernitur perpetuò oculis, nec signis dignoscitur.

M. Quid deinde sequitur?

P. Credo remissionem peccatorum.

M. Quid tibi remissionis verbum significat?

P. Deum gratuita sua bonitate ignoscere ac condonare peccata fidelibus, ne in iudicium vocentur, aut exigatur de illis pœna.

M. Hinc sequitur, nos satisfactionibus propriis nequaquam promereri quam à Domino peccatorum veniam obtinemus.

P. Verum. Vnus enim Christus, pœnam soluendo, satisfactione defunctus est: quantũ ad nos, nihil nobis

αὐτῇ τῇ αὐτῆς κεφαλῇ παντελῶς ἑνωθῇ, ἥτοι τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ, ὑφ' οὗ καὶ ἁγιάζεται.

Δ. Πότερον δὲ ἐνδέχεται ταύτην τὴν ἐκκλησίαν ἄλλως ἢ διὰ πίστεως γινώσκειν;

Μ. Εἰμὴ ὡς ἐξ ἐκείνης τοῦ Θεοῦ, καὶ γνωσθῆναι δι' ὧν ἔδωκε γνωρισμάτων καὶ χαρακτήρων· ἀλλ' ἐνταῦθα λόγος ὀξὺν ἰδίᾳ περὶ τῆς ἐκκλησίας (ἥν φημι σωματογῆς) τοῦ ὑποτεθῆναι τῷ Θεῷ εἰς σωτηρίαν ἀπορρήτῳ τινὶ ἐκλογῇ εἰς ποιηθέντων. αὕτη οὖν οὐδὲ ἐξ ἔργων ἀεί, οὐδὲ ἐκ γνωρισμάτων δῆλον γινώσκεται.

Δ. Τί τὸ μετὰ ταῦτα;

Μ. Πιστεύω τὴν τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσιν.

Δ. Τί βούλεταί σοι τὸ τῆς ἀφέσεως ὄνομα;

Μ. Ὅτι ὁ Θεὸς τεθεικὼς ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἀγαθότητος τοῖς πιστοῖς συγχώρησιν τῶν παραπτωμάτων ἔχει, ὅπως μὴ αἰτίαν ἢ δίκην ὑπέχωσι.

Δ. Ἐκ τούτων ἄρα δῆλον ὅτι οὐ τῆς τῶν ἁμαρτημάτων συγχωρήσεως τυγχάνομεν παρὰ Θεοῦ, ὡς ὑπὲρ ἐκείνων ἀποτίσαντες.

Μ. Ἀληθῶς μόνος γὰρ ὁ Χριστὸς τὸ ἡμῶν χρέος ἀπέδωκεν, ὅτε αὐτὸ ἡμῶν ἀμνηστίαν ὑπέμεινε. τὸ δ' ἡμέτερον, ὃν οὐ οἷοί τε ἦμεν

οὐδ' ὁποῖοις ἀπόπσιν δοῦναι, ἀλλὰ δεῖ τῇ τοῦ Θεοῦ ἐλευθεριότητι πολλὰ χάριν ἔχειν, δι' ἧς μόνης τούτου τοῦ ἀγαθήματος σοφῶν τυγχάνομεν.

Δ. Διὰ τί δὲ τὴν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τῷ περὶ τῆς ἐκκλησίας λόγῳ ὑπισχνῇ;

Μ. Ὅτι οὐδενὶ ἀφίενται τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν ἐὰν μὴ πρότερον τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ σωαφθῇ, καὶ ἑνωθεὶς τῷ τοῦ Χριστοῦ σώματι δίφτελῇ, καὶ οὕτω τὸ αὐτὸν μέλος τῆς ἐκκλησίας δηλονότι εἶναι μάρτυρον παρέχῃ.

Δ. Τυγχάνω, καὶ τὸν λόγον, ὃν ἔχω τῆς ἐκκλησίας, οὐδὲν πλὴν κατακρίσεως τε καὶ θανάτου ὄφι.

Μ. Οὕτως. ἅπασι γὰρ οἱ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἀφίσανται, καὶ τὰ σπασμοῖς τοῦ αὐτοῦ ἑνωσιν διαφέζουσιν. οὐδεμία σωτηρίας καταλείπεται ἐλπὶς, ὅσον γε αὐτὸν χρόνον ταύτῃ τῇ διχοστασίᾳ ἐγκαταμείνωσι.

Δ. Λέγε τὸ λειπόμενον.

Μ. Πιστεύω σαρκὸς ἀνάστασιν, καὶ ζωὴν αἰώνιον.

Δ. Τίνος χάριν τοῦτο τὸ κεφάλαιον τεθεσπίσθη;

Μ. Ἵνα διδασκώμεθα ὅτι ἡ ἀθανασία ἡμῶν ἥκιστα ἐν τῇ γῇ κεῖται. ὅπερ καὶ αὐτὸ δυοῖν

cõpensationis suppetit, quod Deo offeramus: sed ex mera eius liberalitate gratuitum hoc beneficium recipimus.

M. Cur peccatorũ remissionem subnectis Ecclesiæ?

P. Quia eam nemo consequitur quin & coadunatus fuerit antè populo Dei, & vnitatem cum Christi corpore perseueranter ad finem vsque colat: eóque modo testatum faciat, verum se esse Ecclesiæ membrum.

M. Hac ratione constituis, extra Ecclesiam nõnisi damnationem & exitium esse.

P. Omnino. Qui enim discessionem faciunt à Christi corpore, factionibusque scindunt eius vnitatem, iis spes omnis salutis præcisa est, quantisper manent in eiusmodi dissidio.

M Recita quod supereſt.

P. Credo resurrectionem carnis, & vitam æternam.

M. Quorsum hoc caput in fidei confessione ponitur?

P. Vt admoneamur nõ esse sitam in terra nostrã fœlicitatẽ. Cuius cogni-

tionis duplex est vtilitas ac vsus. Inde primùm docemur, ita hunc mũdũ nobis incolẽdum esse tanquã inquilinis, vt de migratione assiduè cogitemus, nec corda nostra sinamus implicari cogitationibus terrenis. Deinde, vtcunque adhuc nos lateat & ab oculis nostris absconditus sit fructus gratiæ in Christo nobis collatæ, ne propterea despondeamus animos, sed patienter sustineamus vsque ad diem reuelationis.

M. Quæ porrò huius resurrectionis erit series?

P. Qui antè mortui fuerint, recipient sua corpora, eadem scilicet quæ gestarunt, sed prædita noua qualitate, "hoc est, non amplius obnoxia morti nec corruptioni. Qui autem tunc erunt superstites, eos subita mutatione Deus mirabiliter excitabit.

1. Cor. 15.

M. Sed eritne piorum simul & impiorum communis?

P. Vna omnium erit resurrectio: sed conditio diuersa. "Alii enim in salutem ac beatitudinem resurgent, alii in mortem & extremam miseriam.

Ioan. 5. e. mat. 25. d.

ἕνεκα ἡμᾶς ἀδένα συμφέρει. σοφὸν μὲν, ἵνα μάθωμεν ὅτι χρὴ ἡμᾶς οἰονεὶ μετοίκους τοῦτον τὸν κόσμον οἰκεῖν, ἵνα δὲ καὶ ἀναπαυόμεθα καθ' ἑκάστην ἡμέραν διανοούμενα, καὶ τὰς ἡμετέρας καρδίας τῶν γηΐνων φροντίσιν ἐμπλέκεσθαι μὴ ἐῶμεν. εἶτα δὲ καὶ ὅπως μὴ ἀπελπίσωμεν, καὶ ὅτι ἀφανὴς ἔστιν ὄντως ὁ καρπὸς τῆς ἐλπίδος, ἣν ἡμῖν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐχρίσατο, διὰ σοφὸν δοκοῦντες διατελοῦμεν μέχρι τοῦ ἀποκαλύψεως καιροῦ.

Δ. Τίς οὖν τούτων τῆς ἀναστάσεως ἔσται τάξις;

Μ. Οἱ μὲν ἤδη μεταλλάξαντες τὸν βίον, τὰ ἑαυτῶν ἀναλήψονται σώματα, τὰ αὐτὰ ἅπερ καὶ σοφοῦ περιποιοῦντες ἦσαν, ἀλλοίωσιν δὲ ἕνα κατὰ τὴν ποιότητα παθόντα· ἐπεὶ οὐκέτι θνητὰ, οὐδὲ φθαρτὰ ἔσται. τοὺς δὲ σοφοὺς ἐμψύχους τότε, θαυμασίως πως ὁ Θεὸς ἀφθαρσίᾳ μεταβολῇ ἀναστήσει.

Δ. Ἆρα ἡ ἀνάστασις αὕτη τῶν τε ἀσεβῶν καὶ τῶν ἀσεβῶν κοινὴ ἔσται;

Μ. Παντάπασι μὲν οὖν· ἀλλ' ὅπως ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ ἑκάτεροι ἀναστήσονται. οἱ μὲν γὰρ εἰς σωτηρίας τε καὶ χαρᾶς ἀπόλαυσιν, οἱ δὲ, ἵνα θάνατον κατακριθέντες, ἐσχάτης ζημίας σοφοῦ παραδιδῶνται.

Δ. Διὰ τί οὖν τὸν ἀγωνίαν ζωῆς μόνον ἐμνήσθης ἐνταῦθα, οὐχὶ ὁμοίως ἢ καὶ τὸν ᾅδου;

Μ. Ἐπειδὴ ἐν ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως οὐδὲν ἄλλο ἢ τὰ θεῖς πίστεις παρηγορίαν φέρουσα τοῖς κειμένοις διηγήσασθαι, διὰ τοῦτο τὰ ἄβλαμμον ἄφθορον ὁ Θεὸς τοῖς λαβοῦσιν αὐτῷ ἑτοιμάζει, ἐνταῦθα ἐπιθέμεθα, καὶ οὐδεμίαν τῆς τῶν ἀδίκων ὠφελείας μνείαν ποιούμεθα, ἅτε δὴ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ὀφειλόντων, ὡς ἴσμεν.

Δ. Εἰδότι δέ ἡμῖν ὅπη πίνι θεμελίῳ ἐρήρεισται καὶ βέβηκεν ἡ πίστις, οὐχὶ ῥᾴδιον ἔσται καθορᾶν τίς ἡ ἀληθινὴ πίστις;

Μ. Κομιδῇ γε· ὅτῳ γὰρ αὐτῷ ὁ εἰσάμβυος ὄφις ἀμφότοι. Πίστις, ἔστι σαφὴς καὶ βεβαία γνῶσις τοῦ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἔνοιας, ὥσπερ ἂν ὡ αὐτὸς εὐαγγελίῳ πατὴρ ἡμῖν καὶ σωτὴρ διὰ Χριστοῦ γνήσεσθαι ἐπαγγέλεται.

Δ. Πότερον δὲ ἡμεῖς οἵοίτε ἐσμεν ἀφ' ἑαυτῶν ταύτης τυγχάνειν, ἢ ἆρα Θεός ἐστιν ὁ ταύτην χαριζόμενος;

Μ. Διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἱερὰ γραφὴ ὅτι ἡ πίστις τῶν αἱρέτων τοῦ ἁγίου πνεύματος δῶρον ἐστί· καὶ ἡ πεῖρα δὲ μαρτυρεῖ.

M. Cur ergo sola hîc vita æterna commemoratur, inferorum nulla mentio?

P. Quoniam nihil hîc nisi quod ad consolationem piarum mentium faciat habetur, ideo recensentur tantummodo præmia quæ seruis suis Dominus præparauit. Itaque nō additur quæ sors impios maneat, quos scimus à regno Dei alienos esse.

M. Ex quo fundamentum tenemus cui inniti fides debet, inde elicere veræ fidei definitionem promptum erit.

P. Ita est. Sic autem definire licet, vt dicamus certam esse ac stabilem cognitionem paternæ erga nos Dei beneuolentiæ: sicut per Euangelium Patrem se nobis, Christi beneficio, ac Seruatorem fore testatur.

M. Eámne concipimus à nobis, an à Deo recipimus?

P. Docet Scriptura singulare esse Dei donum: & experientia id confirmat.

M. Quam mihi experientiam dicis?

P. Nempe rudior est mens nostra quàm vt capere spiritualem Dei sapiẽtiam queat, quæ nobis per fidem reuelatur: & corda nostra propensiora sunt vel ad diffidentiam, vel ad peruersam nostri & creaturarum confidentiam, qũàm vt in Deo suopte motu acquiescant: verùm Spiritus sanctus illuminatione sua nos ad ea intelligenda reddit idoneos quæ captum nostrum longe alioqui excederent: nósque ad certam persuasionem format, salutis promissiones cordibus nostris obsignando.

M. Quid nobis boni oritur ex hac fide, quum semel eam assequuti sumus?

P. Iustificat nos coram Deo, & hac iustitia hæredes vitæ æternæ nos facit.

M. Quid? ánnon bonis operibus iustificantur homines, quum sanctè & innocenter viuendo, approbare se Deo studeant?

P. Si quisquam vsqueadeo perfectus

Δ. Τίνα ποτὲ πεῖραν εἴρηκας;

Μ. Ὁ γὰρ ἡμέτερος νοῦς ἀμαθέστερος καὶ παχύτερός ἐστιν ἢ ὥστε τοῦ Θεοῦ σοφίαν τοῦ πνεύματικὴν οὖσαν θεωρεῖν, ἢ διὰ πίστεως ἡμῖν ἀποκαλύπτεται. ἐπ᾽ ᾧ ἡ ψυχὴ ἡμῶν (ἅτε δὴ θεοῦ ἀπιστίαν ἀκατάφορος οὖσα, καὶ θεοῦ τὸ ἑαυτῇ ἢ πνι ἄλλῳ τῷ θεῷ κτίσμασι πεποιθέναι) οὐ δύναται ἀφ᾽ ἑαυτῆς καὶ αὐτοθεωρέτως ἐπαναπαύεσθαι τῷ Θεῷ· ἀλλὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἡμᾶς φωτίζῃ, ἐφ᾽ ᾧ δεκτοὺς ποιεῖν ἐκείνων. ἄφρ ὅτι αὖ ἄλλως καταληπτὰ ἐγχέετο. θεοῦ δὲ τύποις βεβαίαν ἡμῖν πεποίηται ἐμποιεῖ, πρὸς περὶ τῆς σωτηρίας ὑποψίας τὰς ἡμετέρας καρδίας ἀνακραγόμενον.

Δ. Τί δὲ ἡμῖν ὄφελος ἐκ τοῦ πίστιν ἔχειν, ἐξ οὗ ἅπαξ ταύτης ἐτύχομεν;

Μ. Αὕτη ἡμᾶς δικαίους διὰ τὸν Θεόν, καὶ διὰ τῆς δὲ τῆς δικαιοσύνης τὴν τῆς ἀϊδίου ζωῆς κληρονομίαν ἡμῖν θεοποιεῖται.

Δ. Τί οὖν; δικαιοῦται ἄνθρωποι διὰ τὰ ἀγαθῶν ἔργων, ὅταν δι᾽ ὁσιότητος βίου ἀδοκιμεῖν διὰ τὸν Θεὸν σπουδάζωσι;

Μ. Εἰ μὴ δυνατὸν ἐν βίῳ εὑρεῖν ἕνα ὅτου τέ-

λειον ὄντα, ὥστε πάντη πάντως κ᾽ τὴν τῦ Θεῦ νόμον ζῆν, ἀλόγως γε ἂν δίκαιος ὠνομάζετ᾽ ἄν· νῦν δὲ ἐπειδὴ οὐδὲν ἄλλο ἢ ἁμαρτωλοί ἐσμεν, κ᾽ πολλᾷ ὡς ἐναντίον τῦ Θεῦ ἐσβαίνομεν, ἀλλαχοῦ ἡμᾶς ἀξίωμά τι δεῖ ζητεῖν ἢ παρ᾽ ἑαυτοῖς, ὃ πεισθέμενοι, οἰκειωθῆναι τῷ Θεῷ δυνάμεθ᾽ ἄν.

Δ. Πότερον δὲ οὕτως ἀκριβολίζεται ὁ Θεὸς τὰ ἡμέτερα ἔργα κ᾽ ἀδένος ἄξια λογίζεται, ὥστε μηδὲν αὐτὰ συμβάλλεσθαι πρὸς τὸ τέλεως κ᾽ ἄμεμπτον αὐτὸν ἡμῖν κατασκευάσαι;

Μ. Πρῶτον μὲν, ἃ πρᾶξαι πεφύκαμεν ἔργα, κακά ἐστι πάντα, διὸ κ᾽ ἀρέσκειν αὐτῷ οὐ δυνάται, ἀλλ᾽ ὑπ᾽ αὐτῦ ἀποδοκιμάζεται.

Δ. Λέγεις οὖν ἡμᾶς, πρὶν ἀναμνησθῆναι κ᾽ ἀνακτισθῆναι τῷ τῦ Θεῦ πνεύματι, οὐδὲν ἄλλο ἢ ἁμαρτάνειν δύνασθαι· ὥσπερ δὴ τὰ σαπρὰ τῶν δένδρων πᾶσα ἀνάγκη σαπρὸν καρπὸν φύειν.

Μ. Μάλιστα. Τοῖς γὰρ ἡμετέροις ἔργοις εἰ κ᾽ ἀγαθότης τις ἀγαθότης προσείκειται, κακά ἐστιν ὅμως, ἅτε δὴ τ᾽ καρδίας ἡμῶν κακῆς ὄντος, ἣν μάλιστα ὁ Θεὸς ἐξετάζει.

Δ. Ἐκ τούτου δὴ σαφὲς ὅτι οὐχ οἷόν τ᾽ ἡμῖν

inueniretur : meritò censeri iustus posset : verùm quum omnes simus peccatores : multis modis rei coram Deo, aliunde quærenda nobis est dignitas, quæ nos illi conciliet.

M. Verùm, itáne sordent & adeo nullius pretii sunt omnia hominum opera vt gratiam coram Deo promereri nequeant?

P. Principio, quæcunque à nobis manant, vt nostra propriè dicantur, vitiosa sunt, ac proinde nihil possunt quàm Deo displicere, & ab eo reiici.

M. Dicis ergo, antequam renati simus, reformatique Dei Spiritu, nihil posse nos quàm peccare: "quemadmodum arbor mala nonnisi malos fructus profert? Mat. 7. e

P. Prorsus ita est. Nam qualemcunque speciem habeant in oculis hominū, mala sunt nihilominus quandiu cor prauum est : quod præcipuè Deus intuetur.

M. Hinc cōstituis non posse nos

vllis meritis Deum præuenire, aut prouocare eius beneficentiam: quin potius, quicquid tentemus aut aggrediamur operũ, nihil quàm eius iram magis ac magis in nos accendere.

Tit.3.b. P. Sic sentio. Itaque mera sua misericordia, nullóque operũ respectu nos gratis amplectitur in Christo, acceptósque habet, illius iustitiam nobis acceptam ferendo, acsi nostra essent, peccata verò nostra nobis non imputando.

M. Qualiter ergo dicis iustificari nos fide?

P. Quoniam dum certa cordis fiducia amplectimur Euangelii promissiones, huius quam dico iustitiæ possessionem quodãmodo adipiscimur.

M. Hoc ergo vis, iustitiam, vt nobis per Euangelium offertur à Deo, ita fide a nobis recipi.

P. Sic est.

M. Verùm, ex quo nos semel amplexus est Deus, annon illi accepta sunt opera quæ Spiritu sancto nos diligẽte facimus?

P. Placent illi quatenus suo fauore liberaliter ea dignatur,

ὅτι διὰ ἕνος τῶν ἰδίων ἔργων ἀξίας σεσάγκε τὸ Θεὸν ἐς τὸ ἐκεῖνον θῦ ποιεῖν ἡμᾶς. πᾶν δὲ ἐυναντίον ὅτι πᾶσιν οἷς ποιῶμεν, αὐτὸν παροξιώομεν καὶ τὴν παρ' αὐτῦ κατάκρισιν ἐκκαλύμθα.

M. Γαίν ὀμνύω σοι. διὸ καὶ λέγω ὅτι ἡμεῖς σεὸς τὰ ἡμέτερα ἔργα ἀφορῶν, μόνον δὲ τῷ συγκαίμοντι τῆς πανάγαθης σφυκέναι, ἡμᾶς διὰ τὸν Ἰησῦν Χειστὸν φιλεῖ, καὶ τῷ αὐτῦ δικαιοσύνῃ ἡμῖν ἀναπθεὶς, τὰ ἡμέτερα ἁμαρτήματα ἡμῖν ἀφίησι.

Δ. Πῶς ὖν ἡμᾶς τῇ πίστει δικαιῦσθαι λέγεις;

M. Ὅτι διὰ τὸ πεποιθέναι καὶ ἐλπίδας ἔχειν ὅτι τὰ ἐν τῷ ἀγγελίῳ ἐπαγγελίας, ταύτην πως τὴν δικαιοσύνην καταλαμβάνομθα.

Δ. Νομίζεις ὖν ὅτι ὡς σφ ὁ Θεὸς ἡμῖν διὰ τῦ ἀγγελίου ταύτην σεσφέρει, οὕτω καὶ σεσπενεχθεῖσαν, διὰ τῆς πίστεως ἡμᾶς ἀποδέχεσθαι σεσήκει.

M. Ναί.

Δ. Ἐπειδὴ ὃ ἅπαξ ὁ Θεὸς ἡμᾶς φιλικῶς κατεδέξατο, ὅσα ὑσὸ τῦ ἁγίου πνεύματος ἀγράμμοι σράττομθα, ἆρ' ὀκ ἐκείνῳ ἀρέσκει;

M. Παίνυμὶ ὖν, καθόσον γε ἀπολογῆς ὑσ'

αὐτὸ ἀξιῶται, καίπερ ὂν ἄξια ταύτης ὑπάρχοντα.

Δ. Πῶς τοῦτο φὴς; ὂν ἀποδοχῆς ἄξια δι' ἑαυτὰ ὄντων, ἄπιστα ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀπορρέοντα;

Μ. Οὐδαμῶς. ἀεὶ γάρ τινα ἐν τῷ ἀκαθαρσίας τῷ ἡμετέρας σφικὸς μολυσμὸν ἔλκει.

Δ. Τίς οὖν μηχανὴ τὰ κεχαρισμένα τῷ Θεῷ προσφέρειν;

Μ. Εἰ μετὰ πίστεως τὰ ἡμῶν ἔργα προσφέροιτο, τοῦτ' ἔστιν, ἐὰν ὁ ἐκεῖνα πιστῶν πεπεισμένος ᾖ ὅτι ὁ Θεὸς ὂν ἀκριβοδίκαιος, οὐδὲ ἀπότιμος ἐν τῇ ἐκείνων ἐξετάσει ἔσαι, ἀλλὰ τὸ ἐνδεὲς καὶ ἀτελὲς τῶν ἡμετέρων ἔργων τῇ τοῦ Χριστοῦ τελειότητι ἀναπληρῶν, καὶ πᾶν ὅσον ἐν ἐκείνοις ἀκάθαρτον τῇ ἐκείνου καθαρότητι προκαλύπτων, ἐν τάξει τελείων αὐτὰ πιήσεται.

Δ. Ἆρα οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων συλλογίσασθαί ἐστιν ὅτι ὁ Χριστιανὸς τοῖς ἑαυτοῦ ἔργοις δικαιοῦται μετὰ τὸ κατὰ τοῦ Θεοῦ κλητθῆναι, ἢ ὅτι ἡ ἐκείνων ἀξία τῷ τοῦ Θεοῦ ἀγάπην προσπιέται αὐτῷ, ἧς προσκολλήσει τὸ σωτηρίας τυγχάνειν;

non propriæ dignitatis merito.

M. Atqui, quum è Spiritu ſancto prodeant, ánnon fauorem promerentur?

P. At nonnihil ſemper inquinamenti ex infirmitate carnis admixtum eſt, quo vitiantur.

M. Vnde igitur aut qua ratione fiet vt Deo placeant?

P. Sola eſt fides quæ gratiam illis cõciliet, quum huic fiduciæ certò innitimur, non ventura eſſe ad calculum ſummi iuris, quòd Deus ad ſeueritatis ſuæ regulam exigere ipſa nolit: ſed obtectis eorum vitiis, & ſordibus Chriſti puritate conſepultis, eo loco habeat acſi perfecta eſſẽt & abſoluta.

M. Verùm an inde colligemus, operibus iuſtificari hominem Chriſtianum, poſtquam à Deo vocatus eſt, aut operum merito conſequi vt à Deo diligatur, cuius dilectio vita æterna nobis eſt?

P. Nequaquam. Quin potius teneamus quod scriptum est, " neminem mortalium iustificari coram Deo posse: atque ideo deprecemur ne in iudicium nobiscum intret.

Psal.143.a

M. Non tamen bona fidelium opera inutilia esse propterea iudicabimus.

P. Minimè verò. Neque enim frustra mercedem illis Deus, tum in hoc mundo, tum in futura vita, pollicetur. Verùm ex gratuito Dei amore, tanquam ex fonte, emergit hæc merces: quia nos scilicet primùm amplectitur in filios: deinde, consepulta vitiorum nostrorum memoriaã, ea quæ ex nobis prodeũt, fauore prosequitur.

M. Sed ánne sic à bonis operibus separari hæc iustitia potest vt qui hanc habet, illis careat?

P. Fieri hoc nequit. Nam quum recipiamus fide Christum, qualem se nobis offert: ipse verò non liberationem tantum nobis à morte, & reconciliationem cum Deo promittat, sed Spiritus sancti simul gratiam,

Μ. Οὐ δῆτα. ἐναντίον γὰρ ἐφάνη ὅτι ἀδεὴς τῶν ἀνθρώπων ἐναντίον αὐτὸν δικαιωθήσεται. διὸ καὶ παραιτεῖται δεῖ τὸ ἐκεῖνον τὸ βεβιωμένων τὰς ἀθύνας εἰς πρόσωπα ἡμᾶς.

Δ. Ἀλλ' ὅμως τὰ ἀγαθὰ τῶν πιστῶν ἔργα ἀνωφελῆ αὐτοῖς ἐστιν ἢ ἐχ ἡμῖν ὑπόμενται.

Μ. Οὐδαμῶς. ἐν γὰρ μάτην ὁ Θεὸς μισθὸν τοῖς ταῦτα ποιήσασιν, ἐν μόνον ἐν τῷ παρόντι ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ ἀποδώσειν ὑπέσχετο. ἀλλ' ὅτι ὁ μισθὸς δῶρόν ἐστιν αὐτοῦ, τῆς αὐτοῦ ἀγάπης, οἰονεὶ πηγῆς, ἀπορρέων. πρῶτον γὰρ ἡμᾶς παῖδας ποιεῖται, εἶτα ἐκ τῶν ἡμετέρων πλημμελημάτων ἐξαλείψας, ὡς περὶ λήθην ἀφαδουῶν αὐτὰ βυλόμενος, τὰ ἀφ' ἡμῶν ἀποδοχῆς ἀξιοῖ.

Δ. Τί δέ; ἡ δικαιοσύνη αὕτη ἀφ' ἧς ὁ λόγος, μὴ ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐστὶν χωρίζεσθαι δυνάμενη, ὥστε ἐκεῖνον ᾧ ἔνεστιν αὕτη, ἄμοιρον εἶναι τούτων ἐστίν;

Μ. Ναὶ μὰ γε. ἐπειδὴ γὰρ φαμὲν λεγόμενα διὰ πίστεως τὸν Χριστὸν, ὃς ἡμῖν ἑαυτὸν προσφέρει, αὐτὸς δὲ ὁ μόνον τοῦ θανάτου ἀπαλλάξειν ἡμᾶς, καὶ τῷ Θεῷ πατρὶ καταλλάξειν, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς; ἀναζωγονήσειν διὰ τοῦ πνεύματος

αὐτὸ, καὶ εἰς ἵνα ἅγιον ἀναπεώσεσθαι βίον ὑπισχνεῖται, ταῦτα συνάπτειν ἀνάγκη, ἵνα μὴ τὸν Χριστὸν αὖθις ἀφ' ἑαυτοῦ ἀποσωῶμεν.

Δ. Ἐκ τούτων ἂν καταμαθεῖν ἔστιν ὅτι ἡ πίστις ῥίζα τῶν καλῶν ἔργων ἐστὶν, οὐχὶ ἡ αὐτὴ ἀμέλειαν ἐκείνων ἡμῖν ἐμποιεῖ, οὐδὲ πολλοῦ δεῖ.

Μ. Καλῶς γε εἴρηκας. διὸ καὶ πᾶσα ἡ τοῦ εὐαγγελίου διδαχὴ δυσὶ τούτοις προσέχειν, πίστει καὶ μετανοίᾳ.

Δ. Τί ἐστι μετάνοια;

Μ. Τὸ μισεῖν μὲν τὸ κακὸν, ποθεῖν δὲ τὸ ἀγαθὸν, καὶ ταῦτα διὰ τὸ φοβεῖσθαι τὸν Θεόν· ἃ δὲ οὐ παρεῖται ἡμᾶς ἀποτάξασθαι ἑαυτοῖς, ἤγουν τὸν κατ' ἄνθρωπον ὅπου θυμοὺς, τοὺς τῆς ἡμετέρας σάρκα νεκρῶσαι, ἵνα τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἡγεμόνι ἑπόμενοι, ἐν πάσαις ταῖς ἡμετέραις πράξεσι τὴν θεραπείαν τοῦ Θεοῦ ἐκζητῶμεν.

Δ. Τοῦτο ἰοῦ ἄρα τὸ δεύτερον τῶν κεφαλαίων εἰς ἃ τοὺς τῆς Χριστιανῶν εὐσέβειαν διείλομεν ἀρχόμενοι.

Μ. Ἦν τοιοῦτον. εἴπομεν δὲ τότε καὶ ὅπου ὁ ἀληθὴς τοῦ Θεοῦ θεραπείας κανὼν ἔστι, καὶ τὰ ἐκεῖθεν αὐτῷ κελεύσματα ποιεῖν.

qua in vitæ nouitatem regeneremur: hæc coniungi neceſſe eſt, ne Chriſtum à ſeipſo diſtrahamus.

M. Hinc ſequitur fidem eſſe radicem ex qua naſcuntur omnia bona opera, tantum abeſt vt ab eorum ſtudio nos reuocet.

P. Omnino ſic eſt: ac proinde tota Euãgelii doctrina duobus his membris continetur, fide & pœnitentia.

M. Quid eſt pœnitentia?

P. Diſplicentia odiúmque peccati, & amor iuſtitiæ, ex Dei timore profecta, quæ nos ad abnegationem vſque noſtri carniſque mortificationẽ adducant, vt Spiritu Dei regendos nos tradamus, ac omnes vitæ noſtræ actiones ad diuinæ voluntatis obſequium comparemus.

M. Hoc verò ſecundum membrum fuit in diuiſione quam initio poſuimus, quum tu rationem oſtenderes rite colendi Dei.

P. Verum: ac ſimul additũ fuit, verã hanc ac legitimã eſſe regulã colendi Dei, vt eius voluntati obſequamur.

M. Quî fic?

P. Quoniam is demum illi probatur cultus: non quem confingere nobis libuerit, ſed quem ſuo ipſe arbitrio præſcripſerit.

DE LEGE, id eſt decem præceptis Dei.

M. QVAM autem viuendi regulam nobis poſuit?

P. Legem ſuam.

M. Quid ea continet?

P. Duabus partibus conſtat, quarum prior quatuor habet præcepta, altera ſex. Ita decem omnino præceptis conſtat tota Lex.

M. Quis huius diuiſionis eſt autor?

P. Deus ipſe, qui in duas tabulas deſcriptam Moſi tradidit, & ſæpe teſtatus eſt redigi in decem verba.

M. Argumentum prioris tabulæ

).24.c, 2.d, & d. ut.4.b. o.a.

Δ. Διὰ τί;

Μ. Οτι οὐ βούλεται θεραπεύεσθαι ὑφ' ἡμῶν ὅπως αὐτῷ ἡμῖν δοκεῖ, ἀλλ' ὅτι αὐτῷ φίλον, καὶ ὡς αὐτὸς θέλει.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ, ἤτοι τῶν δέκα ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.

Δ. ΤΙΝΑ οὖν ἡμῖν ἔδωκε κανόνα, θεὸς ὃν τὸν ἡμέτερον βίον κατευθύνειν θέλοντα;

Μ. Τὸν αὐτὸν νόμον.

Δ. Τί δὲ δεῖ περιέχειν;

Μ. Εἰς δύο μέρη διηρημένος ὢν, ᾧ μὲν θατέρῳ τέσσαρα παραγγέλματα περιέλαβε, τῷ δὲ ἑτέρῳ ἕξ. καὶ οὕτω δέκα ὄντα ἅπαντα τὰ ἐντάλματα.

Δ. Τίς οὕτω διέταξεν;

Μ. Αὐτὸς ὁ Θεὸς, ὃς δυσὶ πλαξὶν ἐγκεχαραγμένον αὐτὸν ἔδωκε τῷ Μωϋσεῖ, καὶ πολλάκις ἔλεξεν ὅτι δέκα ῥήμασι περιέχεται.

Δ. Περὶ ἑνὸς ἢ πλειόνων πλάξ περιτά-

γματα ἔχῃ;

Μ. Περὶ τῦ τὸν Θεὸν σεβάσασθαι ὡς χρή.

Δ. Περὶ τίνος δὲ ἡ δευτέρα;

Μ. Περὶ τοῦ πῶς ἡμᾶς ἀλλήλοις προσφέρεσθαι δεῖ.

Δ. Λέγε πρῶτον ἀπολιῶ, ἢ τὸ προτερον.

Μ. Ἄκουε Ἰσραήλ. Ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ὅστις ἐξήγαγόν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας. Οὐκ ἔσονταί σοι Θεοὶ ἕτεροι ἐνώπιόν μου.

Δ. Νῦν δὲ τὸν νοῦν τῶν ῥημάτων ἐξήγησαι.

Μ. Πρῶτον ὀλίγα ἵνα σοι εἰρηνεύσῃ τοῖς ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένοις. ὅταν γὰρ Κύριον ἑαυτὸν ὀνομάζῃ, φανερὸν ἡμῖν ποιεῖται ὅτι ἐξουσίαν ἔχει τοῦ προστάττειν· τὸν δὲ Θεὸν ἡμῶν καλῶν ἑαυτὸν, ἔρωτα ἡμῖν τοῦ ἰδίου νόμου ἐμποιεῖ. ὅμοιον γὰρ ὡς εἰ Φοτῆρα ἡμῶν ὠνόμαζεν ἑαυτόν. αὖτε γὰρ τοσαύτης ἡμᾶς ἀπειρίας ἀξιοῦντος, πῶς ἂν δι-

quale eſt?

P. De pietatis erga Deum officiis.

M. Secundæ verò?

P. Qualiter ſit agendum cum hominibus,& quid illis debeamus.

M. Recita præceptum vel caput primum.

P. Audi Iſrael: Ego ſum Iehoua Deus tuus, qui te eduxi è terra AEgypti, è domo ſeruitutis. Non habebis Deos alienos coram me. Exo. 20. a deut. 5. a.

M. Nunc ſenſum verborum expone.

P. Initio quadam veluti præfatione vtitur in totam Legem. Nam quum Iehouam ſe nominat, ius ſibi vendicat & authorem iubendi. Deinde, quò Legi ſuæ gratiam apud nos cõciliet, addit ſe Deum eſſe noſtrum. Perinde enim valent hæc verba ac ſi ſeruatorem noſtrũ ſe vocaret. Hoc autem beneficio quũ nos dignatur,

par est vt nos illi vicissim exhibeamus in populum obsequentem.

M. Verùm quod continuò de liberatione subiicit, & fracto iugo seruitutis AEgyptiacæ, annon ad Israeliticum populum, & eum quidem solum, peculiariter spectat?

P. Fateor, quod ad corpus: verùm est alterum liberationis genus quod ad omnes peræquè homines pertinet. Nos enim omnes ex spirituali peccati seruitute & diaboli tyrannide asseruit.

M. Cur eius rei meminit, quum in Legem suam præfari vellet?

P. Vt nos commonefaciat, summæ ingratitudinis reos fore, nisi totos illi nos in obsequium addixerimus.

M. Quid autem hoc primo capite exigit?

P. Vt suum illi soli honorem in solidum asseramus. neque vllam eius partem transferamus aliò.

M. Quis honor illius est proprius, quem alio transcribere sit nefas?

καλον τούτῳ τῷ ἀμισθὶ αὐτῷ ἀποδοῦναι, τὸ ἀπειθῆ λαὸν αὐτῷ εἶναι;

Δ. Οὐδὲ ζύσις ὅπισω ἀπει τῆς ἐξελευθερώσεως τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ δουλείαν ὑπομείναντος λαοῦ, μᾶλ' ἰδίως τοῦ Ισραηλιτικοῦ ἔθνους λαοῦ;

Μ. Γαίμοιμ οὖν, ὅσα γε κ' τὸ σῶμα· ἀλλ' ἔστι καὶ ἄλλο ἐξελευθερώσεως εἶδος τὸ πᾶσιν ἀνθρώποις κοινόν. ἡμᾶς μὲν γὰρ ἅμα πάντας τῆς πνευματικῆς δουλείας, (δι' ἧς τῇ ἁμαρτίᾳ ἐδουλεύομεν) καὶ τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος ἀπήλλαξεν.

Δ. Διὰ τί οὖν ὧν ὁ νόμου προοιμίῳ μνείαν τούτων ἐποιήσατο;

Μ. Ινα προδιδάξῃ ἡμᾶς ὅτι εἰκότως πολλοῦ ἀξίσιαν ἡμῖν ἐγκαλέσῃ ἐὰν μὴ αὐτῷ ὧν πᾶσιν ἀπειθῆς καὶ κατήκοοι γενώμεθα.

Δ. Τί οὖν πάλε τοῦ προφήτου κεφαλαίῳ ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν;

Μ. Ινα ὁλόκληρον τοῦ προσήκουσαν αὐτῷ ὑμνοῦ προσάπτωμεν, εἰς ἄλλον μηδένα τοῦτο μηδ' ὁπῶν μεταφέροντες.

Δ. Ποία δέ τις ὅδ' ἡ ἰδία προσήκουσα αὐτῷ ὑμνῳδία, ἣν ἄλλοσε μεταφέρειν οὐ θέμις;

Μ. Τὸ σέβεσθαι αὐτὸν, ὅπι καλεῖσθαί τε καὶ αὐτῷ μόνῳ πεποιθέναι· ἑνὶ ᾧ λόγῳ, πάντα τὰ τῇ αὐτοῦ μεγαλειότητι πρέποντα ἀπονέμειν.

Δ. Τί δὲ βουλόμενος προσέθηκεν, Ενώπιόν μου;

Μ. Επειδὴ καὶ τὰ κεκρυμμένα τῆς διανοίας ἡμῶν βυθύματα ὁρᾷ καὶ γινώσκει, ἔτι ᾧ καὶ τὰς τούτων ὄψεις, ὅτι ἀρκεῖται τῇ ἔξωθεν, ἤγουν διὰ γλώσσης, αὐτῷ προσαπομένῃ ὑφ' ἡμῶν ζωμῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ἀπορρήτως ὑφ' ἡμῶν ζωμᾶσθαι καὶ θεραπεύεσθαι βούλεται.

Δ. Πρὸς τὸ δεύτερον παράγγελμα μεταβαίνωμεν.

Μ. Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον, οὐδὲ τινὸς ὁμοίωμα ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς. οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ

P. Eum adorare, collocare in ipso nostram fiduciam, inuocare ipsum : illi denique omnia deferre quæ in eius maiestatem competunt.

M. Quorsum hæc particula adiecta est, Coram facie mea?

P. Quum nihil tam reconditum sit quod eum lateat, sitque occultarum cogitationum cognitor ac iudex, significat se non externæ modò confessionis honorem requirere, sed veram quoque pietatem cordis.

M. Transeamus ad secundum caput.

P. Nō sculpes tibi simulacrum, neque imaginem vllam effinges eorum quæ aut in cœlo sunt sursum, aut deorsum in terra, aut in aquis sub terra. Non

adorabis ea, neque coles.

M. Prohibétne in totum ne aliquæ pingantur aut ſculpantur imagines?

P. Non: ſed duo tantùm hîc vetat, nequas faciamus imagines vel Dei effingendi vel adorandi cauſa.

Deut.4.c. act.17.f. M. Cur Deum non licet "viſibili figura exprimere?

Rom.1.c. P. Quia nihil inter eum ("qui Spiritus eſt, æternus, incomprehenſibilis) & corpoream, corruptibilem, mortuámque figuram, ſimile eſt.

M. Iniuriam ergo fieri cenſes eius maieſtati, quum in hunc modum repræſentatur.

P. Sic ſentio.

M. Quænam hîc adorationis ſpecies damnatur?

P. Quum ad ſtatuam vel imaginem nos conuertimus precaturi, coram ea nos proſternimus, genuum flexione aut aliis ſignis exhibemus illi honorem: acſi Deus illic ſe nobis repræſentaret.

M. Non ergo quamlibet ſimpliciter picturam vel ſculpturam his verbis damnari intelligen-

μὴ λατρεύσῃς αὐτοῖς.

Δ. Μῶν μὴ πᾶν εἶδος εἰκόνος ποιεῖν ἀπαγορεύει;

Μ. Οὐκ' ἀλλὰ δύο μόνον ἐνταῦθα ἀπαγορεύει, ἤγουν Θεοῦ τύπον ἀπεικονίζειν, ἢ ὁπωσδηποτὲν εἰκόνι προσκυνεῖν.

Δ. Διὰ τί τῷ Θεῷ ὀφείλω ἕνα μορφὼ προσάπτειν ἢ ἧττον;

Μ. Ὅτι αὐτὸς πνεῦμα ὢν, ἀΐδιός τε καὶ ἀκατάληπτος ὑπάρχων, εἰκόνι σωματικῇ, φθαρτῇ τε καὶ ἀψύχῳ ἀνόμοιός ἐστι παντελῶς.

Δ. Νομίζεις οὖν ἀπιμίαν τῇ ἐκείνου μεγαλειότητι προσήκειν τὸν σωματοειδῶς αὐτὸν ἀπεικάζειν βουλόμενον.

Μ. Ἔγωγε.

Δ. Τίς ὁ προσκυνήσεως τρόπος ἐνταῦθα ἀπείρηται;

Μ. Τὸ εἰκόνι ἑνὶ γονυπετήσαντας προσεύχεσθαι, ἢ ἑνὸς ἄλλης ἡμῖν αὐτῷ ἀξιοῦν, ὡς δι' ἐκείνης ἡμῖν ἐμφαίνοντος ἑαυτὸν τοῦ Θεοῦ.

Δ. Οὕτω νομίζειν χρὴ πᾶν τὸ γεγραμμένον ἢ γεγλυμμένον ἀποδοκιμάζειν ἢ ἀν-

ταῦτα, ἀλλὰ μόνον ἀπαγορεύεσθαι μηδεμίαν εἰκόνα ποιῆσαι, ἕνεκα τοῦ ἐν αὐτῇ τὸν Θεὸν ζητεῖν, ἢ θεραπεύειν, ἢ κἂν (ὅπερ οὐδὲν διαφέρει) αὐτὴν ὅτω θεραπεύειν ὡς διὰ ταύτης τῆς θεραπείας ἡμῶντας τὸν Θεὸν, ἢ ἄλλως πως αὐτῇ καταχῆσθαι εἰς εἰδωλολατρείαν.

Μ. Οὕτως.

Δ. Τί δὲ αὖτε διὰ τύπου τοῦ κεφαλαίου διδάσκειν ἡμᾶς θέκιται;

Μ. Ὡς περὶ τούτου ὁ Θεὸς ἐδήλωσεν, ἑδεία πλεῖν αὐτὸν, ἡμῖν καὶ σεβασμοῦ ὑφ' ἡμῶν ἄξια θεῖα δεῖν· ὅπως ἀνέμενε τὸν ὀρθὸν καὶ ἀληθῆ θεοσκεψίας τρόπον ἐπιδείκνυει, ἵνα πάσης δεισιδαιμονίας καὶ πάσης τῆς κατὰ τὸν ἄνθρωπίνων ὀπίνοιαν ἐθελοθρησκείας ἡμᾶς ἀποτρέπῃ.

Μ. Προϊωμεν.

Δ. Απιλὼ θεοστίθησι, λέγον,

Εγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, Θεὸς ἰσχυρός, ζηλωτὴς, ἀποδιδοὺς ἀμαρτίας πατέ-

dum est: sed tantùm imagines prohibemur facere, in hunc finem vt in illis Deum vel quæramus, vel colamus, siue (quod idem est) eas colamus, in Dei honorem, aut quoquomodo illis ad superstitionem & idololatriam abutamur.

P. Verum.

M. Nunc in quem finem caput hoc referemus?

P. Quemadmodum superiore vnum se esse denunciauit quem coli oporteat & adorari: ita nunc quæ recta sit adorationis forma ostendit, quò nos ab omni superstitione, aliisque vitiosis & carnalibus figmentis reuocet.

M. Pergamus.

P. Sanctionem adiungit,

Ego enim sum Iehoua Deus tuus, fortis, zelotypus, qui vindico iniquitatem patrum

in filios, vsque in tertiam & quartam generationem eorum qui me oderint.

M. Cur mentionem fortitudinis suæ facit?

P. Eo significat se ad gloriam suam vindicandam satis habere potentiæ.

M. Quid zelotypiæ vocabulo indicat?

P. Æqualem aut socium ferre non posse. Nã vt se nobis pro infinita sua bonitate donauit, ita nos vult esse prorsus suos. Atque hæc animarum nostrarũ est castitas, illi dicatas esse, & penitus adhærere: sicut rursum adulterio pollui dicuntur, dum ab eo ad superstitionem deflectunt.

M. Quo sensu hoc dictum est, Vlciscipatrum iniquitatem in filios?

P. Quo plus nobis incutiat terroris, non tantùm de iis qui offenderint, pœnas sumpturum se minatur, sed eorũ quoque sobolẽ fore maledictã.

M. Atqui an hoc Dei æquitati con-

ρων ὅπι τέκνα, ὅπι πείθω ϗ τετάρτην ἡμέραν, ζῶς μισῶ σι με.

Δ. Τίνος χάειν εμπήθη τ' αὐξ δυνάμεως;

Μ. Ινα ἀντεῦθεν καταμάθωμεν ὁπ ἱκανός ὅξι τῆς αὐτοῦ δόξης ϗ ἡμῶν ὑφαπτίζειν.

Δ. Διὰ τί ἑαυτὸν καλεῖ ζηλωτήν;

Μ. Οὐ ου φέρειν ἀ τῆς ἰδίας δόξης κοινωνὸν ὄντα. ὡς ωρ γὰ αὐτὸν διὰ τ' ἑαυτὸ ἄπειρον ἀγαθότητα δέδωκεν ἡμῖν, οὕτω καὶ ἡμᾶς ἰδιοποιεῖται. ϗ αὕτη ὅξιν ἡ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἀγέλα, ὃ αὐτὰς ἐκείνῳ καθιερῶθαι, παντελῶς τ' ωρεστεπκέναι. ὡς πάλιν μοιχείαν εἶ καλοῦνται ὅτι τὸν χάριν ἐάσαντες, ωρὸς δαιμονίαν καὶ ψυδοδιδασκαλίαν τρέπονται.

Δ. Τίς δὲ ἡ τούτου τοῦ λόγου ἔννοια, δι' οὗ λέγ ὅπ ἀποδίδωσιν ἁμαρτίας πατέρων ὅπι τέκνα;

Μ. Οπως ἡμῖν μείζονα φόβον ἐμποιῇ, ϗ μόνον τὸς ἐξαμαρτάνοντας ζημιοῦσθαι ἀπειλεῖ, ἀλλὰ ϗ τ' αὐτῶν ἡμέραν ἕως ϗ τρίτης ἔνοχον ἡμῖσεσθαι λέγει.

Δ. Λεγε δή, ἀπλῶς καὶ πάντως ἀλλότριον

τῆς τῦ Θεῦ δικαιοσύνης ὄξι τὸ ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου δίκην εἰσπράξασθαι;

Μ. Εἰ μὴ ἂς τὰ ἀνθρώπινα ἐνθυμηθεὶη οἷα πέφυκε, παύσεται ταύτῃ τῇ ἀποφίαν περβαλλόμενος. φύσει μὲ γὰρ πάντες ὁμοίως ἀρᾶ ἔνοχοι ἐσμέν, καὶ ἐπ' αὐτῇ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐμμένειν ἐάσῃ, καὶ αὖ αὐτὸ καταμέμφεσθαι ἐχρῆν. καθάπερ γὰρ τὴν ἰδίαν ἐνδείκνυται βύνοιαν περὸς τὺ ἀσεβῆς, ὅταν καὶ τοῖς αὐτῷ ἀπογόνοις ἀλογίας μεταδιδῷ· ὕτω φανερὸν σημεῖον τῆς κῆ τῆ ἀσεβῶν ὠμφελίας δίδωσιν, ὅταν καὶ τὺ ἀπ' αὐτῷ ὀπηγμένους καταφάσεις ὁῖτας περορᾷ.

Δ. Ἐπὶ τὰ ἑξῆς περάγνε.

Μ. Ἵνα ἡμᾶς καὶ διὰ τῆς φιλικῆς χρηστότητος ἐπάγηται, ἐπαγγέλλεται ποιήσειν ἔλεον εἰς χιλιάδας τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, καὶ τοῖς φυλάσσουσι τὰ περστάγματα αὐτῦ.

Δ. Γῶς τῦτο φησίν; ἆρα λέγῃ ὅτι πάντες ἀσεβῆς ἀνδρὸς ἔκγονοι, κἂν ἀσεβεῖς ὦσι, διὰ τὴν ἐκείνου ἀσέβειαν τύξονται σωτηρίας παρ' αὐτῦ;

Μ. Οὐδαμῶς· ἀλλὰ τοιῦτόν ὅσιν ὃ φησιν,

ſentaneum eſt quenquam punire ob alterius noxam?

P. Si qualis ſit humani generis conditio reputemus, ſoluta erit quæſtio. Natura enim maledictioni obnoxii ſumus omnes: nec eſt quod de Deo conqueramur, quum in hac ſorte nos relinquit. Iam verò, ſicut ſuam erga pios dilectionem, eorum poſteritati benedicendo, demonſtrat: ita ſuam aduerſus impios vindictam, eorum filios hac benedictione priuando, exequitur.

M. Proſequere.

P. Quò nos amabili etiam ſuauitate alliciat, miſericordia vſurum ſe promittit in mille generationes erga omnes qui ſe diligunt, ſuáque mandata obſeruant.

M. Intelligitne, pii hominis innocentiam poſteris omnibus, quamuis impiis, ſaluti fore?

Nequaquam: ſed hoc modo, ſuam

benignitatem eousque se effusurum erga fideles, vt in eorum gratiam, liberis quoque se beneficum exhibeat: non tantùm res eorum prosperando quod ad præsentem vitam, sed animas quoque ipsorum sanctificando, quò in grege suo censeantur.

M Atqui hoc perpetuum nõ esse apparet.

P. Fateor. Quemadmodum enim liberum hoc sibi retinet, vt misericordem se, quum libuerit, impiorum liberis exhibeat, " ita suam gratiam non adeò adstrinxit fidelium liberis quin pro suo arbitrio repudiet ex illis quos visum fuerit. Sic tamen id temperat vt promissionem hanc non vanam esse nec fallacem constet.

.om.9.c. rc.

M. Cur mille hîc generationes, in pœnæ verò damnatione tres duntaxat aut quatuor nominat?

P. Quò significet se ad humanitatem magis & clementiam quàm ad seueritatem propensum esse. Sicut etiam alibi testatur, quũ se " ad ignoscendũ facilẽ esse dicit, tardũ verò ad iram.

xo.34.a. ful.103.b .145.b.

ὅπ δηλαδὴ οὕτως ἀμφὶ ἑαυτὴν παρέξει τοῖς πτωχοῖς, ὥστε αὐτῶν ἕνεκα καὶ τοῖς ἐκείνων ἀπογόνοις ἀμφοῖν ὠφελεῖσθαι, καὶ ὑμόνον δίδοναι αὐτοῖς τὸ ἀημερεῖν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ἀλλὰ καὶ ἀγιάζειν τὰς αὐτῶν ψυχὰς, ἵνα τῇ αὐτῇ ποίμνῃ ἐγκαταλέγωνται.

Δ. Ἀλλὰ μὴν ὅπ ὅπὶ πάντων τοῦτο συμβαίνῃ.

Μ. Οὐ πάνυ. ὡς ἂρ καὶ ἐφ' ἑαυτῷ εἶ βούλεται, τοῖς τῶν ἀσεβῶν ἐκγόνοις συγγνώμονα παρέχειν ἑαυτὸν οὐκέτι ἂν δοκεῖ· ὥστε καὶ τὸ ἰδίαν χάριν ὅτω τῇ τῶν ἀσεβῶν ψυχῇ ὑπήκοον εἶ ἐθέλει ὥστε μὴ δικαίως τὴν ἀπ' αὐτῆς οὐσίαν ἂν βούληται ἀποδοκιμάζειν. ἐν τούτῳ μέντοι ὅτω μετεμάζει ὥστε ἕκαστον ἡμῶν κινεῖν ὅπ ὅσαν ὑπ' ἀπατηλοῦ ταύτην τὴν ἐπιφάνειαν ὁρᾶν.

Δ. Διὰ τί δ' ἐνταῦθα χιλίας ψυχὰς ὀνομάζει, τὸν χρόνον τῆς τῶν ἀσεβῶν ζημίας τελοῦν ἢ τεσσαρσι μόνον ψυχῶν ὠφελήσας;

Μ. Ἵνα μάθωμεν ὅπ χαίρει μᾶλλον ὁ πρᾶότητι ἢ τῇ ἀποπλήξει χρῆται. ὡς που καὶ μαρτυρεῖ ὅπ συγγνωμονικός ἐστιν, ἀλλ' ὂν ὀξύθυμος καὶ ζημφρητικός.

Δ. Λέγε τὼ τείτλω ἀπολίω.

Μ. Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ.

Δ. Τόδε μοι διασάφησον.

Μ. Τῷ τοῦ Θεοῦ ὀνόματι καταχρῆσθαι ἀπαγορεύει, οὐ μόνον ἐν τῷ ἐπιορκεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὅρκοις αἰωνίοις ὀμόσαι.

Δ. Οὐκοῦν Θεὸν ἐνίοτε θέμις ὀμόσαι;

Μ. Ἔμοιγε φημί, ὅταν δύλογος ἡ αἰτία τοῦ ὅρκου παρῇ. λέγω δὲ, ὁσάκις αἰ τοῦ πράγματος μέγα φέροντος ἀλήθειαν ὅρκῳ πιστῶσασθαι πρόσκειται, ἵνα μὴ ἡ ἐν ἀλλήλοις φιλία καὶ ὁμόνοια ὑπ' ὠδῖνι λυθῇ.

Δ. Ἀρέσκει μόνον ἀπέχεσθαι κελεύει ὅρκων οἷς τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα βεβηλοῦται καὶ ἀπιμάζεται;

Μ. Ἐνὸς εἴδους μυηθεὶς, ἡμᾶς διδάσκει, καθόλου μὴ δεῖν τὸ Θεοῦ ὄνομα ἄλλως ἐξαγορεύειν ἢ μετά τινος αἰδοῦς καὶ εὐσεβείας, καὶ ὅπως ὡς τὸ δυνατὸν αὐτὸ δοξάσθηναι. ἐπειδὴ μὲν γὰρ ἱερόν ἐστιν, ἡμᾶς ἁγιάζεσθαι χρὴ μήπως αὐτὸ ἀπιμάζειν δοκῶμεν, ἢ τὸ ἀπιμάζειν τοῖς ἄλλοις ἀφορμὴν δῶμεν.

M. Iam ad tertium.

P. Non vsurpabis nomen Domini Dei tui frustra.

M. Quis sensus?

P. Vetat ne Dei nomine abutamur, non peierando tantùm, sed præter necessitatem iurando.

M. Estne aliquis nominis Dei vsus legitimus in iureiurando?

P. Imò verò, quum adhibetur ex iusta causa: primùm, asserendæ veritati: deinde, quum eius momenti est negotium vt iurare par sit, ad mutuam inter homines charitatem & concordiam.

M. Verùm, annon longius spectat quam ad cohibenda iuramenta, quibus profanatur Dei nomen, aut imminuitur eius honos?

P. Proposita vna specie, in vniuersum nos admonet ne vnquam in mediũ à nobis proferatur Dei nomẽ nisi cum timore ac reuerentia, & in eum finẽ vt glorioſũ appareat. Nam quum sit sacrosanctum, cauere debemus omnibus modis ne aut ipsũ cq̃-

tẽptui habere videamur, aut aliis occasionem contemnẽdi præbeamus.

M. Quomodo hoc fiet?

P Si de eo eiusque operibus non aliter cogitemus aut loquamur quàm in eius honorem.

M. Quid sequitur?

» P. Sanctio, qua non fore innocentem denuntiat qui nomen suum in
» vanum vsurpauerit.
»

M. Quum alibi pronuntiet, se in Legis suæ transgressores vindicaturum, quid hîc amplius continetur?

P. Eo voluit indicare quanti nominis sui gloriam faciat: quò eius studiosiores simus, dum videmus paratam fore vltionem si quis eam profanauerit.

P. Veniamus ad quartum præceptum.

M. Recordare diem sabbati, vt eum sanctifices. Sex

Δ. Πῶς δὲ τοῦτον τὸν νόμον φυλάξομεν;

Μ. Περὶ Θεοῦ καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ μηδὲν ἄλλο λέγοντες ἢ διανοούμενοι, ἢ ὅσα αἱ θεῖαι τοῦ αὐτοῦ λόγιαι καὶ δόξαν ἔχουσι.

Μ. Τί τὸ μετὰ τοῦτο;

Δ. Ἀπειλεῖ, λέγων ὅτι ὁ καταισχύνων τὸν λαβόντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὑπὸ ματαίω. τοῦτ' ἔστιν, ὅτι ὁ ἐν τοῖς ἀθέοις καὶ ἀλογίστοις τὸν ματαίως καὶ ἀλόγως τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁμόσαντα.

Μ. Ἐπειδὴ ἀλλαχοῦ λέγει ἅπαξ ὅτι ἁμαρτάνεται τὸν ὀνόματι τῶν ἀγγέλων τινὰ βλασφημοῦντα, διὰ τί ῥητῶς ἐνταῦθα ὧν βλασφημοῦσιν τύπου τοῦ προστάγματος τὰ αὐτὰ πάλιν ἀπειλεῖ;

Δ. Ἵνα μάθωμεν ἐντεῦθεν ὅσην ἀσυδίαν ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ δόξῃ ποιεῖται· μαθόντες δὲ τοῦτο, ὅπως μᾶλλον ἀσυδαίζωμεν περὶ αὐτῆς καὶ ἡμεῖς· ἄλλως τε καὶ ἐπειδὰν ἀκούωμεν αὐτοῦ τῶν ὀλιγαρκησάντων τούτοις ἀπειλῶν.

Μ. Πρὸς τὸ τέταρτον ἐπιλοιπὸν ἐρχώμεθα.

Δ. Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων, ἁγιάζειν αὐτήν. ἓξ

ἡμέρας ἐργάσῃ, καὶ ποιήσεις πάν-
τα τὰ ἔργα σου· τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ
ἑβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ
Θεῷ σου ἐστίν. οὐ ποιήσεις ἐν
αὐτῇ πᾶν ἔργον σύ, καὶ ὁ υἱός σου,
καὶ ἡ θυγάτηρ σου· ὁ παῖς σου, καὶ
ἡ παιδίσκη σου· ὁ βοῦς καὶ ὁ ὑπο-
ζύγιόν σου, καὶ πᾶν κτῆνός σου· καὶ ὁ
προσήλυτος ὁ παροικῶν ἐν σοί.
ἐν γὰρ ἓξ ἡμέραις ἐποίησε Κύ-
ριος τὸν τε οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ
τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν
αὐταῖς· καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέ-
ρᾳ τῇ ἑβδόμῃ. διὰ τοῦτο εὐλό-
γησε Κύριος τὴν ἡμέραν τὴν
ἑβδόμην, καὶ ἡγίασεν αὐτήν.

Δ. Ἀεὶ ἓξ ἡμέρας συνεχῶς πονεῖν κελεύει

diebus operaberis, & facies omne opus tuũ: septimus vero sabbatũ est Domini Dei tui. Nõ facies in eo vllũ opus, neq; tu, neq; filius tuus, neq; filia tua: neq; seruus tuus, neq; ancilla tua: neq; bos, neq; asin⁹: neq; inquilin⁹ qui habitat intra portas tuas. Nã sex dieb⁹ perfecit De⁹ cœlũ, terrã, & mare, & quicquid in illis cõtinetur: septimo quieuit. Itaq; benedixit diei sabbati, & eũ sanctum sibi segregauit.

P. Iubẽtne sex diebus laborare,

vt ſeptimo quieſcamus?

P. Non ſimpliciter: verùm, ſex dies hominum laboribus permittens, ſeptimum excipit, vt quieti deſtinetur.

M. An quemuis laborem nobis interdicit?

P. Hoc præceptum ſeparatam & peculiarem habet rationem. ſiquidem quietis obſeruatio, pars eſt veterum ceremoniarum: itaque Chriſti aduẽtu abrogata fuit.

M. Dicíſne præceptum hoc ad Iudæos propriè ſpectare, ideóque temporarium duntaxat fuiſſe?

P. Nempe, quatenus ceremoniale eſt.

M. Quid ergo? ſubéſtne aliquid præter ceremoniam?

P. Tribus ex cauſis datum fuit.

M. Cedo mihi eas.

P. Ad ſpiritualem quietem figurandam, ad conſeruationem politiæ Eccleſiaſticæ, ad ſeruorum ſubleuationem.

ἵνα τῇ ἑβδόμῃ ἀναπαυώμεθα;

Μ. Οὐχ ἁπλῶς τοῦτο· ἀλλὰ ἓξ ἡμέρας πονεῖν συγχωρήσας, τῷ ἑβδόμῳ καταπαύσιμον τοῦ ἔργων εἶναι κελεύει.

Δ. Οὐκοῦν ἀπὸ ὑπνοσοῦν ἔργου φυλάττειν ἡμᾶς βούλεται;

Μ. Τοῦτο τὸ πρόσταγμα ἰδίαν ἔχει θεωρίαν· ἡ γὰρ τήρησις τοῦ περὶ τῆς καταπαύσεως προστάγματος, τῶν παλαιῶν τελετῶν ἐστί· διὸ καὶ ῥᾳδίως ἐξ Ἑλλάδος ἀπῄρεθη.

Δ. Μῶν λέγεις ἰδίως πρόσκειν τοῖς Ἰουδαίοις ταύτην ἐντολήν, καὶ οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς αὐτήν, ἅτε δὴ πρόσκαιρος οὖσα;

Μ. Λέγω γάρ, ἐφόσον γε πρὸς τὴν τελετὴν ἀναφέρεται.

Δ. Τί δέ; ἔχει τοῦτο τὸ πρόσταγμα πλέον τι ταύτης τῆς τελετῆς;

Μ. Τελεῖται δι' ἃ τοῦτο ἐδόθη.

Δ. Τὰ ποῖα;

Μ. Ὅπως τὴν πνευματικῆς ἀναπαύσεως τύπος γένηται, καὶ τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας ἔργα βεβαίαν ἔχῃ τάξιν· ἔτι δὲ καὶ ἕνεκα τοῦ τοῖς ὑπηρέταις ἀναπαυτηρίων ἵνα δοθῶσι τῶν πόνων.

Δ. Τίνα μοι πνευματικὴν ἀνάπαυσιν λέγεις;

Μ. Ὅταν ἡμεῖς μὲν ἀπὸ τῶν ἰδίων ἔργων ἡσυχίαν ἄγωμεν, τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα ἐν ἡμῖν ἐνεργῇ.

Δ. Τίς δέ ἐστιν ὁ τὸ χαλάζειν ἔχων;

Μ. Ἐὰν τὰ ἡμέτερα σάρκα σταυρώσωμεν, τοῦτ' ἔστιν ἐὰν τὴν ἰδίαν ἡμῶν φύσιν ἀποταξώμεθα, ἵνα τῷ τοῦ Θεοῦ πνεύματι κυβερνώμεθα.

Δ. Πότερον δὲ ἀπόχρη δι' ἑβδόμης ἡμέρας τοῦτο ποιεῖν;

Μ. Οὐκ, ἀλλὰ συνεχῶς ποιητέον. ἐξ ὅπου γὰρ ἂν ἅπαξ ἀφέξωμεθα, ἅπαντα τὸν βίον τοῦτο δεῖ ποιουμένους διατελεῖν.

Δ. Τίνος οὖν ἕνεκα ἡμέρᾳ τῇ ῥητῇ τούτῳ τῷ ἔργῳ προστέτακται;

Μ. Οὐδεμία ἀνάγκη τὸν τύπον τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ παντελῶς ὅμοιον εἶναι, ἱκανὸν δὲ εἰ κατά τι ἔοικεν αὐτῷ, ἵνα μέχρι τοῦδε δηλώσαι αὐτὸν τυπῶσαι.

Δ. Διὰ τί δὲ ἡ ἑβδόμη ἡμέρα τῶν ἄλλων προτετίμηται;

Μ. Ὁ ἑπτὰ ἀριθμὸς ἐν τῇ ἱερᾷ γραφῇ αἰνίττεται τελειότητα· διὸ καὶ προῆκε τὸ ἀϊδιό-

M. Quid per ſpiritualem quietem intelligis?

P. Dum à propriis operibus feriamur, quò Deus in nobis ſua opera peragat.

M. Quæ porro feriandi ratio?

P. Si carnem noſtram cruciſigimus, hoc eſt, renuntiamus noſtro ingenio, vt Dei Spiritu gubernemur.

M. An id ſeptimo quoque die fieri ſatis eſt?

P. Imò continenter. Nam ex quo ſemel cœperimus, pergendum eſt toto vitæ curſu.

M. Cur ergo eius ſignificationi deſtinatur certus dies?

P. Nihil neceſſe eſt per omnia congruere veritatem cum figura, modò conueniat quantum ſatis eſt ad rationem figurandi.

M. Cur tamen ſeptimus potius dies præſcribitur quàm alius quilibet?

P. Numerus hic perfectionē in Scriptura deſignat: itaque ad notandam perpetuitatem a-

aptus est: simul indicat spiritualem hanc quietem inchoari duntaxat in hac vita, nec antè perfectam fore donec è mundo migremus.

M. Verùm, quid hoc sibi vult, quòd suo nos exemplo ad quiescendum hortatur Dominus?

P. Quum mundi creationi finem intra sex dies imposuisset, septimum operum suorum considerationi dicauit. Ad id quò nos acrius stimulet, suum nobis exemplum proponit. Nihil enim magis expetendum quàm vt nos ad eius imaginem formemur.

M. Verùm, continuáne esse debet operum Dei meditatio, an ex septenis quibusque diebus vnum illi destinari sufficit?

P. Exerceri quidem nos quotidie in ea decet: verùm, imbecillitatis nostræ causa, dies vnus peculiariter statuitur. Atque hæc politia est quam dixi.

M. Quis igitur eo die seruandus est ordo?

P. Vt populus ad audiendam Chri-

τητα σημαίνειν ὑπιπόδειός ὅστιν. ἅμα δὲ κὴ δηλοῖ ὅτι αὕτη ἡ πνευματικὴ ἀνάπαυσις ἀπὸ μὴ τῆς νεῶ ζωῆς ἀρχὴ λαμβάνει, οὐ τελειωθήσεται δὲ πρὶν ἡμᾶς τὸν παρόντα μεταλλάξαι βίον.

Δ. Πῶς δὲ κελεύει ἡμᾶς σχολὴ ἄγειν τῆ ἰουδείσματι αὐτῆ ἑπομένους;

Μ. Ὅλον τὸν κόσμον ἐξ ἡμέραις κατασκευάσας, τῆ ἑβδόμῃ τῆ ἰδίαν ἔργον θεωρίας ἐποιήσατο καὶ ἀνέπαυσεν. ὅπερ ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐπιτιμότερον ποιῶμεν, τοῦτο τὸ σάββατόν ἐστιν, ὅπερ ἡμῖν παρέχειν. οὐδὲν γὰρ ποθεινότερον ἢ τὸ μιμητὰς αὐτῆ ἰσαρχειν.

Δ. Ἆρά γε ἡμᾶς ἀδιαλείπτως τὰ τῶ Θεοῦ ἔργα σκέπτεσθαι καὶ μελετᾶν ἐποίησεν, ἢ δι' ἑβδόμης ἡμέρας τοῦτο ποιεῖν ἐπέσχεν;

Μ. Καθ' ἑκάστην δῆλον ὅτι τοῦτο ἡμῖν ποιητέον· ἀλλὰ διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, ἰδίαν ἵνα καὶ ταχτὴν τοῖς τοῦτο ἔχουσι ἡμέραν· καὶ αὕτη ὅστιν ἡ ἑβδόμη ἴσως εἶπεν.

Δ. Τίνα οὖν ἐν ἐκείνῃ τῆ ἡμέρᾳ ζῆς ἀπὸ τῆς σκηνῆς ταύτας εἴη δεῖ ἔργα;

Μ. Σωτελεῖν δεῖ τὸν ὅμιλον αὐτῆ τὰ τῶ

Θεοδμαθησόμενον λόγια, τάς τε ἀληθεῖς ὁμοδοξίας τῆς πίστεως ἐξαγόρευσιν ποιησόμενον.

Δ. Γᾶς ὦ φίλε ταύτην τὴν ἀπαλὴν καὶ ποθεῖς τὴν τῦ πυρετοῦ πόνον ἀναπαύεσθαι;

Μ. Ὅπως οἱ θεῖς ἄνδρες ὑποπτεύσαντες ὄντως ἀπὸ τῆς καμάτου ἀναπνεῖν διανοηθῶσιν. τῶτο δὲ καὶ ποθεῖς τὸ δέχεσθαι τὴν τῆς οἰκουμένης πολιτείας κατάστασιν συμβάλλεται. ὅταν γὰρ ἡμέρας τῇ αὐτῇ ἀναπαύσεσθαι δοθῇ, τὸ λοιπὸν τῦ χρόνου ποθεῖς τὰς πόνους ἑαυτὸν ἑδίζει ἕκαστος.

Δ. Ὦ ἐγὼ ἰδεῖν ἢ τέτο τὸ ποθεῖσμα ἡμῖν ποθοῦμεν.

Μ. Τὸ μὴν κατὰ τὴν τελευτὴν, ἠκριβῶσθαι, ἅπερ δὴ τὰ αὐτεξουσιότητος ἐν Χριστῷ ὑπάρξασης.

Δ. Πῶς;

Μ. Ἐπειδὴ ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος ἐσταυρώθη τῇ δυνάμει τῦ θανάτου αὐτῦ, καὶ τῇ αὐτῦ ἀναστάσει εἰς καινόν τινα βίον σωζόμεθα.

Δ. Ἀκριβωθείσης ἤδη τῆς τελετῆς, ἐκ τύπου τὰ ποθεῖσματα λείπεται ἡμῖν;

Μ. Τὰ τὰ ὁσίως διαπεπαλαισμένα ποθεῖς ἀπα-

sti doctrinam, ad frequentandas publicas preces, ad edendam fidei suæ professionem conueniat.

M. Nunc expone quod dixisti, Dominum hoc præcepto, seruorum quoque subleuationi prospicere voluisse.

P. Vt iis qui sub aliena potestate sunt, aliquid laxamenti detur. Quinetiam hoc ad retinendam communem politiam valet. Nam vbi dies vnus quieti assignatur, ita se quisque ad laborandum in reliquum tẽporis assuefacit.

M. Videamus iam quatenus ad nos spectet hoc mandatum.

P. Quod ad ceremoniam, quum *in Christo extiterit eius veritas, abrogatam esse dico. *Col. 2.c.

M. Quomodo?

Nempe, quia mortis eius virtute *vetus homo noster crucifigitur, nósque excitamur in vitæ nouitatem. *Rom. 6.a.

P. Quid ergo ex præcepto nobis restat?

M. Ne sancta instituta, quæ ad spi-

ritualem Ecclesiæ politiam faciunt, negligamus: præsertim verò vt sacros conuentus ad audiendum Dei sermonem, ad mysteria celebranda, ad solennes preces, sicut erunt ordinati, frequentemus.

M. Atqui nihilne amplius figura nobis conducit?

P. Imò veró. Ad suam enim veritatem reuocanda est: vt scilicet insiti in corpus Christi, factique eius mẽbra, desinamus a propriis operibus, atque ita Dei gubernationi nos resignemus.

M. Transeamus ad aliam tabulam.

P. Eius initium est,

Honora patrem tuum & matrem tuam.

M. Quid tibi significat hic vox honoris?

P. Vt cũ modestia & humilitate morigeri sint & obsequentes filii parentibus, vt eos reuerenter colant: vt iuuent in necessitate, suásque illis operas impendant. His enim tribus membris continetur qui de-

ξίαν τῆς ἐκκλησίας, φυλάσσειν· μάλιστα δὲ τὸ τοὺς ἀκροάσεσιν τῶν θεοπαραδότων λογίων τὸν λαὸν συνέρχεσθαι, καὶ χάριν τοῦ ταύτας τε τοὺς εὐχὰς κοινῇ ποιεῖσθαι, καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν μυστήρια τελεῖν.

Δ. Τί δέ, τὸν τῆς παλαιᾶς τελετῆς τύπον εἰς ᾠδὴν συμβάλλεσθαι ἡμῖν νομιστέον;

Μ. Οὐδαμῶς. δεῖ γὰρ τοῦτον τὸν τύπον τοῦτ' αὐτὸ δηλῆσαι ἀνάγκην, τοῦτ' ἔστι τοὺς ἐκείνου τοῦ τύπου· ἵνα δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ δηλητήρια μέλη ὄντες, τοῖς μὲν ἡμετέροις ἔργοις χαίρειν εἴπωμεν, αὐτὸν δὲ ἑαυτοῖς ἡμῖν χρῆσθαι ὅ, τι ποτ' αὐτῷ βουλόμεθα ὀρθῶς.

Δ. Ἐπὶ τὰ ἐν τῇ ἑτέρᾳ πλακὶ μεταβῶμεν.

Μ. Ἐντεῦθεν ἀρχὴν λαμβάνει.

Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου.

Δ. Τί ὅτι τὸ ῥῆμα;

Μ. Τὸ μετὰ πολλῆς ταπεινοφροσύνης τοῖς γονεῦσι προσφέρεσθαι, πειθηνίους τε αὐτοῖς εἶναι, δι' ἡμᾶς ἄγοντας αὐτούς, καὶ αὐτοῖς ὑπουργοῦντας· ἑνί τε λόγῳ, πᾶσαν ἀσυδὴν περὶ αὐτοὺς ποιουμένους. πείσει γὰρ τοῦτο τοῖς κεφαλαίοις τοῦ ἐγχειρήματος ὠφελο-

μὴν τοῖς γονεῦσι καὶ τῶν τέκνων ὑμῶν.

Δ. Γρόϊδη δή.

Μ. Τῇ ἀπολῇ καὶ ζώγιον ὁ Θεὸς ὑπέσχεσιν, ὅταν λέγῃ,

Ἵνα μακροχρόνιος γένῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι.

Δ. Ποῖόν ἐστιν ὁ λέγει;

Μ. Ὅτι μακροβίους ἀπεργάσεται ὅσοι ἂν τοῖς γονεῦσι τὴν προσήκουσαν ἀπονέμωσιν τιμήν.

Δ. Ἐπιπονωτάτου ὄντος τοῦ παρόντος βίου καὶ παντοδαπῶν γέμοντος κακῶν, πῶς ἂν μακρυτέρας ταύτης ποιεῖσθαι ἡμᾶς τοῦ τῆς ζωῆς πλυχρονιότητα ὁ Θεὸς βούλεται;

Μ. Ὁ νῦν βίος, ὁπόσον δή ἐστι καλαίπωρος ἂν εἴη, ταῖς τοῦ Θεοῦ δωρεαῖς ὅμως αὐτὸν δεῖ ἡμᾶς πιστὰ ἐγκαταλέγειν, οἷς δίδοται· διήγως τε καὶ ἐπὶ πατρῴαν τινὰ βύνοιαν ἀνδείκνυται ὅταν αὐτοῖς ἀγαθὰ διδόντας διαπέζῃ.

Δ. Ἀλλὰ πότερον, ἀκολούθως τύπις, θεοῦ κατάφασιν εἶ λέξομεν ὅσπις ἂν ἀνώμορος γένηται καὶ ἄωρος ἀποθάνῃ;

betur parentibus honor.

M. Perge modó.

P. Adiicitur mandato promiſſio.

Vt prorogentur dies tui ſuper terram, quam daturus eſt tibi Dominus Deus tuus.

M. Quis ſenſus?

P. Diu beneficio Dei victuros qui debitum parentibus honorem præſtiterint.

M. Quum tot ærumnis referta ſit hæc vita, cur beneficii loco longam eius durationem nobis pollicetur Deus?

P. Quantiſcunque miſeriis ſit obnoxia, Dei tamen benedictio eſt erga fideles, vel hac vna de cauſa, quòd paterni eius fauoris argumentum eſt, dum eos hic alit & conſeruat.

M. Sequitúrne è conuerſo, eum qui citò & ante iuſtam ætatem ex hoc mundo eripitur, à Deo maledictum eſſe?

P. Minimé. Quin potius accidit interdum vt quo quiſque magis diligitur à Deo, eo citius recipiatur ex hac vita.

M. Atqui, ſic agendo, qualiter promiſſioni ſuæ ſatisfacit?

P. Quicquid nobis terreſtrium bonorum Deus promittit, ſub hac conditione accipere conuenit, quatenus in bonum animæ noſtræ ſalutémque expedit. Eſſet enim ordo valde præpoſterus niſi ſemper antecederet animæ ratio.

M. Quid de iis qui parentibus fuerint contumaces?

P. Non in extremo tantùm iudicio puniẽtur, ſed hìc quoque in eorum corpora Deus vindicabit, aut hinc omnes tollendo in medio ætatis flore, aut ignominioſo mortis genere plectendo, aut aliis modis.

M. Verùm, ánnon de terra Chanaan nominátim promiſſio loquitur?

P. Sic eſt, quantum ad Iſraelitas ſpectat. At nobis hoc verbum latius patet, ac extendi debet. Quamcunque enim regionem incola-

Μ. Οὐ γὰρ μὴν οὖν γε πολλοὺς ὄντας ὁρᾷν ἔστιν οὕτω βελτίους ὄντας τῶν ἄλλων ὅσῳ ἂν πλέον ὑπὸ θεοῦ ἀγαπῶνται.

Δ. Εἰ δὲ ταῦτ' οὕτως ἔχει, πῶς τὴν αὐτῶν ὑποχεσιν ὁ θεὸς ἐπιτελεῖ;

Μ. Καὶ ὅσα ἀγαθὰ ἡμῖν ὁ θεὸς ἐν ᾧ παρόντι βίῳ δώσειν ὑπέσχετο, ἡμᾶς νοεῖν χρὴ ὅτι δὴ τούτῳ τῷ διορισμῷ ἐπηγγείλατο, ἐφόσον τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ σωτηρίῳ δὴ ὄντα τυγχάνει. δεῖ γὰρ περὶ πάντων λόγον αὐτῆς ἔχειν καὶ ὁπόθεν ἔστιν, εἴτε μὴ μέλλομεν ὡς πάρεργον σκοπεῖσθαι τὸ ἔργον.

Δ. Τί δὲ οἱ τῆς ἀμυνήσασιν ἀπειθεῖς;

Μ. Οὐ μόνον ἐν τῇ τελευταίᾳ κρίσει ζημίας αὐτοὺς ὁ θεὸς, ἀλλὰ καὶ ἐνδημοῦντας ἔτι τῷ νεῷ βίῳ κολάσει κατὰ τὸ σῶμα, ἢ περὶ ὥρας αὐτοῖς ἀναρπάζων, ἢ θανάτου τινὸς εἴδος ἐπινείδισον καὶ δύσφημον ὁπόθεν, ἢ ἄλλον τινὰ τρόπον.

Δ. Ἀλλ' οὐκ ἀρκοῦντως τῷ Χαναὰν μοι ἐπαγγέλεται ἐν ταύτῃ τῇ ὑποσχέσει;

Μ. Παῦε μοι σιωπῶν, πόθεν περὶς τοὺς Ἰσραηλίτας· ἀλλ' ἡμᾶς χρὴ μᾶλλον ἀναλαμβάνειν τὸ ῥηθέν. καὶ γὰρ ἐν οἱᾳδήποτ' ἂν χώρᾳ

ὦμεν, δίδασιν ἡμῖν κατοίκησιν ἐν αὐτῇ, ἅτε δὴ οὖσης αὐτοῦ ὅλης τῆς οἰκουμένης.

Δ. Οὐδὲν ἄλλο θεὸς ἔχει τὸ θέσπισμα;

Μ. Εἰ καὶ τὴν ἡμετέρων μόνον ἐμνήσθη, ὅμως καὶ ταύτην ἐν ἀξιώματι ὄντα καὶ θεοσεβούς ἡμᾶς ποιεῖται, ἐπειδὴ ὁ αὐτός ἐστι καὶ θεὸς τούτων λόγος.

Δ. Πῶς;

Μ. Ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ θεοσεβεῖν ἡμᾶς παρὰ θεοῦ λαβόντες ἔχομεν. οὐδὲν γὰρ οὐδὲ γονέων, οὐδὲ ἀρχόντων, οὐδὲ θεσπεσιωτάτων ὁπλιτῶν ἀξίωμά ἐστιν, οὐδὲν κράτος, οὐδεμία ἀρετή, εἰ μὴ κατὰ τὸ δόκιμον τῷ θεῷ, ὃ τὰ τοῦ κόσμου φίλτατον ἅπαν διατέταχεν.

Δ. Λέγε τὸ ἔκτον θέσπισμα.

Μ. Οὐ φονεύσεις.

Δ. Πότερον οὐδὲν ἄλλο ἢ φόνου αὐτοχειρίας εἶναι παραβύσει;

Μ. Οὐδαμῶς. ἐπειδὴ γὰρ θεός ἐστιν ὁ ταῦτα θεσπίσας, ἡμᾶς χρὴ ἐννοεῖν οὐκ ἐμόνον τὰ ἔκπαλαι φανόμενα ἔργα ἡμῶν ἀλλὰ καὶ τὰ κεκρυμμένα τῆς διανοίας ἡμῶν βουλεύματα ἐξετάζει, ἃ ταῦτα δὴ ἐχρῆν ἡμᾶς.

mus, quum Domini sit totus orbis, eam nobis assignat possidendam. Psal. 24. a. & 89. b. & 115. c.

M. Nihilne amplius restat de præcepto?

P. Quanquam nonnisi de patre & matre verba sonant, intelligendi sunt tamen omnes qui nobis præsunt, quando eadem ipsorum est ratio.

M. Quænam illa?

P. Nempe quia Dominus eos in superiorem honoris gradum extulerit. Nulla enim est vel parentum, vel principum, vel præfectorum quorumlibet autoritas, nullum imperium, nullus honor, nisi ex Dei decreto: quia mundum sic illi placet ordinare. Rom. 13. a.

M Recita sextum.

P. Non occides.

M. Nihilne aliud vetat quàm cædes perpetrare?

P. Imò verò. Nam quū hîc loquatur Deus, non externis tantùm operibus legem dicit, sed animi etiam affectibus, adeóque his potissimum.

M. Vidêris ſubindicare, genus eſſe quoddam arcanæ cædis, à quo hîc nos Deus reuocat.

P. Sic eſt. Ira enim, & odium & quæuis nocendi cupiditas, cædes coram Deo cenſetur.

M. Satíſne defuncti ſimus ſi neminẽ proſequamur odio?

P. Nequaquam. Siquidem Dominus, odium damnando, & nos arcendo à quauis noxa qua proximus noſter lædatur, ſimul hoc ſe exigere oſtendit, vt omnes mortales ex animo diligamus, ac fideliter ipſis tuendis conſeruandiſque ſtudeamus.

M. Iam ad ſeptimum.

P. Non mœchaberis.

M. Expone quæ ſit ſumma.

P. Scortationem quamlibet maledictam eſſe coram Deo. Proinde, niſi iram Dei velimus in nos prouocare, ab illa eſſe diligenter abſtinendum.

Δ. Ἔοικας ἄρα ἐπαγωνίπεσθαι καὶ τῷ ἀδελφῷ σου φόνου ἀφανοῦς καὶ λελησθότος, ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς καθαρεύειν ἡμᾶς ἀξιοῖ, τούτῳ τῷ ἐπαλλήλῳ δίδους.

Μ. Οὕτως ἔχει. τὸ γὰρ ὀργίζεσθαι τῷ πέλας, τὸ μισεῖν, καὶ ὑπούλως πρὸς αὐτὸν ἔχειν, τῷ βλάπτειν καιροσκοποῦντα καιρὸν, παρὰ τῷ Θεῷ οὐδὲν τοῦ φονεύειν διαφέρει.

Δ. Ἆρά γε, ἐὰν μηδενὶ ἀπεχθανώμεθα, τῶν καθηκόντων ἀπαλλάξομαι;

Μ. Οὐκ. ἀλλ' ἀπαγορεύων ἀπέχθειαν ἔχειν πρὸς τὸν πέλας, καὶ ἀπέχεσθαι παντὸς ἐξ οὗ μέλλει βλάβης λήψεσθαι, ἅμα δῆλός ὅτι κελεύων ἡμᾶς κατὰ καρδίας φιλεῖν, καὶ ἄρισα φρονεῖν κατ' αὐτοῦ.

Δ. Ἐρχόμεθα δὴ τὸ ἕβδομον.

Μ. Οὐ μοιχεύσεις.

Δ. Τί ἐστι τὸ κεφάλαιον τούτου τοῦ ἀγγέλματος;

Μ. Ὅτι πᾶσαν μοιχείαν καὶ πορνείαν ὁ Θεὸς βδελύττεται· διὸ καὶ τούτων ἡμᾶς ἀπεχεσθαι χρὴ, ἵνα μὴ αὐτὸν ἐξοργίζωμεν.

Δ. Οὐδὲν δὲ ἄλλο βούλεται;

Μ. Τοῦτο αἰεὶ ἀνθυμεῖσθαι ποιεῖται, ὅτι ὁ ἡμέτερος νομοθέτης οἷοῦπερ πέφυκεν οἷος οὐ τὰ ἔξωθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τὰ ἔνδοθεν ὁρᾶν, ἅτε δὴ τοῖς βάθεσι τῆς ἡμετέρας καρδίας ἐμβαλδύων.

Δ. Τί οὖν πλέον ποιεῖ;

Μ. Ἐπειδὴ αἵ τε ψυχαὶ ἡμῶν καὶ τὰ σώματα, ναοὶ ἁγίου πνεύματος εἰσὶν, ἡμᾶς ἄξιοῖ ὁ Θεὸς ἄχραντα καὶ ἀμόλυντα διατηρεῖν ἑκάτερα, καὶ ὃ μόνον ἔργῳ ἁγνοὺς εἶναι, τῆς ἔξωθεν ἀπεχομένους ἀσελγείας, ἀλλὰ καὶ ἄχρι τῆς καρδίας, ῥημάτων τε καὶ χειρῶν. ὥστε ἡμᾶς παντελῶς κατὰ μὲν σῶμα, πάσης πορνείας, κατὰ δὲ ψυχὴν, πασῶν ἀσελγῶν ἐπιθυμιῶν καθαρεύειν, ἐφ' ᾧ μηδὲν ἡμῶν μέρος τῇ τῆς λαγνείας ἀκαθαρσίᾳ μεμιάνθαι.

Δ. Ἄγε δὴ, ποῖόν ἐστι τὸ ὄγδοον;

Μ. Οὐ κλέψεις.

Δ. Πότερον ὁ νομοθέτης ἐκείνους μόνον κλέπτας ἐγγράφει ὥσπερ οἱ παρ' ἀνθρώποις κείμενοι νόμοι ζημιοῦσιν, ἢ καὶ ἄλλους τινὰς

M. Nihilne præterea requirit?

P. Respicienda est semper natura Legislatoris, quem diximus non externo modò operi immorari, sed animi potius affectibus esse intentum.

M. Quid ergo plus comprehendit?

P. Ex quo "tum corpora nostra, tum animæ tẽpla sunt Spiritu sancti, vt castã vtrisque puritatem præstemus, ac proinde non externi tantùm flagitii abstinentia pudici simus, sed etiam corde, verbis, gestu quoque corporis & actione. Denique corpus ab omni lasciuia purum sit, animus ab omni libidine: vt nulla pars nostri impudicitiæ sordibus sit inquinata. 1. Cor. 3. c. & 6. c. 2. cor. 6. d.

M. Veniamus ad octauum.

P. Non furaberis.

Eáne tantùm furta prohibet quæ humanis legibus puniuntur, an lon-

gius procedit?

P. Malas omne genus fraudãdi circumueniendique artes, quibus aliena bona aucupamur, ſub furti nomine complectitur. Hic ergo vetamur tum violenter inuolare in bona proximorum, tum per vafritiem & dolum illis manum iniicere, tum aliis quibuſcunque obliquis rationibus ad illa occupanda conari.

M. Satiſne eſt manus abſtinere à maleficio, an cupiditas etiam hîc damnatur?

P. Huc ſemper eſt redeundũ, quum ſpiritualis ſit Legiſlator, nõ externa tantùm furta coercere eum velle, ſed omnia ſimul conſilia & ſtudia quæ aliis omnino incommodant: atque ipſam in primis cupiditatem, ne diteſcere cum iactura fratrum expetamus.

M. Quid ergo agendum eſt, vt præcepto pareamus?

P. Danda eſt opera vt ſuum cuique ſaluum ſit.

M. Nonum præceptum quod eſt?

μετὰ τούτων πάθει;

Μ. Κλέπας καταλέγῃ καὶ ὅσοι τοὺς πέλας διὰ τεχνασμῶν ὑποιωνοιῶν ἀποστερῶσιν. ἢ ἀποστερεῖν πειρῶνται. διὸ δὲ ἐνταῦθα ἀπείρηται οὐ μόνον τὸ βιαζομένους τἀλλότρια ἁρπάζειν, ἀλλὰ καὶ τὸ φθάνοντας καὶ παραιτουμένους χεῖρας ἐκείνοις προσφέρειν, ἢ φθορὰν ἐκεῖνα μὴ ὁποιαδήποτε μηχανῇ ἀδίκως χρωμένους.

Δ. Τί δῆτα, οἱ ὁρμήσαντες μὲν κλέπτειν, μὴ χωρήσαντες δὲ εἰς μέσης ἔργου, καθαροὶ τούτου τοῦ ἐγκλήματος εἰσίν;

Μ. Εἰς τοῦτο ἀεὶ προϊέναι δεῖ τὸν λόγον, ὅπου ὁ νομοθέτης, πνευματικὸς ὤν, καὶ μόνον τὰ ἔξω θεν ὁρώμενα ἐξετάζει, καὶ τοὺς προφανῶς κλέπτοντας κολάζειν ἀξιοῖ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὅσοι παρ' ἑαυτοῖς λογίζονται καὶ βουλεύονται πῶς οἱ ἄλλοι μειονεκτήσουσιν, ἵνα πλεονεκτεῖν αὐτοὶ δυνηθῶσιν.

Δ. Τί οὖν ὅδε τὸ ἡμέτερον ἔργον; καὶ ταύτην τὴν ἀπολῶ;

Μ. Τὸ ἔκαστον ἐὰν τὰ ἴδια ἔχῃ.

Δ. Λέγεις τὸ ἔννατον πρόσταγμα.

Μ. Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.

Δ. Ἆρά γε ἐν δικαστηρίῳ ὀμνύειν ἀπαγορεύει μόνον, ἢ καὶ τὸ ὁπωσδήποτε καταψεύδεσθαι τοῦ πέλας;

Μ. Ἐν ὁρκωμοσίας εἴδος ἐστὶ τοιοῦτος, διαλαμβάνει μὴ καταψεύδεσθαί τινος ὁπωσοῦν, μηδὲ τὴν ἡμετέρας διαβολὰς ἀπρᾶξαι πειρᾶσθαι αὐτῷ, ἢ ζημιῶσαι εἰς τὰ χρήματα.

Δ. Διὰ τί οὖν ῥητῶς οὐκ ἐφ' ἑαυτοῖς τοῖς κριταῖς ὁ ὅρκος ὡμολογήθη;

Μ. Ἵνα μᾶλλον ἡμῖν μισητὴν καὶ φθυκτὸν ἀποδείξῃ τὸ ἁμάρτημα· οὐ γὰρ δήπου ὅτι ὁ διαβάλλειν καὶ κακηγορεῖν εἰθισμένος, οὐδὲ ὀμνύειν μετὰ ταῦτα οἰκήσει ἐφ' ἑαυτοῖς δικασταῖς, ἕνεκα τοῦ ὀνείδους τὸν πέλας οὐ διαβάλλειν.

Δ. Ἆρ' οὖν μόνον καταλαλεῖν ἔνιος, ἀλλ' ἔτι καὶ πονηρὰν ὑποψίαν οὐκ ἀμφὶ αὐτοῦ ἔχειν, ἢ ἄδικον κρίσιν ποιεῖσθαι αὐτοῦ ἀπαγορεύει;

Μ. Ἀμφότερόν γε, ἀκολούθως τῇ προειρημένῃ αἰτίᾳ. ἃ γὰρ οὐ θέμις τοῖς ἀνθρώποις ποιεῖν οὐ θέμις, ταῦτα οὐκ αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ οὐδὲ

P. Non eris aduersus proximũ tuũ testis mendax.

M. Prohibétne peierare in foro duntaxat, an in vniuersum mentiri aduersus proximos?

P. Sub specie vna comprehenditur doctrina generalis, ne falsò proximũ calumniemur, néve maledicẽtia nostra & obtrectationibus lædamus eius famam, aut aliquam illi noxam afferamus in suis bonis.

M. Cur autem nominatim exprimit publica periuria?

P. Quò maiorem nobis huius vitii honorem incutiat. Innuit enim, siquis maledicentiæ & calumniis assueuerit, inde ad periuria procliuem fore lapsum, si occasio data fuerit proximi infamandi.

M. Vultne à maledicẽdo tantùm nos arcere, an etiam à malis suspicionibus, sinistrisque & iniquis iudiciis?

P. Vtrunque, secundum rationem antè adductam, hîc damnat. Nam quod agere coram hominibus malum est, malum est coram Deo e-

tiam velle.

M. Ergo quid in ſumma velit expone.

P. Ne ad malè ſentiendum de proximis, néve ad eos infamandos propenſi ſimus, vetat: quin potius, hac nos æquitate & humanitate prædítos eſſe iubet, vt de illis, quantum veritas patitur, bene ſẽtiamus, ſuámque eis exiſtimationem integram tueri ſtudeamus.

M. Recita vltimum.

P. Non concupiſces domum proximi tui: non cõcupiſces vxorem proximi tui, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec quicquam aliud quod ipſius ſit.

M. Quum ſpiritualis ſit tota Lex,

βούλεσθαι ὅσιον.

Δ. Εἰπὲ οὖν σὺ μοι πόθεν τὸ πρόσταγμα τοῦτο ἔχεις.

Μ. Τὸ μὴ δεῖν ἡμᾶς περὶ τῶν πέλας κακὴν ὑπόληψιν ἔχειν, μηδὲ αὐτοὺς διαβάλλειν, μᾶλλον δὲ περὶ πάντων διανοεῖσθαι ὡς ἀγαθῶν ὄντων, ὅσον γε μὴ ἀληθὲς ἀναπέτασαι· καὶ φυλάττεσθαι μή πως οἱ ἡμέτεροι λόγοι ἀδοξίαν αὐτοῖς ἢ ἀπὸ φέρωσι.

Δ. Λέγε τὸ ἕβδομον.

Μ. Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου· οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον σου, οὐδὲ τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ, οὐδὲ τὸν παῖδα αὐτοῦ, οὐδὲ τὴν παιδίσκην αὐτοῦ· οὔτε τὸν βοῦν αὐτοῦ, οὔτε τὸν ὑποζύγιον αὐτοῦ, οὔτε πάντα τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, οὔτε ὅσα τοῦ πλησίον σού ἐστι.

Δ. Πνευματικοῦ ὄντος ἅπαντος τοῦ νόμου,

ὡς πολλάκις ἔφης εἰπὼν, ἢ τὸ νομοθέτου ἐν τοῖς τοιούτοις τοιούτοις τοῖς πάσιν ὑμῶν μόνον τὰ ἔξωθεν ἡμῶν ἔργα ἀνασκέλλειν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἔνδοθεν ὀρμὰς μεταρρυθμίζειν ἀξιοῦντος, ἢ πλέον ἐνταῦθα λέγεται;

Μ. Διὰ τὰ ἄλλων ἁμαρτημάτων τὰ κακὰ βουλεύματα ἡμῶν καὶ τὰς ὁρμὰς χαλινώσας βουλήσεις, ἐνταῦθα ἀπαγορεύει καὶ τὸ διανοεῖσθαί τι κακὸν μετὰ ἴσης ὁρμῆς, κἂν μή τις τοιοῦτος μέχρι τοῦ τοιαύτεσθαι τὸ ποιεῖν αὐτό.

Δ. Ἆρα οὖν ἁμαρτίας ἐγκαταλέγεις καὶ ἐλαττώσας ὁρμὰς ἀσυνασοῦν, τὰς τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἐπιθυμίας, κἂν μὴ αὐτοὶ τοιαυτώμεθα ἐπ' αὐτῶν, ἀλλ' αὐτὰς αὐξανόμενος;

Μ. Τοῦτο παντί που σαφές, ὅτι αἱ κακαὶ ἐνθυμήσεις ἡμῶν πᾶσαι ἐκ τῆς διαφθορᾶς τῆς ἡμετέρας φύσεως ἀρχὴν λαμβάνουσι, κἂν ἡμεῖς αὐτοῖς μὴ συμφερώμεθα αὐτάς. ὃ δὲ νῦν λέγω, τοιοῦτόν ἐστι· τοῦτο τὸ τοιοῦτον εἶναι τῶν πονηρῶν ὁρμῶν, ἐπιζήμιον εἶναι τὴν ἡμετέραν ψυχὴν ἐπάγειν βουλομένων, εἰ καὶ

ſicut etiam antè toties dixiſti, nec tantùm coercendis externis operibus, ſed corrigendis etiam animi affectibus poſita ſint ſuperiora præcepta, quid hîc amplius additur?

P. Reliquis præceptis voluntates atque affectus regere & moderari voluit Dominus: hîc verò etiam cogitationibus, quæ nonnullam cupiditatem ſecum trahunt, neque tamen perueniunt ad ſtatam vſque deliberationem, legem imponit.

M. Diciſne minimas quaſq; cupiditates, quæ fidelibus obrepant, & ipſis veniant in mentem, peccata eſſe, etiamſi reſiſtant potius quàm aſſentiantur?

P. Conſtat certè prauas omnes cogitationes, etiamſi nō accedat conſenſus, ex naturæ noſtræ vitio prodire: verùm hoc tantùm dico, damnari hoc præcepto vitioſas cupiditates, quæ ita cor hominis titillant ac ſolicitant, vt tamen non per-

trahant ad firmam deliberatámque voluntatem.

M. Hactenus ergo malos quidem affectus, quibus acquiescunt homines, & subigendos se permittunt, prohibitos fuisse intelligis: nunc verò, tam exactam integritatem à nobis requiri vt nullam peruersam cupiditatem corda nostra admittant, quibus ad peccatum stimulentur.

P. Sic est.

M. Licétne iam breue totius Legis compendium colligere?

P. Maximè: si quidem eam in duo capita redigamus. Prius est, vt Deũ amemus ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus: alterũ, vt proximos diligamus perinde ac nosmetipsos.

M. Quid sub Dei amore continetur?

P. Amare ipsum sicuti Deum amare decet: nempe vt simul & Dominus, & Pater, & Seruator agnoscatur. Itaque Dei amori adiuncta est eius reuerentia, voluntas illi obsequendi, fiducia quæ in ipso collocanda est.

M. Quid per totum cor, totam animam & totas

καὶ οὐδὲν αἰνίσασιν, οὐδὲ πίθωσιν αὐτῷ.

Δ. Λέγεις οὖν ὅτι μέχρι μὲν τούτου διείρηται μὴ δεῖν ἡμᾶς τῶν ἀλόγων παθῶν ἡττᾶσθαι, μηδὲ αὐτῆς πείθεσθαι· ἐνταῦθα δὲ ὁ νομοθέτης οὕτω καθαροὺς ἡμᾶς ἀξιοῖ εἶναι ὥστε μηδὲ ἐὰν κακὴν ἔνα ὅτι θυμίαν παρεισδῦσαι εἰς τὰς ἡμετέρας ψυχάς, πρὸς τοῦτο ἁμαρτίαν παρορμῶσαι αὐτάς.

M. Ἔοικε.

Δ. Οὐκοῦν δυνάμεθα νῦν πάντα τὰ ἐκ νόμου ἀνακεφαλαιώσασθαι;

M. Μάλιστα, εἰς δύο κεφάλαια διελόντες αὐτόν· ὧν τὸ μὲν ἕτερον, τὸ τὸν Θεὸν ἀγαπᾶν ἐξ ὅλης τῆς ἡμετέρας καρδίας, ἐξ ὅλης ψυχῆς, ἐξ ὅλης ἰσχύος· τὸ δὲ ἕτερον, τὸ τοὺς πέλας ὁμοίως ἑαυτοῖς φιλεῖν.

Δ. Τί ὄφελος τὸ Θεὸν ἀγαπᾶν;

M. Τὸ ἀγαπᾶν ὡς Θεὸν ὄντα, ἤγουν ἀποδεχόμενον αὐτὸν ὡς δεσπότην, σωτῆρα, καὶ πατέρα ὄντα. διὸ καὶ πᾶς αὐτὸν ἀγαπῶντας ἀνάγκη ἅμα αἰδεῖσθαι καὶ σέβεσθαι, πειθαρχεῖν τε καὶ ποιεῖν αὐτῷ.

Δ. Τί δὲ βούλεται αὐτῷ τὸ ἐξ ὅλης τῆς ἡμετέρας καρδίας, ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ

ἰχύος ἀγαπᾶν τὸν Θεόν;

Μ. Τὸ ὅτω θερμῶς καὶ γνησίως αὐτὸν φιλᾶν, ὥστε ἡμᾶς ὑπερέχειν οὐδὲν ὑπ' ἐμοῦ, οὐδὲν ἀνθυμεῖσθαι, καὶ πρὸ ὀλίγου ἀποδιάζειν ὅπερ ἂν τῇ εἰς αὐτὸν ἀγάπῃ ἐναντίον ᾖ.

Δ. Διασάφησον δὴ καὶ τὸ ἕτερον κεφάλαιον.

Μ. Ὡς περ ἡμεῖς οὕτω πεφύκαμεν ἑαυτοῖς ἀγαπᾶν, ὥστε ταύτην τὴν σοφίαν ἀπὸ σοῦ τὰς ἅλας ἐκφεύγειν· τὸν αὐτὸν τρόπον πρόσκειται ὅπως ἀνοϊκῶς ἔχειν ἡμᾶς πρὸς τοὺς πέλας, ὥστε ἀεί, εἴτε βουλόμεθα, εἴτε μὴ βουλόμεθα, εἰς τοῦτο πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην, οἷόν ἐστι καὶ σὲ, ἀποσκοπεῖν.

Δ. Τίνας δὲ καλεῖς τοὺς πέλας;

Μ. Οὐ τοὺς συγγενεῖς μόνον καὶ φίλους, ἢ ἀναγκαίους, διὰ καὶ τοὺς ἡμῖν ἀγνώστους, καὶ δὴ καὶ τοὺς ἀπεχθῶς πρὸς ἡμᾶς ἔχοντας.

Δ. Ποία δέ ἐστι συμφορὰ ἐκεῖνοι συμπεμμένοι ἡμῖν εἰσιν;

Μ. Δῆλον ὅτι ἐκείνη ἣν περ ὁ Θεὸς ἅπαντας ἀνθρώπους ἀλλήλοις συνέζευξε καὶ συμφυχείωσεν. αὐτὴ δὲ ἱερὰ καὶ ἁγία οὖσα τυγχάνει, καὶ οἷα οὐδὲ ὑπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων πονηρίας αἱρεθῆναι.

vires intelligis?

P. Eam zeli vehementiam vt nullis prorsus cogitationibus, nullis desyderiis: nullis studiis sit in nobis locus quæ huic amori aduersentur.

M. Quis secundi capitis est sensus?

P. Quemadmodum natura adeo propensi ad nos amandos sumus, vt hic affectus alios omnes superet: ita proximorum charitatem sic regnare in nobis decet vt nos omni ex parte gubernet, sitque omnium & consiliorum & operum regula.

M. Quid proximi tibi nomen significat?

P. Non cognatos modò & amicos, aut qui aliqua nobiscum necessitudine sunt coniuncti, sed etiam eos qui nobis incogniti sunt, adeóque inimicos.

M. Quid autem illi coniunctionis nobiscum habent?

P. Nimirum coniuncti sunt eo vinculo quo vniuersum hominum genus Deus simul colligauit. Est autem id sacrosanctũ & inuiolabile, quod nullius prauitate aboleri pos-

M. Dicis igitur, si nos quispiam oderit, esse hoc eius proprium: manere nihilominus ipsum nobis proximum, eóque loco à nobis habendum esse: quia stet inuiolabilis Dei ordo, quo hæc inter nos coniunctio sancita est.

P. Sic est.

M. Quum formam Dei rite colendi Lex ostendat, nónne prorsus secundum eius præscriptum viuendũ est?

P. Verum id quidem est: atqui ea imbecillitate laborant omnes vt nemo quod debet, omni ex parte impleat.

M. Cur ergo eam à nobis perfectionem exigit Deus quæ sit facultate nostra superior?

P. Nihil exigit cui præstando non simus obstricti. Cæterùm, modò ad eam quæ hîc præscribitur, viuendi formam enitamur, etiamsi procul absimus à scopo, hoc est à perfectione, Dominus quod deest, nobis ignoscit.

M. De hominibúsne vniuersis in genere loqueris, an de fidelibus dũtaxat?

Δ. Σὺ ἂν λέγῃς ὅτι εἶπε ἡμᾶς μισεῖ, τοῦτο τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ κακίᾳ ἀναθετέον· οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ αὐτὸν δεῖ ἡμᾶς, πειθομένους τῷ Θεῷ, εἰς ἀπαξάπαντα ἡμῖν τοῦ ταύτης τῆς ζυναφείας ἔθηκε νόμου.

Μ. Οὕτως.

Δ. Ἐπειδὴ τὴν ἀληθῆ λατρείαν τὸ Θεῖον νόμος διδάσκει, οὐχὶ πάντως κατ' αὐτὸν καὶ βιοῦν δεῖ Χριστιανούς;

Μ. Παύγε. ἀλλὰ μείζων ἐστὶν ἡ τῶν ἀνθρώπων ἀσθένεια, ἢ ὥστε ἕνα αὐτῶν πάντα τὰ καθήκοντα ἐκπεπλεῖν δυνάσθαι.

Δ. Διὰ τί ἂν οὕτω τελείους ἀξιοῖ ἡμᾶς εἶναι, εἴγε τοῦτο γε οὐ δυνάμιν ἡμετέραν ἐστίν;

Μ. Οὐδὲν ἄρα πλέον τῶν ὀφειλομένων ζητεῖ παρ' ἡμῶν· ὅμως μέντοι ἐὰν μὲν τὸν προτεθέντα κανόνα ῥυθμίζειν τὸν ἑαυτοῦ βίον πειρώμεθα μόνον, κἂν ἡμεῖς τοῦ σκοποῦ, ἧττον δ' ἐλαφότητος, μακρὰν ἀπολειπώμεθα, τὸ ἐνδεὲς οὐ ὅσον οὐκ ἐφικτὸν, καίτοι ὀφειλόμενον, αὐτὸς καταχρίζει ἡμῖν.

Πότερον δὲ ὁ λόγος τῶν πάντων τῶν ἀνθρώπων ἁπλῶς, ἢ μόνον τῶν πιστῶν;

Μ. Ο μήπω τῷ τοῦ Θεοῦ πνεύματι ἀναγεννηθεὶς οὐχ οἷός τε ἔσται οὐδὲν οὐδὲ τὸ ἔλαχιστον τῶν ἐν τῷ νόμῳ κελευομένων ποιεῖν. ἐὰν δὲ καὶ ποιῆται θελήσειεν ἄνθρωπος τὸ μέρος τοῦ νόμου φυλάττειν δυνάμενον, οὐχ ἱκανῶς τὰ δέοντα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἀποτελέσει. καὶ γὰρ ὁ Κύριος καθάπαξ ἐνέχεται λέγει πάντα τὸν μὴ ὅλον τὸν νόμον τελείως φυλάξαντα.

Δ. Ἐκ τούτων ἄρα δῆλον ὅτι ὡς τοῦ δύο ἀνθρώπων ὄντων εἴδη, οὕτω καὶ διττὸν τοῦ νόμου ὄντων ἔργων.

Μ. Οὕτω. καὶ τὰ μὲν τοῖς ἀπίστοις οὐδὲν ἄλλο δύναται ἢ αὐτοὺς ἐλέγχειν καὶ ἀναπολογήτους ἀποδεικνύειν τῷ Θεῷ. (καὶ τοῦτο ὄντων ἄρα τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγόμενον, ὅτε αὐτὴν διακονίαν θανάτου καὶ κατακρίσεως καλεῖ, τοῖς δὲ τοῖς πιστοῖς πολὺ διαφέροντος ἔργου ἔλαχεν.

Δ. Τοῦ ποίου δή;

Μ. Πρῶτον, διὰ τοῦ διδάσκειν αὐτοὺς ὡς οὐχ οἷοί τε εἰσὶ τοῖς ἰδίοις ἔργοις δικαιωθῆναι, τὸ ὄγκον αὐτῶν καταστείλας, καὶ ἐξ ὑπερηφάνων ταπεινόφρονας ἀπεργασάμενος, ἑτοίμους ποιεῖ πρὸς τὸ ζητεῖν καὶ προσδοκᾶν τὴν

P. Qui Dei Spiritu nondum est regenitus, ne ad minimũ quidem Legis apicem inchoandum erit idoneus. Præterea, si quem demum inuenirí qui aliqua ex parte Legi obtẽperet, non tamen ideo coram Deo defunctum iudicabimus. Nam "maledictos pronuntiat omnes qui non omnia impleuerint quæ in ea continentur. Deuter. 27.d. gal.3.b.

M. Hinc statuendum est, sicuti duo sunt hominum genera, ita duplex esse Legis officium.

P. Omnino. Nam" apud incredulos nihil aliud efficit nisi quòd excusationem illis omnem præcludit coram Deo: (atque id est quod significat" Paulus, quum eam vocat ministerium mortis & damnationis:) erga fideles longè alium vsum habet. Rom.1.c. 2.Cor.3.c

M. Quem?

P. Principio, dum "iustitiam operibus consequi se non posse ex ea discunt, ad humilitatem hoc modo erudiũtur: quæ vera est ad quærendam Rom.3.c. galat.2.c. & 4.a.

in Christo salutẽ præparatio. Deinde, quatenus plus multo exigit ab ipsis quàm sint præstando, eos ad petendam à Domino virtutem solicitat: simulque perpetui reatus commonefacit, ne superbire audeãt. Postremò, fræni instar illis est, quò in Dei timore retineantur.

M. Tametsi ergo in hac terrena peregrinatione Legi nunquam satisfacimus, non tamen hoc superuacuum esse censebimus, quòd tam exactam à nobis perfectionem flagitet. Scopum enim ad quẽ nos collimare, & metam ad quam nos eniti conuenit, demonstrat, vt quisque nostrûm pro modo collatæ sibi gratiæ, ad summam rectitudinem vitam suam componere, & maiores subinde progressus facere assiduo studio conetur.

P. Sic sentio.

M. Annon perfectam in Lege omnis iustitiæ regulam habemus?

P. Et quidem adeo vt nihil velit aliud Deus à nobis nisi vt eam sequamur, rursum verò irritum habeat ac repudiet quicquid

ἑαυτῷ σοφείαν παρὰ Ἡσιοδ. εἶτα καὶ πολλῷ μείζονα ἁπάντων αὐτὸς ἢ κατὰ δύναμιν αὐτῷ, ὥσπερ ἔστι θεὸς ὁ δι' ὅλων ἀπήσας ἰσχὺν παρὰ τοῦ Κυρίου. ἅμα δὲ ἐλέγχει αὐτοὺς ξυνειδότας ἑαυτοῖς ἐνδυδύνοις οὖσι· καὶ ταῦτα, ἵνα μὴ μέγα φρονῶσι. πελευταῖον δὲ, οἷά τινι χαλινῷ αὐτοὺς ἀναστέλλει, ὥστε μὴ ἔξω τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ χωρεῖν.

Δ. Καίτοι οὐδ' ὅσον τῇ γῇ ἀνδιατείβομεν χρόνον, οὐδέποτε τὰ τοῦ νόμου ἀκριβῶς καὶ τελείως φυλάττομεν, ὅτι αὐθαιρέτου λόγου ὅμως οὕτω τελείους ἡμᾶς ἀξιοῖ εἶναι. δείκνυσι γὰρ ἡμῖν τὸν σκοπὸν ἐφ' ὃν ἡμᾶς βάλλειν χρή, ἵνα ἕκαστος ἐφόσον ἔτυχε τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, ταύτης δ' ἀκριβῶς ὀρθότητος βίου σχάζεσθαι πειραθῇ, καὶ τῇ ἄγαν σπουδῇ μείζονα τοῦ σκοποῦ ἢ ὑπολῆς καθ' ἑκάστην ποιεῖν.

Μ. Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ.

Δ. Οὐχὶ ἀκριβῆ ὅλης τῆς δικαιοσύνης σάθμιον ὁ νόμος παρέχει;

Μ. Κομιδῇ. διὸ δὴ πρὸς τοῦτον μόνον ἀπευθύνειν ἡμᾶς τὸν ἡμέτερον βίον βούλεται· καὶ εἰ τούτου πέρα πορβαίνοντες καταπλήσ-

μβώλινος, ὅτο ἐκεῖνος ἀποδοκιμάζει. ὐδενὶ γὸ ἄλλῃ θυσίᾳ χαίρει ἢ ὑπακοῇ.

Δ. Τί οὖν ὄφελος ἐσούτων παραινέσεων καὶ νουθετήσεων, ἔτι δὲ καὶ ἀπαγγελιῶν, αἳ παντοχοῦ ἀπὸ τῆς προφήτας ἅμα καὶ ἀποστόλοις ὄσιν εὑρεῖν;

Μ. Οὐδὲν ἄλλο ταῦτ' ἔστιν ἢ ἐξηγήσις τοῦ νόμου, αὐτὸν ὅτι ἀποτρέπονται ἡμᾶς τὸ φυλάττειν αὐτὸν, μᾶλλον δὲ ὡς ἀπὸ χειραγωγοῦσιν ἡμᾶς ὅτι πρὸ τήρησιν αὐτοῦ.

Δ. Ἀλλὰ γὸ οὐδὲν ἀπεικὸς ἰδίῳ ἑκάστου ἐπιτηδεύματι καὶ διδαχῇ ὅτι βαλλόντων διατάττεται.

Μ. Ἐξ ὧν ἐκέλευσε τὸ ἴδιον ἑκάστῳ ἀποδοῦναι, καὶ τὸ ῥᾴδιον καταδεῖν τίνα ὄσι τὰ τῷ ὅτιτηδεύματι αὐτοῦ καθήκοντα. πρὸς τύποις δὲ (ὡς ἔπος εἰπεῖν) ἀπεικάζω κεῖνται ἐν τῇ ἱερᾷ γραφῇ ἑκάστου τῶν ἀπαγγελιῶν διασαφήσεις. ἃ γὸ ὁ Θεὸς ἐνταῦθα κεφαλαιωδῶς καὶ διὰ βραχέων εἴρηκε, ἀλλαχοῦ διὰ πλειόνων διεξέρχεται.

præter eius præscriptum suscipimus. " Neque enim aliud sacrifi- 1.Sam.15.c
cium acceptum habet quàm obe- Ierem. 7.c
dientiam.

M. Quorsum igitur tot admonitiones, præcepta, exhortationes, quibus passim vtuntur tum Prophetæ, tum Apostoli?

P. Nihil quàm meræ Legis expositiones sunt, quæ ad Legis obedientiam nos manu ducunt, potius quàm ab ea abducant.

M. Atqui de priuata cuiusq; vocatione nihil præcipit.

P. Quum reddere cuique quod suum est, iubet, inde colligere promptum est quæ sint priuatim in ordine suo vitæque genere cuiusque partes. Et extant passim in Scriptura (quemadmodum dictum est) sparsæ singulorum præceptorum expositiones. Nam quod hìc Dominus summatim complexus est paucis verbis, alibi fusius & plenius exequitur.

DE ORATIONE.

M. QVVM de secunda parte diuini cultus, quæ in obsequiis obediẽtiáque sita est, satis disputatum fuerit, iam de tertia parte differamus.

P. Diximus inuocationem esse, quũ ad ipsum in quauis necessitate confugimus.

M. Eúmne solum censes inuocandum esse?

P. Omnino. Id enim exigit tanquam proprium numinis sui cultum.

M. Si ita res habet, quónam licebit modo homines ad opem nobis ferendam implorare?

P. Magnum verò inter hæc duo discrimen est. Deum enim quum inuocamus, testamur nihil nos aliunde boni expectare, nec alibi nos collocare totum nostrum præsidium: interea tamen auxilia, quoad

ΠΕΡΙ ΤΗΣ προσευχῆς.

Δ. ΓΕΙΔΗ ἱκανῶς τὰ πρὸ τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ τῶν Θεῶν ἡμῖν διεξελήλυθαμεν, ὅπερ ἐστὶν ἐν τῷ τὰ προσταττόμενα ποιεῖν· ἐπόμενον αὖ τούτοις εἴη, τὸ λοιπὸν διεξελθεῖν μέρος.

Μ. Εἰπεῖν ὅτι ἐκεῖνό ἐστι τὸ θεοκλυτεῖν, ὅταν ἐν ἀπορίᾳ ὦμεν, ὡς οὐδεμίαν ἄλλην καταφυγὴν ἔχοντας.

Δ. Ἆρά γε νομίζεις αὐτὸν μόνον ὀφείλειν καλεῖσθαι δεῖν;

Μ. Καὶ μάλα. τοῦτο γὰρ ἅπαντες παρ' ἡμῶν, ὡς προσῆκον ὂν καὶ ὀφειλόμενον τῇ αὐτοῦ θεότητι γίνεται.

Δ. Εἰ ταῦτ' ὄντως ἔχει, πῶς δῆτα ἡμῖν ἔστιν οἳ ἀνθρώπους προσκαλεῖν ἀρήξοντας;

Μ. Πολλῷ γε ταῦτα ἀλλήλοιν διαφέρει. Θεὸν γὰρ ὀφθαλμοῦμεν, φανερὸν ἅπασι ποιούμενα ὅτι οὐδὲν ἀγαθὸν παρ' οὐδενὸς ἄλλου προσδοκῶμεν, ἀλλ' ἐς αὐτὸν μόνον πάντα ἡμῖν ἀνάκειται. οὐδὲν δὲ ἧττον ὀφθαλμῶν

ἀνθρώπων ὑπηρεσίαν καταφεύγομεν, καθόσον ἡμῖν συγχωρεῖ ὁ Θεὸς, ὁ καὶ δυνατοὺς αὐτοὺς ποιήσας βοηθῆσαι ἡμῖν.

Σὺ οὖν λέγεις ὅτι εἰ καὶ τῶν ἀνθρώπων βοήθειαν θεραπεύομεν, ὅμως Θεὸν μόνον ὑπικαλούμεθα, ἀπ' ἐκείνου ἔχοντες ἐλπίδας ἐπ' αὐτοῖς, μόνον δὲ ὑπικαλούμενοι αὐτοὺς καθόσον ὁ Θεὸς ὑπηρέτας καὶ δεξιόνους τ' ἑαυτοῦ δωρεῶν καὶ ἐνεργειῶν κατέστησεν, ἵνα παρ' ἐκείνων αὐτὰς δεχώμεθα.

Μ. Σύμφηφος τοῖς σοῖς λόγοις τυγχάνω ὤν. διὸ καὶ ὅσα ἀποιοῦσιν ἡμᾶς οἱ ἄνθρωποι, Θεᾷ ἀναθήναι θεσπίκει, ὡς θεὸς τὰ πάντα ταῦτα ἡμῖν χρίζεσθαι ὑπηρέτας αὐτοῖς χρωμένῳ.

Δ. Τί δὲ, οὐχὶ δεῖ ὅμως τοῖς ἐνεργοῦσιν ἡμᾶς τῶν ἀνθρώπων εἰδέναι χάριν, ἄλλως τε καὶ ἐπεὶ τὸ κατὰ φύσιν δίκαιον καὶ ὁ τῆς φιλανθρωπίας νόμος θεσπίζει τοῦτο ἡμᾶς ποιεῖν καλεῖ;

Μ. Δῆλον, εἰ καὶ δι' οὐδὲν ἄλλο, ἀλλά γε ὅτι τοσαύτης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν ἀξιοῦται, ὡς τε ἀφ' ἑκάστου τῆς ἐλευθεριότητος αὐτοῦ ἀναβλύζειν ἀγαθὰ, δι' ἐκείνων

nobis permittit, facultatémque illis nos adiuuandi contulit, quærimus.

M. Quòd ergo ad hominum opem fidémque confugimus, nihil obstare dicis quominus vnum inuocemus Deum, quum fiducia in eos nostra minimè recumbat: nec aliter implorémus ipsos, nisi quia benefaciendi facultate eos instruendo, beneficētiæ suæ ministros nobis quodammodo destinauit Deus, quorum per manus adiuuare nos, & quæ apud illos deposuit subsidia, erogare nobis velit.

P. Sic sentio. Ac proinde quicquid ab illis beneficiorum percipimus, Deo acceptum referre conuenit: sicuti reuera vnus ipse illa omnia nobis eorum ministerio largitur.

M. Verùm, annon hominibus tamen, quoties aliquid in nos officii cōtulerunt, habenda est gratia? id enim ipsa naturæ æquitas & lex humanitatis dictat.

P. Habenda prorsus, vel ob vnam hanc causam, quòd hoc ipsos honore dignatur Deus, vt quæ ex liberalitatis suæ fonte inexhausto fluunt

bona, per eorũ manus, tanquã per riuos, ad nos deriuet. Hac enim ratione nos illis obstringit, atq; idipsum vult nos agnoscere. Itaque qui se hominibus gratũ non præbet, suam in Deum quoque ingratitudinem hoc modo prodit.

M. Hincne licebit colligere, perperam inuocari tum Angelos, tum sanctos Domini seruos, qui ex hac vita demigrarunt?

P. Licebit. Neque enim sanctis has partes attribuit Deus vt nobis opitulentur. Quantum verò ad Angelos spectat, tametsi eorum vtitur opera in salutem nostram, non tamen à nobis vult implorari.

M. Quicquid ergo ad ordinem à Deo institutum aptè cõgruentérque non quadrat, id cum eius voluntate pugnare dicis.

P. Sic est. Certum enim infidelitatis signũ est, iis quæ dat nobis Deus, nõ esse contentos. Deinde, si in sanctorum Angelorúmque fidem nos conferamus, vbi nos ad se vnũ Deus vocat, partémq; fiduciæ, quæ tota resi-

οἱονεὶ δι' ἐχέτλινων, εἰς ἡμᾶς παροχεῖσθαι. τοῦτο γὰρ πιῶν, βούλεται ἡμᾶς αὐτῷ ἐξηρτῆσθαι, καὶ χάειν αὐτοῖς ὡς ἀεργέταις ὁμολογεῖν. εἰσάρουν ὁ θεὸς ἀνθρώπους ἀχάειστος ὢν, ἅμα καὶ θεὸς τὸν θεὸν ἀχαειστῶν φανερός ἐστι.

Δ. Οὐκοῦν ἐκ τούτων καταδεῖν δυνάμεθα ὅτι οὐ θέμις ἐστὶν οὐδὲ τοὺς ἀγγέλους, οὐδὲ τοὺς ἁγίους τῶν ἀνθρώπων ὀπισθεν καλέσασθαι, τοὺς μεταλλάξαντας τὸν βίον;

Μ. Δυνάμεθά γε. ἢ γὰρ τοῖς μὲν ἁγίοις οὐκ ἐνεχείρησεν ὁ θεὸς τοῦτο τὸ ἔργον, τὸ βοηθεῖν ἡμῖν· τοὺς δὲ ἀγγέλους, καίτοι ὑπηρέτας καταστήσας τῆς ὁπωσοῦν σωτηρίας ἡμετέρας, οὐ βούλεται ἡμᾶς θεοὺς αὐτοὺς καταφεύγειν ὀπισθεν ἀνάγκης δεομένους.

Δ. Ὅσα οὖν μὴ συμφωνεῖ τοῖς τοῦ θεοῦ δόγμασιν, ἀπαρέσκει αὐτῷ;

Μ. Μάλιστα· διόπερ τοῖς ὑπὸ θεοῦ παραδοθεῖσιν οὐ χέρνητες, τῆς ἀπιστίας ἀφὲς τεκμήριον παρέχομεν. θεὸς γὰρ τούτῳ, εἷς δέον θεὸς μόνον τὸν θεὸν καταφεύγειν, ὡς θρησκεύει, τοὺς ἁγίους καλουμένους, ἢ τοὺς ἀγγέλους ὀπισθεν καλούμενα, ἐλπίδας ἴνας καὶ

ἐπ' αὐτοῖς ἔχοντες, εἰδωλολατροῦντες ἁλισκόμεθα, ἅτε δὴ μεταδιδόντες αὐτοῖς ὧν ὁ Θεὸς ὅλου ὅλως ἐξιδιοποιεῖται.

Δ. Ἄγε δή, λέγωμεν περὶ τοῦ πῶς δεῖ προσεύχεσθαι. πότερον ἀπόχρη γλώττῃ προσευχὰς ποιεῖσθαι, ἢ καὶ αὐτὰς ἐκ καρδίας ποιητέον;

Μ. Τῆς μὲν γλώττης ἐκ ἀεὶ δέονται αἱ ἀρχαί, νοὸς δὲ καὶ ἀγαθῆς διαθέσεως τῆς καρδίας πάντοτε.

Δ. Πῶς δέ μοι τοῦτο πιστώσασθαι ἔχεις;

Μ. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς πνεῦμά ἐστι, πρὸς τὴν καρδίαν ἀεὶ ἀφορᾷ, μάλιστα δὲ ἐν ταῖς ἡμετέραις ἀρχαῖς, δι' ὧν αὐτῷ διαλεγόμεθα. διὸ καὶ μόνοις τοῖς ἐν ἀληθείᾳ ἐπικαλουμένοις αὐτὸν ἐγγὺς ἔστασθαι ὑπάρχει· τοῦναντίον δὲ καταράται τοῖς μὴ ἐκ καρδίας ἀλλὰ προσποιητῶς καὶ πεπλασμένως αὐτῷ προσευχομένοις.

Δ. Οὐδενὸς οὖν ἄξια ἔσονται ἅπασαι αἱ ἀρχαὶ ἃς ἂν γλώττῃ μόνον ποιησώμεθα.

Μ. Οὐ μόνον οὐδενὸς ἄξια τυγχάνουσιν ὄντα, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς ὁ Θεὸς πάνυ δυσαρεστεῖται.

dere in ſolo Deo debuerat, transferamus in ipſos, in idololatriã prolabimur, quũ ſcilicet partiamur inter eos quod ſibi Deus in ſolidum vni vendicabat.

M. Nũc de orandi ratione tractemus. Sufficitne ad orandum lingua, an mẽtem etiam & cor requirit oratio?

P. Lingua quidẽ nõ ſemper neceſſaria eſt: intelligentia verò & affectu nũquam carere poteſt vera oratio.

M. Quo mihi argumẽto hoc probabis?

P. Quandoquidem Deus ſpiritus eſt, cùm aliàs ſemper cor ab hominibus exigit, tum verò in oratione præſertim, qua cum ipſo ſua vota communicant. Quamobrem " nonniſi iis qui eum in veritate inuocauerint, propinquum ſe fore pollicetur, ex aduerſo autem " execratur omnes & maledicit qui per fictionem & non ex animo precantur. Pſal 145.d. Eſa. 29.d.

M. Vanæ ergo & nihili erunt preces quæcunque lingua tantùm concepræ fuerint.

P. Non id modò, ſed Deo etiam ſummopere diſplicebunt.

M. Qualem in oratione affectum exigit Deus?

P. Primùm, vt inopiam miseriásque nostras sentiamus, vtque is sensus mœrorem in animis nostris & anxietatem generet: deinde vt vehementi serióque obtinendæ à Deo gratiæ desyderio æstuemus, quod precandi quoque ardorem in nobis accendat.

M. A natiuóne hominibus ingenio manat hic affectus, an à Dei gratia illis prouenit?

P. Deum hîc nobis subuenire necesse est. nos enim ad vtrumque prorsus sumus stupidi. Spiritus Dei est "qui inenarrabiles gemitus excitat in nobis," animósq; nostros format in hæc desyderia quæ in oratione requiruntur, vt ait Paulus.

Rom. 8. d.

Galat. 4. a.

M. Eóne spectat hæc doctrina, vt resides & quodammodo oscitantes motum Spiritus expectemus, nec se quisque ad orandum solicitet?

Δ. Γὰς ἂν ἡμᾶς τοῦ προσευχομένους διακεῖσθαι δεῖ;

Μ. Πρῶτον μὲν τὸν ἡμῶν ἔνδοξον καὶ ἀπειρον εἰς νοῦν βάλλεσθαι χρὴ, καὶ ταύτης αἰσθάνεσθαι· αἰσθομένους δὲ, λύπη σφοδρᾷ κατανύττεσθαι· εἶτα δὲ πολύτῳ πόθῳ κατέχεσθαι τὸν Θεὸν ἡμῶν ἱλεων καὶ ἀμωμον καταστῆσαι, ὡς οὕτω ἐκκαίεσθαι τὰς ἡμετέρας καρδίας τοῦ προσεύχεσθαι αὐτῷ.

Μ. Πότερον δὲ ἐμφυτος τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει ἐστὶ τοιαύτη τῆς καρδίας διάθεσις, ἢ αὐτοῖς διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος προσγίνεται;

Δ. Δῆλον ὅτι προς τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπινοίας δεόμεθα. καὶ γὰρ προς ἑαυτῶν ἑκάτερον πάντα πασιν ἀναισθήτως ἔχομεν· ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεοῦ πνεῦμα προς σεναγμοὺς ἀλαλήτους ἡμᾶς προτρέπει, καὶ ταῖς ἡμετέραις καρδίαις τὰ ἀρέσκουσαν τῷ Θεῷ ἐν ταῖς ἡμετέραις ἀγχαῖς διάθεσιν ἐμποιεῖ, ὡς φησὶ καὶ Γαῦλος φησίν.

Μ. Ἆρα οὖν ἐντεῦθεν διδασκόμεθα ὅτι οὐχ ἡμέτερόν ἐστιν ἔργον ἑαυτοὺς ὁτρωίειν καὶ παρορμᾶν προς τὸ προσεύχεσθαι, ἀλλὰ ῥαθυμοῦντας καὶ χαλιάζοντας τὰ τοῦ Πνεύματος παρόρμησιν προσδοκᾶν δεῖ;

Μ. Ηκισά γε. πᾶν δὲ τοὐναντίον, ἐντεῦθεν μανθάνουσιν οἱ πτωχοί, τὸ δεῖν, ὁσάκις ἀμαθάνοντας ἑαυτοὺς τοῖς ἀρχαῖς ἀπορρᾴθυμοῦντων, πρὸς Θεὸν καταφεύγειν, καὶ δεῖσθαι αὐτοῦ τοῖς ἐμπύροις τὸ πνεῦμα τῆς αὐτοῦ κινήσεως τὴν ἡμετέραν καρδίαν ἐκκαίειν, ἵνα ὀπτήσεως τοῦ προσεύχεσθαι ἀποδεχθῶσι.

Δ. Οὐμενοῦν ἡ γῆ ὄφελος οὐδὲν τῆς γλώττης ἐν ταῖς προσευχαῖς εἴη.

Μ. Οὐ δῆτα. ἡ γὰρ ἔστιν ὅτε τὴν καρδίαν σηκοῖ, καὶ κωλύει πως ἀφίσασθαι τοῦ Θεοῦ βουλομένου. χωρὶς οὖν τούτων, ἐπειδὴ ἡ γλῶττα μᾶλλον τῆς ἄλλων μελῶν ὀπτὴ τῇ τοῦ Θεοῦ δίκῃ ἐπάθη, εἰκὸς ἄρα αὐτὴν πᾶσαν ἀπουδὴν περὶ ἐκείνης ποιήσασθαι. καὶ μὴν δὴ καὶ πολλάκις ὑπὸ τοῦ πρόσω τῆς καρδίας τὸ στόμα λαμπάνει φθεγγόμενον.

Μ. Εἰ ταῦτ' οὕτως ἔχει, τί μοι λέγεις περὶ τῶν ἐν ταῖς ἀρχαῖς ξένοις καὶ ἀγνώστοις ῥήμασι χρωμένων;

Δ. Φανερὸν ὅτι διὰ τούτων οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐντρυφῶσι τῷ Θεῷ. διὸ καὶ χαίρειν οἱ Χερουβὶμ τούτοις τοῖς ὑποκρισιν ἐάπτουσαν.

P. Minimè veró. Quin hic potius eſt finis, vt dum frigere ſe & ad orandum pigros vel minus bene comparatos ſentiunt fideles, ad Deum protinus confugiant, ſéque inflammari poſtulent igneis Spiritus eius aculeis, quò ad orandum reddantur idonei.

M. Non tamen intelligis nullum in precibus eſſe linguæ vſum.

P. Nequaquam. eſt enim ſæpe adiumento ad ſubleuandã retinendámq; mentẽ, ne tã facilè à Deo abſtrahatur. Præterea, quum ad illuſtrandam Dei gloriam creata ſit præ aliis membris, totam eius facultatem in hunc vſum explicari par eſt. Ad hæc, hominem interdum ſtudii vehementia huc impellit vt præter conſilium lingua in vocem prorumpat.

M. Si ita eſt, quid proficiunt qui exotica lingua ſibique non intellecta orant?

P. "Id verò nihil eſt aliud quàm cum Deo ludere. Ergo à Chriſtianis faceſſat hæc hypocriſis. 1.Cor.14.a

M. Verùm, quum precamur, facimúſne id fortuitò, de ſucceſſu incerti: an verò conſtitutum id certò habere nos oportet, exauditum nos iri à Domino?

P. Hoc perpetuum ſit orationis fundamentum, exauditum nos iri a Domino, &, quicquid petierimus, impetraturos, quatenus nobis conducet. Hac ratione docet " Paulus, ex fide manare rectam inuocationem Dei. Nam rite nemo vnquam ipſum inuocabit, niſi qui in certa bonitatis eius fiducia prius acquieuerit.

Rom. 8. c. & 10. c.

M. Quid ergo iis fiet qui hæſitantes orant, nec in animis ſuis ſtatuunt quid ſint orando profecturi: imò incerti ſunt audiantur nécne à Deo ſuæ preces?

P. Vanæ ſunt ac irritæ ipſorum preces, quum nulla promiſſione ſint ſuffultæ. Iubemur enim certa fide petere: & promiſſio additur, " quicquid credẽtes petierim⁹, id nobis datũ iri.

Mat. 21. b. marc. 11. c. iac. 1. a. & b

M. Reſtat vt videamus vnde nobis tantum confidentiæ, vt quum tot modis indigni ſimus Dei cõſpectu,

Δ. Αλλ' ἆρα ἀμφίβολος ἡμᾶς ἄδηλον δεῖ ποιεῖσθαι τὴν ἀπόβασιν, ἢ πεπεῖσθαι ὅτι τῶν ἀγαθῶν ὁ Θεὸς ἐπακούσεται;

Μ. Οὔτως ἐγωγε πάντοτε ταῖς ἀγαθαῖς ἐλπίσιν ἐμμένω, πεπεῖσθαι ὅτι ὁ Θεὸς τὰς ἀγαθὰς ἐπιτελέσει, καὶ βλέπομεν παρ' ἐκείνου ὧν αἰτούμεθα, ἢ δὴ μέλλει ἡμῖν τὰ αἰτηθέντα συνοίσειν. διὸ καὶ ὁ Παῦλος τὴν ἀληθῆ ἐπίκλησιν Θεοῦ ἀπὸ τῆς πίστεως ἀρχὴν λαμβάνειν φησί. καὶ γὰρ ἐὰν μὴ τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητι πεποιθότες ὦμεν, οὐκ οἷοί τε ἐσμὲν προσιόντως αὐτὸν ἐπικαλέσασθαι.

Δ. Τί οὖν ἀπολαύσουσι τῆς προσευχῆς οἱ μετὰ διστασμοῦ προσευχόμενοι, καὶ περὶ τῆς γινομένης ἐκ τῆς λιτῆς ὠφελείας ἀθαρρούντες, ἀλλὰ καὶ ἐνδοιάζοντες πότερον ὁ Θεὸς εἰσακούει αὐτῆς, ἢ οὔ;

Μ. Οὐκοῦν οὐδεμίαν φέρουσιν αὐτοῖς αἱ ἀγαθαί, ἅτε δὴ οὐδεμιᾷ ἐπορεσθέντες ἐλπίδι. κενοῦμεθα γὰρ πιστεύοντες αἰτεῖν· ἅμα δὲ καὶ ἡ ἐπόρεσις προσπίπτει, τὸ πύξεσθαι ἡμᾶς τῆς μετὰ πίστεως αἰτηθέντων.

Δ. Ὥρα νῦν ἰδεῖν τίνι τρόπῳ, τῆς τοῦ Θεοῦ προσήκοντος παντελῶς ἀνάξιοι ὄντες,

παῤῥησίας αὐτῷ προσέναι δυνάμεθα.

Μ. Πρῶτον μὲν, ἔχομεν τὰς ἱκετείας, αἷς ἡμᾶς ἀναπαύεσθαι χρὴ, μὴ ἐξετάζοντας τίνος ἄξιοι ἐσμὲν· ἔπειτα δὲ, εἰ θεοῦ τέκνα ἐσμὲν, ἀναπείθει ἡμᾶς διὰ τὸ πνεύματος αὐτοῦ, ἀποπλαῖν προστέρχεσθαι αὐτῷ ὡς πατρί. ἵνα δὲ μὴ ἡμεῖς, οἱ τῇ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων συνειδήσει πιεζόμενοι, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ σκώληκες ὄντες, τὴν ἐνδεξιον αὐτοῦ μεγαλειότητα ἐν ὀῤῥωδίᾳ ἔχωμεν, τὸν Χριστὸν ἡμῖν μεσίτην δέδωκεν, ἵνα ἐκείνου ἡμᾶς εἰσάγοντος, πρὸς τοῦ τεύξεσθαι τῆς χάριτος πεπεισμένοι ὦμεν.

Δ. Ἆρα οὖν νομίζεις ἐπ' ὀνόματι μόνον τοῦ Χριστοῦ τὸν Θεὸν ὀφείλεσθαι δεῖν;

Μ. Παίυ γε. τοῦτο γὰρ ἡμῖν διαῤῥήδην προστέτακται· καὶ δὴ καὶ ἱκετείας ὧν προστάγμα παραζεύγνυται, ὅτι μεσίτου ὄντος ἐκείνου, ὁ Θεὸς τὰς ἡμετέρας δεήσεις ἐπιτελέσῃ.

Δ. Οὔκουν ἀβουλίας ἢ ὑπερηφανίας ἔγκλειστος δεῖ ὅστις τούτῳ τῷ μεσίτῃ πίστιος, ὡς φίλῳ προσίσι τῷ Θεῷ· καὶ τοῦτον μόνον τῷ τε Θεῷ καὶ ἑαυτῷ παρέξηται, δι' οὗ

sistere nos tamẽ corã ipso audeamus.

P. Primùm habemus " promissiones quibus simpliciter, omissa dignitatis nostræ ratione, standũ est. Deinde, si filii Dei sumus," animat nos Spiritus eius, atque instigat, vt ad eum, tanquam ad " patrem, familiariter nos recipere nihil dubitemus. Ac ne ideo quòd instar vermium sumus, & conscientia premimur nostrorum peccatorum, maiestatem eius glorioſam horreamus, "Mediatorem nobis proponit Christum, quo nobis aditum patefaciente, " de obtinenda gratia minimè simus anxii.

Psal.50.c & 91.a. & 145.d. esa.30.c. & 65.d. ier.29.c. ioel.2.g. Rom.8.c. 1.Tim.2.b 1.Ioan.2.a Heb. 4.d.

M. Intelligis nonnisi vnius Christi nomine inuocandum esse Deum?

P. Sic sentio. Nam & disertis verbis ita nobis præcipitur: & additur promissio, " facturum sua intercessione vt consequamur quæ petimus.

Ioan.14.b

M. Non ergo temeritatis aut arrogantiæ accusandus est qui, hoc aduocato fretus, ad Deum familiariter accedit: & hunc Deo & sibi proponit solum, per quem

exaudiatur.

P. Nullo modo. Nam qui sic orat, tã quam ex illius ore preces concipit: "quũ eius patrocinio adiuuari suam orationem commendarique sciat.

lom. 8. e

M. Tractemus iam quid continere fidelium preces debeãt. Licétne quicquid in mentem nobis venit à Deo postulare, an certa hìc tenenda est regula?

P. Hæc verò nimis præpostera esset orandi ratio, indulgere propriis desyderiis, carnisque iudicio. Nam & rudiores sumus quàm vt possimus iudicare quid nobis expediat: & ea cupiditatum intemperie laboramus quæ fræno cohiberi necesse habeat.

M. Quid proinde opus est facto?

P. Hoc restat vnum, vt Deus ipse rectam orandi formam nobis præscribat: vt tantùm manu ducentem sequamur, & quasi verba præeuntem.

M. Quam nobis legem præscripsit?

P. Ampla quidem & copiosa passim in Scripturis huius rei doctrina traditur: verùm, quò certiorem præfigeret scopum,

εἰσακουσθῶμι μέλλει.

Μ. Οὔμνοιμι. ὁ γὰρ οὕτω προσευχόμενος, φαίνεται πως διὰ τοῦ σώματος ἐκείνου τοῦτο ποιῶν. οἶδε γὰρ τιμὰ ἑαυτὸ δέησιν τῇ ἐκείνου ἐπιδόξῃ καὶ σωτηρίᾳ σωτισαμένην.

Δ. Λέγομεν δή τι προσέχειν καὶ τὰς τῶν πιστῶν ἀγάς. ἆρα ἔξεστι πᾶν τὸ εἰς νοῦν ἐλθὸν αἰτεῖν παρὰ Θεοῦ, ἢ ὅρῳ τινὶ τὰς τῶν ἀγῶν προσέχεσθαι;

Μ. Εἰ ἀγόμενοι, τῷ θυμῷ καὶ ταῖς ἡμῶν ἐπιθυμίαις ἐβουλόμεθα χαρίζεσθαι, ὅτι αὖ προσέχομεν τὰς ἀγὰς ἐσωφρονοῦμεν. καὶ γὰρ ἁμαρτέσεροι ἐσμὲν ἢ ὥστε τὰ ἡμῖν λυσιτελοῦντα διαχειρίσειν δυνάσθαι. καὶ οὕτως ἄλογός ἐστιν ἡ ὁρμὴ τῶν ἐπιθυμιῶν αἷς νοσοῦμεν, ὡς τὴν πᾶσαν ἀνάγκην ἔχειν χαλινοῦσθαι.

Δ. Τί οὖν εἰς τὰς ἀγὰς προσέχομεν αὖ;

Μ. Αὐτὸν τὸν Θεὸν καὶ τὰ συμφέροντα ἡμῖν ὑφηγεῖσθαι, καὶ ἡμᾶς αὐτῷ οἱονεὶ χειραγωγοῦντα καὶ ἀποσοβάζοντα ἀκολουθεῖν.

Δ. Τίνα ἡμῖν κανόνα προσθήσειν;

Μ. Εὐαίσιεται μοὶ καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ παρὰ τῶν ἱερῶν γραφῶν εἰς τοῦτο φέροντα διδάγματα· ἵνα δὲ ἔχωμέν τινα σκοπὸν πρὸς ὃν ἀπο-

βλέποιμεν, ἡμῖν τύπον ἵνα ἔδωκε καὶ ὡς περὶ ὧν ἠρώτησε, κεφαλαιωδῶς ἀπελέγχοντα ὅσα ἡμῖν ἔξεστι καὶ συμφέρει αἰτήσασθαι παρ' αὐτοῦ.

Μ. Λέγε δὴ αὐτόν.

Δ. Τῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μαθητῶν δεηθέντων αὐτοῦ ἵνα διδάξῃ αὐτοὺς πῶς εὔχεσθαι, ἀπεκρίνατο, Ὅταν προσεύχησθε, λέγετε,

Μ. Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρα

formulã compoſuit & quaſi dictauit, qua quicquid à Deo petere fas eſt ac noſtra refert, breuiter complexus eſt, & in pauca capita digeſſit.

M. Recita.

P. "Rogatus à diſcipulis Dominus noſter Chriſtus quónam orandum eſſet modo, reſpondit, "Quum voluerit orare, ſic dicite, Luc. 11.a, Mat. 6.b,

Pater noſter qui es in cœlis, ſanctificetur nomẽ tuum: adueniat regnum tuum: fiat voluntas tua in terra, ſicut in cœlo. Panẽ noſtrum quotidianũ da nobis hodie: & remitte nobis debita noſtra, ſicut nos quoque remittimus debitoribus noſtris: & ne nos inducas in tẽta-

tionem, ſed libera nos à malo. Quia tuum eſt regnum, & potentia, & gloria in ſecula. Amen.

M. Quò melius intelligamus quid cõtineat, eam in capita partiamur.

P. Sex habet partes: quarum tres priores ſolam Dei gloriam, non habita noſtri ratione, tanquam proprium ſuum finem, reſpiciunt: reliquæ ad nos vtilitatémque noſtram ſpectant.

M. Ergóne petendum eſt à Deo quicquã vnde nihil ad nos boni redeat?

P. Ipſe quidem, pro infinita ſua bonitate, ſic componit omnia, vt nihil cedat in ipſius gloriam quin nobis quoque ſit ſalutare. Itaque quum ſanctificatur eius nomen, vt nobis quoque in ſanctificationem vertatur efficit: non aduenit eius regnum quin ſimus quodammodo eius participes. Verùm, in optandis his omnibus, ſolã eius gloriam, præterita

σμὸν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Δ. Ἵνα φανερὸν ἡμῖν γένηται τὸ τοιοῦτον εἰς κεφάλαια διαιρούμενον αὐτῷ.

Μ. Ἐξ ὅτι τὰ πάντα, ὧν τὰ μὲν πρῶτα τὰ πρὸς μόνην τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, ὡς ἴδιον ὄντα τέλος, ἀφορᾷ, ἑνὸς ἡμῖν λόγου ἔχοντα· τὰ δὲ λοιπὰ πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς τὴν ὠφέλειαν ἡμῶν ἀναφέρεται.

Δ. Τί οὖν; ἡμᾶς πρὸς Θεὸν εὔχεσθαι πρέπει ὑπὲρ αἰῶνος ἑνὸς μέλλοντος;

Μ. Αὐτός, καὶ τὴν ἀνεκδιήγητον αὐτοῦ ἀγαθότητα, ὅτως οἰκονομεῖ καὶ κυβερνᾷ τὰ πάντα, ὥστε δι' ἑκάστου τὸ εἰς τὴν αὐτοῦ δόξαν φέρον τὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατασκευάζειν. Εἰσφρῶ ἁγιαζομένου τὸ ὄνομα τοῦ, ἁγιάζεσθαι καὶ ἡμᾶς πρῶτον· ὁμοίως δὲ καὶ ὅταν ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἔρχηται, μετέχομεν καὶ ἡμεῖς ταύτης. δεῖ γὰρ ὅμως, ὅταν ταῦτα αἰτῶμεν, πρὸς τὴν ἐκείνου δόξαν πάντως ἀποβλέπειν, πρὸς γὰρ

ἢ ἡμετέραν ὠφέλειαν μηδ' ὅλως.

Δ. Κατὰ σὸν οὖν λόγον, ταῦτα τὰ τέλα αἰτήματα ἐπ' ἀγαθῷ σοῦ ἔστιν ἡμετέρῳ, ἡμᾶς μέντοι τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης μόνον σοχάζεσθαι προσήκει δι' αὐτοῦ.

Μ. Ἀληθῆ. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς τοιοῦτοι, καὶ περὶ αἰτουμένων ἡμῶν ἰδίᾳ τὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν ὠφέλειαν τείνοντα, οὐδὲν ἧττον τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης λόγον ἔχειν χρή, καὶ πρὸς ταύτην πάντα ὧν ἂν δεησώμεθα, ἀναφέρειν.

Δ. Ἰδοὺ δή, τῇ ἐξηγήσει ταύτης τῆς προσευχῆς ἐγχειρῶμεν. πρῶτον δέομαι φράσαι διὰ τί ὁ Θεὸς τῆς τοῦ παιδὸς προσηγορίας μᾶλλον ἢ ἄλλης ἀξιοῦται.

Μ. Ἐπειδὴ προσευχόμεθα ἡμεῖς, ἀνάγκη καὶ ἡμᾶς συνειδήσεις βεβαίας ἔχειν καὶ σεβρὰς τοῦ πίστιν, παιδὸς ὄνομα προσφέρειν ἑαυτοῖς, ὅπερ πολλὴν χρηστότητα καὶ εὔνοιαν τοῦ πρὸς ἡμᾶς δηλοῖ, ἵνα πάντα φόβον ἀποθέμενοι, παῤῥησιάτως αὐτῷ, ὡς ἁρμόττει ἡμῖν ὄντι, προσερχώμεθα.

Δ. Ἆρα οὖν ἁλμήσομαι ἀδεῶς προσιέναι τῷ Θεῷ, ὡς παῖδες τῷ πατρὶ προσέρχε-

noſtra vtilitate, intueri conuenit.

M. Nempe, ſecundum hanc doctrinam, tria hæc poſtulata cum vtilitate quidem noſtra coniuncta ſunt, non tamen in alium ſcopum collimare debent quàm vt glorificetur Dei nomen.

P. Sic eſt: atque adeò in reliquis etiam tribus eadem Dei gloria curæ nobis eſſe debet: vtcunque iis quæ in rem ac ſalutem noſtram ſunt, optandis, propriè ſint deſtinata.

M. Nunc ad verborum explicationem pergamus: ac principio, cur Patris nomen hîc, potius quàm aliud quoduis, Deo tribuitur?

P. Quum ad rectam orandi rationem in primis requiratur ſecura cõſcientiæ fiducia, nomen hoc aſſumit Deus, quod nihil niſi meram ſuauitatem ſonat: vt ita excuſſa ex animis noſtris omni anxietate, ad ſe familiariter implorandum nos inuitet.

M. Ergóne Deũ audebimus ſine difficultate rectà adire, vt filii parentes

ſolent?

P. Omnino: quinetiam multo certiorē obtinendi quod petimus fiducia. Nam, vt admonet Magiſter, "ſi nos, quum mali ſimus, non poſſumus tamen filiis noſtris bona negare, nec eos dimittere inanes ſuſtinemus, nec venenum porrigimus illis pro pane: quanto plus beneficentiæ à cœleſti Patre expectandum eſt, qui non tantùm ſummè bonus eſt, ſed ipſa etiam honitas?

Mat. 7. b. Eſa. 49. d.

M. Annon ex hoc quoque nomine argumentum ducere licebit, quò id quod initio dictum eſt, preces ſcilicet vniuerſas Chriſti patrocinio fundatas eſſe oportere, comprobetur?

P. Et quidem firmiſſimum. Neque enim "filiorum loco nos habet Deus niſi quatenus Chriſti ſumus mēbra.

Ioan. 15. b.

M. Cur noſtrum potius in commune Patrem nominas Deum, quàm tuum peculiariter?

P. Poteſt quidē fideliū vnuſquiſque "ſuum vocare: ſed cōmuni epitheto ideo vſus eſt Dominus quò nos ad exercendam in precibus charitatem

Rom. 8. c.

σθαι φιλοῦσι;

Μ. Γαίυμὴ οὐῶ. δηλὰ καὶ μᾶλλον ἐλπίσομὴ παρ' αὐτοῦ τύχεσθαι ὧν ἂν αἰτήσωμὴ, ἢ παρ' ἐκείνων. εἰ γὰρ ἡμεῖς (καίτοι γε ὄντες πονηροὶ) τοῖς ἡμετέροις υἱοῖς ἄρτον αἰτήσασιν οὐκ ἐπιδώσομὴ λίθον, πῶς ἂν ἡμᾶς δώσειε τὸν οὐράνιον πατέρα, ὃς οὐ μόνον πανάγαθός ἐστιν, ἀλλ' αὐτοαγαθότης;

Δ. Οὐκοῦν καὶ ταύτῃ τῇ θεωρίᾳ τεκμαίρεσθαι ἔχομὴ, δεῖν ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ δυνάμεις θεσπεσίους καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ σωτηρίας, οἱονεὶ θεμελίῳ, ἐπερειδομένας, καθάπερ εἴρηται;

Μ. Καὶ μάλιστά γε. ἐγὼ γὰρ οὐκ ἄλλως ἰσχὺν ἔχομὴ πρὸς τὸ ἀξιοῦν ἐπέχομὴ παρ' αὐτοῦ, ἢ καθόσον τοῦ Χριστοῦ μέτεσμὴ.

Δ. Διὰ τί οὖν τὸν πατέρα ἰδίᾳ ὀνομάζεις, δηλὰ κοινῇ, πατέρα ἡμῶν;

Μ. Οὐδὲν κωλύει ἕνα ἕκαστον τῶν πιστῶν, πατέρα ἑαυτοῦ ἰδίως αὐτὸν καλεῖν. ἀλλ' ὁ Κύριος ἐνταῦθα ἀξιῶν ἡμᾶς πατέρα ἡμῶν ἐν κοινῷ προσαγορεύειν αὐτὸν, πρὸς τὸ τῆς ἀγάπης ἐν ταῖς εὐχαῖς ἅπτεσθαι ἡμᾶς

ἐλθεῖν ἠθέλησεν, ἵνα μὴ ἕκαστος ἑαυτῷ ὑπομιμνήσκων, τὴν ἄλλων ἀφροντίστως ἔχῃ.

Δ. Τί σημαίνει τοῦτο τὸ ὑπομνηματίδιον ῥητίδιον, Ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς;

Μ. Ὅμοιόν ἐστιν ὡς εἰ ὕψιστον, μεγαλοδώρεμον καὶ ἀκατάληπτον αὐτὸν ὀνομάζοιμι.

Δ. Πῶς τοῦτο φῄς;

Μ. Μανθάνομεν γὰρ ἐντεῦθεν, ὅτι ὑπερμεγέθη τὸν Θεὸν προσήκει τὰς ἡμετέρας ψυχὰς ἄνω βλέπειν, ἵνα μὴ ἀνθρωπίνως καὶ ταπεινῶς περὶ αὐτοῦ διανοώμεθα, τῇ ἡμετέρᾳ φαντασίᾳ αὐτὸν μετρῶμεν καὶ περιγράφωμεν, καὶ οὕτω συγκαταβαίνειν εἰς τὰς ἡμετέρας ὑπονοίας αὐτὸν ἀξιῶμεν, μᾶλλον δὲ τὸ ἔνδοξον αὐτοῦ μεγαλειότητα ἐνδεικνύμεθα. ἐπὶ τοῦτο ἡμᾶς ἄγει πρὸς τὸ μᾶλλον αὐτῷ πεποιθέναι, ὅτε ὑπερκόσμιος δεσπότης, πάντων ἄρχων καὶ τὰ πάντα κυβερνῶν ἀνακηρύττεται.

Δ. Νῦν μοι τὸ προτεθὲν αἰτήσεως τὸ κεφάλαιον διασάφησον.

Μ. Τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα καλεῖται ἡ παρ' ἀνθρώποις ἔνδοξα αὐτοῦ. ἐγχώμεθα οὖν, παντοκρατορεύειν καὶ τὰ πάντα διοικεῖν αὐτὸν

assuefaceret: ne, aliis neglectis, tantùm se quisque curet.

M. Quid sibi vult quæ additur particula, Deum esse in cælis? cc

P. Perinde est acsi excelsum, potentem, incomprehensibilem vocarem ipsum.

M. Quorsum id, & qua ratione?

P. Nempe, hoc modo sursum mentes, quum eum inuocamus, docemur erigere, nequid de ipso carnale aut terrenum cogitemus, néve eum moduli nostri metiamur captu: ne humilius de ipso aliquid sentientes, in obsequiũ voluntatis nostræ redigere ipsum velimus: sed potius cum timore & reuerentia maiestatem eius glorioſam suspicere discamus. Valet etiã hoc ad excitandã cõfirmandámque nostram in ipso fiduciam: dum cœli dominus ac præses, qui arbitrio suo regat omnia, prædicatur.

M. Recita mihi primi postulati sũmã.

P. Per nomen Dei, Scriptura notitiã famámque intelligit qua inter homines celebratur. Optamus ergo vt eius gloria vbique & in omnibus

prouehatur.

M. Verùm, accederéne quicquam poteſt Dei gloriæ, aut decedere?

P. In ſeipſa nec creſcit, nec minuitur: verùm illuſtrari inter homines, vt par eſt, optamus, vt, quicquid facit Deus, omnia eius opera, vt ſunt, ita glorioſa appareant: quò modis omnibus ipſe glorificetur.

M. In ſecunda petitione quid per Dei regnum intelligis?

P. Duobus potiſſimum membris conſtat: vt electos Spiritu gubernet ſuo: vt reprobos qui ſe illi in obſequium tradere recuſant, proſternat & exitio tradat: vt ita palàm fiat, nihil eſſe quod reſiſtere eius virtuti queat.

M. Qualiter regnum hoc vt veniat precaris?

P. Vt fideliũ numerũ in dies augeat Dominus, vt nouis Spiritus ſui donis

καὶ ἀδοξεῖν.

Δ. Πότερον οὖν ἡ τοῦ Θεοῦ δόξα ταύτη ὄσιν οἷα αὔξεσθαι, ἢ μειοῦσθαι;

Μ. Οὐδὲ αὔξησιν οὐδὲ μείωσιν λαμβάνειν αὐτὴν ἐνδέχεται, ὅσα γε καθ ἑαυτήν· ἀλλ' ἀχράντα ἀοίδιμον καὶ φιλοπούδαστον αὐτὴ τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ, ὡς ἂν καὶ ἄξιον, καὶ γινώσκειν αὐτοὺς τὴν ὑπερφανοῦσαν πᾶσι τοῖς τοῦ Θεοῦ ἔργοις δόξαν, ἵνα λάβωσιν ἀπὸ πάντων ἀφορμὴν τοῦ δοξάζειν αὐτόν.

Δ. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ αἰτήματι ἵνα νοεῖς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; ‘‘

Μ. Δύο ὄσιν ἐν οἷς θεωρεῖται μάλιστα· ὅτε δηλονότι τοῖς ἐκλεκτοῖς διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ἄγῃ καὶ κυβερνᾷ, καὶ ὅτε τοὺς κακοὺς, τοῖς ἀφιωιάζοντας τῆς δουλείας αὐτοῦ, κακῶς ἀπόλλυσιν. ἵνα φανερὸν ἅπασι γένηται ὅτι οὐδὲν πρὸς τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἀνθίστασθαι δυνατόν.

Δ. Πῶς δὲ ταύτην τὴν βασιλείαν ἐλθεῖν εὔχῃ; ‘‘

Μ. Ἵνα τὸν τῶν πιστῶν ἀριθμὸν καθ' ἑκάστην αὔξῃ ὁ Κύριος, καὶ διέπαλλήλοις Πνεύματος αὐτοῦ χαρίσμασι πλουτίζων αὐτοὺς

οὐ παύηται, ἕως ἂν ἐκεῖνα ἔκπλεω αὐτοῖς γένηται. ἔτι δὲ καὶ ἵνα τῷ αὐτοῦ ἀληθείαν ὑπερπλέον φανεροῖ, ἐφ' ᾧ τὸ τοῦ διαβόλου σκότος ἀπωσθείη· καὶ τῷ δικαιοσύνῃ αὐτοῦ περιδηλον ποιῇ, ὅτι τοῖς πᾶσιν ἀδικίαν καταλύεται.

Δ. Ἆρ' οὐχὶ ταῦτα ὁσημέραι ὄψιν ἰδεῖν γινόμεθα;

Μ. Γίνεται οὕτως ὥστε δικαίως ἡμᾶς λέγειν ὅτι ἀρχὴ ἡ τοῦ Θεοῦ βασιλεία ἔληφε. Τοιαύτῃ δὲ χόμεθα ταύτην τὴν βασιλείαν συνεχῶς ὑπίδιον λαμβάνειν, ἕως ἂν ἐς τὸ ἄκρον ἀφίκηται. ὃ τῇ ἑαυτῇ ἡμέρᾳ μέλλει συμβαίνειν, ἐν ᾗ μόνος ὑψωθήσεται, κοσμάτων πάντων αὐτῷ ὑποταγέντων, αὐτός τε τὰ πάντα ἐν πᾶσιν ἔσται.

Δ. Πῶς δὲ δύχῃ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα γενηθῇ;

Μ. Οὕτως ὥστε πᾶν κτίσμα ἀήνιον αὐτῷ εἶναι καὶ ἀπειθὲς, ἵνα μηδὲν παρ' ὃ αὐτῷ δοκῇ γίνηται.

Δ. Ἆρα οὖν νομίζῃς ὅτι ἐνδέχεται ποιεῖν κατὰ τὸ τοῦ Θεοῦ γνώμην;

ſubinde eos cumulet, donec prorſus impleuerit. Ad hæc vt ſuam veritatem ad diſcutiendas Satanæ tenebras magis ac magis lucidam conſpicuámq; reddat: vt iuſtitiam ſuam proferendo, iniquitatem omnem aboleat.

M. Nónne quotidie fiunt hæc omnia?

P. Fiunt eo modo vt inchoatũ dici poſſit regnum Dei. Optamus ergo vt aſſiduè creſcat ac prouehatur, donec ad ſummum faſtigium peruenerit. Quod vltimo demum die futurũ ſperamus, quo Deus ſolus, omnibus creaturis in ordinem coactis, exaltabitur, & eminebit: adeóque erit "omnia in omnibus. 1.Cor.15.d

M. Quod petis vt Dei voluntas fiat, quem id habet ſenſum?

P. Vt in eius obſequium ſubigantur creaturæ omnes, pendeántque ita ex eius nutu nequid niſi ipſius arbitrio fiat.

M. Ergóne fieri quicquam præter eius voluntatem poſſe ſentis?

P. Non optamus tantùm vt quod decreuit apud se, eueniat, sed etiam vt domita subiugatáque omni contumacia, omnes omnium voluntates suæ subiiciat, & in eius obedientiam componat.

M. Annon, ita precando, propriis voluntatibus cedimus?

P. Omnino: neque in hunc tantùm finem vt quæcunque cum sua voluntate pugnant in nobis desyderia, irrita faciat: sed etiam vt nouas in nobis mentes, nouáque corda formet, ne quid velimus ipsi à nobis, sed Spiritus potius eius votis nostris præsit, vt plenam habeant cum Deo consensionem.

M. Cur id in terra fieri optas, sicut in cœlo?

P. Quoniã hoc vnũ propositũ habẽt sancti Angeli, qui cælestes sunt eius creaturæ, vt illi in omnibus obsequãtur, sintq; semper & dicto audientes, & ad obeunda obsequia vltro parati: talẽ obediẽdi propẽsionẽ hominib⁹ optamus, vt se quisq; illi in voluntariam subiectionem prorsus addicat.

M. Nunc ad secundã partẽ veniamus.

Μ. Οὐχ ἁπλῶς ἀχόμεθα ἀποβαίνειν τὸ διεγνωσμένον αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἀπείθειαν ῥιζόθεν ἀποσπάσαντα, πᾶν θέλημα πρὸς τὸ ἴδιον ἐφαρμόζειν, καὶ αὐτῷ ἀπειθὲς ἀφραγίζεσθαι.

Δ. Οὐκοῦν, ὅταν τοῦτο ἀχώμεθα, τῆς ἡμετέρας ὀπισθυμίας ἀποστησόμεθα;

Μ. Ἔγωγέ φημι· ἵνα δηλαδὴ ὁ μόνον τὰς ἐν ἡμῖν ἀλόγους ὁρμὰς, τὰς τῷ θελήματι αὐτοῦ ἐναντιουμένας, αἰσθάνοις ποιῇ, διὰ καὶ ἵνα καινὸν δράθεσιν τῆς ἡμετέρας καρδίας ἐμβάλῃ. ὡς μηδὲν ἡμᾶς ἀφ' ἑαυτῶν βούλεσθαι, ἀλλὰ τὸ βούλημα ἡμῶν, βούλημα εἶναι τὸ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν Πνεύματος αὐτοῦ, ὅπως αὐτῷ κατὰ πάντα συμφρονῶμεν αὐτῷ.

Δ. Τίνος δὲ χάριν τοῦ κειμένου τὸ, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς;

Μ. Ἐπειδὴ τὰ οὐράνια κάτοικα αὐτοῦ, λέγω δὲ οἱ ἄγγελοι, πᾶσαν εὐκολίαν ποιοῦνται ἐπὶ τῷ θεοῦ αὐτῷ πείθεσθαι, καὶ ἀθρόας ἐν πᾶσιν ὑπηρετεῖν, ἀχόμεθα καὶ ἡμᾶς ὁμοίως γίνεσθαι ἐν τῇ γῇ, τὸ δηλονότι ἕκαστον ἡμῶν προθυμεῖσθαι πειθαρχεῖν αὐτῷ.

Δ. Ἄγε δή, ἐπὶ τὸ δεύτερον χώμεθα μέρος.

"τί σημαίνει ὁ ἐπούσιος ἄρτος, ὃν αἰτεῖς;

Μ. Ταῦτα δήπουθεν ὅσων χρείαν ὁ παρὼν βίος ἔχει. οὐ μόνον δὲ τὰ πρὸς τροφὴν καὶ τὸν ἱματισμὸν αἰτήματα, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ὧν προσδεόμεθα, πρὸς τὸ ἀδύμως καὶ ἀπαραίτητος ἔχειν τὸν δοθέντα ἄρτον.

Δ. Ἀλλὰ διὰ τί καὶ τοῦτο δοῦναι τοῦ Θεοῦ τὸν οὐχὶ καλεῖν ὁ τοῖς ἰδίοις πόνοις ἡμᾶς ποιεῖσθαι ἀξιοῖ;

Μ. Εἰ καὶ ἡμᾶς τὰ ὀπτήδεια πόνῳ καὶ ἱδρῶτι ποιεῖσθαι προσήκει, ὅμως γε οὐ διὰ τῆς ἡμῶν ἀγχινοίας ἢ δὲ φιλοπονίας τρεφόμεθα, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς ἀλογίας τοῦ Θεοῦ, δι' ἣς οἱ κάματοι ἡμῶν ἀνέχουσιν, οἱ ἄλλως ἄπρακτοι αὖ γιγνόμενοι. ἔτι δὲ καὶ τοῦτο νοεῖν ἄξιον, ὅτι οὐ τὰ σιτία δύναται τρέφοντα ἡμᾶς τῇ ἑαυτῶν οὐσίᾳ, κἂν ἄφθονα παρῇ, ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις. οὐ γὰρ ἐκείνοις ἡ τροφὴ ἐμπέφυκε δύναμις, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἀπ' οὐρανοῦ ταύτην αὐτοῖς, ὡς φησι, δι' ἑαυτοῦ ἐλευθεριότητος ὀργαίοις, καταπέμπει.

Δ. Πῶς δὲ τὸν ἄρτον καλεῖν εἰκὸς ὃν σοι

Quid tibi significat quotidianus, quem petis, panis?

P. In vniuersum quicquid ad tuendam præsentem vitam facit: nō alendo tantùm, aut vestiēdo, sed præbendis quoque aliis omnibus adminiculis, quibus sustinentur externæ vitæ necessitates: quò panem nostrū, quatenus expedire Dominus nouit, tranquilli comedamus.

M. Cur autē tibi à Deo donari optas quod nos labore nostro parare iubet?

P. Tametsi victus parandi causa laborandū ac etiā sudandū nobis est, non labore tamē nostro, nō industria, nō sedulitate alimur: sed vna Dei benedictione, qua labor ipse manuū nostrarum prosperatur, futurus alioqui inanis. Præterea sic habēdū est, etiā quū ciborū copia nobis ad manum suppetit, illisq; vescimur, nō illorum tamē substātia, sed sola Dei virtute nos ali. Neq; enim vim eiusmodi habent à natura ingenitam, sed Deus è cœlo, tanquam beneficentiæ suæ organis, administrat. Deut. 8. a, & d.

M. Atqui tuum quo iure panem vo-

cas, quum tibi à Deo postules dari?

P. Nēpe, quia Dei benignitate fit nostrer, vtcunque nobis minimè debeatur. Admonemur etiam hoc verbo, ab alieno pane appetēdo nobis temperare: contentique eo esse qui legitima ratione, tanquam ex Dei manu, ad nos peruenerit.

M. Quotidianum cur addis & Hodie?

P. His duabus particulis ad moderationem instituimur ac continentiā, ne modum necessitatis vota nostra excedant.

M. Quum hæc communis omnium esse debeat precatio, quî fieri potest vt diuites, qui domi abundant, repositámque in longū tempus annonā habent, sibi petant in diem dari?

P. Hoc diuites peræquè ac pauperes constitutum habere oportet, nihil eorum quæ habent, sibi profuturum, nisi quatenus & vsum illis concesserit Deus, & sua gratia effecerit vt vsus ipse fructuosus sit & efficax. Itaque, omnia possidendo, nihil habemus, nisi quatenus in sin-

ωδὲ τῦ Θεῦ δίδοσθαι δύχη;

Μ. Ὅτι τῇ τῦ Θεῦ χρηστότητι ἡμέτερος γίνεται, καίτοιγε μὴ ὀφειλόμενος ἡμῖν. ἔπειτα δὲ καὶ μανθάνομεν ἐντεῦθεν τὸ μὴ δεῖν τῦ ἀλλοτρίου ἄρτου ἐπιθυμεῖν, ἀλλὰ σπεύδειν ἐκείνῳ ὃν αὐ ἡμεῖς, τὰ δέοντα πραξάντες, οἷς ἂν τῆς τῦ Θεῦ χειρὸς δεξώμεθα.

Δ. Τίνος δὲ χάριν προστίθης τὸ ἐπιούσιον καὶ τὸ σήμερον;

Μ. Ἵνα παραιτησώμεθα μὴ δεῖν πλείω τῶν ἀναγκαίων αἰτήσασθαι.

Δ. Δέον πάντας ταύτῃ τῇ προσευχῇ χρῆσθαι πῶς οἱ πλούσιοι τ' ἀνθρώπων, οἱ πολὺν βίον εἰς μακρὸν χρόνον ταμιευσάμενοι, τὰ πρὸς ἡμέραν μίαν ἀναγκαῖα αἰτήσουσι;

Μ. Τοῦτο πλουσίους ἅμα καὶ πένητας πεπεῖσθαι χρή, ὅτι οὐδὲν ὧν κέκτηνται, αὐτοῖς ὠφελῆσαι δυνήσεται, εἰ μὴ ἐφόσον αὐ ὁ Θεὸς τὸ δοῦναι ταύτοις χρῆσθαι προθήσεται, καὶ τῇ αὐτῦ χάριτι τὸ ταῦτα χρῆσιν ὀνήσιμον αὐτοῖς κατασήσῃ. τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, καίπερ πάντα κεκτημένοι, οὐδὲν ἔχομεν πλέον ἢ ὅπερ ὁ Θεὸς τῇ ἰδίᾳ χειρὶ ἡμῖν

καθ' ἑκάστην ὥραν προσφέρει, ἐφόσον γε ὀν χρείᾳ τυγχάνομεν ὄντες.

Δ. Τί αἰτεῖς ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ;

» Μ. Τὸ συγγνώμης τῶν ἁμαρτιῶν τυχεῖν παρὰ τοῦ
» Κυρίου τυχεῖν.

Δ. Ἆρ' οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων δύναιτο ἂν οὕτω δίκαιος ὥστε μηδὲν τούτης τῆς συγγνώμης δεῖσθαι;

Μ. Μηδαμῶς. πᾶσαν γὰρ τῆς προσευχῆς τύπον τοῖς ἰδίοις ἀποστόλοις προθεὶς, ἅμα καὶ ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ κατέλιπε. διὸ καὶ ὅσοις τούτης τῆς αἰτίας ἀπηλλάχθαι βουλήσεται, τούτου δεῖ τῆς πιστῶν κοινωνίας ἀποτάξασθαι δεῖ. ἄλλως τε καὶ ἐπεὶ τὰς ἱερὰς γραφὰς ἀκούομεν λεγούσης, ὅτι ὃς ἂν ἑνὸς ἐγκλήματος καθαρὸν αὐτὸν ὄντα δείξαι θέλῃ τῷ Θεῷ, χίλια ἄλλα ἐπενεχθήσεται αὐτῷ. οὐδεμία οὖν ἄλλη πλὴν τοῦ ἐλέους αὐτοῦ λείπεται πᾶσιν ἀπορροφή.

Δ. Πῶς δὲ νομίζεις ἀφίεσθαι ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας;

Μ. Ὡς τὰ τοῦ Χριστοῦ ῥήματα ἐμφανίζει. τὰ μὲν γὰρ ἡμέτερα πλημμελήματα ὀφειλαί εἰσι, δι' ἃς τὸν αἰώνιον θάνατον κατεκρίθη-

gulas horas ex manu Dei percipimus quantum nobis neceſſe ſatiſque eſt.

M. Quid continet quintũ poſtulatum?

P. Vt peccata nobis ignoſcat Dominus.

M. Nemóne reperietur mortalium tam iuſtus qui hac venia non indigeat?

P. Nemo prorſus. Hanc enim precandi formam quum Apoſtolis ſuis dedit Chriſtus, vniuerſæ Eccleſiæ deſtinauit. Quamobrem, qui ſe hac neceſſitate eximere volet, e ſocietate fidelium exeat oportet. Et ſanè audimus quid Scriptura teſtetur: nempe" qui in vno purgare ſe corã Deo contendet, deprehenſum iri in millereum. Vnicum ergo omnibus ad eius miſericordiam perfugium reſtat. Iob.9.a.c.

M. Quomodo peccata nobis remitti exiſtimas?

P. Sicut ipſa Chriſti verba ſonant. eſſe nomina ſcilicet, quæ obſtrictos æternæ mortis reatu nos te-

neant, donec mera ſua liberalitate nos Deus liberet.

M. Gratuita igitur Dei miſericordia peccatorum veniam obtinere nos dicis?

P. Omnino. Nam ſi vnius vel minimi peccati redimenda ſit pœna, nos ſatisfaciendo nequaquam erimus. Omnia igitur gratuitò ignoſcat & cõ donet neceſſe eſt.

M. Quid ex hac remiſſione vtilitatis ad nos redit?

P. Tum illi perinde accepti ſumus ac ſi iuſti eſſemus & innocentes, ſimúlque paternæ eius beneuolentiæ fiducia, vnde nobis certa ſalus, conſcientiis noſtris confirmatur.

M. Hæc quæ apponitur conditio, Vt nobis remittat, ſicut nos remittimus debitoribus noſtris, num mereri nos à Deo veniam ſignificat, hominibus, ſiquid in nos peccarunt, ignoſcendo?

μθμ, καὶ τούτῳ ἔνοχοι ὄντες διαπελοῦμθμ, ἕως ἂν ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐλθυθερότητος ἐκείνας ἡμῖν καταχρίσηται.

Δ. Σὺ οὖν λέγεις ἡμᾶς συγγνώμης τῶν ἁμαρτημάτων τυχεῖν δωρεαὶ καὶ διὰ τὸ ἐλέου τὸ Θεοῦ μόνον, ἄτε δὴ μηδεμίαν ἀντίδοσιν παρ' ἡμῶν λαβεῖν δυναμένου.

Μ. Ἔμφρων. καὶ γὰρ δὴ καὶ ἱκανοὶ ἐσμὲν ἡδὲ ὑπὲρ τὸ ἐλάχιστον τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων ἀποῖσαι. ἀνάγκη οὖν ὅτι τὸν Θεὸν ἡμῖν διὰ μόνον τὸ ἐλεητικὸν αὐτοῦ συγγινώσκειν.

Δ. Τί δὲ ὄφελος ἡμῖν ἐκ τοῦ συγγνώμης τῶν πλημμελημάτων τυχεῖν ὑπὸ Θεοῦ;

Μ. Τότε δὴ ἡμεῖς οὕτως ἀρέσκομθμ αὐτῷ ὡς δίκαιοι καὶ ἄμεμπτοι ὄντες. ἅμα δὲ καὶ τοῦτο τῶν πατρῴων αὐτοῦ ὡς ἡμᾶς θυσιῶν τὰς ἡμετέρας ψυχὰς πιστοῦται καὶ βεβαιοῖ, ἣ σωτηρίαν ἡμῖν φέρει.

Δ. Οὔπω ὁ παρεληλυθὼς διορισμός, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμθμ τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν, ἅ ἐστι δηλοῖ ἀξίους ἡμᾶς εἶναι συγγνώμης τυχεῖν παρ' αὐτοῦ, ἐὰν καὶ αὐτοὶ τοῖς ἀνθρώποις συγγινώσκωμθμ;

Μ. Ηκισα. οὕτω γὰρ ὅτι αὐ τοῦτο ἐδίδοτο αὐτῷ, καὶ ὅτι αὐ ἐν μόνην τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀπόπσιν, τὸ τὸ οἰκεῖον αἷμα ὑπὲρ τοῦ ἡμῶν καταβαλόντος, θεμέλιον ἔχουσι· ἀλλὰ καθότι ἡμεῖς, τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀμνησίᾳ, τῆς ἐκείνου τοῦ ἀότητος καὶ χρηστότητος μιμητὰί ἐσμεν, καὶ ὅτω φανερὸν τοῦτο ὅτι ἐκείνου τοῦτο ἐσμὲν, τοῦτο οἷον ζήτημα τὴν ἡμῶν πίστιν βεβαιώσαι ἠθέλησε, καὶ διδάσκει ὅτι ἐὰν πάλιν μὴ τοῦτοι καὶ συγγνωμονικοὶ ὦμεν, πάντως τοῦ δοκᾶν δεῖ ἀποπίπτειν ἐις ἡμᾶς αὐτόν.

Δ. Σὺ οὖν ἀποφαίνεις, ἔοικας ὅτι ὁ Θεὸς ἀφιέναι καὶ πῖς ἑαυτὸ παρὸν ἐλεεῖν φησὶν ἀξιοῖ ὅσοι ἀμνησικακεῖν οὐ δυνανται· διὸ καὶ οὐδεὶν ἐλπίζειν αὐτοὺς δύνασθαι συγγνώμης παρὰ Θεοῦ.

Μ. Οὕτω, καὶ δὴ καὶ ἐκ τούτων δῆλον ὅτι ἐὰν αὐτοῖς ἀληθεύσῃ τὸ ἀναγκαῖον, Ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν.

Δ. Λέγε τὸ μετὰ ταῦτα.

Μ. Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Δ. Ἀρά γε δι' ὧν ἐν μόναν αἰτῖς;

P. Minimé. Sic enim iam gratuita remissio non foret, nec sola Christi satisfactione, qua in cruce pro nobis defunctus est, sicuti par est, fundata. Verùm, quia irrogatas nobis iniurias obliuiscendo, dum eius clementiam ac bonitatem imitamur, re ipsa nos eius filios esse demonstramus: hac ideo tessera confirmare nos voluit, & simul ex aduerso ostendere, nisi faciles nos ad ignoscendum & flexibiles præbuerimus, nihil esse aliud à se expectandum quàm summum & inexorabilem seueritatis rigorem.

M. Hìc ergo abdicari à Deo expungique filiorum loco dicis omnes qui offensiones ex animo deponere non possunt, neque sibi in cœlo veniæ locum fore confidant.

P. Ita sentio: vt impleatur illud, "remensum cuique iri eadem mensura qua erga alios vsus fuerit. Mat. 7. f. luc. 6. d.

M. Quid postea sequitur?

P. Ne nos Dominus in tentationem inducat, sed à malo potius liberet.

M. Hoc totúmne in vnam petitio-

nem includis?

P. Nonnisi vna est petitio. Posterius enim membrum prioris explicatio est.

M. Quid summatim continet?

Rom.7.b. 1.cor.10.c P. *Ne ruere nos aut labi in peccatum Dominus sinat: ne diabolo nos carnisque nostræ cupiditatibus, *quæ assiduum nobiscum bellum gerunt, vincēdos permittat: quin potius sua nos ad resistendum virtute instruat, sustineat nos manu sua, præsidio suo muniat ac tegat, vt ita sub fide tutelaque eius in tuto habitemus.

Galat.5.c 1.pet.2.b.

M. Quo autem modo id fit?

P. Quum eius Spiritu gubernati, tali iustitiæ amore desyderióque imbuimur, quo peccatum, carnem, & Satanam superemus: tali rursum odio peccati, quod nos à mundo segregatos in pura sanctitate contineat. In Spiritus enim virtute victoria nostra consistit.

M. Habéntne omnes opus hoc auxilio?

P. Et quis carere posset? Imminet

Μ. Ναί. τὸ γὰρ δεύτερον κῶλον ἐπεξηγηματικὸν τοῦ πρώτερού ἐστιν.

Δ. Τί οὖν ἐστι τῆς σῆς αἰτήσεως τὸ κεφάλαιον;

Μ. Ἵνα μὴ εἰς τὸ κακὸν ἡμᾶς ἐξολισθαίνειν ἐᾷς, μηδὲ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν κακῶν ὀπῶν ἐπιθυμιῶν ἡττηθῶμεν, αἳ συνεχῶς πολεμοῦσιν ἡμῖν· ἀλλὰ ᾧ ἑαυτοῦ κράτει ἡμᾶς πρὸς τὰ ἀνθίσαντα τούτοις ὁπλίζῃ, ἡμῶν τε τῇ χειρὶ ἀντέχηται, καὶ ἡμᾶς φρουρῇ, ἵνα ἀσφαλῶς τοῖς ἡμῶν αὐτοῦ ἐν ἐχυρῷ οἰκῶμεν.

Δ. Πῶς δ' ἂν τοῦτο γένοιτο ἄν;

Μ. Ὅταν ᾧ πνεύματι αὐτοῦ ἀγώμεθα, τῷ ἄνωθεν ἔρωτι καὶ πόθῳ τῆς δικαιοσύνης τῷ ἡμῖν ἐμφυομένῳ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν σάρκα καὶ δὴ καὶ τὸν διάβολον καταπαλαίωμεν· πάλιν δὲ, ὑπὸ τοῦ σφοδροῦ τῆς ἁμαρτίας μίσους, τῶν κοσμικῶν ἀπαλλατόμενοι, τῇ ὁσιότητι συζῶμεν. ἡ γὰρ τοῦ πνεύματος δύναμις νικηφόρος ἡμῖν ἐστι.

Δ. Πότερον δὲ πάντες ταύτης τῆς ὑπηκοείας χρείαν ἔχουσι;

Μ. Καὶ μάλα γε. ὁ γὰρ διάβολος ἀεὶ ὑπ-

βουλεύων ἡμῖν διαπελᾷ, καὶ φθονοσεῖ ὡς
λέων ὠρυόμενος, ζητῶν τίνα καταπίῃ. ἡ-
μεῖς δὲ ἐπ' ἀσθενείας αὐτοῦ μάλα ἀπα-
γρυπνοῦμεν αἰεὶ καὶ ἐκκαμνομεν, μᾶλλον δὲ
καὶ καθ' ἕκαστον ἀκαρὲς τοῦ χρόνου ἀπο-
λοίμεθα, εἰ μὴ ὁ Θεὸς τὰ ἑαυτοῦ ὅπλα ἡ-
μᾶς πρὸς μάχην ἐνέδυε, καὶ τῇ ἑαυτοῦ
χειρὶ ἐκράτυνεν, ὥστε καὶ κρείττονας αὐτοῦ
εἶναι.

Δ. Τί δὲ ἐνταῦθα σημαίνει τὸ πειρασμός;

Μ. Τοὺς δόλους καὶ τὰς πανουργίας τοῦ διαβόλου, δι' ὧν ὅπως χεραὶν ἡμῖν ου παύεται· ὡς ἀκριβοῦμεν, ἄρα πῆς ἰδίοις σκευωρήμασι ῥᾳδίως, εἰ μὴ ἐπὶ τῷ Θεῷ ἐβοηθούμεθα. καὶ γὰρ ὁ ἡμέτερος νοῦς, ἐπὶ τῆς ἐμφύτου αὐτῷ κενότητος, ταῖς αὐτοῦ ἀπάταις ἁλώτος ἐστιν. ἄλλως τε καὶ ἡ ἡμετέρα γνώμη, διὰ τὸ μᾶλλον πρὸς τὸ κακὸν ἢ κατάφορος πεφυκέναι, ἁδρὸς αὐτῇ ἐπέφυτο.

Δ. Τίνος ὄφελον παραιτῇ αὐτὸν μὴ εἰσεν-
εγκεῖν σε εἰς πειρασμόν; ὅπερ ἴδιον τοῦ διαβόλου ἔργον, οὐχὶ δὲ τοῦ Θεοῦ εἶναι δοκεῖ.

enim perpetuò nobis diabolus, "circuitque instar leonis rugientis, quærens quem deuoret. Nos verò, qua sumus imbecillitate, statim concideremus, imò singulis momentis actum de nobis foret, nisi Deus nos ad pugnam instrueret suis armis, manuque sua roboraret. "1.Pet.5.c.

M. Quid tibi significat tentationis nomen?

P. Astus fallaciásque Satanæ, quibus nos continenter adoritur, & facilè protinus circumueniret, nisi Dei ope adiuuaremur. Nam & mens nostra, pro natiua sua vanitate, obnoxia eius dolis: &, vt propensior est semper voluntas nostra in malum, protinus illi succumberet.

M. Verùm, cur deprecaris ne te in tẽtationem inducat Deus? quod Satanæ proprium, non autem Dei, videtur.

P. Sicut fideles protectione ſua tuetur Deus, ne aut fraudibus opprimantur Satanæ, aut à peccato ſuperētur: ita quos vult punire, non modò deſtituit ſua gratia, ſed etiam Satanæ tyrannidi tradit, cæcitate percutit, & coniicit in reprobam mentem: vt prorſus ſint peccato mancipati, & expoſiti ad omnes tentationum inſultus.

M. Quid ſibi vult hæc quæ adiecta
» eſt clauſula, Quoniam tuum eſt re-
» gnum, tua potentia & gloria, in ſe-
» cula ſeculorum.

P. Iterum hîc admonemur, Dei magis potentia & boniiate ſuffultas eſſe preces noſtras quàm vlla noſtri fiducia: præterea Dei laudibus preces omnes noſtras claudere docemur.

M. Nihilne fas eſt à Deo petere

Μ. Καθάπερ τῶν πιστῶν οὕτω προνοεῖται ὁ Θεὸς ὥστε μὴ ἐᾶν αὐτὰς ταῖς τοῦ διαβόλου ἀπάταις προσπίπτειν, μηδὲ τῆς ἀμαρτίας ἡττᾶσθαι· οὕτω δὴ οὓς αὖ κολάζειν ἀξιοῖ, οὐ μόνον τῆς αὐτοῦ βοηθείας καὶ χάριτος ἐρήμους καθίστησιν, ἀλλὰ καὶ τῇ τοῦ διαβόλου τυραννίδι ὑποχείρους ποιεῖ, τά τε νοήματα αὐτῶν τυφλῶν καὶ εἰς ἀδόκιμον νοῦν παραδιδοὺς αὐτούς, ἵνα παντελῶς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐξανδραποδισθῶσι, καὶ πᾶσι τοῖς πειρασμοῖς ὑποχείριοι ὦσι.

Δ. Τίνος δὲ ἕνεκα αὕτη ἡ ῥῆσις προσκειται; Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.

Μ. Ἵνα πάλιν μάθωμεν ὅτι δεῖ ἡμᾶς ἐλπίζειν τυγχάνειν ὧν ἂν προσευχόμενοι αἰτήσωμεν, ὑπὲρ ἡμᾶς (ἅτε δὴ ἀναξίους καὶ τῷ ὄντι καλέσαντος αὐτὸν ὄντας) ἀλλὰ διὰ τοῦ Θεοῦ δύναμιν καὶ ἀγαθότητα. ἅμα δὲ διδασκόμεθα διὰ τούτων, ὅτι ταῖς ἡμετέραις δεήσεσιν ἀεὶ προσήκει εἰς τὰ τοῦ Θεοῦ ἀποτελοῦσαν ἐγκώμια.

Δ. Ἆρ' οὖν ἔστιν αἰτῆσαί τι παρὰ τοῦ Θεοῦ

χωεὶς τῆ ταύτη τῆ προσευχῆ προσεχομένων;

Μ. Ἡμᾶς μὴ οὐδὲν κωλύει καὶ ἄλλαις λέξεσι καὶ ἄλλῳ εἴδει λόγου προσευχομένοις χρῆσθαι, ὅμως ὃ δεῖ εἰδέναι τοῦτο χρή, ὡς οὐδεμία προσευχὴ ἀρέσκειν Θεῷ δυνατὰι ἐὰν μὴ πρὸς ταύτην ἀναφέρηται, καὶ ὡς πρὸς κανόνα ῥυθμίζηται.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΤΟΥ Θεοῦ.

Δ. ΟΡΑ νῦν ἡμᾶς, ἀκολούθως ἢ ἐποιησάμεθα τῇ λόγου τάξει, τὰ περὶ τετάρτου μέρους τῆς ὀφειλομένης τῷ Θεῷ ὑμνῆς διεξελθεῖν.

Μ. Εἴρηται τοῦτο καὶ ἐν τῷ πεπεῖσθαι ὅτι αὐτὸς ἄρτιος πάντων ἀγαθῶν ὄντι, καὶ ὧν τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα, καὶ δικαιοσύνην, σοφίαν τε καὶ δύναμιν μετ' ἀληθείας δοξάζειν· ἵνα

quàm quod est hac formula comprehensum?

P. Tametsi verbis aliis alióque modo liberum est precari, sic tamen habendum est, nullam Deo placere orationem posse quæ non huc, tanquam ad vnicam rite orandi normã, referatur.

DE VERBO Dei.

M. IAM instituta à nobis ordinis ratio postulat vt de quarta cultus Dei parte agamus.

P. Hanc in eo sitam esse diximus, vt Deum agnoscamus bonorum omnium autorem, eiusque bonitatem, iustitiam, sapientiam, potentiam, laude & gratiarum actione prosequamur: vt

in solidum bonorum omnium gloria penes ipsum resideat.

M. Nullámne huius partis regulam præscripsit?

P. Quicquid laudum eius extat in Scripturis, pro regula nobis esse debet.

M. Nihilne habet oratio Dominica quod huc pertineat?

P. Nempe quum optamus sanctificari eius nomen, hoc optamus vt omnibus eius operibus sua cõstet gloria: vt, siue peccatoribus ignoscat, misericors: siue vindictã exerceat, iustus: siue præstet suis quod promisit, verax censeatur. Denique, vt quicquid operum eius cernimus, ad eum glorificandum nos excitet. Hoc verò est bonorum illi omnium laudem tribuere.

M. Quid tandem ex iis quæ hactenus tractata sunt à nobis, colligemus?

P. Quod scilicet veritas ipsa docet, & ego initio proposui: hãc esse vitã æternam, "vnũ verum Deum nosse Patrem, & quem misit Iesum Chri- Ioan.17.a.

ἡμιὼ αὐτῷ ὡς πάντων ἁπλῶς ἀγαθῶν αἰτίῳ ἀπονέμομεν.

Δ. Οὐχὶ πρὸς κανόνα τοῦτο ἡμῖν φρόντιζε;

Μ. Παίπαι τὰ αὐτὸ ἐγκώμια, καὶ πάντες οἱ θεὸν αὐτὸν ἀχρεῖοι λόγοι, ὅσοι ἐν τῇ ἱερᾷ γραφῇ ἔχομεν, ἀντὶ κανόνος ἡμῖν εἰσιν.

Δ. Οὐκ ἔχω μὴ τὸ Κυρίου θεσπεσιώτερον τοῦτο;

Μ. Καὶ μάλα. ἀλλ' ὅμως τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα ἁγιάζομεν, ἀλλὰ τὸν ὄντως οὖσαν πᾶσι τοῖς αὐτοῦ ἔργοις δόξαν καταδηλον γίνεσθαι. καὶ ὅτως, εἴτε κολάζει, δίκαιον νομίζεσθαι· εἴτε συγγινώσκει, ἐλεήμονα· εἴτε ἃ ἐπιτελεῖται ὠφελεῖ, ἀληθινὸν καλεῖσθαι· καὶ ἑνὶ λόγῳ, ὅσα ὁρῶμεν αὐτοῦ ἔργα, πάντα θεοῦ τὸν αὐτοῦ δόξαν ἀναφέρειν. τοῦτο δή ἐστι τὸ τὸν ἀπὸ πάντων ἀγαθῶν δόξαν αὐτῷ ἀναθεῖναι.

Δ. Τί δή ποτέ ἐστι τὸ πάντων τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων κεφάλαιον;

Μ. Ὁ μάρτυρεῖ τε αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἐγὼ ἀρχόμενος εἶπον, ὅτι δηλαδὴ αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή, τὸ γινώσκειν ἕνα τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, καὶ ὃν ἀπέστειλεν Ἰησοῦν Χριστόν.

λέγω δὲ γινώσκειν, ὅταν τὴν θεοσήκουσαν αὐτοῦ ἡμῖν θεσάπωμεν, καὶ ἀποδεχώμεθα αὐτὸν ὡς οὐ μόνον διδάσκαλον καὶ δεσπότην, ἀλλὰ πατέρα τε καὶ σωτῆρα ἡμῶν ὄντα· καὶ δὴ καὶ ἐν μέρει ἑαυτοὺς παρεισάγωμεν αὐτῷ υἱούς τε καὶ δούλους· καὶ δι' ὅτου τὸν ἡμέτερον βίον εἰς τὴν τῆς αὐτοῦ δόξης διαθρύλλησιν ἀποτάξωμεν.

Δ. Τίνι δ' ἂν τρόπῳ τοσούτων ἀγαθῶν δυνάμεθ' ἂν τυγχάνειν;

Μ. Πρὸς ταῦτα ἡμᾶς ἀναγκῖν βουλόμενος, τὸν ἱερὸν αὐτοῦ λόγον κατέλιπεν ἡμῖν. ἡ γὰρ πνευματικὴ διδαχὴ οἱονεί τις θύρα δι' ἧς εἰς τὸ θεῖον αὐτοῦ βασιλείαν εἰσερχόμεθα.

Δ. Ποῦ δὲ ἱερὰ ταῦτα λόγια ζητητέον;

Μ. Ἐν ταῖς ἁγίαις γραφαῖς. ταύταις γὰρ ἐμπεριέχεται.

Δ. Πῶς δ' εὑρίσκοιμεν; οἵοιτ' ἂν εἴημεν ἐξ αὐτῶν ὠφελεῖσθαι;

Μ. Εἰ οὕτως ἀποδεχώμεθα αὐτὰ ὡς πεπισμένοι καὶ γραφὰς εἰδότες ἀληθείας ὄσαν τὴν θεοπόθεν προελθοῦσαν, ἅμα θεῖς τε ὄντες καὶ τῆς ἀληθοῦς φιλομαθείας ὄντες, τὸ ἡμῶν βούλημα καὶ τὴν νοῦν ἔχοντα ἡμῶν παρέ

ſtum. Illum, inquam, noſſe, vt debitũ ei honorem cultúmque exhibeamus, vtque non dominus tantùm ſit, ſed etiam pater ac ſeruator: noſque illi viciſſim filii ſimus & serui: & proinde vitam noſtram illuſtrandæ eius gloriæ dedicemus. Matt. 6. d.

M. Qua via ad tantum bonum peruenitur?

P. In hunc finem ſacrum ſuum verbum nobis reliquit. Eſt enim ſpiritualis doctrina, quædam veluti ianua, qua ingredimur in cœleſte eius regnum.

M. Vbinam quærendum eſt nobis hoc verbum?

P. In ſcripturis ſanctis, quibus continetur.

M. Vt fructum inde percipias, qualiter eo vtendum eſt?

P. Si ipſum ſolida cordis perſuaſione amplectimur, non ſecus ac certam veritatem è cœlo profectam: ſi nos illi dociles præbemus: ſi voluntates nostræque nostros in eius obſequium ſubiicimus: ſi

amemus ipsum ex animo: si cordibus nostris semel insculptum, fixas illic radices habeat, vt fructum proferat in vita: si denique formemur ad eius regulam, tum nobis in salutem, sicuti destinatum est, cedet.

M. Súntne omnia hæc in facultate nostra posita?

P. Nihil ipsorum prorsus: sed vnius Dei est, hoc totum quod retuli, in nobis efficere Spiritus sui gratia.

M. Verùm, ánnon adhibenda est à nobis diligentia, & omni studio enitendum, legendo, audiendo, meditando, vt eo proficiamus?

P. Imò verò, cùm se quisque priuatim quotidiana lectione exerceat, tum verò simul omnes præcipuè sedulò conciones frequentent, vbi salutis doctrina in cœtu fidelium explicatur.

M. Negas ergo esse satis si domi seorsum singuli legant, nisi omnes simul in commune ad eandem doctrinam

χωμεν, ἔτι δὲ καὶ ἐκ καρδίας αὐτὰ ἀγαπῶμεν· σωτελοῦντι δ' εἰπεῖν, ἐὰν ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ἅπαξ ἐγκεχαραγμένα καὶ ἐρριζωμένα ᾖ, ὥστε τῷ ἡμετέρῳ βίῳ καρποφορεῖσθαι). τέλος δὲ, ἐὰν θεὸς αὐτὰ, ὥσπερεὶ κανόνα τινὰ, ἑαυτοῖς ῥυθμίζωμεν, τότε δὴ σωτηρίαν (ὅπερ αὐτοῖς ἔργον ἀποτέτακται) ἡμῖν οἴσει.

Δ. Ἆρά γε ταῦτα πάντα ἐφ' ἡμῖν ὄντα;

Μ. Οὔμενοῦν, οὐδ' ὁπωσοῦν τούτων, ἀλλὰ μόνος ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ὁπηνίκα ταῦτα ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖν δύναται.

Δ. Οὐκοῦν ἡμᾶς δεῖ σπουδαίως καὶ ὑπομνηστικῶς τὰ ἐν τοῖς ἱεροῖς λογίοις διδάγματα διαγινώσκειν τε καὶ μελετᾶν, ἵνα θεοπνεύστως πράττωμεν;

Μ. Παίνυ γε. καὶ οὐ μόνον θεοπνεύστως ταῦτα ἕκαστον ἡμῶν ἰδίᾳ σπουδάζειν θεσπέσιον, ἀλλὰ δεῖ θεοπνεύστων φοιτᾶν καὶ αὐτὰ ξηλουμένους ἐν τῇ τοῦ θεοῦ τῶν πιστῶν ὁμιλίᾳ, καὶ ἐκεῖ τούτων ἀκούσασθαι.

Δ. Ἆρα οὖν, τὸν σὸν λόγον, οὐκ ἀπόχρη ἕκαστον οἴκοι διαγινώσκειν ταῦτα, ἀλλὰ δεῖ καὶ πάντας ὁμοῦ συνέρχεσθαι, τῶν ταῦτα

ἐπιφθονούντων ἀκουσόμεθα;

Μ. Παύμεθ' οὖν, ὅτι γε παρεῖκοι αὐτοῖς.

Δ. Ἄρα σύ που πίστιν ἔχεις τινὰ παρέχειν;

Μ. Πρὸς πίστιν ἀρκεῖ ἡμᾶς εἰκὼς τῷ δ' Κυρίου βουλήματι. ὃς δὲ τοῦτο τὸ διάταξιν τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ συνέστησεν, οὐχ ἵνα δύο ἢ τρεῖς μόνον αὐτὴν διαφυλάττοιεν, ἀλλ' ἵνα κοινῇ πάντες. πλὴν διὰ τί ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὅπως ἂν ἄλλως αὐτὴν οἰκοδομεῖσθαι ἢ διασώζεσθαι δύναιτο. ἡμῖν δὲ οὐχ ὅσιον εἶναι νομίζειν τὸ τοῦ ἐπ' αὐτῷ παραδοθέντα κανόνα παραβαίνειν, οὐδέ γε τὸ οἴεσθαι ἐπὶ τὸν διδάσκαλον φρονεῖν.

Δ. Ἄρα οὖν ἀνάγκη πιστὰς εἶναί τὰς ἐκκλησίας παρεῖσθαι;

Μ. Μάλιστα. καὶ δὴ καὶ αὐτὴν ἀκοσᾶσθαι παρεῖκε, μετὰ ταπεινοφροσύνης τῆς τοῦ Χριστοῦ διδαχὴν ἀπὸ στόματος αὐτῶν ἐνδεχομένους. ἢν δέ τινα αὐτῶν, ἢ ἀκούσας ἀπαξιῶν, ἴσως τὸν Χριστὸν ἀπεμάξω, καὶ τῆς τῶν πιστῶν κοινωνίας ἀποπέμψω.

Δ. Ἀλλὰ μὴ πόρρω ἀπόχῃ Χριστιανὸς αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἰδίου πτωχὸς ἅπας πεπαιδευμένος ἀνοίας τὸν βίον διδασκόμενον διά-

rudiendam conueniant.

P. Conuenire neceſſe eſt, vbi licet, hoc eſt, quum facultas datur.

M. Poteriſne mihi hoc probare?

P. Sufficere ad probationem abundè nobis debet vna Domini voluntas. "Hunc autem ordinem Eccleſiæ ſuæ cõmendauit, non quem duo aut tres duntaxat ſeruarent, ſed cui ſubeſſent communiter omnes. Ad hoc, illius tum ædificandæ, tum conſeruandæ hanc eſſe vnicam rationem pronuntiat. Sit ergo hæc nobis ſancta & inuiolabilis regula: nec ſibi fas quiſquam eſſe ducat ſupra magiſtrum ſapere. Ephes. 4. b

M. Eſtne igitur neceſſe præeſſe Eccleſiis paſtores?

P. Quinetiam neceſſe eſt audire ipſos, & quam proponunt Chriſti

P. doctrinam, ex eorum ore cum timore & reuerẽtia excipere. Itaque "qui ipſos contemnit audiréve detrectat, Chriſtum contemnit, ac diſceſſionem facit à ſocietate fidelium. Mat. 10. d. luc. 10. c.

M. Verùm, ſemélne à paſtore ſuo fuiſſe inſtitutũ ſatis eſt homini Chriſtiano, an curſũ hũc tota vita tẽnere

debet?

P. Cœpisse parum est, nisi perseueres. Christi enim discipulos vsque in finem, vel potius sine fine, esse nos oportet. Hanc verò functionem mandauit Ecclesiæ ministris, vt suo nos loco & nomine doceant.

DE SACRAMENTIS.

M. NON est aliud à verbo medium,(vt loquuntur)quo se nobiscum Deus communicet?

P. Verbi prædicationi adiunxit Sacramenta.

M. Quid est Sacramentum?

P. Externa diuinæ erga nos beneuolentiæ testificatio, quæ visibili signo spirituales gratias figurat, ad Dei promissiones

γειν δεῖ;

Μ. Μικρὸν ὄφελος τὸ ἅπτεσθαι, ἐὰν μὴ ζῆς ἐπαξίως βαπτισθῇς. καὶ γὰρ τοῦ Χριστοῦ μαθηταὶ ἐγένοντο ἡμᾶς μέχρι τέλους, μᾶλλον δὲ ἀνάβαντες τέλους, ὠφέλησαν. αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς διακόνους τῆς ἐκκλησίας ἡμῖν αἱρεῖται ἑαυτοῦ διδασκάλους καθέστησεν.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΥστηρίων.

Δ. Ἆρ' οὐκ ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ ἢ διὰ τῶν γραφῶν κοινωνοῦμεν τῷ Θεῷ;

Μ. Τὰ μυστήρια τῷ τοῦ λόγου κηρύγματι σωτηρίαν ἔδωκε.

Δ. Τί ἐστι μυστήριον;

Μ. Τὸ διὰ τῶν ἔξωθεν μαρτυρεῖσθαι τῆς τοῦ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς ἀγάπης, ὃ δι' ὁρατῶν σημείων τὰ παθήματα παρίστησιν ἡμῖν, ἵνα αἱ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαι μᾶλλον ἡμῖν

ἡμετέραις καρδίαις ὑποφραγίζωνται, καὶ βεβαιοτέραν ἐλπίδα ὑπὲρ τῆς αὐτῶν ἔχωμεν ἀληθείας.

Δ. Ἆρα τούτῳ τῷ ὁρκῳ σημείῳ τοσαύτη πρόσεστι δύναμις, ὥστε ταῖς ἡμετέραις συνειδήσεσι περὶ τῆς σωτηρίας ἐπαλπίζειν;

Μ. Οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ τοῦτό γε, ἀλλ' ἐπειδὴ ὅσον ἐφ' αὐτῷ τῷδε τῷ ἔργῳ προσεπάχθη.

Δ. Τοῦτο τοῦ ἔργου τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἰδίᾳ προσήκοντος, ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαις ἐν ταῖς ἡμῶν ψυχαῖς ὑποφραγίσασθαι, πῶς σὺ τοῖς μυστηρίοις αὐτὸ προσάπτεις;

Μ. Πολλοῦ γε τοῦτο ἐκείνου διαφέρει. καὶ γὰρ ἔργον ἁγίου πνεύματος ἔργον ἴδιόν ἐστι τὸ ταῖς ἡμετέραις καρδίαις κινῆσαι καὶ φωτίσαι, ἔπειδὲ ἐστὶ ταῖς ἡμῶν συνειδήσεσι στέρεας περὶ τῆς τῶν ἐπαγγελιῶν ἐλπίδα κατασῆσαι. διὸ δὴ ταῦτα ἐκείνῳ μόνῳ ἀναθεῖναι χρή, καὶ μηδαμῶς τῷ ἡμετέρῳ ἄλλῳ οὐδενὶ περιάπτειν. οὐδὲν γὰρ τοῦτο κωλύει χρῆσθαι τοῖς μυστηρίοις τὸν Θεὸν, ὡς δευτέροις ὀργάνοις, ἢ αὐτὸ δι' αὐτοῦ δικῇ, ἅτε οὐδὲν διὰ τούτων τῇ τοῦ Πνεύματος δυνάμει ἀφαιρούμενα.

cordibus noſtris obſignandis, quò earum veritas melius confirmetur.

M. Tàntáne vis ſubeſt viſibili ſigno vt conſcientias in ſalutis fiducia ſtabiliat?

P. Id quidem à ſeipſo non habet, ſed ex Dei voluntate, propterea quòd ſit in hunc finem inſtitutum.

M. Quum propriæ ſint Spiritus ſancti partes, Dei promiſſiones in animis noſtris obſignare, hoc tu Sacramentis quomodo tribuis?

P. Longum eſt inter illum & hæc diſcrimen. Mouere enim & afficere corda, illuminare mentes, conſcientias reddere certas ac tranquillas, ſolius reuera Spiritus eſt: vt id totum cenſeri proprium ipſius opus debeat, illique acceptum referri, ne laus aliò tranſferatur: minimè tamen hoc obſtat quominus Sacramentis Deus vtatur, tanquam ſecundis organis, eáque in vſum adhibeat prout viſum fuerit: ídque ſic faciat ne quid Spiritus virtuti de rogetur.

M. Vim ergo efficaciámque Sacramenti non in externo elemento incluſam eſſe exiſtimas, ſed totam à Spiritu Dei manare.

P. Sic ſentio: nempe vt virtutẽ ſuam exerere Domino placuerit per ſua organa, quem in finẽ ea deſtinauit. Quod quidem ita facit vt Spiritus ſui virtuti nihĩl detrahat.

M. Potéſne mihi, cur ita agat, rationem reddere?

P. Hoc ſcilicet modo infirmitati noſtræ conſulit. Nam ſi ſpirituales eſſemus toti, Angelorum inſtar, ſpiritualiter tum eum, tum ipſius gratias poſſemus intueri: verùm, vt hac terreni corporis mole circundati ſumus, figuris indigemus, vel ſpeculis, quæ nobis ſpiritualium cœleſtiúmque rerum aſpectum terreno quodam modo exhibeant. neque enim aliter eò perueniremus. Simul etiam noſtra intereſt, in Dei promiſſionibus exerceri ſenſus omnes noſtros, quò melius nobis confirmentur.

M. Si verum eſt ideo inſtituta eſſe à Deo Sacramẽta vt ſubſidia neceſſitatis noſtræ forent, ánnon arrogantiæ

Δ. Σὺ οὖν ἡγῇ τὴν τοῦ μυστηρίου ἐνέργειαν παρ' ἔξωθεν στοιχεῖόν τι ἐγκεκλῆσθαι, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἅλιν παρέρχεσθαι.

Μ. Ἔμφησε· ὅτι αὐτῷ δοκεῖ διὰ τῶν ἰδίων ὀργάνων τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν φανερὰν κατασῆσαι· ὅπερ αὐτοῖς ἔργον ἀπένεμε. Τοῦτο δὲ ποιῶν, τὴν τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ δύναμιν ὑδαμῶς ἐλαττοῖ.

Δ. Ἆρα δύνασαι αἰτίαν ἀποδοῦναι δι' ἣν τοῦτο ποιεῖ;

Μ. Ἵνα τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν βοηθῇ. εἰ μὴ γὰρ πνευματικοὶ ἦμεν ὅλοι, ὡς περ οἱ ἄγγελοι, ἐδυνάμεθ' ἂν αὐτὰ τὰ χαρίσματα αὐτοῦ πνευματικῶς θεωρεῖν· νῦν δ' ὀπισθοδομοῦντων ἡμῶν ὡς ἐκ μίνος σώματος ὄγκῳ, ἀνάγκη αὐτὸ διὰ πινῶν τύπων καὶ οἱονεὶ καπήλων τὰ πνευματικὰ καὶ θεῖα παραδοῦναι ἡμῖν. ὁ γὰρ ἀΐδιος οἷός τ' ἐστὶν ἡμῶν διανοίᾳ θέλα εἶναι αὐτά. ἔστιν ὃ συμφέρει ἡμῖν, τοῦτο Θεὸς ἐπαγγελιῶν πεῖραν λαμβάνειν τὰς ἡμετέρας ἀληθοῦς πάσας θεὸς μᾶλλον βεβαίωσιν.

Δ. Εἰ οὕτως ἔχει τοῦτο, τὸ παραδοθῆναι ὑπὸ Θεοῦ τὰ μυστήρια ἐφ' ᾧ τὴν ἡμετέραν βοηθεῖν ἀσθενείᾳ, οὐκ ἄδικον ὑπο-

φανίαν καταγινώσκειν ἐκείνου ὃς αἰ μηδὲν δεῖσθαι τούτων οἴηται;

Μ. Κομιδῇ γε. καὶ δὴ καὶ ὅσοις τύπος ἀπαξιοῦ χρῆσθαι, ὡς οὐκ ἀναγκαίοις οὖσι, πρῶτον μὲν ἀπιάζει τὸν Χριστὸν, εἶτα δὲ καὶ τῷ αὐτῷ χαίρειν ἀδεπεῖ· καὶ τὸ Πνεῦμα σβέννυσι.

Δ. Πῶς δὲ δυνατὸν τὰ μυστήρια τῷ ἡμῶν ἐλπίδα βεβαιῶσαι, εἰ μὴ τούτων οἵ τε κακοὶ καὶ οἱ ἀγαθοὶ ἀναμίξ κοινωνοῦσι;

Μ. Καίτοι οἱ πονηροὶ τῷ διὰ τῶν μυστηρίων προσφέρεσθαι αὐτοῖς χαίρειν, πρὸς καθ' αὑτὸ, ἄχρηστον (ὡς εἰπεῖν) καθιστᾶσιν, οὐδὲν ἧττον ἡ ἰδία ἐνέργεια καὶ φύσις τῶν μυστηρίων ἀεὶ σῴζεται.

Δ. Πῶς οὖν καὶ πότε τῆς τῶν μυστηρίων ἐνεργείας ἀπολαύομεν;

Μ. Ὅταν μετὰ πίστεως ἀποδεχώμεθα αὐτὰ, Χριστὸν μόνον ἐν τούτοις καὶ τῷ ἐκείνου χαίρειν ζητοῦντες.

Δ. Διὰ τί ζητητέον ἐν ἐκείνοις τὸν Χριστὸν λέγεις;

Μ. Ἵνα δηλαδὴ ὅπερ ἐχρὴ ἡμᾶς τῷ ὁρατῷ σημείῳ προστεθεικέναι, ὡς σωτηρίαν φέρειν

damnari meritò deberet ſiquis iudicaret illis ſe, tanquam non neceſſariis, poſſe carere?

P. Omnino. Atque adeo ſiquis illorum vſu ſponte abſtineat, acſi opus non haberet, Chriſtum contemnit, ipſius reſpuit gratiam, & Spiritum extinguit.

M. Verùm, qualis ex Sacramentis fiducia ad ſtabiliendas conſcientias, & quã certa ſecuritas cõcipi poteſt, quibus vtũtur promiſcuè boni & mali?

P. Quanquam oblata ſibi in Sacramentis Dei bona, in nihilum (vt ita dicam) redigunt impii, quantum ad ipſos ſpectat, non tamẽ propterea efficiunt quin ſua vis & natura ſacramentis maneat.

M. Quo igitur modo & quãdo vſum Sacramentorum ſequitur effectus?

P. Quum ea fide recipimus, Chriſtum in illis ſolum eiúſque gratiam quærentes.

M. Cur illic quærendum eſſe Chriſtum dicis?

P. Intelligo non eſſe viſibilibus ſignis inhærendum, vt ſalutem inde

petamus, & aliquã gratiæ virtutem imaginemur eis inclusam: quin potius adminiculi loco habendum esse signũ quo rectà ad Christum diriga mur, salutẽ ab ipso & solidam fœlici tatem petituri.

M. Quum ad eorum vsum requiratur fides, quî nobis in fidei confirmationem data esse dicis, vt nos de promissionibus Dei reddant certiores?

P. Fidem in nobis semel inchoatam esse nequaquam sufficit, nisi continenter alatur, & magis in dies magísque augescat. Ad eam ergo tum alendam, tum roborãdam, tum prouehendam, Sacramẽta instituit Dominus. Quod quidem significat Paulus, quum ad obsignandas Dei promissiones valere tradit. om. 4. b.

M. Verùm, nónne hoc infidelitatis indicium est, non habere Dei promissionibus solidam fidem, nisi aliunde nobis confirmentur?

P. Fidei certè imbecillitatem hoc arguit, qua filii etiam Dei laborant:

ἡμῖν, οὐδὲ νομίζειν ἵνα χάεπος δόπειραν δλώαμιν ἐκείνῳ τῷ ϛ πφυκέναι· ἀλλὰ ζύ-ναπίον οἶεδ ὅπ τὸ σημεῖον ὑφηγεῖπαι ἡμῖν πλὼ τῷ ϛ Χεισὸν ὁδὸν, ἐν αὐπῷ σωπη-είαν ὁλόκληρον καὶ πᾶν ἀγαθὸν ζηπήσοισ.

Δ. Δέον ἡμᾶς ζαῦπα τὰ μωσήεια μεπὰ πί-σεως τῷ σδεχεδαι, ἵνα λόγον ἔχῃ τὸ εἰ-πεῖν ὅπ τῷ βεβαίωσιν πῆς πίσεως ἡμῖν δίδοπαι, ἥπισ ἵνα σερροπέρους ἡμᾶς τῷ ϛ πλὼ ἐπαγγελιῶν ἐλπίδα ἀποδείξῃ;

Μ. Οὐκ ἀρκεῖ τὸ πλὼ πίσιν ἐν ἡμῖν ἅπαξ ἀρχῶ εἰληφέναι, ἀλλ' αὐπῶ βέφεδ δεῖ καὶ αὐξάνεδαι ἐν ἡμῖν. τῷ πλὼ δηλο-ζθφῶ οὖν αὐπῆς καὶ αὔξησιν ὁ Θεὸς πὰ μωσήεια εἰσήγαγεν ἡμῖν. ὃ δηλοῖ καὶ ὁ Παῦ λος, ἐν οἷς λέγῃ ὅπ δι' αὐπῆς αἱ πῦ Θεοῦ ἐποχέσης ζαῖς ἡμεπέραις καρδίαις ὀπ-σφεραίζονπαι.

Δ. Ἆρ' οὐχὶ ζῦπο ϛ ἀπισίαν ἡμῶν καπηγο-ρεῖ, πὸ μὴ παντελῶς πισεύειν καὶ πεποιθέναι ϛ πῦ Θεῦ ἐπαγγελίαις, ἐὰν μή ἵνα τῷ πλὼ ὀπικύρωσιν αὐπῆ τῷ σδλάβωμεν;

Μ. Τοῦπο ἄρα ϛ πῆς πίσεως ἀδένειαν πα-ειχε· ὢ νόσον νοσοῦσι μὲν καὶ οἱ πῦ Θεοῦ

ιοί, οὐδὲν δὲ ἧττον πιστοὶ διατελοῦσιν ὄντες· ἀλλ' οὐ τελείως. ἕως γὰρ πύτῳ τῷ κόσμῳ ἐνδιατρίβομεν, ἀτέλεια λείψανα ἀπιστίας τῇ ἡμετέρᾳ σφραγῖδι ἐναπομένει· ἄφρ οὐκ ἄλλως ἐποπτεύειν δυνάμεθα ἢ τῷ σωματικῶς διὰ παντὸς ἐν βίῳ θεωρεῖν. εἰκὸς οὖν ὀπίσσω δεῖ τὴν ἡμέραν πίστιν λαμβάνειν καθ' ἑκάστην.

Δ. Πόσα μυστήρια ἡ τῆς Χριστιανῶν ἐκκλησία ἔχει;

Μ. Δύο μόνον, πᾶσι τοῖς πιστοῖς κοινὰ ὄντα, καὶ τὴν τῶ Ἰησοῦ Χριστοῦ διάταξιν.

Δ. Τὰ ποῖα;

Μ. Τὸ βάπτισμα καὶ τὸ Κυριακὸν δεῖπνον.

Δ. Τί ὅμοιον ἢ διάφορον ἀλλήλοις ἔχει;

Μ. Διὰ τὸ βαπτισμοῦ οἱονεὶ εἰσερχόμεθα εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν. μερὶς γὰρ ἡμῖν ὅτι ὁ Θεὸς ἡμᾶς, τοὺς ἄλλως ξένους ὑπάρχοντας, μετὰ τῶν οἰκείων τάττειν ἀξιοῖ. τὸ δὲ Κυριακὸν δεῖπνον τεκμήριον ἡμῖν ὅτι τὸν Θεὸν ταῖς ἡμεραις ψυχαῖς τὰ πρὸς σωτηρίαν παρέχειν, καὶ ἐν τούτῳ πατρικῶς ἡμῖν προσφέρεσθαι.

Δ. Ἵνα δὲ σαφέστερα ἡμῖν τὰ ἀμφότερα

qui tamen fideles propterea esse non desinunt, licet fide præditi sint exigua adhuc & imperfecta. Quandiu enim versamur in hoc mundo, hærent semper in carne nostra diffidentiæ reliquiæ, quas aliter excutere nō possumus quàm continuo vsque ad vitæ finem profectu. Vlterius ergo semper progredi necesse est.

M. Quot sunt Christianæ Ecclesiæ Sacramenta?

P. Duo sunt omnino, quorum communis sit inter omnes fideles vsus.

M. Quæ sunt illa?

P. Baptismus, & sacra Cœna.

M. Quid verò simile inter se habent, vel diuersum?

P. Baptismus veluti quidam in Ecclesiam aditus nobis est. Illic enim testimonium habemus, nos, quum alioqui extranei alienique simus, in Dei familiam recipi, vt inter eius domesticos censeamur. Cœna verò testatur Deum se nobis, animas nostras alendo, patrem exhibere.

M. Quo clarius nobis innotescat v-

triusque veritas, de vtroque seorsum tractemus. Primùm, Quæ est Baptismi significatio?

Ephes.5.f Rom.6.a. P. Ea duas habet partes. Nam ibi "remissio peccatorum, deinde "spiritualis regeneratio figuratur.

M. Quid similitudinis inest aquæ cũ his rebus, vt eas repræsentet?

P. Peccatorum quidem remissio species est lauacri, quo animæ suis maculis absterguntur, non secus atque aqua abluuntur corporis sordes.

M. Quid de regeneratione?

P. Quoniam eius initium est, naturæ nostræ mortificatio, finis verò, vt nouæ creaturæ simus: in eo nobis proponitur mortis figura, quòd capiti aqua inicitur: nouæ autem vitæ, in eo quòd non manemus sub aqua demersi, sed ad momẽtum duntaxat subimus, tanquam in sepulcrum, vt statim emergamus.

M. Num aquam esse animæ

χύηται, ἑκάτερον ἰδίᾳ λόγῳ διεξίωμεν καὶ πρῶτον μὲν εἰπὲ πῶ ὁ βαπτισμὸς ἡμῖν σύμβολοῖ.

Μ. Δύο ἡμῖν παρίστησι, τό τε ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν δηλοῦν, καὶ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν.

Δ. Τί δ' ἀνάλογον ἔχει τὸ ὕδωρ, ὥστε σύμβολον τούτων εἶναι δύνασθαι;

Μ. Ὅτι μὲν ἀφέσεις ἔοικέ πως λύτρῳ, δι' οὗ τὰ ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς μολύσματα ἀπορρύπτεται, ὡς σαφῶς τὸν τοῦ σώματος ῥύπον δι' ὕδατος ἀποπλύνθα.

Δ. Τὴν δ' ἀναγέννησιν ἡμῖν πῶς τὸ ὕδωρ αἰνίττεται;

Μ. Ἐπειδὴ ἀρχὴ μὲν αὐτῆς ἔδοξε τὸν τῶν ἡμετέραν φύσιν νεκρωθῆναι, τέλος δὲ, τὸ καινὰς κτίσεις ἡμᾶς γίνεσθαι· τὸ ἐπιχεόμενον τῇ ἡμετέρᾳ κεφαλῇ ὕδωρ σύμβολον θανάτου ἐστὶν· ἀλλ' ἅμα καὶ τὴν ἡμῖν ἀναβίωσιν σημαίνοι, παρόσον οὐχ ὑποδρύμοι τῷ ὕδατι διατελοῦμεν ὄντες, ἀλλὰ μόνον ὅσον ἀκαρεῖ τοῦ χρόνου οἱονεὶ εἰς ἄναφον καταδύομεν, ἵνα ἀμέσως ἀναδύωμεν αὐτοῦ.

Δ. Μῶν οἴει τοῦτο τὸ ὕδωρ τῆς ἡμετέρας

ψυχῆς καθαρμὸν εἴη;

Μ. Οὔμφωμι. Οὕτω γὰρ τὴν ἡμιν τῷ τοῦ Χριστοῦ αἵματι ἀφαιρεῖν ἡ θέμις, ὅθεν ἔλεγε χάριν ἵνα πάσας τὰς κηλῖδας ἡμῶν ἀπορρύψαν, καθαρούς τε καὶ ἀχράντους τῷ Θεῷ παρασκευάσῃ. καὶ οὕτω μὲν ὁ καθαρμὸς ἀπονάμβα ὅπερ τὸ ἅγιον πνεῦμα οὕτῳ τῷ αἵματι τὰς ἡμετέρας συνειδήσεις ῥαντίζει· τὴν δὲ ὅπερ σφεάζιον ἐν οὕτῳ τῷ μυστικῷ βαπτισμῷ ἔχομεν.

Δ. Πότερον δὲ αὐτὸ τὸ ὕδωρ οὐδὲν ἄλλο οἴει εἶναι ἢ ἀπορρύψεως τύπον;

Μ. Τύπος μὲν ὄντιν, ἀλλὰ παρεζευγμένον ἔχων τὴν ἀλήθειαν. ἐπεὶ γὰρ ὄντιν ὁ Θεὸς οἷος ψεύδεσθαί τι ὧν ἐπαγγέλλεται ἡμῖν δώρων. διὸ δὲ ἡμᾶς πληροφορηθῆναι δεῖ ὅτι ἡ τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσις καὶ βίου ἀνακαίνωσις διὰ τοῦ βαπτισμοῦ παρέρεται ἡμῖν, καὶ ἡμεῖς αὐτὸν ἀπολαμβάνομεν.

Δ. Ἆρά γε ἐν πᾶσιν ἀδιαφόρως ἢ χάρις αὕτη ἐπιπλέει;

Μ. Οὐ δῆτα. πολλοὶ γὰρ διὰ τῆς ἰδίας κακίας αὐτῇ εἰσόδου ἀποκλείοντες, κενὸν ἑαυτοῖς καὶ ἀνένητον αὐτὸν καθίσασιν. οὐδὲν γὰρ

lauacrum censes?

P. Nequaquam. Hunc enim honorem eripere "Christi sanguini nefas est, qui ideo effusus fuit, vt abstersis omnibus nostris maculis, puros coram Deo & impollutos nos redderet. Atque huius quidem purgationis fructum percipimus, quum sacro illo sanguine conscientias nostras Spiritus sanctus aspergit: obsignationem verò in Sacramento habemus. 1.Pet.1.d. 1.ioan.1.c.

M. Verùm, annon aliud aquæ tribuis nisi vt ablutionis tantùm sit figura?

P. Sic figuram esse sentio vt simul annexa sit veritas. Neque enim, sua nobis dona pollicendo, nos Deus frustratur. Proinde & peccatorum veniam & vitæ nouitatẽ offerri nobis in Baptismo, & recipi à nobis certum est.

M. An promiscuè in omnibus effectum suum habet hæc gratia?

P. Imò multi, dum illi in sua prauitate viam præcludunt, efficiunt vt sibi sit inanis. Ita nonnisi ad fideles solos peruenit fructus. Verùm inde ni-

hil Sacramenti naturæ decedit.

M. Regeneratio autem vnde?

P. A morte Christi & resurrectione simul. Hæc enim vis subest eius morti, vt per eam crucifigatur vetus homo noster, & naturæ nostræ vitiositas quodã modo sepeliatur, ne amplius vigeat in nobis. Quòd autem reformamur in nouam vitam ad obediendum Dei iustitiæ, id est resurrectionis beneficium.

M. Quomodo per Baptismum nobis hæc bona conferuntur?

P. Quia, nisi promissiones illic nobis oblatas respuendo infructuosas reddimus, vestimur Christo, eiúsque Spiritu donamur.

M. Nobis verò quid agendum est vt rite Baptismo vtamur?

P. Rectus Baptismi vsus in fide & pœnitentia situs est: hoc est, vt statuamus primùm certa animi fiducia, nos ab omnibus maculis, Christi

ἦτον τὴν αὐτὴν δύναμιν τὸ μυστήριον ἔχον ἀεὶ διατελεῖ.

Δ. Ἡ δὲ ἀναγέννησις ἡμῶν πόθεν;

Μ. Ἀπὸ τοῦ θανάτου ἅμα καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Τοσαύτην γὰρ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ δύναμις ἔνεστιν, ὥστε δι' αὐτοῦ τὸν παλαιὸν ἡμῶν ἄνθρωπον σταυροῦσθαι, καὶ τὴν τῆς φύσεως ἡμῶν κακίαν οἱονεὶ θάπτεσθαι· ἵνα μηκέτι ἡμῶν ὁ πρατῇ· τὸ δὲ ἡμᾶς ἀνακτίζεσθαι καὶ εἰς καινὸν ζῆν βίον ἀναγεοῦσθαι, ὅπως τῇ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνῃ πειθώμεθα, ὅτο τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ ἀναπλάσσεσθαι δεῖ.

Δ. Πῶς δὲ ταύτης τῆς χάριτος ἐν τῷ βαπτίσματι τυγχάνομεν;

Μ. Ὅτι διὰ τούτου ἐνδυόμεθα τὸν Χριστὸν, καὶ τὸ αὐτοῦ πνεῦμα ἀπολαμβάνομεν, ἐάν γε μὴ τὰς ἐπαγγελίας τὰς ἡμῖν ἐκεῖ προσενεχθείσας ἀποβάλλοντες, ἀχρήστους ἑαυτοῖς ταύτας καθιστῶμεν.

Δ. Τί δὲ ποιοῦντες ἡμεῖς τὸ βάπτισμα δεόντως χρησόμεθα;

Μ. Ἡ ὀρθὴ τοῦ βαπτίσματος χρῆσις ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ μετανοίᾳ κεῖται. Δεῖ ἔστιν ἐν ὧ τοσοῦτον μὲν πληροφορηθῆναι ὅτι διὰ τοῦ αἵματος τοῦ

Χριστοῦ κεκαθάρμθα· εἶτα δὲ καὶ ἐν τῷ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ἡμῖν ἐνοικοῦντος ἀμαθάνεσθαι· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις διὰ τῶν ἡμετέρων ἔργων φανερὸν ποιεῖσθαι. καὶ δὴ καὶ ἐν τῷ διατελεῖν μετανοοῦντας πρό τε ἡμερῶν ὁρκωμοσίαν νεκρώσαι, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνῃ πείθεσθαι.

Δ. Πῶς οὖν τὰ νεογνὰ βρέφη βαπτίζειν ἀξιοῦμεν, εἰ ταῦτα τοῖς τὸ τοιοῦτον τῷ βαπτίσματι χρῆσθαι δεῖν ἀναγκαῖα;

Μ. Οὐδεμία ἀνάγκη δεῖ τοῖς βαπτιζομένοις πίστιν καὶ μετάνοιαν τοιαύτην, ἀλλὰ μόνον ὑπάρχειν δεῖ ἐκείνοις ὧν ἡ ἡλικία δεκτικὴ ἀμφοτέρων δεῖν. ἀγαπητὸν οὖν ἐὰν τὰ βρέφη, ὅταν εἰς ἡλικίαν ἔλθῃ, τὸν καρπὸν τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν ἐκδιδῷ καὶ ἐμφανίζῃ.

Δ. Ἆρα ἔχεις ἀπόδειξίν τινα ὡς ὀρθῶς ἄπτον τοῦτο ποιεῖν;

Μ. Μάλιστα· ἐάν γε τοῦτο συνομολογηθῇ ἐμοὶ, ὅτι ὑδρίαν τοιαύτην ἄλογον ὁ Θεὸς ἐποίησατο. καὶ γὰρ καὶ ἡ τοιαύτη σύμβολον ἦν μετανοίας, ὡς τοῦ Μωϋσῆς καὶ οἱ τοιοῦτοι δηλοῦσι, καὶ δὴ καὶ πίστεως σημεῖον, καθ' ὃν Παῦλον· ὅμοιος δὲ τὰ νήπια ταύτης οὐκ

sanguine purgatos, Deo placere: deinde vt Spiritum eius sentiamus ipsi in nobis habitare: atque id operibus apud alios declaremus: vtque assiduè nos in meditanda tum carnis mortificatione, tum iustitiæ Dei obediẽtia, exerceamus.

M. Si hæc requiruntur ad legitimum Baptismi vsum, quí fit vt infantes baptizemus?

P. Non est necesse vt Baptismum semper fides & pœnitentia præcedant: sed ab aliis tantùm exiguntur qui per ætatem iam sunt vtriusque capaces. Satis ergo fuerit si infantes, postquam adoleuerint, Baptismi sui vim exerant.

P. Póterisne ratione demõstrare nihil esse in ea re absurdi?

M. Sanè: si quidem mihi concessum fuerit, nihil Dominum instituisse quod sit à ratione dissentaneum. Nã quum circunciſionem pœnitentiæ signum fuisse "Moses & omnes "Prophetæ doceant, fidei etiam Sacramentum, teste "Paulo, fuerit: videmus tamen vt infantes ab ea non

Deut.10.d & 30.b. Ier.4.a. Rom. 4.b.

excluſerit.

M. Sed eadémne cauſa quæ in Circũciſione valuit, nunc ad Baptiſmum admittendi ſunt?

P. Prorſus eadem: quum promiſſiones quas olim Deus populo Iſraelitico dederat, nunc ſint per totum orbem publicatæ.

M. Atqui num inde colligis ſignum quoque vſurpandum eſſe?

P. Qui bene vtrinque expendet omnia, hoc conſequi animaduertet. Neque enim eius gratiæ quæ Iſraeli antè collata fuerat, hac lege nos participes fecit Chriſtus, vt vel obſcurior erga nos eſſet, vel aliqua ex parte imminuta: quin potius & luculentius eam in nos & abundantius effudit.

M. Putáſne, ſi à Baptiſmo arceantur infantes, quidquam propterea Dei gratiæ decedere, vt dici poſſit Chriſti aduentu fuiſſe imminutam?

P. Id quidem euidenter patet. Signo enim ſublato (quod ad teſtandam

ἀπείργεσθαι ἀξίου.

Δ. Ἀλλὰ γὰρ πότερον διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν δεῖ νῦν τὸ βάπτισμα προσφέρειν ὡς τοῖς, δι' ἣν πάλαι ἡ προσφορὰ προσεφέρετο;

Μ. Παίνυ μὲν οὖν. αἱ γὰρ παλαιαὶ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ισραηλιτικὸν λαὸν ἐπαγγελίαι προσήκουσι νῦν πᾶσι τοῖς καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην.

Δ. Οὐκοῦν ἐκ τούτων φανερὸν τὸ ἡμᾶς ἐν τῷ σημείῳ χρῆσθαι προσήκειν;

Μ. Γαπί που δῆλον τῷ γε ἀκριβῶς ταῦτα κατανενοηκότι γεγήσεται. ὁ γὰρ ὁ Χριστὸς οὕτω τῆς δωρέας πάλαι τῷ Ισραὴλ χάριτος μετόχους ἡμᾶς ποιεῖσθαι ἠθέλησεν, ὥστε ἢ γάπονι μέτρῳ ἢ ἀφανέστερον ἡμῖν μεταδοῦναι αὐτῆς, μᾶλλον δὲ καὶ μείζονι μέτρῳ καὶ ἐναργέστερον ἡμᾶς ἠξίωσεν αὐτῆς μεταλαβεῖν.

Δ. Πότερον νομίζεις ὅτι τῶν βρεφῶν ἐν βαπτίσματος ἀπειργομένων, ἢ τὸ Θεοῦ χάρις μειονεκτήσει, ὥστε καὶ εἰκότως αὐτὴν λέγεσθαι διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀφίξεως ἐναλλαττομένην;

Μ. Δῆλόν γε πᾶσι. ἀφαιρεθέντος γὰρ συμβόλου, τοῦτο αὖ τὰ ἡμέτερα

τέκνα τῦ σφραγίσματος τῆς ἀγαθότητος καὶ τῦ ἐλέους τῦ Θεῦ, ὅπερ οἱ τῶν παλαιῶν ἔλαβον παῖδες, καὶ ὁ μεγάλων ἡμῖν ἀπολαμβάνειν φέρει, ὥσπερ δὲ ἐμποδοὶ ἦσαν ἡμῖν καὶ ἄπιστοι τῶν ἐξ ἀρχῆς γενομένων ἐπαγγελιῶν.

Δ. Τοιοῦτον οὖν ἐστιν ὃ σὺ γινώσκεις περὶ τούτων. ἐπειδὴ ὁ Θεὸς διὰ τῆς παλαιᾶς διαθήκης σωτῆρα τῶν νηπίων ἀπεδείκνυεν ἑαυτόν, τὸν τῆς σωτηρίας ὑποδεικνύειν τοῖς αὐτῶν σώμασι διὰ σημείου ὅπερ τὸ ὄντος ἐκέλευσεν ἐσχαρίζειν, δεινὸν ἔσεσθαι τὸ ἀπὸ τῆς τῦ Χριστοῦ ἀφίξεως ἐλάττονα βεβαίωσιν ἔχειν τὴν πίστιν. ἄλλως τε καὶ ἐπὶ ἡ αὐτὴ ἐπαγγελία νῦν ἡμῖν ἀποτάττεται, ὅπερ τὸ πάλαι τοῖς πατράσιν. ἔπι δὲ καὶ ὁ Θεὸς ἐναργέστερον τὸν αὐτὸν ἀγαθότητα ἐν Χριστῷ ἐπιδείξατο.

Μ. Τοιῦτον ἄρα. καὶ πάλιν τοῦτο ὑπὸ πάντων ὁμολογούμενόν, ὑπὸ τὰ βρέφη τὸ βαπτίσματος ἐνεργείας καὶ ὑσίας (ὡς εἰπεῖν) μεταλαμβάνει, ὁ παρωθούμενος αὐτοὺς τὸ τῦ σημείου χάριτος, ὅπερ ἔλαττόν ἐστιν, ὅτι αὖ ἔξαρνος εἶ δυνάμενοι μὴ ἀδικεῖν αὐτούς.

Dei misericordiam & confirmandas promissiones plurimum valet) deesset nobis eximia consolatio, qua fruebantur veteres.

M. Sic ergo sentis : quum Deus sub veteri Testamento, vt se patrem parvulorum ostenderet, salutis promissionem in eorum corporibus insculptam esse voluerit signo visibili, indignum fore si minus confirmationis à Christi aduentu habeant fideles : quando & eadem hodie nobis promissio destinatur quæ olim patribus, & clarius bonitatis suæ specimen nobis in Christo exhibuit Deus.

P. Sic sentio. Præterea, quum satis constet vim substantiámque (vt ita loquar) Baptismi infantibus esse cõmunem, si illis negaretur signum, quod veritate est inferius, aperta illis iniuria fieret.

M. Qua ergo conditione baptizandi ſunt infantes?

P. Vt teſtatum fiat, benedictionis fidelium ſemini promiſſæ ipſos eſſe hæredes: quò agnita, poſtquam adoleuerint, Baptiſmi ſui veritate, fructum ex eo percipiant ac proferant.

M. Tranſeamus ad Cœnam. Ac primò quidem ex te ſcire velim quæ ſit eius ſignificatio.

P. Ideo à Chriſto inſtituta eſt vt corporis & ſanguinis ſui communicatione educari in ſpem vitæ æternæ animas noſtras nos doceret, idque nobis certum redderet.

M. Cur autem pane corpus, vino ſanguis Domini figuratur?

P. Nempe hinc docemur, quam vim habet panis in nutriendis corporibus ad ſuſtinendam præſentem vitam, eandem corpori Domini ineſſe ad alendas ſpiritualiter animas.

Δ. Τίνος οὖν χάριν βαπτίζεται τὰ βρέφη;

Μ. Ἵνα ὁ βαπτισμὸς μάρτυριον αὐτοῖς παρέχῃ καὶ πιστώσηται ὅτι τῆς τοῦ Θεοῦ ἀλογίας κληρονόμα ὄντα, ἵνα τοῖς τῶν πιστῶν ὁπηγόνοις ἐπιμείλατο δώσειν· ὅπως ὅταν τὴν παιδαριώδους ἡλικίας ἐξέλθῃ, τότε τὸ βαπτίσματος αὐτῶν δήπουθεν γόντα, καρποὺς τούτου ἀξίους φύσωσιν.

Δ. Ἄγε δή, λέγωμεν νῦν περὶ τοῦ Κυριακοῦ δείπνου. πρότερον δὲ ἡδέως αὖ ἀκουσαίμην παρὰ σοῦ τί αὐτὸ αἰνίττεται.

Μ. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς αὐτὸ διετάξατο, διδάσκειν ἡμᾶς βουλόμενος τὸ διὰ τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ, τὰς ἡμετέρας ψυχὰς ἐπ' ἐλπίδι τῆς αἰωνίου ζωῆς τρέφεσθαι.

Δ. Διὰ τί αὐτὸς διὰ τοῦ ἄρτου τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, διὰ δὲ τοῦ οἴνου τὸ ἴδιον αἷμα παρέσχηται ἡμῖν;

Μ. Ἵνα μάθωμεν ὅτι καθάπερ τῷ ἄρτῳ ἔνεστι δυνάμις ἀναπλητικὴ τῶν ἡμετέρων σωμάτων· οὕτω καὶ τὸ αὐτοῦ σῶμα δύναμιν ἔχον τρέφουσαν καὶ ζωοποιοῦσαν πνευματικῶς τὰς ἡμετέρας ψυχάς. ὡσαύτως δὲ καὶ

ὥσπερ ὁ οἶνος τὴν τῶ πίνοντος καρδίαν ἀφραίνει, τὴν ἰσχὺν ἀναλέιται καὶ ἀναλαμβάνει, πόσον ὅλον σῶμα ῥωμαλέον καθίστησι· τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ αὐτῦ αἷμα τὰς ἡμετέρας καρδίας ὑπερρώννυσί τε καὶ ἀφροσύνης ἐμπίπλησι.

Δ. Ἆρα οὖν λέγεις ἡμᾶς δεῖν τῶν τε σώματος καὶ τῦ αἵματος τῦ Χριστῦ ἀπολαύειν;

Μ. Ἔγωγε. ἐπειδὴ γὰρ πεπείσμεθα σωθήσεσθαι διὰ τῆς τῦ Χριστῦ πρὸς τὸν πατέρα ὑπακοῆς, καθόσον ὁ πατὴρ αὐτὸν ἡμῖν προσλογίζεται, ἀνάγκη ἡμῖν τὸν Χριστὸν κεκτῆσθαι. ὁ γὰρ αὖ τῦ ἀγαθῦ αὐτῦ μεταλαβεῖν οἷοί τ' ἔσμεν, εἰ μὴ πρότερον ἐκεῖνος ἑαυτὸν ἡμῖν χαρίζοιτο.

Δ. Ἀλλ' οὐχὶ δέδωκεν ἡμῖν ἑαυτὸν ὅτε θάνατον ἑκούσιον ὑπέμεινεν, ἵνα ἡμᾶς καταλλάξῃ τῷ πατρὶ καὶ τῆς κατακρίσεως τὸν θάνατον ἀπαλλάξῃ;

Μ. Μάλιστα. ἀλλὰ δεῖ πρόσεστι ἡμᾶς αὐτὸν δέχεσθαι νοῦν, ἵνα τῶν ἐκ τῦ θανάτου αὐτῦ δωρεὰν καὶ ὠφέλειαν ἀπολαύωμεν.

Δ. Οὐκοῦν μετὰ πίστεως αὐτὸν δεκτέον ἐστίν;

Μ. Γάρ γε. οὐ μόνον δὲ πιστεύειν χρὴ ὅτι ἐ-

& ſicuti vino exhilarãtur hominum corda, reficiuntur vires, totus homo roboratur: ita ex Domini ſanguine eoſdem ab animis noſtris vſus percipi.

M. Ergóne corpore Domini & ſanguine veſcimur?

P. Ita ſentio. Nam quum in eo ſita ſit tota ſalutis noſtræ fiducia, vt accepta nobis feratur obedientia ipſius, quam Patri præſtitit, perinde acſi noſtra foret, ipſum a nobis poſſideri neceſſe eſt. Neque enim bona nobis ſua aliter cõmunicat niſi dum ſe noſtrum facit.

M. Atqui nónne tunc ſe dedit quum ſe expoſuit in mortem, vt nos à mortis iudicio redemptos Patri reconciliaret?

P. Id quidem verum eſt: ſed non ſatis eſt nobis, niſi eum nunc recipiamus, quò mortis eius efficacia fructuſque ad nos perueniat.

M. Recipiendi porro modus ánnon fide conſtat?

P. Fateor: ſed hoc ſimul addo, fie-

ri id dum non solùm mortuum credimus, quò nos à morte liberaret: & suscitatum quò nobis vitam acquireret: sed in nobis quoque habitare a-

1.Cor.12.b gnoscimus, " nósque illi coniunctos esse, eo vnitatis genere quo membra cum capite suo cohærent: vt huius vnitatis beneficio, omnium eius bonorum participes fiamus.

M. Nunquid hanc communionē per solam Cœnam obtinemus?

P. Imò veró. Nam & per Euange-

1.Cor.1 b. lium, teste " Paulo, nobis communicatur Christus. Et meritò hoc Paulus docet, quum illic audiamus nos

Eph.5.g »» " carnem esse de carne eius, & ossa ex

Ioan. 6.d. »» ossibus: ipsum esse " panem viuum, »» qui è cœlo ad nutriendas animas nostras descendit: nos

Ioan.17. d " vnum esse cum ipso, sicuti cum Patre vnum est: & similia.

P. Quid amplius ex Sacramento cōsequimur? aut quid præterea vtilitatis nobis confert?

M. Hoc scilicet, quòd illa de qua dixi Communicatio, nobis confirmatur & augetur. Tametsi enim

θανεν ὅπως ἡμᾶς τ αἰωνίου θανάτου ἀπο
λυτρώσηται, καὶ ἀνέστη ἵνα ζωὴν ἡμῖν πε-
ριποίσηται· ἀλλὰ καὶ ὅτι ἀνοικεῖ ἡμῖν, καὶ
διαὐτὴν ὄφιν ἡ ζυνάφεια καὶ ἕνωσις αὐτὸ
θεὸς ἡμᾶς, διὰ τῆς κοφαλῆς θεὸς ἁλοι
πὰ μὴ ἵνα ζώμεν τῆς σωφρείας ἕνεκα,
πάντων τ χρισιμῶν αὐτὸ μεταχωμεν.

Δ. Πότερον δὲ διὰ μόνου τοῦ Κυριακοῦ δεί-
που ζωῆς τῆς καινωνίας ἀπολαύομεν;

M. Οὐ διὰ ζύπου μόνου· ἀ γὰρ καὶ διὰ τῶν κη
ρύγματος τοῦ ἀγγελίου κοινωνία ἡμῖν τ
Χριστοῦ ὅση, ἢ τὴν Παῦλον. εἰσὶ πᾶς δὲ
τῶν διδάσκει αὐτὸς, ἐπειδὴ ἀκούομεν ἐ-
κεῖ ὅπου ὅσα ἐκ τῆς αὐτοῦ ὄντων ὑπάρχομεν, ‘‘
ἢ σαρξ ἐκ τῆς σαρκὸς· καὶ ὅτι ἔστιν ὁ ἄρτος ‘‘
τ ζωῆς ὁ σταυρωθεὶς καταὶν θεὸς τὸ πρέ- ‘‘
φειν ταὶ ἡμετέρας ὑπὲρ ἡμῶν· ἔπειτα δὲ, ἢ ὅτι ‘‘
ἐν ἐσμὲν ἐν αὐτῷ, καθὼς ἐν ὄφιν ἐν τῷ πα- ‘‘
τρὶ καὶ ἄλλα ζύπις ἐδιδάξατο.

Δ. Τί δὲ ἄλλο ζύπου τὸ μυστήριόν ἀπο-
λαύομεν;

M. Τοῦτ' ὅτι διὰ ζύπου ἡ κοινωνία αὕτη πε-
ρὶ ἧς ἄρτι, ἡμῖν βεβαιοῦται ἢ οἰονεὶ ὑπο-
σφραγίζεται. ἢ γὰρ καὶ τῶν Χριστοῦ κοινω-

νοῦμεν καὶ διὰ τὸ βαπτίσματος καὶ διὰ τὸ ἀναγκαίου, ὅμως καὶ αὐτὸν ἀπολαμβάνομεν ὁλοκλήρως, ἀλλ' ἐκ μέρους μόνον.

Δ. Τίνα τὰ ἄρτα σύμβολον φησὶ δηλοῖ;

Μ. Ὅτι τὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ σῶμα, ὡς φησὶ ῥάπαξ θυσία προσηνέχθη ἐφ' ᾧ ἡμᾶς καταλλάξαι τῷ πατρὶ, δίδοται ἡμῖν ἵνα πεπεισμένοι ὦμεν ὡς αὐτὴ ἡ διαλλαγὴ ἡμῖν προσηκουσά ἐστι.

Δ. Τί δὲ τὸ τοῦ οἴνου;

Μ. Ὅτι ὡς φησὶν ὁ Χριστὸς εἰσάπαξ ἐξέχεε τὸ ἴδιον αἷμα λύτρον ἀντὶ ἡμῶν, ὅτω καὶ νῦν πόσιν ἡμῖν αὐτὸ ἀφθαρσίας παρέχει, ἵνα τῆς ἀπ' αὐτοῦ γινομένης ἡμῖν ὠφελείας μεταλαμβάνωμεν.

Δ. Τοιγαροῦν, κατὰ τὰς σὰς ἀποκρίσεις, τὸ Κυριακὸν δεῖπνον περὶ τοῦ Κυρίου θάνατον ἡμᾶς ἀναπέμπει, ἵνα τῆς ἐκείνου δυνάμεως κοινωνῶμεν.

Μ. Γάρ μοι οὖν. ὅτε γὰρ ἡ μόνη καὶ διηνεκὴς θυσία ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας προσηνέχθη. λοιπὸν οὖν μόνον τὸ ἡμᾶς τῆς ἐκεῖθεν ὠφελείας ἁπλαύειν.

tum in Baptiſmo, tum in Euangelio nobis exhibetur Chriſtus, eum tamẽ non recipimus totum. ſed ex parte tantùm.

M. Quid ergo in ſymbolo panis habemus?

P. Corpus Chriſti, vt ſemel pro nobis ad nos Deo recõciliandos immolatum fuit, ita nunc quoque nobis dari, vt certò ſciamus reconciliationem ad nos pertinere.

M. Quid in vini ſymbolo?

P. Chriſtum, vt ſuum ſanguinem ſemel in peccatorum ſatiſfactionem, pretiúmque redemptionis noſtræ, effudit: ita nunc eum nobis bibendum porrigere, vt fructum qui inde peruenire ad nos debet, ſentiamus.

M. Secundum has tuas reſponſiones, ſacra Domini Cœna ad eius mortem nos amandat, vt eius virtuti communicemus.

P. Omnino. tunc enim vnicum perpetuúmque ſacrificium, quod in ſalutem noſtram ſufficeret, peractum eſt. Proinde nihil reſtat amplius niſi vt ipſo fruamur.

M. Ergo non in hunc finem instituta est Cœna vt Deo Filii sui corpus offeratur.

P. Minimé. Solus enim ipse, quum "æternus sit Sacerdos, hanc prærogatiuam habet. Atque hoc sonant eius » verba, quum ait, "Accipite & mandu » cate. Neque enim vt offeramus corpus suum, sed tãtum vt eo vescamur, illic præcipit.

Hebr. 5. b.

Mat. 26. b.

M. Cur duobus vtimur signis?

P. In eo Dominus infirmitati nostræ consuluit, quò nos familiarius doceret, se non cibum modò animis nostris, sed potum quoque esse: ne alibi quàm in eo solo vllam spiritualis vitæ partem quæramus.

M. An vtroque vti peræquè omnes absque exceptione debent?

P. Ita fert Christi mandatum, cui vllo modo derogare, aliquid contrà tẽtando, summum est nefas.

M. Solámne eorum quæ dixisti beneficiorum significationem habemus in Cœna, an illic reipsa nobis exhibẽtur?

P. Quum Dominus noster Christus ipsa sit veritas,

Δ. Οὔκουν τὸ Κυριακὸν δεῖπνον νενόμισαι ἐφ' ᾧ προσφέρειν τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα τῷ πατρὶ αὐτοῦ.

Μ. Οὔμφρουν. μόνος γὰρ ὁ Χριστὸς ταύτης τῆς ἐμπῆς ἀξιοῦται, ἅτε δὴ ἱερεὺς ὢν εἰς τὸν αἰῶνα. ἔπειτα δὲ, λέγων, λάβετε, φάγετε, οὐ προσφέρει ἡμῖν τὸ αὐτοῦ σῶμα εἰς προσφορὰν δοῦναι, μόνον δὲ ἐσθίειν αὐτό.

Δ. Τίνος οὖν χάριν διαφερόμεθα συμβόλῳ;

Μ. Διὰ ταύτων τῆς τοῦ ἡμετέρου νοὸς ἀσθενείας ὁ Κύριος δῆλός ὅτι προνοούμενος. καὶ γὰρ διὰ αὐτῶν ἡμῖν φανερὸν ποιήσας ἐνδέλπεν ὅτι οὐ μόνον τῆς ἡμετέρας ψυχῆς βρώσις τυγχάνει ὤν, ἀλλὰ καὶ πόσις. ἵνα ἐν αὐτῷ πάντα τὰ πρὸς τὴν πνευματικὴν ζωὴν ἀρκοῦντα ζητῶμεν, ἀλλαχοῦ δὲ μή.

Δ. Ἀρά γε πάντας ἀδιακρίτως τῷ δευτέρῳ συμβόλῳ, φημὶ τῷ τῆς πόσεως, ἐξ ἴσου χρῆναι προσκεῖσθαι;

Μ. Καὶ μάλα γε, καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ δόγμα ξυνάπτειν· παρ' ὧν καταπλαγὴν ἔνιος ὁ νοῦς.

Δ. Πότερον δὲ τὸ Κυριακὸν δεῖπνον τὰ εἰρημένα ἀγαθὰ ἡμῖν ἀνίστησι μόνον, ἢ καὶ ὄντως αὐτὰ παρέχει;

Μ. Ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀποδέδεικται ὤν,

οὖ εἰδέναι χρὴ ὅτι αἱ ὑποσχέσεις ἃς ἐν τῷ δείπνῳ ποιεῖται, ἐν ἄρτῳ ὀπτελοῦνται, καὶ ἃ τυπικῶς ἐμφαίνεται, ἐκεῖ κατ' ἀλήθειαν ὑποδέχεται. διὸ καὶ φημὶ ὅτι καθὼς ἐπαγγέλλεται διὰ σημείων δείκνυσιν, ὅτως ἡμῖν ὄντως τὴν ἰδίας οὐσίας μεταδίδωσιν, ἵνα εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν βίον μεθ' ἑαυτὸν ἑνώσῃ.

Δ. Πῶς δὲ τοῦτο δυνατὸν, τὸ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐν οὐρανῷ ὄντος, ἡμᾶς ἐν τῇ γῇ ἐπιδημοῦντας;

Μ. Τοῦτο διὰ τῆς ἀκαταλήπτου τοῦ πνεύματος αὐτοῦ δυνάμεως ἁρμόζει, ἢ ῥᾳδίως τὰ μακρὰν ἀλλήλων διεστῶτα σώματα.

Δ. Οὔκουν τὸ μὲν σῶμα τοῦ ἄρτου, τὸ δὲ αἷμα τοῦ ποτηρίου ἐγκλείεις νοεῖς.

Μ. Οὐ γὰρ μᾶλλον ἢ πάντως ἡγοῦμαι δεῖν, ἐὰν βουλώμεθα τῆς τοῦ μυστηρίου ἀληθείας τυγχάνειν, ἄνω βλέπειν, καὶ τὰς καρδίας εἰς οὐρανὸν αἴρειν, ὅπου ἐστὶν ὁ Χριστὸς ἐν τῇ τοῦ πατρὸς δέξῃ, καὶ ὅθεν ἥξειν αὐτὸν κρίνειν καὶ λυτρωτὴν προσδοκῶμεν. διὸ καὶ εἴπερ αὐτὸν ἐν τοῖς φθαρτοῖς στοιχείοις ζητεῖ, δῆλός ἐστι πλανώμενος.

Δ. Ἵνα οὖν συγκεφαλαιωσώμεθα τὰ ὑπὸ

minimè dubium eſt quin promiſſiones quas dat illic nobis, ſimul etiam impleat, & figuris ſuam addat veritatem. Quamobrem non dubito quin ſicuti verbis ac ſignis teſtatur, ita etiam ſuæ nos ſubſtantiæ participes faciat, quò in vnam cum eo vitam coaleſcamus.

M. Verùm, quî hoc fieri poteſt, quum in cœlo ſit Chriſti corpus, nos autẽ in terra adhuc peregrinemur?

P. Hoc mirifica arcanáque Spiritus ſui virtute efficit: cui difficile non eſt ſociare quæ locorum interuallo alioqui ſunt diſiuncta.

M. Ergo nec corpus in pane incluſum eſſe, nec ſanguinem in calice, imaginaris.

P. Nequaquam. Quin potius ita ſentio, vt veritate potiamur ſignorum, erigẽdas eſſe in cœlum mentes, vbi Chriſtus eſt, in gloria Patris ſui, & vnde eum expectamus iudicem & redemptorem: in his verò terrenis elementis perperam & fruſtra quæri.

M. Vt in ſummam colligamus quæ

dixisti: duas in Cœna res esse asseris, nempe panem & vinum, quæ oculis cernuntur, attrectantur manibus, percipiuntur gustu: deinde Christum, quo interius animæ nostræ, tanquam proprio suo alimento pascuntur.

P. Verum: & eò quidem vsque vt corporum etiam resurrectio illic nobis quasi dato pignore confirmetur: quum & ipsa vitæ symbolo communicent.

M. Quis autem erit rectus huius Sacramenti ac legitimus vsus?

Cor. II. » P. Qualē Paulus definit, " Vt probet
» seipsum homo priusquā eò accedat.

M. Quidnam in hac probatione inquiret?

P. Num verum sit Christi membrū.

M. Quibus ad eius rei notitiam argumentis perueniet?

P. Si vera sit pœnitentia fidéque præditus, si proximos syncero amore prosequatur: si animū ab omni odio maleuolentiáque purum habeat.

M. Num perfectam in homine tum fidem tum charitatem exigis?

P. Vtranque sanè integram & ab omni fuco vacuam esse conuenit: ve-

τοῦ ῥηθέντα, δύο ἔνεστι τούτῳ τῷ μυστηρίῳ, ἅμα μὲν ἄρτος καὶ οἶνος, ἃ ὁρῶμεν καὶ ψηλαφῶμεν, ἐφ' ὧν γευόμεθα· ἅμα δὲ Χριστός, ᾧ αἱ ἡμέτεραι ψυχαὶ ἔνδοθεν ὡς ἰδίᾳ τροφῇ βόσκονται.

Μ. Ἀληθῆ λέγεις· ἀλλὰ καὶ τοῦτο δεῖ νοεῖν, ὅτι ἀντεῦθεν καὶ τῆς τῶν ἡμετέρων σωμάτων ἀναστάσεως ἐνέχυρον λαμβάνομεν, καθόσον ἐκ αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος μετέχομεν.

Δ. Τίς δ' ἂν εἴη ἡ γνησία καὶ νόμιμος τούτου τοῦ μυστηρίου χρῆσις;

Μ. Ἣν ὁ Παῦλος διαγράφει, κελεύων τὸν ἄνθρωπον ἑαυτὸν δοκιμάζειν πρὶν προσελθεῖν τούτῳ. cc cc

Δ. Τί δὲ ἐν τῇ δοκιμασίᾳ ἐξετάσῃ;

Μ. Πότερον ἀληθὴς μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ ὄντι.

Δ. Τίσι δὲ τούτο τεκμηρίοις γνώσεται;

Μ. Ἐὰν ἀληθινὴν πίστιν ἔχῃ καὶ μετάνοιαν, ἐὰν τοὺς πέλας ἐκ καρδίας ἀγαπᾷ, μηδὲ παύλως πρὸς ἕνα ἔχῃ.

Δ. Ἀλλὰ πότερον ἀνάγκη τελείαν πίστιν καὶ ἀγάπην ἔχειν τὸν ἄνθρωπον;

Μ. Εἰλικρινῆ μὲν καὶ ἀνυπόκριτον ἔχειν δεῖ ἑκατέραν. Τελείαν δὲ καὶ παντελῶς

ἀνεπιδεῖ μάτιω αἳ ἀπαμπῖντο οἱ ἄνθρωποι· ἐπειδὴ τοσαύτιω ἔν πνι βύρίσκειν, ἀνθρώπῳ γε πεφυκότι, τῶν ἀδυνάτων ὄρί. διὸ καὶ ἀωφελὴς ἂν ἰῶ ἡ τύπου τῦ μυστηρίου παράδοσις, εἰμόνοις τοῖς πάντη παντως τελείοις ὅσι μεταλαβεῖν αὐτῦ ἐξῶν.

Δ. Οὔκουν ἀποκλειόμθα αὐτῦ διὰ τὸ μὴ τέλειοι εἶ).

Μ. Γαῖ γέ τι τύναιτιον, εἴπερ τέλειοι ἦμθν, ὅτι αἳ αὐτῦ χρείαν ἔχομθν. τῆ γὰρ ἡμετέρᾳ ἀθενείᾳ βοηθὴν αὐτὸ παρέχει, καὶ τὸ τῦ ἐντελοῖς ἡμῖν ἐνδέον ἀναπληροῖ.

Δ. Ἀλλὰ γὰρ ἔχι καὶ παρὰ ἄλλό τι ταῦτα τὰ δύο μυστήρια χρήσιμα ἡμῖν ὑπάρχῃ;

Μ. Παύυ μὲν οὖν. καὶ γὰρ καὶ γνωρίσματά ὅσι τῆς ἡμθν παραιρέσεως, καὶ οἱονεὶ σωθήματά τινα. τῦτ' ἔσιν, ὅτι δι' αὐτθν πᾶσι φανερὸν ποιύμεθα ὡς τῦ Θεοῦ λαός ἐσμεν, καὶ τὴν κτ' Χριςὸν πάντες ὁμοψύχως παρηλόμεθα θρησκείαν.

Δ. Εἰ δὲ συμβαίη τινὰ τῆς τύτων χρήσεως καταφρονητικῶς ἔχειν, τίνα αἳ παρὰ αὐτῦ γνώμην ἡμᾶς ἔχειν παρήκει;

Μ. Δῆλον ὅτι εἰκότως ἄν τις οὕτω παρὰ αὐτ

rùm fruſtra exigatur tam abſoluta numeris omnibus perfectio, in qua nihil deſyderetur: quando tanta nunquã in homine inueniri poterit. Quare fruſtra hoc Sacramentum inſtitutum eſſet ſi eius recipiendi nulli niſi perfecti capaces eſſent.

M. Non ergo ab acceſſu nos arcet imperfectio, qua adhuc laboramus.

P. Quin potius, ſi perfecti eſſemus, nullum amplius vſum inter nos haberet Cœna, quæ ſubleuãdæ noſtræ imbecillitati adminiculum eſſe debet, ac imperfectionis ſubſidium.

M. Nullumne præterea alium finem propoſitum habent duo hæc Sacramenta?

P. Sunt etiam profeſſionis noſtræ notæ, & quaſi teſſeræ quædam. Illorum enim vſu fidem apud homines noſtram profitemur, & teſtamur nos vnum habere in Chriſto religionis conſenſum.

M. Si quempiam contingeret eorum vſum aſpernari, quo loco habendus eſſet?

P. Hæc certè meritò iudicaretur

obliqua Christi abnegatio. Certè qui talis est, quum se Christianum confiteri non dignetur, indignus est qui inter Christianos censeatur.

M. Satisne est in totam vitam vtrunque semel recepisse?

P. Vsqueadeo sufficit vnus Baptismus vt repetere fas non sit: Cœnæ autem diuersa est ratio.

M. Quod est discrimen illud?

P. Per Baptismum nos adoptat & in Ecclesiam suam allegit Dominus, vt pro domesticis nos exinde habeat, postquam nos adscripsit in numerũ suorum: per Cœnam testatur se de nobis continenter alendis curam habere.

M. Promiscuéne ad omnes pertinet tam Baptismi quàm Cœnæ administratio?

P. Nequaquam: sed eorum quibus mandatum est publicum docendi munus, propriæ sunt istæ partes. Sũt enim res inter se perpetuo nexu coniunctæ, pascere Ecclesiam salutis doctrina, & Sacramenta administrare.

M. Possisne mihi Scripturæ testimonio id comprobare?

γινώσκη ὡς λελησθότως τῷ Χριστῷ ἀποτεθούμου. καὶ μὴν ὁ θιοῦπς ὢν, ἐπειδὴ οὐκ ἀξιοῖ ὁμολογεῖν Χριστιανὸς ὢν, οὐδὲ ἄξιος τοῖς Χριστιανοῖς ἐγγεγράφεσθαι δοκεῖ.

Δ. Μὼν ἀρκεῖ εἰσπαξ ὥδε πάντα τὸν βίον ἀμφοτέροις χεῖσθαι;

Μ. Οὕτω μὴν ἀρκεῖ βάπτισμα ἓν ὅστις δὶς λαβεῖν οὐδὲ θέμις ἐστί· ὡσὶ δὲ τοῦ Κυριακοῦ δείπνου ἕτερος λόγος.

Δ. Τίνι οὖν ἀλλήλων διαφέρει;

Μ. Ὅτι διὰ μὴν τοῦ βαπτισμοῦ εἰσοικίζει ἡμᾶς ὁ Θεὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ· εἰσοικισθεῖσι δὲ διὰ τύπου, δίδωσι τὸ δεῖπνον, πατρὸς ὅτι τοῦ διὰ παντὸς ἡμᾶς τρέφειν μέλει ἀεί.

Δ. Ἆρά γε καὶ τοῦ τυχόντος ἐστὶ τὸ βαπτίζειν, ἢ τὸ Κυριακὸν δεῖπνον παρέχειν;

Μ. Οὐμφοιν· ἀλλ' ἐκείνου ὃς ἂν ἐπιτετραμμένος ἦ τὸ ἔργον τοῦ διδάσκειν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διδάσκειν. τοῦτο μὴν δὲ ἀλλήλων ἔχει, τὸ, τὴν ἐκκλησίαν τῇ τοιαυτῇ διδαχῇ βόσκειν, καὶ τὴν τῆς μυστηρίων διακονίας ἀποπληροῦν.

Δ. Ἆρα ἔγγραφόν που τοῖς σοῖς λόγοις τὴν ἱερὰν γραφὴν;

Μ. Γαύμὴ οὖν. οἱ γὰρ ἀπόστολοι μόνοι ἐκ πάντων τὸ τῦ βαπτίζειν ἔργον ἀνεχείρισαν τοῦ Χριστοῦ, ὥσπερ καὶ τὸ τῦ κηρύξαι τὸ εὐαγγέλιον. ὅταν δὲ τὸ τῦ Κυριακῦ δείπνου μυστήριον τελεῖν βουλώμεθα, ἑαυτοὺς θεὸς τὸ παράδειγμα αὐτὸ ῥυθμίζειν κελεύει. οἱ γοῦν εὐαγγελισαὶ ἱερῶσιν αὐτόν; ὡς δημόσιον διάκονον ὄντα, τοῖς ἄλλοις αὐτὸ μεταδοῦναι.

Δ. Πότερον δὲ καὶ τοὺς ποιμένας, τοὺς τὴν τῶν μυστηρίων διακονίαν πεπιστευμένους, πᾶσιν ἀδιακρίτως μεταδοῦναι τούτων;

Μ. Τὸ μὲν βάπτισμα ἄνευ διακρίσεως δίδοσθαι χρὴ, ἐπειδὴ λαμβάνει αὐτὸ καὶ βρέφη μόνον· τὸ δὲ Κυριακὸν δεῖπνον φυλάξασθαι δεῖ τὸν διάκονον μή τινι διδῶ ὃς ἂν φωραθῇ ἀνάξιος τυγχάνων.

Δ. Διὰ τί;

Μ. Ὅπως οὕτως ἂν αὐτὸ τὸ μυστήριον ἁπμάζοιτο καὶ βεβηλοῖτο.

Δ. Ἀλλ' ἆρα καὶ τὸν Ἰούδαν, καὶ πονηρὸν ὄντα, τῶν τούτου μετουσίας ἠξίωσεν ὁ Χριστός;

Μ. Γαύμὴ οὖν· ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ ἀδικίας ἔτι κεκρυμμένης. καὶ γὰρ εἰ καὶ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς

P. "Baptizandi quidem mandatum Mat.28.d.
Christus peculiariter Apostolis dedit: in Cœnæ autẽ celebratione " exẽ Luc.22.b.
plum suum iussit nos sequi. Referunt verò Euangelistæ ipsum in ea distribuenda publici ministri fecisse officium.

M. Verùm debéntne pastores, quibus commissa est dispensatio, passim omnes & absque delectu admittere?

P. Quod ad Baptismũ pertinet, quia nonnisi infantibus hodie confertur, discretio locum non habet: in Cœna verò " cauere debet Minister ne cui 1.Cor.11.f
ipsam porrigat quem indignum esse palam constet.

M. Cur id?

P. Quia non sine contumelia & profanatione Sacramenti fieret.

M. Atqui nónne " Iudam, quamlibet Mat.26.d.
impius esset, eius communione dignatus est Christus?

P. Fateor, quum adhuc occulta foret eius impietas. Tametsi enim Christũ

non latebat, nondum tamen prodierat in lucẽ notitiámque hominum.

M. Quid ergo hypocritis fiet?

P. Eos tanquam indignos arcere pastor non potest: sed supersedere debet, quousque eorum nequitiam, vt hominibus innotescat, Deus reuelauerit.

M. Quid si quempiam ipse indignum nouerit, aut fuerit admonitus?

P. Ne id quidem ad eos cõmunione abdicandos fuerit satis, nisi legitima cognitio Ecclesiæque iudicium accedat.

M. Certum ergo gubernationis ordinem constitutum in Ecclesiis habere operæpretium est.

P. Verum est. nec enim aliter bene moratæ sunt, nec rite compositæ. Hæc autem ratio est, vt deligantur seniores, qui morum censuræ præsint, cauendisque offendiculis inuigilent: & quos agnouerint recipiendæ cœnæ nequaquam esse capaces, ac ne admitti quidem posse quin Sacramentum polluatur, eos à communicatione reiiciant.

FINIS.

ἤδη, ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις ἐλαύθανεν.

Δ. Πῶς οὖν δεῖ τοῖς ἀνοικείοις προσφέρεσθαι;

Μ. Οὐκ ἔξεστι τῷ τὸ εὐαγγελίου δικόνῳ ἀπείργειν αὐτοὺς, ὡς ἀναξίους ὄντας, ἀλλὰ δεῖ αὐτὸν προσδοκᾶν ἕως ἂν τινὶ καιρὸν αὐτὸς ὁ Θεὸς πᾶσι φανερὸν καταστήσῃ.

Δ. Τί δ' εἰ σωφρονοῦσι μὲν ἀνάξιοι ὦσιν, ἢ δὲ πρὸ τῶν εἰδότων ἔμαθε;

Μ. Οὐκ ἂν δὲ τοῦτο φροῖ πρὸς τὸ ἀπελάσαι αὐτοὺς δικαίως· ἀλλὰ δεῖ ἀξιόχρεως μαρτυρίας προσφέρειν, καὶ τινὶ τῆς ἐκκλησίας γνώμῃ συγκαταθεμένῳ ἔχειν.

Δ. Τοιγαροῦν πρόσεχε μὴ ἔπη τὸ διάταξίν τινα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἔχειν καὶ πρὸ τούτου.

Μ. Καὶ μάλα δή, εἴγε αὐτὴ ὀρθῆς καταστάσεως καὶ ἀγωγῆς τυχεῖν μέλλοι. ὅτῳ δὲ τοῦτο γνοίητ' ἄν, ἐὰν τοὺς γεραιτέρων αἱρώμεθα τινάς, οἷς καὶ τὴν ἔξοδον ἦν δοκιμάζειν καὶ τὰ σκάνδαλα ἐκποδὼν ποιεῖσθαι ὁπόσα μελλὲς ἔσαι· καὶ ὅσους ἂν τῆς τοῦ Κυριακοῦ δείπνου μετοχῆς ἀθώνται ἀναξίους ὄντας, καὶ τούτους ὡσπὴ τὴν αὐτὴν μετοσίαν μαίνεσθαι τοῦ μυστηρίου, τύπος τῆς αὐτῆς κοινωνίας ἀποκλείσοισι. ΤΕΛΟΣ.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

τὰ βῖς παιδὶ πρὸ τῆς πρὸς τὸ Κυριακὸν παραδιδόναι δεῖπνον.

Δ. ΕΙΣ ἵνα πιστεύεις;

Μ. Εἰς Θεὸν τὸν πατέρα, καὶ εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα.

Δ. Ὁ πατὴρ, καὶ ὁ υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἆρα πλείους εἰσὶν ἑνὸς Θεοῦ;

Μ. Οὐδαμῶς.

Δ. Πότερον δεῖ λατρεύειν τῷ Θεῷ ἀκολάστοις βίοις προσέχοντα αὐτοῦ, ἢ καθαροῖς τοῖς ἀνθρώποις βαδίσαντας;

Δ. Ἀκόλουθον ἆρα ταῖς αὐτοῦ ἐντολαῖς ἀλλ' οὐ βίοις ἀνθρωπίνοις ὑπάγειν δεῖ τὸν προσιόντα αὐτῷ θεραπείαν.

Μ. Ἔχεις οὖν οἷός τε εἶ ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ τοῦ Θεοῦ ἐντάλματα τελέσαι;

Δ. Ἥκιστά γε.

Μ. Τίς οὖν ὁ ἐν σοὶ πλανῶν ἐκεῖνος;

Δ. Τὸ ἅγιον πνεῦμα.

INTERROGATIONES quæ pueris proponuntur antequã ad Dominicam Cœnam admittantur.

M. IN quem credis?
P. In Deum Patrem, & in Iesum Christum Filium eius, & in sanctum Spiritum.
M. Pater, Filius, & Spiritus sanctus, súntne plures vno Deo?
P. Minimé.
M. Deúmne secundum eius mandata, an secundum hominum traditiones colere debemus?
P. Nimirum secundum eius præcepta, non secundum humana, nobis colendus est.
M. Potésne mandata Dei ex te solo implere?
P. Nequaquam.
M. Quis est qui ea in te implet?
P. Sanctus Spiritus.

M. Quum autem Deus ſancto ſuo Spiritu te donauit, perfecténe implere ea potes?

P. Minimé.

M. Repudiat tamen Deus & execratur quotquot mandatis eius plenam obedientiam non præſtiterint.

P. Id quidem verum eſt.

M. Qua igitur ratione ſeruaberis, & à Dei execratione liberaberis?

P. Per mortem & paſſionem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

M. Quînam hoc fit?

P. Quia morte ſua vitam nobis reſtituit, Deóque Patri ſuo reconciliauit.

M. Ad quem verò preces dirigis?

P. Ad Deum.

M. In cuius nomine eum precaris?

P. In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui noſter aduocatus eſt & interceſſor.

M. Quot Sacramenta Eccleſia Chriſtiana habet?

P. Duo.

M. Quænam?

Δ. Οταν ὁ Θεὸς τὸ ἅγιον αὐτῦ πνεῦμα χρίσηταί σι, ἆρα τότε ἐκπληρωῦ τελέως αὐτὰ δωάσας;

Μ. Οὔκ.

Δ. Αλλ' ὅμως βδελυκτοί εἰσι καὶ κατάρατοι παρὰ τῷ Θεῷ ὁπότοι αὖ μὴ ἐντελῶς τὰ ὑπ' αὐτῦ προστεταγμένα ποιήσωνται.

Μ. Αληθῆ λέγεις.

Δ. Τίς οὖν σοι μηχανὴ τῦ σώζεσθαι καὶ τῆς τῦ Θεοῦ καταράσεως ἐκφυγεῖν;

Μ. Ο θάνατος καὶ τὸ πάθημα τῦ Κυρίου ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ.

Δ. Πῶς δή;

Μ. Οτι διὰ τῦ θανάτου αὐτῦ ἡμᾶς εἰς τὸν βίον ἀποκατέστησε, καὶ Θεῷ τῷ πατρὶ κατήλλαξε.

Δ. Τίνι οὖν προσεύχῃ;

Μ. Τῷ Θεῷ.

Δ. Εν ὀνόματι οὖν τίνος αὐτῷ προσεύχῃ;

Μ. Εν ὀνόματι τῦ Κυρίου ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ, τῦ ἡμῶν συνηγόρου καὶ μεσίτου ὄντος.

Δ. Πόσα ἐστὶ τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησία μυστήρια ἔχει;

Μ. Δύο.

Δ. Τὰ ποῖα;

Μ. Τὸν βαπτισμὸν καὶ τὸ ἅγιον δεῖπνον.

Δ. Τί ἡμῖν ὁ βαπτισμὸς ἐμφαίνει;

Μ. Δύο ἡμῖν ἐν αὐτῷ παρίστησιν ὁ Κύριος, τὴν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν ἄφεσιν δηλονότι, καὶ τὴν ἡμετέραν παλιγγενεσίαν, ἢ πνευματικὴν ἀναγέννησιν.

Δ. Τὸ δὲ δεῖπνον τί ἡμῖν σημαίνει;

Μ. Οὗ δὴ τῆς τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου κοινωνίας αἱ ἡμέτεραι ψυχαὶ εἰς ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου τρέφονται.

Δ. Τί δὲ αἰνίττονται ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος οἱ ἐν τῷ δείπνῳ ἡμῖν προτιθέμενοι;

Μ. Τὸ αὐτὸν τὴν ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ἐνεργεῖν τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἷαν δὴ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν ἐνέργειαν ἔχουσι.

Δ. Ἆρα τοίνυν ἄρτον τὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σῶμα, ὦ φίλε οἶνον τὸ αἷμα ἐγκαλεῖν νοεῖς,

Μ. Οὐδαμῶς.

Δ. Πού οὖν ζητητέος ἡμῖν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅπως ἀπολαύσωμεν αὐτοῦ;

Μ. Ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐκ δεξιᾶς τοῦ παντοκράτορος αὐτοῦ δεξιᾶς.

Δ. Πῶς οὖν εἰς οὐρανὸν ἀφικνεῖσθαι δυνάμε-

P. Baptiſmum & ſanctam Cœnam.

M. Quid nobis Baptiſmus repræſentat?

P. Duo nobis per illum à Domino repræſentãtur: primùm remiſſio peccatorum, deinde & noſtra regeneratio, ſiue ſpiritualis renouatio.

M. Cœna autem quid nobis denotat?

P. Animas noſtras, per communicationem corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, in ſpem vitæ æternæ ali indicat.

M. Quid panis & vinum repræſentãt, quæ nobis in Cœna offeruntur?

P. Talem nobis corporis & ſanguinis Ieſu Chriſti effectum & vim erga noſtras animas repræſentant, quali panis & vinum erga corpora noſtra prædita ſunt.

M. Intelligiſne, Ieſu Chriſti corpus pane, ſanguinem vino incluſum eſſe?

P. Nequaquam.

M. Vbi igitur quærendus nobis eſt Ieſus Chriſtus, vt eo fruamur?

P. In cœlo, ad dextram Patris ſui.

M. Quomodo peruenire ad cœlum

possumus, vbi est Iesus Christus?

P. Per fidem.

M. Vera igitur fides nobis inesse debet, antequam rectè hoc Sacramēto vti queamus.

P. Maximé.

M. Quæ autem est nobis consequendæ huius fidei ratio?

P. Per Spiritum sanctum eam consequimur, qui in cordibus nostris habitans, nos in certam spem promissionum Dei nobis in Euangelio factarum adducit.

FINIS.

μιθα, ὅπου Ιησοῦς Χριστός ὅστι;

Μ. Διὰ τῆς πίστεως.

Δ. Δεῖ οὖν ἡμῖν πρὸ ἀληθῶς πεισθῆναι πίστιν, τούτῳ τῷ μυστηρίῳ ὄντως χαίρειν μέλλοντι.

Μάλιστα.

Μ. Πῶς δ' ἂν ταύτης τῆς πίστεως τύχοιμι δυνατὸν ὦμοι;

Δ. Διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος τυγχάνομεν αὐτῆς, ὁ ταῖς ἡμετέραις καρδίαις ἐνοικῶν, καὶ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ τὴν ἐν τῷ ἀναγγελίῳ πεποιημένην ἡμᾶς ἐπελπίζει.

ΤΕΛΟΣ.

ΚΑΤΗΧΙΣΜΟΣ

ἄλλος σύντομώτερος.

ΠΡΩΤΟΝ ΤΜΗΜΑ.

Ἐρώτησις.

ΔΙΑΤΙ ὁ Θεὸς γέννησέν ἡμᾶς ἠθέλησε;

Ἀπόκρισις.

Ἵνα γινώσκωμεν αὐτὸν καὶ θεραπεύωμεν.

Ἐρώτησις.

2 Πότερον ὑφ' ἡμῶν γινώσκεσθαι καὶ θεραπεύεσθαι κατὰ τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν βούλεται, ἢ κατ' ἐκεῖνα ἃ περὶ αὐτοῦ δηλώσας ἡμῖν ἠξίωσε;

Ἀπόκρισις.

Κατ' ἐκεῖνα ἅπερ ἡμῖν ἐδήλωσε.

Ἐρώτησις.

3 Πόθεν ταύτην τὴν δήλωσιν ἔδωκε;

Ἀπόκρισις.

Ἐν τῷ συντάγματι ὃ βιβλία καλοῦμεν, ὅπερ μετὰ πολλῶν ἱσοδυνάμων τὸν νόμον καὶ τὸ ἀναγέλιον περιέχει.

CATECHISMVS alius magis compendiarius.

PRIMA SECTIO.

Interrogatio.

1 CVR Deus nasci nos voluit?

Responsio.

Vt eum cognosceremus & coleremus.

Interrogatio.

2 Vultne à nobis cognosci atque coli arbitrio nostro, an iuxta ea quæ nobis hac de re declarare dignatus est?

Responsio.

Iuxta ea quæ nobis hac de re declarauit.

Interrogatio.

3 Vbi declarationem hanc dedit?

Responsio.

In libro quē Biblia vocamus, qui vna cum multis historiis Legem & Euangelium complectitur.

Interrogatio.

4 Quis hunc librum ſcripſit?

Reſponſio.

Deus per Prophetas ſuos & Apoſtolos.

Interrogatio.

5 Quid eſt Lex?

Reſponſio.

Doctrina qua docentur homines quomodo ſe erga Deum & quomodo erga ſeſe mutuò gerere debeant.

Interrogatio.

6 Quid eſt Euangelium?

Reſponſio.

Doctrina cœleſtis, ex qua diſcimus illa quæ nobis credenda ſunt, ad noſtram per vnicum Ieſum Chriſtum ſalutem.

Interrogatio.

7 An hæc quicquid nobis credẽdum & faciendum eſt comprehendit?

Reſponſio.

Maximè: adeo vt quicquam ei vel addere vel detrahere ſit nefas.

Ἐρώτησις.

4 Τίς ταῦτα ἔγραψε;

Ἀπόκρισις.

Ὁ Θεὸς διὰ τῶν ἑαυτοῦ Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων.

Ἐρώτησις.

5 Τί ἐστιν ὁ νόμος;

Ἀπόκρισις.

Διδαχή ἐστιν ἡ τοὺς ἀνθρώπους διδάσκουσα ἵνα ζῶμεν θεοσεβῶς τῷ Θεῷ καὶ πάντα θεοσεβῶς ἀλλήλοις θεοσφερεσθαι δεῖ.

Ἐρώτησις.

6 Τί ἐστι τὸ εὐαγγέλιον;

Ἀπόκρισις.

Διδαχὴ εὐαγγελία, ἐξ ἧς ἐκεῖνα μανθάνομεν ἃ ἡμᾶς πιστεύειν χρὴ, θεοσεβῆ λίαν ἡμεῖς ἐσεσθαι διὰ μόνου Ἰησοῦ Χριστοῦ σωτηρίαν.

Ἐρώτησις.

8 Πότερον αὐτὴ ὅσα πιστεύειν ἡμᾶς καὶ ποιεῖν δεῖ θεοσεβεῖν λαμβάνει;

Ἀπόκρισις.

Μάλιστά γε· ὥστε αὐτῇ θεοσεβὲς μὴ προσθεῖναι μὴ ἀφαιρεῖν, τῶν ἀθεμίτων εἶναι.

Ἐρώτησις.

3 Λέγε οὖν τὰ τῆς σῆς πίστεως κεφάλαια.

Ἀπόκρισις.

Πιστεύω εἰς Θεόν. καὶ τὰ ἑξῆς.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΤΜΗΜΑ.

Ἐρώτησις.

1 Ἆρα μανθάνομεν ἀπὸ ταύτης τῆς διδαχῆς ὅτι εἷς μόνον ἐστὶ Θεὸς, ἢ ὅτι πλείους εἰσί;

Ἀπόκρισις.

Ὅτι εἷς μόνον ἐστὶ, καὶ ὅτι τὰ ἀληθῶν ἐστὶ πλείους εἶναι.

Ἐρώτησις;

2 Τίνος ἕνεκα;

Ἀπόκρισις.

Ὅτι ἀνάγκη ἐστὶν ἐκεῖνον ὃς ἂν Θεὸς ᾖ, πάντων τῶν ὄντων ἀνώτερον καὶ κρείττονα εἶναι· διὸ καὶ ἀδύνατα κοινωνὸν ἔχειν δυνατόν.

Ἐρώτησις.

3 Ὅμως ἂν τρεῖς ὀνομάζῃς, τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα.

Ἀπόκρισις.

Εἰσὶ μὲν τρία πρόσωπα ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ

Interrogatio.

8 Recita ergo fidei tuæ capita.

Responsio.

Credo in Deum. &c.

SECVNDA SECTIO.

Interrogatio.

1 Ex hac doctrina, vnicum esse Deum, an esse plures, discimus?

Responsio.

Vnicum esse, & fieri non posse vt sint plures.

Interrogatio.

2 Quamobrem?

Responsio.

Quoniam necesse est eum qui sit Deus, superiorem rebus omnibus esse: ideóque nullum socium habere potest.

Interrogatio.

3 Nominas tamen tres: nimirum Patrem, & Spiritum sanctum.

Responsio.

Sunt quidē tres personæ in vna eā-

démque diuinitate, ſed tres hæ perſonæ ſunt idem & vnicus Deus.

Interrogatio.

4 Intelligiſne Deum tres in partes eſſe diuiſum?

Reſponſio.

Nequaquam (neque enim Deus diuidi poteſt) ſed vnamquāque harum trium perſonarum eſſe eundem & ſolum Deum omnino perfectum dico.

Interogatio.

5 Quomodo fieri hoc poteſt?

Reſponſio.

Arcanum hoc eſt, quod ingenium noſtrum ſuperat: & tamen eſt certiſſimum, vtpote Dei verbo confirmatum.

Interrogatio.

6 Crediſne igitur in vnicum Deum, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum?

Reſponſio.

Ita: & huic fidei immori volo.

θεότητα, ἀλλὰ τὰ τρία ταῦτα πρόσωπα εἰσὶν ὁ αὐτὸς καὶ μόνος Θεός.

Ἐρώτησις.

Ἆρα νοεῖς τὸν Θεὸν εἰς τρία μέρη διηρῆσθαι;

Ἀπόκρισις.

Οὐδαμῶς (οὐδὲ γὰρ ὁ Θεὸς διαιρετός ἐστι) ἀλλ' ἕκαστον τῶν τριῶν πρώτων προσώπων εἶναι τὸν αὐτὸν καὶ μόνον Θεὸν παντέλειον φημί.

Ἐρώτησις.

5 Πῶς τοῦτο δυνατόν;

Ἀπόκρισις.

Ἀπόρρητόν τι ἐστὶ πῦρ, τῆς ἡμετέρας ἀγχινοίας κρεῖττον· ἔστι δὲ ὅμως ἀναμφίβολον πάντως, ὅτε δι' ἰσχὺν τοῦ Θεοῦ λόγῳ πιστωθέν.

Ἐρώτησις.

6 Ἆρα οὖν πιστεύεις εἰς ἕνα Θεὸν, τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα;

Ἀπόκρισις.

Πάνυ μὲν καὶ ζωτικῇ τῇ πίστει ἀναπνεῖν βούλομαι.

ΤΡΙΤΟΝ ΤΜΗΜΑ.

Ἐρώτησις.

1 Τί ὁ τῦ Θεῦ υἱὸς ὀνομάζεται;

Ἀπόκρισις.

ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ.

Ἐρώτησις.

2 Τί σημαίνουσιν αὗται αἱ φωναὶ, Ιησους Χριστός;

Ἀπόκρισις.

Τὸ μὲν Ιησοῦς ζωτὸ δηλοῖ ὅτι σωτήρ· τὸ δὲ Χριστὸς, ζωτὸ ὅτι ἀλειμμένος καὶ καθιερωμένος· ἵνα ᾖ ὁ μέγιστος ἡμῶν βασιλεὺς, κράτος εἰς πάντα τὰ κτιστὰ ἔχων· ἔτι δὲ ὁ μέγιστος ἡμῶν προφήτης, ὃς ἀκριβέως τὸ θέλημα Θεῦ τῦ παντὸς αὐτῦ ἡμῖν ἐδήλωσε, καθ' ὅσον γε τὴν σωτηρίαν ἡμῶν διαβάλλει μέρος. ὁ μὲν ἀληθὴς καὶ ὁ μέγιστος ἡμῶν ἱερεὺς, ὃς τῷ τῦ Θεῦ καθ' ἡμῶν ὀργῷ παντελῶς ἔπαυσε.

Ἐρώτησις.

3 Τί ἐποίησε καὶ ἔπαθεν ἵνα ἡμᾶς σώζῃ;

Ἀπόκρισις.

» Σωελήφθη ἐκ τῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐ-
» γεννήθη ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἐξῆς.

TERTIA SECTIO.

Interrogatio.

1 Quo nomine Filius Dei vocatur?

Responsio.

IESVS CHRISTVS.

Interrogatio.

2 Quid significant hæc verba Iesus Christus?

Responsio.

Iesus idem valet quod seruator: Christus, idem quod vnctus & sacratus: vt sit summus Rex noster, imperium in omnem creaturam obtinens: necnon summus Propheta noster, qui plenè voluntatem Dei Patris sui, quantum ad salutem nostram attinet, nobis declarauit: quinetiam summus noster Sacerdos, qui Dei in nos iram omnino sedauit.

Interrogatio.

3 Quid fecit & passus est vt nos seruaret?

Responsio.

Conceptus fuit è Spiritu sancto, « natus ex Maria virgine, &c. «

Interrogatio.

4 Potéſtne mori Deus?

Reſponſio.

Nequaquam.

Interrogatio.

5 Ieſus Chriſt⁹ nónne verus eſt Deus æternus, cum Patre ſuo & Spiritu ſancto?

Reſponſio.

Maximé.

Interrogatio.

6 Quomodo igitur mortuus eſt?

Reſponſio.

Quoniam, quum verus eſſet Deus, fecit ſe hominem, vt natura noſtra in eius perſona pœnam omnem peccatis noſtris debitam lueret.

Interrogatio.

7 Intelligíſne filium Dei ſeipſum mutaſſe in hominem?

Reſponſio.

Minimé (Deus enim amplius non eſſet, quũ Deus ſit immutabilis) ſed,

Ἐρώτησις.

4 Ἆρα δυνάται ἀποθνήσκειν ὁ Θεός;

Ἀπόκρισις.

Οὐδαμῶς.

Ἐρώτησις.

5 Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς οὐχὶ ὅτι Θεὸς ἀΐδιος μετὰ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος;

Ἀπόκρισις.

Ἔστιν ἄρα.

Ἐρώτησις

6 Γῶς οὖν ἀπέθανεν;

Ἀπόκρισις.

Ἐπειδὴ, ἀληθινὸς Θεὸς ὑπάρχων, ἑαυτὸν ἐποίησεν ἄνθρωπον, ἵνα ἡ φύσις ἡμετέρα ἐν αὐτῷ τάξιν ἡμῶν ἐπέχοντα πᾶσαν τὴν ὀφειλομένην τοῖς ἡμετέροις πταίσμασι ἐκπλήρωσιν ἔχῃ.

Ἐρώτησις.

7 Ἆρα νοεῖς τὸν τοῦ Θεοῦ υἱὸν μεταβαλεῖν ἑαυτὸν εἰς ἄνθρωπον;

Ἀπόκρισις.

Ἦκιστά γε (θεὸς γὰρ οὐκέτι ἂν εἴη, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ὢν ἔστιν εἷς μεταβάλλεται) ἀλλὰ

θεὸς ἀληθινὸς ὢν, τὴν ἡμετέραν φύσιν ὡφελήσαι, ὅπως θεὸς ἀληθινὸς ἅμα καὶ ἄνθρωπος εἴη.

Ἐρώτησις.

7 Εἰ μὴ Θεὸς εἴη, ἆρα αὐ σωτὴρ ἡμέτερος εἶ δυνάμει;

Ἀπόκρισις.

Οὐδαμῶς. μόνου γὰρ τοῦ Θεοῦ ὄντι, τὰς ἁμαρτίας συγχωρεῖν, καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν δοῦναι.

Ἐρώτησις.

8 Εἰ δὲ ἄνθρωπος οὐκ εἴη, ἆρα αὐ ἡμέτερος εἶη σωτήρ;

Ἀπόκρισις.

9 Εἰ οὐκ ἦν ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἀπέθανεν· διὸ καὶ ἐπὶ καὶ νῦν τῷ θανάτῳ ἔσχεσαι αὐ ἡμῶν.

ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΤΜΗΜΑ.

Ἐρώτησις.

Πότερον πᾶν ἀνθρώπινον γένος σωθήσεται;

Ἀπόκρισις.

Οὐ δῆτα. οἱ γὰρ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν ἀποδοκιμάζουσι.

quum verus esset Deus, naturam nostram assumpsit, vt verus Deus verúsque homo esset.

Interrogatio.

8 Nisi Deus foret, nostérne seruator esse posset?

Responsio.

Nequaquam. Solius enim est Dei peccatis ignoscere, & vitam æternam donare.

Interrogatio.

9 Quòd si homo non foret, essétne seruator noster?

Responsio.

Si homo non esset, mortuus non fuisset: ideóque morti etiam nunc obligati essemus.

QVARTA SECTIO.

Interrogatio.

1 Seruabitúrne vniuersum genus humanum?

Responsio.

Minimé. nam bona pars hominum salutem suam repudiat.

Interrogatio.

2 Quinam igitur seruabuntur?

Responsio.

Qui fide præditi sunt.

Interrogatio.

3 Quid verò est fides?

Responsio.

Fiducia quæ vnicuique Christiano inesse debet, se à Deo Patre propter Iesum Christum amari.

Interrogatio.

4 Cur dicis, propter Iesum Christum?

Responsio.

Quoniam nos amare Deus non posset, vt pote omnino deprauatos & corruptos, nisi respectu eius solius qui homo est omnino iustus & perfectus. Is autē est Iesus Christus, eius filius.

Interrogatio.

5 Fides hæc proficiscitúrne à nobis?

Responsio.

Minimè: sed sola Dei gratia electis illam donat.

Ἐρώτησις.

2 Τίνες οὖν σωθήσονται;

Ἀπόκρισις.

Οἱ πίστιν ἔχοντες.

Ἐρώτησις.

3 Τί δέ ἐστιν ἡ πίστις;

Ἀπόκρισις.

Πεποίθησις ἐπὶ παντὶ χρήματι ὑπάρχειν δεῖ, περὶ τοῦ ἑαυτὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πάσης διὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀγαπᾶσθαι.

Ἐρώτησις.

4 Τίνος ἕνεκα λέγεις, Διὰ Ἰησοῦν Χριστόν;

Ἀπόκρισις.

Ὅτι οὐκ ἂν δυνατὸν ἀγαπᾶν ἡμᾶς ὁ Θεός, ἅτε δὴ πάντως διεστραμμένους καὶ διεφθαρμένους, εἰ μὴ ἀφορῶν εἰς ἐκεῖνον μόνον ὃς ἄνθρωπος πάντα πάντως δίκαιος καὶ τέλειός ἐστιν. Οὗτος δέ ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ υἱὸς αὐτοῦ.

Ἐρώτησις.

5 Αὕτη ἡ πίστις ἆρα ἔργον ἐστὶν ἀφ' ἡμῶν;

Ἀπόκρισις.

Οὐδαμῶς· μόνη δὲ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ δωρεῖται.

Ερώτησις.

6 Οἷς δὲ αὕτη ἡ πίστις ἔνεστιν, ἆρα σωθήσονται;

Ἀπόκρισις.

Ἐκείνους σώζεσθαι ἀναγκαῖον. ὁ γὰρ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν, τῆς αἰωνίου ζωῆς τυγχάνῃ. ἔστι δὲ ὁ Θεὸς οἷος οὐ ψεύδεσθαι.

ΠΕΜΠΤΟΝ ΤΜΗΜΑ.

Ερώτησις.

1 Ἀλλὰ πόθεν τῆς πίστεως γνώρισμα;

Ἀπόκρισις.

Τὰ ἀγαθὰ τῶν ἔργων.

Ερώτησις.

2 Τίνα δέ ἐστι τὰ ἀγαθὰ ἔργα, καὶ τίνα κακά;

Ἀπόκρισις.

Τὰ ἀγαθὰ, ἐκεῖνά ἐστιν ἃ προστάττει· τὰ δὲ κακὰ, ἃ ἀπαγορεύει.

Ερώτησις.

3 Τίνα οὖν ἐστι τὰ τοῦ Θεοῦ προστάγματα;

Ἀπόκρισις.

10 Ἄκουε Ισραὴλ, καὶ τὰ ἑξῆς. ὧν τὸ κεφάλαιον ἐστιν, Ἀγάπησις. καὶ τὰ ἑξῆς.

Interrogatio.

6 Qui verò hac fide sunt præditi, an seruabùntur?

Responsio.

Eos seruari necesse est. Deus enim Filium suum donauit vt quicunque in ipsum credit, vitam æternam consequatur. Deus autem est eiusmodi qui mentiri non possit.

QVINTA SECTIO.

Interrogatio.

1 Verùm quod est fidei indicium?

Responsio.

Bona opera.

Interrogatio.

2 Quæ sunt bona opera, & quæ mala?

Responsio.

Bona, ea sunt quæ præcepit: mala, quæ vetuit.

Interrogatio.

3 Quæ sunt igitur Dei præcepta?

Responsio.

Audi Israel, &c. Quorum summa est, Amabis, &c.

Interrogatio.

4 Scire præcepta Dei, non eſt ſolùm recitare illa poſſe: ſed intelligere ſimul oportet quod dicitur. Rogo igitur quid ſignificet in tertio præcepto, Accipere nomen Dei.

Reſponſio.

Nominare Deum: quod nunquam niſi iuſta de cauſa faciendum nobis eſt, & cum timore eius quem nominamus.

Interrogatio.

5 Rationi igitur magis conſentaneum eſt, veritum eſſe iurare Deum in vanum: id eſt, ſumere illum in teſtem & iudicem, niſi iuſta de cauſa.

Reſponſio.

Ita ſe res habet.

Interrogatio.

6 Quid eſt, ſanctificare diem ſabbati?

Reſponſio.

Dedicare illum & conſecrare gloriæ Dei.

Interrogatio.

7 Nónne & cæteri vitæ noſtræ dies ei ſunt dicandi?

Ἐρώτησις.

4 Ἐπίσασθαι τὰ τοῦ Θεοῦ προστάγματα, ὁ μόνον ὅτι τὸ ἀπὸ στόματος αὐτὰ λέγειν δυνάσθαι, ἀλλ' ἅμα καὶ τὸ λεγόμενον δεῖ συνιέναι. ἐρωτῶ οὖν, σε τί σημαίνει ἐν τῇ πέμπτῃ ἐντολῇ, λαμβάνειν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Ἀπόκρισις.

Τὸ τὸν Θεὸν ὀνομάζειν· ὅταν οὐ δεῖ ἡμᾶς εἰμὴ ἀλόγως ποιεῖν, καὶ ἀλαβουμένους ὃν ὀνομάζομεν.

Ερωτησις.

5 Τοιγαροῦν μᾶλλον εἰκός ἐστιν ἀπαγορεύεσθαι ὀμόσαι τὸν Θεὸν ματαίως· τοῦτ' ἔστι, λαμβάνειν αὐτὸν εἰς μαρτυρίαν καὶ κεφαλὴν, εἰμὴ δικαίαν εἶναι αἰτίαν.

Ἀπόκρισις.

Οὕτως ἔχει ταῦτα.

Ἐρώτησις.

6 Τί ὅτι τὸ ἁγιάζειν τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου;

Ἀπόκρισις.

Τὸ ἀναπαύειν αὐτὸν καὶ καθιερῶσαι τῇ τοῦ Θεοῦ δόξῃ.

Ἐρώτησις.

7 Οὐχὶ καὶ τὰς ἄλλας τοῦ ἡμετέρου βίου ἡμέρας αὐτῷ ἀναπαύειν χρή;

Ἀπόκρισις.

Χρὴ γὰρ ἀλλ' αὕτη ἡ ἡμέρα ἰδίως πρὸς σῦτο ἀποτέτακται.

Ἐρώτησις.

8 Πότερον ἀπαγορεύθη ἔργον τι ποιεῖν τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ, ἅτε τὸ ἐργάζεσθαι ἀφ' ἑαυτοῦ κακόν τι ἔχοντας;

Ἀπόκρισις.

Οὐδαμῶς· ἀλλὰ τὰ σωτήρια ἀπαγορεύεται ἔργα, ὅπως τὰς κρείττοσι σχολάζῃ.

ΕΚΤΟΝ ΤΜΗΜΑ.

Ἐρώτησις.

1 Εἶπες, ἀγαθὰ ἔργα, εἶναι ἐκεῖνα ἃ ὁ Θεὸς προστέταξε· ἆρα οὖν τὰ τοῦ Θεοῦ προστάγματα ὑπτελεῖν δυνάμεθα;

Ἀπόκρισις.

Μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἄρχεσθαι τὸ ὑπτελεῖν αὐτὰ οἷοί τε ἐσμὲν, ἐὰν μὴ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἡμῖν παρασῇ. τελείως δὲ αὐτὰ οὐδεὶς ἄλλος ἐπλήρωσεν, ἢ πληρώσῃ, ἢ Ἰησοῦς Χριστός.

Ἐρώτησις.

2 Διὰ τί;

Responsio.

Ita: sed hic dies peculiariter huic rei destinatus est.

Interrogatio.

8 Vetitúmne est aliquod opus facere die Dominico, quasi operari per se res mala sit?

Responsio.

Minimè: sed opera ordinaria vetãtur, vt possit quis melioribus vacare.

SEXTA SECTIO.

Interrogatio.

1 Dixisti, bona opera, esse ea quæ Deus præcepit: possumúsne igitur mandata Dei exequi?

Responsio.

Imò ne incipere quidem possumus ea exequi, nisi Dei gratia nobis adsit. Perfectè autem ea nemo alius vnquam impleuit nec impleturus est quàm Iesus Christus.

Interrogatio.

2 Quamobrem?

Responsio.

Quoniam Deus seruare nos vult sola sua misericordia in Iesu Christo.

Interrogatio.

3 Illa tamen vita quæ bona opera habet, via est ad salutem.

Responsio.

Hoc quidem verum est, pœnitentiam & vitæ emendationem cum peccatorum nostrorum remissione coniungi: sed non inde consequitur nos ex operibus nostris salutem consequi.

Interrogatio.

4 Quidni verò ex operibus nostris seruabimur, quum bona sint?

Responsio.

Quoniam non adeo sunt bona vt hoc possint efficere.

Interrogatio.

5 Ad quas igitur res efficiendas sunt bona?

Responsio.

Ad honorandum Deum, ad lucrandum aut confirmandum proximum, atque ad ostendendum nos esse Dei Filios.

Ἀπόκρισις.

Ὅτι ὁ θεὸς σώζειν ἡμᾶς βούλεται μόνῳ τῷ αὐτοῦ ἐλέει ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ.

Ἐρώτησις.

3 Ὅμως δὲ ὁ ἀγαθοεργὸς βίος ποῖος σωτηρίαν ὁδός ἐστι.

Ἀπόκρισις.

Ἀληθὲς μέν ἐστι τοῦτο, τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν τοῦ βίου ἐπανόρθωσιν τῇ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων ἀφέσει συνάπτεσθαι· ἀλλὰ τούτῳ οὐχ ἕπεται τὰ ἡμέτερα ἔργα τὴν σωτηρίαν ἡμῖν παρέχειν.

Ἐρώτησις.

4 Διὰ τί οὖν ἐκ τῶν ἡμετέρων ἔργων σωζόμεθα, εἴγε ἀγαθὰ ὄντα τυγχάνει;

Ἀπόκρισις.

Ὅτι οὐχ ὅτως ἀγαθά ἐστιν, ὥστε ἱκανὰ εἶναι τοῦτο ποιεῖν.

Ἐρώτησις.

5 Πρὸς τίνας οὖν παράξεις ἀγαθά ἐστι;

Ἀπόκρισις.

Πρὸς τὸ τιμᾶν τὸν Θεὸν, πρὸς τὸ κερδαίνειν τὴν ὑπερφωνίαν τὸν πέλας, ἔτι δὲ πρὸς τὸ δεικνύειν ὅτι ἐσμὲν

Ἐρώτησις.

6 Οὔκουν τὰ ἀγαθὰ τῷ ἔργῳ ἡμᾶς τῷ Θεῷ ἡμοὶ ποιεῖ.

Ἀπόκρισις.

Οὐδαμῶς (ἐναντίον γὰρ, τῷ Θεῷ ἡμοὶ εἶ) καὶ πρὶν αἱ ἀγαθαὶ ἔργα ποιῶμεν) ἀλλὰ ταῦτα ὅτι τῷ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν γνώρισμα.

Ἐρώτησις.

7 Τί οὖν ἡμᾶς τῷ Θεῷ ἡμοὶ ποιεῖ;

Ἀπόκρισις.

Μόνη ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ ἔλεος διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος αὐτοῦ, καθὼς ἡμᾶς ἀπὸ τῶν αἰώνων κατ' ἐκλογὴν ἠγάπησεν.

ΕΒΔΟΜΟΝ ΤΜΗΜΑ.

Ἐρώτησις.

Ἆρα οὖν τὸ ἅγιον πνεῦμά ὅτι τὸ ἡμᾶς 1 Θεῷ ἡμοὶ ποιοῦν· ἀλλὰ εἰσὶν ὀργάνοις χρώμενον τοῦ τοῦ ἀγαθοῦ ὅπου χεῖς ἡμᾶς ἀποδείκνυσι, καὶ ἐν τούτῳ διατηρεῖ;

Ἀπόκρισις.

Τῷ καρύγματι τοῦ λόγου, τῇ προσευχῇ καὶ τοῖς μυστηρίοις.

Interrogatio.

6 Bona igitur opera non faciunt nos Dei filios.

Responsio.

Nequaquam: (contrà enim filios Dei esse oportet antequam bona opera faciamus) sed ea sunt filiorum Dei indicium.

Interrogatio.

7 Quid igitur nos Dei filios facit?

Responsio.

Sola Dei gratia & misericordia per suum sanctum Spiritum, quatenus nos ab omni æternitate elegit, prout libuit.

SEPTIMA SECTIO.

Interrogatio.

1 Spiritus sanctus igitur est is qui nos filios Dei facit: sed quibus instrumentis vtens tanti boni nos compotes reddit, & in eo conseruat?

Responsio.

Prædicatione Verbi, precatione & Sacramentis.

Interrogatio.

2 Quid est quod vocas prædicationem Verbi?

Responsio.

Expositio scriptorum Propheticorum & Apostolicorum, quæ fit in Ecclesia per eos quos ad hoc sanctũ ministerium vocauit: de quibus dictum fuit, Qui vos recipit, me recipit.

Interrogatio.

3 Quæ autem est tua precatio?

Responsio.

Pater noster, qui es in cœlis, &c.

Interrogatio.

4 Cui hæc dicuntur?

Responsio.

Deo Patri.

Interrogatio.

5 Quomodo tuus est Pater, quum vnicum Filium habeat, nimirum Iesum Christum?

Responsio.

Primùm, quoniam Iesus Christus, Filius eius æternus, quum se hominem faceret, simul se fratrem nostrum fecit: deinde, quòd me in Iesu Christo Filio suo plusquã paterno amore diligat.

Ἐρώτησις.

2 Τί δή ποτέ ἐστιν ὁ τὸ λόγου κήρυγμα ὀνομάζεις; Ἀπόκρισις.

Ἐξήγησις τῶν Προφητικῶν καὶ τῶν Ἀποστολικῶν γραφῶν, ἢ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ποιουμένη δι' ἐκείνων οὓς θεὸς ταύτην τὴν ἁγίαν διακονίαν ἐκάλεσε θεῖ ὧν εἴρηται,
» Ὅς σφ ὑμᾶς δέχεται, ἐμὲ δέχεται.

Ἐρώτησις.

3 Τίς δέ ἐστιν ἡ σὴ θεοπευχή;

Ἀπόκρισις.

» Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ τὰ ἑξῆς.

Ἐρώτησις.

4 Τίνι τάδε λέγεται;

Ἀπόκρισις.

Θεῷ τῷ πατρί.

Ἐρώτησις.

5 Γνῶς πατήρ σου ἐστιν, ὃς μονογνῆ υἱὸν ἔχει, τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν δηλαδή;

Ἀπόκρισις.

Γνῶτον ὡδὶ, ἐπειδὴ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ ἀίδιος αὐτοῦ υἱὸς, ἄνθρωπον πιῶν ἑαυτὸν, ἅμα καὶ ἀδελφὸν ἡμέτερον ἐποίησεν· εἶτα ὃτι θεὸς ἐμὲ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ μείζονά σου καὶ πατρικὴν φιλοστοργίαν ἀποδείκνυσι.

Ἐρώτησις.

6 Τοιαῦτα οὖν καὶ ὁ σὸς λόγος οὐδὲ πρὸς τὸν υἱὸν οὐδὲ πρὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα τείνει, οὐδέτερον οὖν ἀλλείπεις.

Ἀπόκρισις.

Οὐδαμῶς. καὶ γὰρ οὐδὲ ὀνομάσαι αὐτὸν πατέρα δυνάμην, εἰ μὴ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὐδὲ ἐπικαλέσασθαι εἰ μὴ διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Ἐρώτησις.

7 Τί δέ; οὐχὶ ἔξεστι καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ υἱοῦ καὶ τὸ ἁγίου πνεύματος ἐν τῇ προσευχῇ προσφωνεῖν;

Ἀπόκρισις.

Μάλιστα. ἐπειδὴ γὰρ ταῦτα τὰ τρία πρόσωπα εἷς καὶ ὁ αὐτὸς Θεός ἐστι, ἐπικαλεῖσθαι εἰκὸς ὄντι. καὶ μοὶ, εἴτε τὸν πατέρα ἐπικαλοῦμαι ἐν ὀνόματι τοῦ υἱοῦ, διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος· εἴτε προσφωνῶ τὸν υἱόν, ὅπως μοι πρὸς τὸν πατέρα πρεσβεύσῃ· εἴτε δέομαι τοῦ ἁγίου πνεύματος ὅπως μοι τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν γνωρίσῃ, εἰς ταυτὸ πάντα τείνει.

Interrogatio.

6 Quanuis igitur sermo tuus neque ad Filium neque ad Spiritum sanctum dirigatur, neutrum tamen prætermittis.

Responsio.

Nequaquam. Neque enim vocare possum Patrem, nisi in nomine Filii eius Iesu Christi: neque inuocare, nisi per Spiritum sanctum.

Interrogatio.

7 Quidnónne licet & Personam Filii ac Spiritus sancti in precatione compellare?

Responsio.

Maximé. Quum enim tres hæ personæ sint vnus & idem Deus, inuocari est æquum. Ac certè, siue inuocem Patrem in nomine Filii, per sanctum Spiritũ: siue compellem Filium vt me deducat ad Patrem: siue orem Spiritum sanctũ vt mihi Patris & Filii notitiam præbeat, hæc eodem recidunt.

OCTAVA SECTIO.

Interrogatio.

1 Quid verò est Sacramentum?

Responsio.

Res est quam Deus nobis ob oculos ponit in sua Ecclesia, vt ea nobis ad salutem nostram indicet aliam, quæ cerni non potest.

Interrogatio.

2 Cur Deus signa hæc suis promissis adiunxit?

Responsio.

Vt nos eo magis de certitudine eorum persuasi essemus.

Interrogatio.

3 Quot sunt signa eiusmodi in Christiana Ecclesia?

Responsio.

Duo: nimirum Baptismus, & sancta Cœna.

Interrogatio.

4 Quid vides in Baptismo?

Responsio.

Aquam.

Ὄγδοον τμῆμα.

Ἐρώτησις.

1 Τί δέ ἐστι μυστήριον;

Ἀπόκρισις.

Χρῖσμά ἐστιν ὅπερ ὁ Θεὸς ἡμῖν περὶ ὀφθαλμῶν ἔθηκεν ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἐκκλησίᾳ, ἵνα ἡμῖν διὰ τούτου ὅπερ τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ ἄλλο τι ἐμφαίνῃ, ὅπερ ἀόρατον ὂν τυγ-

2 χάνει. Ἐρώτησις.

Διὰ τί ὁ Θεὸς ταῦτα τὰ σημεῖα τῆς ἑαυτοῦ ἐπαγγελίας προσέζευξε;

Ἀπόκρισις.

Ὅπως ἀναμφισβήτητα εἰς ταῦτα μᾶλλον πεπεισμένοι ὦμεν.

Ἐρώτησις.

3 Πόσα δέ σημεῖα ἐστιν ἐν τῇ τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίᾳ;

Ἀπόκρισις.

Δύο· ὁ βαπτισμὸς δηλονότι καὶ τὸ ἅγιον δεῖπνον.

Ἐρώτησις.

4 Τί ὁρᾷς ἐν τῷ βαπτισμῷ;

Ἀπόκρισις.

Ὕδωρ.

Ἐρώτησις.

5 Τίνος σημεῖον ὄξί σοι ζοῦτο τὸ ὕδωρ;

Ἀπόκρισις.

Τοῦ αἵματος τῦ Χριστοῦ.

Ἐρώτησις.

6 Πρὸς τί δεῖ σοι ζούτου;

Ἀπόκρισις.

Πρὸς τὸ ἀπορρύψαι τὰς ἡμετέρας ἁμαρτίας, καθάπερ ὑπηρχόμην ὕδωρ τὰς τῦ σώματος κηλῖδας ἀπορρύπτει.

Ἐρώτησις.

7 Τοῦτο τὸ ὕδωρ πότερον ἀπορρύπτῃ τὰ ἁμαρτήματα;

Ἀπόκρισις.

Οὐδαμῶς· ἀλλὰ σημεῖον ὄξί μοι ἐκείνε ὃ ταῖς ἐμαῖς ἁμαρτίαις ἀπομόργνυται, ἤγουν τῦ αἵματος τῦ Χριστοῦ.

Ἐρώτησις.

8 Μῶν νοεῖς ζούτῳ τῳ τῦ αἵματος ὕλῃ ἀποκαθαίρειν τῳ ἡμετέραν ψυχήν;

Ἀπόκρισις.

Οὐδαμῶς. ἡ γὰρ αὐτὴ ὕλη ζωὴ ἀπολούεσθαι ἡ ψυχὴ ἡμῶν δύναται, ὡς καὶ τὸ σῶμα· ἀλλά με ζοῦτο τὸ αἷμα ἀποκαθαίρει, καθό-

Interrogatio.

5 Cuius rei signum tibi est hæc aqua?

Responsio.

Sanguinis Christi.

Interrogatio.

6 Ad quid tibi opus eo est?

Responsio.

Ad abstergenda peccata mea, sicut aqua infusa maculas corporis abstergit.

Interrogatio.

7 Aqua hæc abstergitne peccata?

Responsio.

Nequaquam: sed mihi signum est eius quod peccata mea abluit, videl i cet sanguinis Christi.

Interrogatio.

8 Intelligisne hanc materiem sanguinis Christi abluere animam nostram?

Responsio.

Minimé. Neque enim materia quapiam anima nostra lauari p otest, sicut corpus. Sed hic sanguis me pur-

gat, quatenus eum Ieſus Chriſtus effudit vt pro meis peccatis ſatisfaceret.

Interrogatio.

9 Eſtne igitur aliquid inter aquam Baptiſmi & vulgarem aquam diſcriminis?

Reſponſio.

Nullum eſt, quantum ad materiem attinet (neq; enim deſinit eſſe aqua) ſed magnum eſt in vſu. Aqua enim vulgaris ad abluendas corporum noſtrorum ſordes vtimur, Baptiſmi autem aqua eſt ſacramentum ablutionis noſtrarum animarum.

NONA SECTIO.

Interrogatio.

1 Quid in Cœna Domini vides?

Reſponſio.

Panem & vinum, quæ præbentur iuxta Dei præſcriptum.

Interrogatio.

2 Quid tibi panis hic & hoc vinum ſignificant

σον αὐτὸ Ιησοῦς Χριστὸς ἔχειν ὅπως τὴν ὀφειλομένην τοῖς ἐμοῖς ἁμαρτήμασι ζημίαν ἀποτίνῃ.

Ἐρώτησις.

2 Ἆρα οὖν τὸ τοῦ βαπτισμοῦ ὕδωρ διαφέρει τοῦ κοινοῦ;

Ἀπόκρισις.

Οὐδαμῶς, ὅσον γε πρὸς τὴν ὕλην (καὶ γὰρ ὕδωρ ὂν πάντα) ἀλλὰ τῆς χρείας πολὺ διαφέρει. τὸ μὲν γὰρ κοινὸν ὕδωρ πρὸς τὸ ἀποῤῥύψαι τὰς τῶν ἡμετέρων σωμάτων κηλῖδας χρώμεθα, τὸ δὲ τοῦ βαπτισμοῦ ὕδωρ τῆς τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἀποῤῥύψεως μυστήριόν ἐστι.

ΕΝΝΑΤΟΝ ΤΜΗΜΑ.

Ἐρώτησις.

1 Τί ἐν τῷ Κυριακῷ δείπνῳ βλέπεις;

Ἀπόκρισις.

Ἄρτον καὶ οἶνον, ἃ τῆς τοῦ Θεοῦ διατάξεως παρέχεται.

Ἐρώτησις.

2 Τίσι τοῦτ' ὁ ἄρτος καὶ τοῦτ' ὁ οἶνος ἀνίπτονται;

Ἀπόκρισις.

Ὁ μὲν ἄρτος, σῶμα τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ ἐσταυρωμένον, ὁ δὲ οἶνος, αἷμα τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ ἐκχυθὲν ἀνίπεται.

Ἐρώτησις.

3 Τί δέ σοι τὸ ταῦτα σημαίνεσθαι ὄφελος;

Ἀπόκρισις.

Μαρτυροῦσιν ἐμοὶ καὶ πιστοῦνται ὅτι, καθάπερ τούτῳ τῷ ἄρτῳ καὶ τούτῳ τῷ οἴνῳ ἀποτέτακται τὸ τὴν ἡμᾶς ἐν τῷδε τῷ βίῳ διαπάζειν ἔργον, οὕτως ὁ ἡμέτερος κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ ἑαυτοῦ σῶμα καὶ τὸ ἑαυτοῦ αἷμα ἔδωκεν ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ ἑαυτὸν ἐμοὶ δέδωκεν, ὅπως ἀπ' αὐτοῦ ἐν ἐμοὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ ἀπορρέῃ.

Ἐρώτησις.

4 Οὕτος ὁ ἄρτος καὶ οὗτος ὁ οἶνος ἆρα φέροισιν ἡμᾶς πνευματικῶς;

Ἀπόκρισις.

Οὐδαμῶς· ἀλλ' ἐκεῖνο σημαίνουσιν ἡμῖν ὅθεν ὁ αἰώνιος βίος ἐκπορεύεται, ἤγουν τὸν ὑπὲρ σταυροῦ πεπονθότα θάνατον, ἵνα τῷ τοῦ ἡμετέρου θανάτου αἰτίαν ἀναιρῇ, ἤγουν τὰ πλημμελήματα· καὶ ἵνα εἰς τὸν αἰώνιον

Responsio.

Panis, corpus pro me crucifixum, vinum sanguinem pro me effusum mihi significat.

Interrogatio.

3 Quid tibi hæc significari prodesti?

Responsio.

Testãtur mihi & confirmant, sicut huic pani atque huic vino attributæ sunt nos in ista vita conseruandi partes, ita Dominũ nostrum Iesum Christum corpus suum & sangumem suũ pro me dedisse, & seipsum mihi dare vt ab ipso in me vita æterna promanet.

Interrogatio.

4 Hic panis & hoc vinum suntne alimentum nostrum spirituale?

Responsio.

Minimé: sed nobis id significant vnde vita æterna proficiscitur, nimirum eum qui mortem in cruce passus est, vt mortis nostræ causã tolleret, peccata videlicet: atq; vt in æter-

nam vitam nos renouaret, vigorem quendam ſpiritualem immittendo.

Interrogatio.

5 Differúntne igitur panis & vinum Sacramenti à pane & vino communi?

Reſponſio.

Minimè, quantum ad materiem attinet (neque enim panis & vinum eſſe deſinunt) ſed valde diuerſus eſt vſus. Conſueta enim alimenta vſum huic vitæ præbent: Sacramẽta autem nutritionem noſtram ſpiritualem & æternam nobis ſignificant.

Interrogatio.

6 Cur in Cœna duo ſigna conſtituit, quum in Baptiſmo ſit vnicum?

Reſponſio.

Vt perſuaſi ſimus eum nos dimidia ex parte non alere, ſed omnino: quũ non tantùm cibus noſter ſit, ſed etiam potus.

Interrogatio.

7 Vbi nunc eſt Ieſus Chriſtus ſecundum humanam ſuam naturam?

βίον ἡμᾶς ἀναζωπυρίζη, ἀκμὴν ἵνα πνευματικὴν ἐπιπέμπων.

Ἐρώτησις.

Ἆρα οὖν ὁ τῶν μυστηρίων ἄρτος καὶ οἶνος τοῦ σωτῆρος ἄρτου καὶ οἴνου διαφέρουσί τι;

Ἀπόκρισις.

Οὐδαμῶς, ὅσον γε πρὸς τὴν ὕλην (οὐδὲ γὰρ ἄρτος καὶ οἶνος παύονται ὄντες) ἀλλ' ἡ χρεία πολὺ διαφέρει. αἱ μὲν γὰρ σωτήριοι τροφαὶ χρείαν τούτῳ τῷ βίῳ παρέχονται, τὰ δὲ μυστήρια τὴν πνευματικὴν καὶ ἀΐδιον διαζωὴν ἡμῖν αἰνίττεται.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΜΗΜΑ.

Ἐρώτησις.

1 Διὰ τί ὦ Κυριακὲ δείπνῳ δύο σημεῖα ἀπονέμει, ἑνὸς μόνον τῷ βαπτισμῷ δοθέντος; Ἀπόκρισις.

Ἵνα πεπεισμένοι ὦμεν αὐτὸν οὐκ ἐξ ἡμισείας ζέφειν ἡμᾶς, ἀλλὰ πάντως, ἅτε δὴ οὐ μόνον τὸ ἡμῖν σῖτον δηλαδὴ καὶ τὸ ποτὸν ὑπάρχοντα. Ἐρώτησις.

2 Ποῦ νῦν ἐστιν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἑαυτοῦ φύσιν;

Ἀπόκρισις.

Ἐν τῇ συναγωγῇ, ὅθεν ἐλεύσεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς.

Ἐρώτησις.

3 Πῶς οὖν σὺ ὁ ἐν τῇ γῇ ὤν, δέχεσθαι αὐτὰ δύνασαι;

Ἀπόκρισις.

Ὡς καὶ τῇ χειρὶ καὶ τῷ σώματι τὰ μυστήρια δέχομαι, οὔτ' ἔστι οὖν τὸν ἄρτον καὶ οἶνον, πρὸς τὸ φαίνεσθαι τὸ σῶμα· οὕτω τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνεργείᾳ, καὶ δέχομαι ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ καὶ τῇ πίστει ἀναλαμβάνομαι τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἀληθινὸν θεόν τε καὶ ἄνθρωπον· ὅπως ἐντεῦθεν τῆς αἰωνίου ζωῆς τυγχάνω.

Ἐρώτησις.

Οἱ πίστιν μὴ ἔχοντες ἆρα δέχονται Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν τῷ μυστηριῳδεῖ δείπνῳ;

4

Ἀπόκρισις.

Οὐδαμῶς (οὐκ ἄλλως γὰρ ἡ πίστις Ἰησοῦν Χριστὸν δέχεσθαι δυνατόν ἐστιν) ἀλλ' ὅπως τὰ μυστήρια δέχονται ὥστε αὐτοῖς εἰς κατάκρισιν ὠφελῆσαι.

Responsio.

In cœlo, vnde veniet ad iudicandum viuos & mortuos.

Interrogatio.

3 Quomodo igitur tu qui in terra es, recipere illa potes?

Responsio.

Sicut manu & ore Sacramenta recipio, id est, hunc panem & hoc vinum, ad nutriendum istud corpus: sic etiam efficacia sancti Spiritus, & in anima mea recipio & amplector fide Dominum nostrum Iesum Christum, verum Deum & verum hominem: vt hinc vitam æternam consequar.

Interrogatio.

4 Qui fide carent recipiúntne Iesum Christum in Cœna?

Responsio.

Nequaquam (neque enim aliter quàm fide Iesus Christus recipitur) sed ita recipiunt Sacramenta vt in condemnationem eis cedant.

Interrogatio.

5 Quamobrem?

Responsio.

Quoniam nihil discriminis statuũt inter consuetum panem & vinum, atq; ea quæ sunt Sacramentum corporis & sanguinis Iesu Christi, quem sua incredulitate reiiciunt.

Interrogatio.

6 Quomodo igitur præparare se oportet eum qui ad Cœnam ita venire vult vt ea dignum est?

Responsio.

Illum vitæ præteritæ pœnitere oportet, & peccata sua coram Deo agnoscere, coram fratribus autem emendare quantum fieri potest. Requiritur etiam vt omnino decretum illi sit rectius viuere, & Iesum Christum per veram fidẽ in suis promissis & Sacramentis amplectatur, vt vnum & solum Seruatorem.

Interrogatio.

7 Verùm Iesus Christ⁹ dátne nobis o-

Ἐρώτησις.

5 Διὰ τί;

Ἀπόκρισις.

Ὅτι οὐδὲν διαφέρειν βούλονται τὸ σωτήριον ἄρτον καὶ οἶνον ἐκείνων ἅτινα μυστηριώδες σημεῖον τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃν τῇ ἑαυτῶν ἀπιστίᾳ ἀπωθοῦνται.

Ἐρώτησις.

6 Πῶς οὖν ἀξιοῖ ἑαυτὸν δεῖν τὸν βουλόμενον πρὸς τοῦτο τὸ δεῖπνον ἔτι ἐλθεῖν ὡς ἡ αὐτοῦ ἀξία ἀπαιτεῖ;

Ἀπόκρισις.

Μεταμέλειαν αὐτῷ δεῖν τοῦ προγεγενημένου βίου, καὶ τὰ ἑαυτοῦ ἁμαρτήματα ἔναντι τοῦ Θεοῦ ἐπιγινώσκειν, πρὸς δὲ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἐπανορθοῦν αὐτά, ὅση δύναμις. ἔτι δὲ καὶ δεδόχθαι πάντως αὐτῷ βίον ὀρθότερον ἄγειν, καὶ Ἰησοῦν Χριστὸν διὰ πίστεως ἀληθινῆς ἐν ταῖς ἑαυτοῦ ἐπαγγελίαις καὶ τοῖς μυστηρίοις ἐπικαλεῖσθαι, ὡς ἕνα καὶ μόνον σωτῆρα ὄντα.

Ἐρώτησις.

7 Ἀλλὰ χρήσιμον Ἰησοῦς Χριστὸς αἵρεσιν ἡμῖν δέδωκεν, εἴπερ πρὸς τὸ μυστηριῶδες

αὐτῶ δεῖπνον ἔρχεσθαι βούλωμαι, ἔστε μή;

Ἀπόκρισις.

Ἐν τῇ ἀπαγορεύειν ἔρχεσθαι πρὸς αὐτὸν ἀναξίως, κελεύει πάντας οἷς κρίσις τίς ἐστι, πειράζειν ἑαυτοὺς πρὸς τὸ ἀξίως ἔρχεσθαι.

Δοίη δὲ ὁ θεὸς ἡμῖν πᾶσιν τὸ οὕτω πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, ὥστε αὐτὸν ἐντεῦθεν δόξης, ἡμᾶς δὲ σωτηρίας τυγχάνειν.

ΤΕΛΟΣ.

ptionem veniendi ad eius Cœnam, vel non veniendi?

Responsio.

Dum vetat ne indignè ad eam veniatur, iubet omnes quibus aliquid iudicii est, se ad dignè veniendum præparare.

Det autem Deus nobis omnibus sic ad eam venire vt inde honoretur, & ipsi salutem consequamur.

FINIS.

PRECVM ECclesiasticarum formula.

Diebus quidē profestis Minister populum ad precandū, quibus ei visum fuerit verbis adhortatur: suā nimirū exhortationem ad tēpus & ad argumentum concionis quam habiturus est accōmodans: at Dominico die mane hæc vel plurimum adhibetur formula.

ADiutorium nostrum sit in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram. Amen.

FRatres, vnusquisque nostrū se Domino sistat, suáque peccata cōfiteatur: ac me his verbis præeuntem, mente subsequatur.

DOmine Deus Pater æterne & omnipotēs, agnoscimus & ingenuè profitemur apud sanctam maiestatē tuā, nos miseros peccatores esse, cōceptos & natos in iniquitate & prauitate: ad nequitiā proclines, ad

ΤΩΝ ΕΚΚΛΗ-σιαστικῶν προσευχῶν τύπος.

Εν μὲν ταῖς ἐργασίμοις λεγομέναις ἡμέραις ὁ διάκονος τὴν λαὸν πρὸς τὴν προσευχὴν, οἷς αὐτὸς δοκῇ λόγοις προκαλεῖ, τῷ ἑαυτοῦ προσκλίνων τὸν καιρὸν καὶ τῇ τῆς παρούσης ὁμιλίας ἐπιτηδείως ἐφαρμόζων· τῇ δὲ Κυριακῇ ἡμέρᾳ δι' ὅτου τοιούτου τύπου.

Η Βοήθεια ἡμῶν ἐν τῷ ὀνόματι Κυρίου, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἀμήν.

Α Δελφοί, ἕκαστος ἡμῶν τῷ Κυρίῳ ἑαυτὸν προσθῶμεν, τὰ ἑαυτοῦ ἁμαρτήματα ἐξομολογούμενοι· καί μοι τοῦτο ὑποζυγιούσθω ἐν τῇ καρδίᾳ προακολουθήτω Κύριε ὁ Θεὸς, πάτερ ἀΐδιε καὶ παντοκράτωρ, ἐξομολογοῦμαί σοι ἐνώπιον τῆς ἁγίας μεγαλειότητός σου ὅτι σὺν ἰσμῷ ἑαυτῆς ἀβουλίας ἁμαρτωλοῖς ὕσι, κινδύνοις καὶ ἐχθροῖσι, ἐν ἀδικίᾳ καὶ διαφθορᾷ, πρὸς πᾶν πονηρὸν ἔργον ἀκαταφόροις, πρὸς δὲ

πᾶν ἀγαθὸν ἀχρήστοις οὖσιν· ὥστε ἐκ τῆς ἄγαν κακίας ἡμῶν οὐ παύεις τὰ ἱερά σου ῥυπούμενον ἀπ' ἐντάλματα. ἐκ δὲ τούτων δὲ τὴν ῥυπὰ τῆς σῆς δικαιοκρισίας ἀπώλειαν ἑαυτοῖς καμβυόμεθα. Οὐ μὴν ἀλλὰ, ὦ Κύριε, λύπη καὶ δυσθυμία κατεχόμεθα διὰ τὸ ῥυπρᾶσαί σοι, καὶ ἑαυτῷ τε καὶ τῆς ἡμετέρας κακίας καταδικάζομεν μετ' ἀληθινῆς μετανοίας, ἀχόμενοι τὴν σὴν χάριν τῇ ἡμετέρᾳ βοηθεῖν δυστυχίᾳ.

Ἡμᾶς δὲ τοῦ ἐλέους ἀξίωσον, ὦ Θεὸς καὶ Πάτερ ῥυθμίσατε καὶ ἐλεημόνεσατε, ἐν ὀνόματι τοῦ υἱοῦ σου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Καὶ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐξαλείφων, πάσας τε τὰς κηλῖδας ἡμῶν ἀποκαθαίρων, καθ' ἑκάστην τὰ τοῦ σοῦ πνεύματος δῶρα ἡμῖν πολλαπλασίασον· ἵνα ἐκ βάθους τῆς καρδίας τὴν ἡμετέραν κακίαν ὀπτιλυώσκοντες, πλεῖον ἀεὶ καὶ πλεῖον ἑαυτοὺς αἰσχυνώμεθα καὶ ἐκφαυλίζωμεν· ἐξ ὧν πρὸς ἀληθῆ μετάνοιαν παροξυνώμεθα αὖ. αὕτη δὲ ἡμᾶς σὺν πάσαις ταῖς ἁμαρτίαις ἀπονεκρώσα, δικαιοσύνης

omne autem bonum opus inutiles: nósque, vt vitioſi ſumus, nullum tranſgrediendi ſancta tua mandata finem facere. Quo fit vt exitium à iuſto iudicio tuo nobis accerſamus. Attamen Domine anxiè gemimus quòd te offenderimus, ac nos vitiáque noſtra damnamus, cum vera pœnitentia, optantes vt gratia tua noſtræ ſuccurrat miſeriæ.

Tua igitur nos miſericordia dignare Deus & Pater clementiſſime, ac ſummè miſericors, in nomine filii tui Ieſu Chriſti, Domini noſtri. Et vitia noſtra delens omnéſque ſordes noſtras abluens, in dies dona ſancti tui Spiritus nobis adauge: vt corde intimo iniquitatem noſtram agnoſcentes, magis ac magis nobis diſpliceamus, atque ita ad veram pœnitentiam ſtimulemur: hæc autē nos cum omnibus peccatis mortificans,

fructus iustitiæ & innocentiæ tibi gratos producat : per illum ipsum Iesum Christum , Dominum nostrum.

His similis , canitur à toto cœtu Psalmus aliquis: deinde Minister ad preces reuertitur, quibus à Domino gratiam sancti sui Spiritus petit, vt Verbũ eius fideliter ad nominis ipsius gloriam & ad Ecclesiæ ædificationẽ exponatur , & quali decet submissione animi obedientiaque excipiatur. Precationis autem formulam ad id aptam Minister sibi pro arbitrio deligit. Absoluta cõcione is populum ad orandum hortatus, ita incipit,

DEus omnipotens , Pater cœlestis, te exauditurum preces quas tibi in nomine dilecti filii tui Iesu Christi Domini nostri funderemus, nobis pollicitus es: & cum ab illo tum ab eius Apostolis , vnum in locum nobis in eius nomine conueniendum esse edocti sumus:

καὶ ὁσότητος καρποὺς ἀρέσκοντας σοι φύειν διὰ τοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἄδεται ἐν τῷ ὁμίλῳ ψαλμός τις. εἶτα ὁ διάκονος τοῦς τὰς ὀλὰς ἐπανέρχεται, δι' ὧν τοῦ Θεοῦ τὸ ἅγιον πνεῦμα χάριν αἰτεῖ, ἵνα ὁ λόγος αὐτοῦ εἰλικρινοῦς ἐξηγήσεως καὶ τοῦς τε τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ δόξαν καὶ τὴν τῆς ἐκκλησίας οἰκοδομὴν θεωρούσης τυγχάνῃ· ἔτι δὲ καὶ μεθ' οἵας δεῖ ταπεινοφροσύνης καὶ ἀπειθείας παραδεχθῇ. Προσευχῆς δὲ τύπον τὸν ὀπτηδέον ὁ διάκονος κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ αἱρεῖται. Λήξάσης δὲ τῆς ὁμιλίας, αὐτὸς τὸν λαὸν τοῦς τὸ τοῦ προσεύχεσθαι παρακαλέσας, ἐντεῦθεν ἄρχεται,

ΠΑντοκράτωρ Θεὸς, ὁ τὸ ἔχειν τοῦ ἡμετέρων εἰσακούεσθαι δεήσεων, ἃς ἂν ποιησώμεθα ἐν ὀνόματι τοῦ σοῦ ἀγαπητοῦ υἱοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ποιησάμεθα. ἔτι δὲ καὶ ἡ αὐτοῦ τε καὶ τῶν αὐτοῦ ἀποστόλων διδαχὴ ἡμῖν εἰς ταυτὸ συνέρχεσθαι

παραινεῖ, ἐπαγγελλομένη ἔσεσθαι ἐν μέσῳ ἡμῶν ἐν ἅπασιν, καὶ δὴ καὶ ἐντεύξεσθαι σοὶ ὑπὲρ ἡμῶν, πρὸς τὸ τυγχάνειν πάντων ὅσα ἂν σε ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τῆς γῆς αἰτήσωμεν.

Πρῶτον μὲν οὖν, ὑπὲρ πάντων ἡμῶν ἐν ἀξιώματι ὄντων καὶ ἡμῖν προϊσαμένων προσεύχεσθαί σοι καλοῦμεν· εἶτα ὑπὲρ πάντων ὧν ἐν χειρί, ὅτε σὺς λαὸς καὶ θόλου πάντες ἄνθρωποι τυγχάνουσιν ὄντες, ἱκετηρίαν σοὶ προσάγειν. Ἡμεῖς οὖν τοῖς ἱεροῖς σου προστάγμασι καὶ ἐπαγγέλμασι πεποιθότες, ἐπειδὴ προσελαλύθαμέν σοι, ἐν ὀνόματι τοῦ σοῦ μονογενοῦς Κυρίου ἡμῶν συλλεχθέντες, ἐκ καρδίας ἱκετεύομέν σε, ὦ πανάγαθε Θεὸς καὶ Πάτερ ἡμέτερε, ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοῦ, τοῦ γε δὴ σωτῆρος ἡμῶν καὶ μεσίτου μόνου ὄντος, ὑπὸ τῆς σῆς ἀπείρου πραότητος, τὴν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων συγχώρησιν ἡμῖν ἔχειν, καὶ οὕτως ταῖς ἡμετέραις διανοίαις ἐφελκύσασθαι πρός σε, ὥστε ἐξ ὅλης τῆς καρδίας οἵους τε εἶναι ὑπακαλεῖσθαί σε, ταῖς ἡμετέραις ἀγαθαῖς πρὸς τὸ σοῦ θελήματος ὑπακολουθοῦντας· ὃ μόνον βούλεσθαι ὑπάρχει.

addita etiam promissione, fore eum nobis præsentem, vt apud te pro nobis intercedat, impetrétque omnia "quæ vnanimi consensu à te petierimus super terram. Mat. 18.c.

Primò, "pro iis quos nobis dominatores & gubernatores præfecisti, precari nos iubes: deinde verò pro omnibus quæ populo tuo atq; adeo cunctis mortalibus necessaria sunt, supplices ad te accedere. Tuis igitur sacrosanctis præceptis promissionibúsque freti, quandoquidem in cõspectum tuum prodimus, in nomine Filii tui Domini nostri Iesu congregati, supplices & ex animo rogamus, Deus & Pater optime, in nomine eiusdẽ, qui Seruator noster & Mediator vnicus est, vt (quæ tua est immẽsa clemẽtia) nobis peccata nostra condonare, atque ita cogitationes nostras ad te attrahere digneris: vt ex intimis cordis penetralibus innocare te possimus, ea in re vota nostra ad obsequium tuæ voluntatis formantes, quæ sola rationi consentanea est. 1. Tim. 2. a

Tibi igitur preces fundimus, Pater cœleſtis, pro omnibus principibus & magiſtratibus quorum miniſterio ad nos gubernandos vteris. Potiſſimum verò pro huius vrbis præfectis: vt Spiritum tuum qui
Pſal. 51. c. ſolus bonus eſt & verè "principalis, impertiri illis atque in dies augere digneris: adeo vt Ieſum Chriſtum, Filium tuum, Dominum noſtrum,
1. Tim. 6. c. "dominatorem dominatorum, re-
apoc. 17. d & 19. c. gémq; regum eſſe, certò perſu. ſum habentes, quemadmodum tu illum
Mat. 28. d. "omni poteſtate in cœlo & in terra donauiſti, ita & ipſi in ſuo principatu cultum illius & regni eius amplificationem ſibi ante omnia proponant, ſuos ſubditos (qui ſunt manuum tuarum opifcia, & paſcuorum tuorum oues) pro tuo arbitrio gubernantes: vt & hîc & in alia quælibet orbis terrarum parte, pace ſtabili fruentes, te cum omni ſanctimonia & puritate colamus:
Luc. 1. g. "metúque hoſtium noſtrorum liberati, materiam celebrandæ tuæ lau-

Σοὶ δίνω ἀρχὰς ποιούμεθα, Γάτερ ἀ-
γάπιε, ἐπ' πάντων ἀρχόντων καὶ πολεμα-
τῶν, οἷς πρὸς τὰ ἡμῶν κυβέρνησιν χρὴ ὑ-
πηρέτας. μάλισα δὲ ἐπ' τῆς ταύτης τῆς
πόλεως πολεμασίαν παρειλήφοτων, ἵνα τὸ
σὸν Πνεύματος, ὁ μόνον ἀγαθὸν καὶ ἀλη-
θῶς ἡγεμονικόν ἐσι, μεταδοῦσα αὐτοῖς κὴ
καθ' ἑκάσην αὔξειν ἀξιώσης· ὅπως πεποι-
θότες ὅτι σὸς υἱὸς Ιησοῦς Χριστὸς ὁ Κύριος
ἡμῶν ἀρχόντων ἀρχὴ καὶ βασιλέων βασι-
λεύει, καθάπερ σὺ πάντα τὰ κατ' οὐρανὸν
καὶ τὴν γῆν τῇ σῇ ἐξουσίᾳ ἐποχείρια
κατέσησας, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ αὐτοὶ τὸ θε-
ραπεύειν αὐτὸν κὴ τὴν σὴν βασιλείαν ἐν
τῇ αὐτῶν ὑπηκρατείᾳ αὐξάνειν, δι' ἀσυ-
δήσεως, ὡς οὐδὲν ἄλλο, ἔχωσι, τοῖς ἐπηκόοις,
(οἵ τῶν σῶν χερῶν δημιουργήματα καὶ τῆς
σῆς νομῆς πρόβατα εἰσὶν) ἀρέσκοντος σοι
διοικοῦντες· ἐφ' ᾧ ἡμᾶς μὴ ἐν ταύτῃ μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἄλλῃ ὁπηδήποτε τῆς οἰκουμένης,
εἰρηνικῶς διάγοντας, ἀγνῶς καὶ ὁσίως σοὶ
λατρεύειν προσφέρειν, καὶ τὸ ἀπὸ τῶν ἡ-
μετέρων ἐχθρῶν φόβου ἀπαλλαγέντας,
ἀφορμὴν τῶν τῆς σῆς δόξης ὑπομνημάτ-

των πάντα τὸν βίον διατελεῖν ἔχοντας.

Ἔπειτα δὲ διὰ τῶν ἡμετέρων πρεσβευχῶν σωτηρίαν ὁμολογοῦσι, ὁ ἀληθινὸς Πάτερ καὶ σωτὴρ, πάντας οὓς πολυμερίας ἔθνεσι πίστεως κατέστησας, καὶ ὧν ὁ πολυμερὴς τὰς ψυχὰς ἐνεχείρισας· σωτηρίαν δὲ εἰπεῖν, ὅσους διὰ ἱεροῦ σου εὐαγγελίου διδασκάλους ἀπέδειξας· ἵνα διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματός σου ἡγεμονεύῃς αὐτῶν, ὅπως καλοὶ καὶ πιστοὶ τῆς σῆς δεξιᾶς ὑπηρέται ἀναφανῶσι, τὸ ἀεὶ διαπονούμενοι, καὶ ζητοῦντες ἐν πάσαις ταῖς ἑαυτῶν ἐπιβολαῖς σοφιζόμενοι, τὸ πάντα τὰ ἀλλότρια πρόβατα τὰ διεσπαρμένα εἰς ἓν ἀγείρεσθαι, καὶ πρὸς Ἰησοῦν Χριστὸν Κύριον ἡμῶν, τὸν ἐν τοῖς πιμένσι ποιμαίνοντα καὶ τῶν ὑπ' οὐρανὸν ἄρχοντα, ἐπανάγεσθαι· ἵνα καθ' ἑκάστην ἐν αὐτῷ πρὸς πᾶσαν δικαιοσύνην καὶ ἁγιωσύνην προκόπτωσιν. Γλυκὺ ἀλλὰ καὶ ταῖς σαῖς ἐκκλησίαις ἅπασι τὸ σύμπαν τῶν ἀφανικῶν λύκων ἐξαιρεῖσθαι καὶ πάντων τῶν μιαιφόνων ἀπαλλάξαι ἀξίωσον, τῶν ὑπὲρ ἰδίαν φιλοδοξίαν ἢ φιλοκερδείαν, καὶ δὴ τῶν τοῦ ἱεροῦ σου ὀνόματος δεξιολογίᾳ καὶ τοῦ σοῦ ποιμνίου σωτηρίᾳ, σπουδαζόντων.

dis toto vitæ noſtræ tempore habeamus.

Deinde precibus noſtris tibi commendamus, Pater verax & Seruator, omnes quotquot fidelibus tuis paſtores conſtituiſti, quorum etiam tutelæ animas commiſiſti: quos denique ſacroſancti tui Euangelii diſpenſatores eſſe voluiſti: vt eos ſancto tuo Spiritu regas, quò probi fideléſq; gloriæ tuæ miniſtri cōperiantur: huc ſtudiū omne conferentes, conatúſq; ſuos dirigentes, vt omnes miſeræ oues, quæ adhuc ſunt errabundæ, recolligantur, & ad Ieſum Chriſtum Dominū noſtrum, præcipuum paſtorem & epiſcoporū principem, reducantur, vt in dies maius iuſtitiæ & ſanctimoniæ incrementū in eo accipiant. Interea autem omnes tuas Eccleſias è faucibus rapacium luporū eripere & ab omnibus mercenariis liberare digneris, qui gloriæ tantùm aut lucri cupiditate ducuntur, de tui nominis illuſtratione tuíque gregis ſalute nihil planè ſolliciti. 1. Pet. 5. b.

Insuper tibi preces nostras offerimus, Deus clementissime & Pater summè misericors, pro omnibus in vniuersum hominibus: vt quemadmodum totius humani generis agnosci vis Seruator, per redemptionem à Iesu Christo Filio tuo præstitam, ita ii qui adhuc ab illius notitia sunt alieni, tenebrisque immersi & ab erroribus ac ignorantia tenentur captiui, affulgente illis sancto tuo Spiritu, tuóque Euangelio auribus illorum insonante, ad rectam salutis reducantur viam: quæ in eo sita est vt agnoscamus te solum verũ Deum, & quem misisti Iesum Christum. Rogamus & vt ii quos iam gratiæ tuæ fauore dignatus es, quorúmque mentibus per cognitionem verbi tui illuxisti, quotidie in melius proficiant, spiritualibus tuis benedictionibus ditati: vt simul omnes vno & corde & ore te adoremus, Christúmque tuum, Dominum nostrum, regem & legislatorem, honore de-

Πρὸς τύπους ἢ ἀντιβολῶμέν σε, ὦ φιλανθρωπότατε Θεὸς καὶ Πάτερ ἐλεημονέστατε, κοινὴν ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων, ἵνα καθάπαξ σοὶ βουλόμενοι ὅσιν τῷ ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους σωτηρία ἀναπεφθῇ σοί, τῷ διὰ τοῦ λυτρώσαντος ἡμᾶς Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σοῦ υἱοῦ γνωρίμου, οὕτω καὶ ὅσιοι τῆς αὐτοῦ γνώσεως μέχρι τοῦ νῦν ἀποξενούμενοι, εἰς κυθμῶνα σκότους καταδυόμενοι, ὑπό τε πλάνης καὶ ἀγνοίας αἰχμαλωτευθέντες, διὰ τῆς τοῦ σοῦ Πνεύματος φωταγωγίας, καὶ τῆς τοῦ σοῦ εὐαγγελίου κηρύξεως, εἰς τὸν ἕνα τοῦ σωτηρίαν ἄγουσαι ἀνακαλῶνται, ἵνα κἀκεῖνται ἐν τῷ γινώσκειν σὲ μόνον Θεὸν ἀληθῆ ὄντα, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. Δεόμεθα δὲ σοῦ καὶ ἐκείνοις οἷς ἤδη διὰ τῆς σῆς χάριτος ἀνοικτῶς προσηνέχθης, καὶ ὧν διανοίας τῇ τοῦ σοῦ λόγου γνώσει κατήγασας, ὅπως ὦσιν ὁσημέραι δοῦλαι, τῷ σὰς πνευματικὰς ἀλογίας πλουτεῖσιν· ἵνα πάντες ἅμα ἀπὸ μιᾶς καρδίας καὶ ἀφ' ἑνὸς στόματος σεβώμεθά σε, καὶ τῷ σῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν βασιλεύῃ τε καὶ νομοθέτῃ τῶν προσή-

κουσαι ὑμῶν ἐς θεραπείαν προσάπτωμεν.

Ἐπὶ δὲ, ὦ πάσης φιλανθρωπίας χορηγὲ Θεὸς, σωτηρίαν σοι πάντας οἷς διαφόρως κολάσεις ἐπιφέρεις, τοὺς λαοὺς οἱ λοιμῷ, ἢ λιμῷ, ἢ πολέμῳ ταλαιπωροῦντας. ὡσαύτως δὲ καθ' ἕκαστον, πάντας ὅσοι πενίᾳ, ἢ δεσμωτηρίῳ, ἢ νόσῳ, ἢ φυγῇ, ἢ ἄλλῃ τινὶ εἴτε σώματος εἴτε ψυχῆς κακοπαθείᾳ πιέζονται· ἵνα νουθετηθῶσιν ἀνθρώπων ὅτι τῇ σῇ μάστιξι σωφρονίζειν αὐτοὺς πρόκειταί σοι· τούτους δὲ τῆς πατρικῆς σου στοργῆς ἀλλοτρίους, ἀνυποκρίτῳ καρδίας μετανοίᾳ μεταποιῶσιν, ἐφ' ᾧ ἐπανατρέφεσθαι πρός σε, καὶ ἐπανατραφέντες φιλανθρωπίας αὐτάρκους ἀπολαύειν, πάντων τε τῶν δεινῶν ἀπαλλαγῶσι.

Τούτων δὲ μάλιστα, τοὺς ἀθλίως διακειμένους ἡμῶν ἀδελφοὺς σωτηρίαν σοι, οἵτινες ὑπὸ τῇ τυραννικῇ τοῦ ἀντιχρίστου ὑποκρατείᾳ διεσπαρμένοι εἰσὶ, τῆς ζωηφόρου θρησκείας ἐνδεία συζῶντες, οὐδὲ πῦ σοῦ ὀνόματος ὑπάκουσιν δημοσιεύειν τολμῶντες· καὶ δὴ καὶ δεσμοῖς κατέχονται,

bito prosequamur, ac iusto obsequio colamus.

Præterea etiam, ô Deus omnis consolationis autor, commendamus tibi quoscúque variis modis castigas populos: qui peste, vel fame, vel bello afflicti laborant: singulos etiam homines qui vel paupertate, vel carcere, vel morbo, exilióve, aut alia vlla corporis siue animi ærũna premuntur: vt prudenter reputantes finem tibi esse propositum eos tuis ferulis in viam reuocandi, imbuti hoc paterni tui amoris sensu, sincero cordis affectu resipiscant: vt toto animo ad te conuertantur, & cõuersi plenam consolationem reportẽt, omnibúsque malis liberentur.

Maiorem autem in modum tibi commendamus miseros fratres nostros, quotquot sub Antichristi tyrannide dispersi viuunt, cibo vitæ spiritualis destituti, & libertate palam inuocandi nominis tui priuati: atque adeo qui aut in carcerem coniecti sunt,

aut alio quopiam modo ab hostibus Euangelii tui oppressi: vt eos, ô indulgentissime Pater, Spiritus tui robore fulcire digneris, ita vt nunquam animum despondeant, sed constanter in sancta tua vocatione permaneant: vt manum illis porrigere, prout id illis conducere nosti, consolari etiam aduersis in rebus, & in tuam tutelam receptos, à luporum rabie defendere, omnibus denique Spiritus tui donis cumulare velis: quò eorũ vita pariter & mors ad gloriam tuam spectent.

Postremò, ó Deus & Pater, à nobis, qui hìc in nomine Filii tui Iesu, verbique eius [& sanctæ eius Cœnæ] gratia congregati sumus, sine te hoc exorari, vt verè nobis conscii perditæ nostræ originis, simul etiã reputemus quantam damnationẽ mereamur, & quanto cumulo in dies nobis impura & sceleſta vita eam augeamus: vt quũ nos boni omnis vacuos esse, carnémq; nostram & sanguinem planè à cernenda regni tui

His inclusa notulis [] dicuntur duntaxat die celebrationis Cœnæ.

ἢ ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ ὑπὸ τῆς σῆς ἀληθείας ἐλεγχθῶν κακοπαθῶσιν· ἵνα, ὡς συγγνωμονικώτατε πάτερ, ἡ τοῦ σοῦ ἁγίου πνεύματος δυνάμει αὐτοὺς κατανύξεως (ὅπως μηδέποτε ἀπαγορεύωσιν, ἀλλὰ τὴν ἁγίαν κλῆσιν βεβαίως διαπεράσωσιν) ἐπιδεήσεως θεῖναι αὐτοῖς ἢ βοηθεῖν, ἐφόσον γε τὸ συμφέρον αὐτοῖς οἶδας, καὶ ἁρμόττει τῇ αὐτοῦ ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀμωμεῖν τε τῶν λύκων λύσαντι αὐτοῖς ἰσχὺν τοῖς ὑπερπεπωμένοις, τέλος ἅπαντα τὰ τοῦ πνεύματός σου δοῦρα ὑπεραμύνειν ἀξιώσεις· ἵνα ὁ, τε βίος αὐτῶν ἢ ὁ θάνατος τὴν δόξαν διαφέρῃ).

Τὸ τελευταῖον δὲ, ὦ Θεὸς καὶ Πάτερ, διαπέμπου ταῖς ἡμῶν ἀρχαῖς τῶν ἀγαθῶν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ σοῦ υἱοῦ Ἰησοῦ καὶ ἕνεκα τῶν τε λογίων καὶ τοῦ ἁγίου δείπνου αὐτοῦ συνευλογῶν, δοῦναι ἡμῖν τὸ καταγινώσκοντας ἑαυτῶν τὸν ὑπέρτιμον ἡγεῖσθαι, ἅμα καὶ εἰς νοῦν βάλλεσθαι ὅσης καθαιρέσεως ἄξιοι τυγχάνομεν ὄντες, καὶ ὅσῳ πλείονι μέτρῳ ταύτην ὁσημέραι διὰ τὸ ἀκολάστου καὶ ἀπάκλου ἡμῶν βίου αὐξανόμενον. ἵνα ὅταν ἑαυτοὺς πάντας ἀγαθοῦ κενοὺς ὄντας, καὶ τῇ σφετέρᾳ τῶν τε αἱμάτων ἡμῶν τὸν τῆς σῆς βασιλείας

κληρονομίαν ἀδαμῶς ἐφικτὴν οὖσαν καταμάθωμεν, ἀπὸ βάθους τῆς καρδίας καὶ μετὰ βεβαίας πεποιθήσεως ὡς σοὶ ἀγαπητοὶ ὑμῶν, τῷ ἡμετέρῳ Κυρίῳ μόνῳ σωτῆρι καὶ ἀπολυτρωτῇ, προσχωρῶμεν· ἵνα ἡμῖν ἀνοικῶν τὸν παλαιὸν ἡμῶν Ἀδὰμ ἐκφύσῃ, καὶ εἰς κρείττονα ἡμᾶς ἀνανεώσηται βίον· δι' οὗ τὸ σὸν ὄνομα, καὶ τὴν αὐτοῦ ἁγιότητα καὶ ἀξίαν, ἐν πάσῃ χώρᾳ καὶ παντὶ τόπῳ μεγαλωθήσεται, καὶ τῆς προσηκούσης δόξης τύχῃ. Ὡσαύτως δὲ, ἵνα ἡμῶν ἀρχὴν καὶ προσκύνησις, καὶ καθ' ἑκάστην πλέον ἀεὶ καὶ πλέον προσδιζώμεθα τῷ τῆς σῆς μεγαλειότητος ἀπειθεῖς καὶ ὑπήκοοι εἶναι· ὥστε σε ἀπαραχρῦ βασιλεύοντα κυβερνᾶν, τὸν μὲν σὸν λαὸν σκήπτρῳ δικαιοσύνης σοῦ ῥύμασι, καὶ τῷ σοῦ πνεύματος δυνάμει ἀγαθοεργοῦντα· τοὺς δὲ σοὺς ἐχθροὺς τῇ τῆς σῆς ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης ἰσχύϊ καταβάλλοντα· καὶ ὕστατον πᾶσα δύναμις καὶ πᾶν ὕψος τῇ σῇ δόξῃ ἀντιπαλίμβολον καθ' ἑκάστην ἀναιρεῖται καὶ ἀφανίζηται, ἕως ἡ σὴ βασιλεία συμπληρώσῃ καὶ παντελῆ ἀποπλείωσιν λάβῃ· ὅτε δηλαδὴ ἐν ᾧ τὸ θεῖον ἡμῶν προσώπῳ κριτὴς ὀφθα-

hæreditate abhorrere cognouerim⁹, ex intimo cordis sensu firmáq; fiducia dilecto Filio tuo Iesu Christo, Domino nostro & Seruatori ac Redemptori vnico, nos dedamus: vt in nobis ipse habitans veterem illum nostrum Adamum extinguat, ac in meliorem vitã renouet & instauret: per quam "nomẽ tuum, prout sanctitate & dignitate pollet, omni in regione omniq; in loco laudibus extollatur, & gloriam sibi debitam cõsequatur. Simul etiam vt ius imperiumque in nos obtineas: vtque in dies magis ac magis tuæ maiestati nos submittere discamus: ita vt vbique locorum regnans domineris, populum tuũ sceptro verbi tui Spiritúsq; tui potẽtia gubernans, tuorũ autẽ hostium conatus veritatis & iustitiæ tuæ robore pessundans. Atq; ita fiat vt omnis potentia & celsitudo se gloriæ tuæ opponẽs, in dies destruatur atque aboleatur: donec regnũ tuum suis omnibus numeris compleatur, eiúsq; perfectio penitus stabiliatur: quũ videlicet iudex in persona Filii tui compa-

Mat. 6. b. Sanctificetur nomen tuum.

Adueniat regnũ tuũ.

Fiat volũtas tua.

rebis. Vt nos vnà cum omnibus creaturis veram plenámque obedientiam tibi præstemus: sicut cœlestes Angeli tui exequendis mandatis tuis toti sunt addicti. Atque ita voluntas tua nemine repugnante obtineat, omnésque tibi obsequi téque colere studeant, propriæ voluntati omnibúsque carnis suæ cupiditatibus renuntiantes. Vt nos amorem timorémque tui in omnibus vitæ nostræ actionibus retinentes, pro benignitate tua alas, ac nobis quæcunque ad vescendum quietè & tranquillè pane nostro necessaria sunt, sufficias: quò te nostri curam gerere videntes, melius Patrem nostrum agnoscamus, omniáque bona è manu tua expectemus, nihil amplius spei & fiduciæ in vlla creatura, sed totã in tua bonitate collocantes. Iam verò quoniã in hac mortali vita miseri peccatores sumus, tanta imbecillitate laborantes vt assi-

Panẽ nostrũ quotidianum da nobis hodie.

Remitte nobis peccata nostra.

νήσῃ. Ὅπως ἡμεῖς σὺν πᾶσι τοῖς κτίσμασιν ἐντελῆ ἀπόδοσιν παρέχωμεν, ὥσπερ τοῖς οὐρανίοις σὺν ἀγγέλοις οὐδὲν πρᾶγμα μεῖζον ἢ τὸ ἐκ σοῦ πρεσβευόμενα ποιεῖν. καὶ οὕτως ὑπολάβωμεν τὸ σὸν θέλημα, μηδενὸς ἀπορούμενοι, ἀλλὰ πάντων οὕτω πρὸς τὸ κεχαρισμένον σοι διακαίαν ἑαυτὴν οἱονεὶ δουλαγωγούντων, ὥστε τῷ ἰδίῳ βουλήματι καὶ πάσας τὰς ἀφορμὰς ὑποθήσεσθαι. Ἵνα ἡμῖν ἐν παντὶ ἔργῳ τῆς ἀγάπης ἅμα καὶ τὸ φόβον σοῦ ἐχόμενοι, ᾧ φίλον ἡ σὴ ἀγαθότης χρίζηται· ἅμα δὲ πάντα ὅσα τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ, εἴγε ἐν ἡρεμίᾳ καὶ μετ' ἀδείας ἐλθεῖν αὐτὸ μέλλομεν, συμπεραίνεσθαι χρή. ἵνα τοὺς ἐν ἡμῖν κακοδαίμονας ὁρῶντες, σαφέστερα ἔχωμεν τῆς παρεικῆς σου ὀργῆς τεκμήρια, καὶ τῆς σῆς φιλοδωρίας ἐκκρεμώμεθα, ἐκ μηδενὸς τῶν κλισμῶν, ἀλλ' ἐκ μόνης τῆς σῆς ἀγαθότητος πάσας τὰς ἐλπίδας ἀπαρτῶντες. Γλὴν δὴ ἐπειδὴ ὅσον τὸ δὲ ὦ θνητῷ σώματι σωτέρῳ χρόνον, ἀθλίως ἁμαρτωλοί ἐσμεν, ὅτι οὐδαμοὶ ὄντες ὥστε καθ' ἑκάστην ὥ-

ραν διαρρῆξαι καὶ τῆς ἀθείας ὁδοῦ ἀμαρτεῖν, συγγνώμην ἔχειν ἡμῖν τῶν βλασφημιῶν μὴ ἀπαξιώσῃς, δι' ὧν ὥσπερ κρίματι ἐνέχεσθε ὑμεῖς· ἵνα σοῦ ἡμᾶς τὸν χέον ἀπαλλάξαντες, καὶ ἀνθρώπους ποιήσαντες, ἅμα καὶ τῆς τοῦ ἀϊδίου θανάτου καταδίκης, ἣν ἔνοχοι ἐσμὲν, ἀπαλλαχθῶμεν. Μὴ οὖν τῆς ἐν ἡμῖν κακίας ἀξίνας ἡμᾶς ἀπαίτει, ἀλλὰ τὴν ἡμετέραν πλημμελημάτων ἀμνηστίαν ἄχρι δόσκειτω σοι, ὡς καὶ ἡμεῖς ὧν ἠδικήθημεν ἀμνησοῦμεν, τῷ σῷ εὐαγγελίῳ πειθόμενοι, καὶ αὐτὰ τὰ ἀμύαθα τοὺς ἐχθροὺς, ὅπου γε οἷς ἀγαθὸν προξενοῦμεν. Τέλος δὲ, τὸ ἀπὸ τοῦδε ἐν σῇ δυνάμει ἀντέχειν ἡμᾶς ἀξίωσον, ἵνα μὴ ὑπὸ τῆς ἀσθενείας τῆς ἡμετέρας σφηνὸς ἐξολισθαίνωμεν. καὶ ἐπειδὴ τοσαύτη ἐστὶν ἡ ἀδυναμία ἡμῶν ὥστε μηδὲ πρὸς ἀκαιρότατον ἐναχρόνον ἀσάλευτοι σῆναι δύασθαι, ἐπὶ δὲ καὶ ὑπὸ τοσούτων ἐχθρῶν τ' ἀδιαλείπτως ἡμῖν ὅπλοις δεινῶν κυκλούμεθα, καὶ ὁ διάβολος, ὁ κόσμος, ἡ ἁμαρτία, ἡ ἡμετέρα σὰρξ πολεμοῦντα ἡμῖν οὐδέποτε παύεται, διὰ τὸ σὸν ἅγιον πνεῦ-

duè diffluamus & à recta via declinemus, peccata noſtra nobis condonare digneris, quorum rei apud tuum iudicium ſumus: & per hanc condonationem nexu mortis æternæ, quo obſtricti ſumus, liberemur. Ne igitur eam qua præditi ſumus nequitiam nobis imputes: quemadmodum ipſi, "mãdato tuo parentes, Mat.6.b. iniuriarum quæ nobis inferuntur obliuiſcimur, ac tantum abeſt vt de vlciſcendis hoſtibus cogitemus vt etiam commoda eorum procuremus. In poſterum denique nos tua potẽtia fulcire digneris, ne (quæ eſt carnis noſtræ infirmitas) excidamus. Ac, quum tam ſint imbecillæ vires noſtræ vt ne ad momẽtum quidem temporis conſiſtere poſſimus, præterea etiam quum aſſiduè tot hoſtes nos circundent & adoriantur, quum diabolus, mundus, peccatum, caro noſtra, nullum faciant nos oppugnandi finem, ſancto tuo Spi-

Ne inducas nos in tentationem.

ritu nos corrobora, tuæque gratiæ donis arma, vt constanter omnibus tentationibus resistere & hoc spirituale prælium sustinere possimus: donec plena victoria potiti, tandem aliquando in tuo regno cum imperatore & protectore nostro Iesu Christo, Domino nostro, triumphemus. Amen.

Post hæc recitatur Apostolorum Symbolum.

Quo autem die celebratur Cæna, hæc præcedentibus adduntur,

AC quemadmodum Dominus noster Iesus non contentus tibi semel corpus suum & sanguinem in cruce obtulisse pro remissione peccatorum nostrorum, nobis quoque in alimentum vitæ æternæ destinauit: ita hoc nobis pro tua beneficētia largire, vt vera cordis synceritate & ardēti desyderio tantum beneficium ab eo accipiamus: nimirum vt certa fide præditi cor-

μαπς ὑπέρῤῥωσον ἡμᾶς, καὶ ταῖς σαῖς χαρίσμασιν ὅπλισον, ἵνα πᾶσι τοῖς πειρασμοῖς γενναίως ἀνθίστασθαι δυνηθῶμεν, καὶ τὸν τῆς πνευματικὸν πόλεμον πολεμοῦντες οὐ διαλείπωμεν, ἕως ἂν τελείως νικηφόροι γενόμενοι ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν σὴν βασιλείαν, μετὰ τοῦ προπάτορος καὶ ὑπερασπιστοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ σπουδῆ. Ἀμήν.

Τοῦτοις τοῖς τῶν ἀποστόλων ὑπολέγεται σύμβολον.

Ἡ δὲ ἡμέρα τὰ τοῦ Κυριακοῦ δεῖπνον ὑπολείπεται, τοῖς πεφεισμένοις ὑπάρχειν ταῦτα.

Ὡσπερ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς, ὑπὲρ ἁπάντων ἡμῶν ἄρτος τῇ ἁπάξ τὸ ἴδιον σῶμα καὶ αἷμα ὑπὲρ τοῦ σταυροῦ προσενεγκεῖν σοι, ἐπὶ τῇ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων ἀφέσει, ἵνα καὶ εἰς τὸν τῆς αἰωνίου ζωῆς θησαυρὸν αὐτὰ ἡμῖν ἀποτάξῃς, οὕτως ἡ σὴ ἡμῖν ἀγαθότης ὑποχαριζέσθω, τὸν ἐκ καρδίας εἰλικρινοῦς καὶ μετὰ διαπύρου προθυμίας τοσαύτην παρ' αὐτοῦ δέχεσθαι λειτουργίαν. τοῦτο δέ ἐστι τὸ μετὰ βεβαίας πίστεως, τοῦ σώ-

μαπς καὶ αἵμαπς αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ αὐτοῦ ὅλου ἐπολαύειν· ὡς ὢν ἀληθὴς Θεὸς ἅμα καὶ ἄνθρωπος τυγχάνων, ἀληθῶς ἐστιν ὁ ἄρτιος ἄρτος ὁ ἀπ' οὐρανοῦ, ὁ ζωοποιῶν ἡμᾶς· ἵνα μηκέτι αὐτὸν ἐν ἑαυτοῖς ἐκ τῆς τοῦ ἡμετέρου τοῦ παντελῶς διεφθαρμένου φύσεως ζῶμεν, ἀλλ' αὐτὸς ζῇ ἐν ἡμῖν· ἵνα πρὸς τὴν ἁγίαν ζωὴν καὶ μακαρίαν καὶ ἄϊδιον ἡμᾶς ἄγῃ· καὶ οὕτω τῆς καινῆς καὶ αἰωνίου διαθήκης ἀληθῶς μετέχωμεν, ἔτι τῶν τοῦ Χριστοῦ σωτηρίων, πεπεισμένοι ὅτι πατὴρ ἡμῖν ἵλεως καὶ πρόθυμος διάκειται, τὰ ἡμέτερα ἡμῖν οὐ λογιζόμενος πλημμελήματα, καὶ, οἷα δὴ τοῖς ἰδίοις υἱοῖς καὶ κληρονόμοις ἀγαπητοῖς, πάντα τὰ τῇ ψυχῇ ἡμῶν καὶ τῷ σώματι ἀναγκαῖα ἐπαρκεῖν ἀξιοῖς· ἵνα δοξάζοντές σε καὶ εὐχαριστοῦντές σοι, ἔτι δὲ καὶ τὸ σὸν ὄνομα ἔργοις τε καὶ λόγοις μεγαλύνοντες οὐδέποτε διαλιμπάνωμεν. Δὸς οὖν ἡμῖν, πάτερ οὐράνιε, τὰ δυνάσθαι σήμερον τὸ μακάριον τοῦ σοῦ ἀγαπητοῦ υἱοῦ μνημόσυνον ἄξιον τρόπον τελέσαι· δὸς δὲ καὶ μελετᾶν αὐτὸ, καὶ τὸν θάνατον

pore pariter & ſanguine eius, vel potius eo toto fruamur: ſicut ipſe, quum verus ſit homo & Deus, verè eſt ſanctus panis cœleſtis ad nos viuificandos: vt non amplius in nobiſipſis & ad noſtrum ingeniũ, quod omnino deprauatũ eſt, viuamus, ſed ipſe in nobis viuat, vt ad ſanctam vitam, beatam & in æternum permanẽtem, nos deducat: atque ita noui & æterni Teſtamenti verè participes fiamus, nimirum fœderis gratiæ: hoc perſuaſiſſimum habentes, te velle nobis in perpetuum patrem propitium eſſe, delicta noſtra nobis non imputando, ac tanquam charis filiis & hæredibus, omnia tam animæ quàm corpori neceſſaria ſuppeditare: vt te ſine fine laudibus & gratiarum actione proſequamur: tuúmque nomen tum dictis tum factis illuſtre reddamus. Effice igitur hodie nos hoc modo, Pater cœleſtis, celebrandæ fauſtæ Filii tui memoriæ compotes: da etiam vt nos in ea exerceamus, ac mortis

eius b[illegible] prædicem[illegible] quò
nouum [illegible]
ad fidem [illegible] quemlibet
bonum accipien[illegible] [illegible] nduci-
cia nos tuos esse filios p[illegible]mur,
& in te patre gloriemur.

Peracta autem Cœna hæc gratiarum actio vel aliqua ei similis adhibetur,

LAudum & gratiarum actione immortali te prosequimur, Pater cœlestis, pro tanto quod in nos miseros peccatores contulisti beneficio, dum ad participationem Filii tui Iesu Christi nos adduxisti, quem pro nobis morti passus es tradi, & nunc in vitæ æternæ alimentum impertiris. Iam verò tuam in nos prosequens beneficentiam, ne vnquam hæc à nobis obliuioni dari permittas, sed fac potius vt ea cordibus insculpta gerentes proficiamus & crescamus in fide, quæ ad omne opus bonum sit efficax. Vnde etiam fiat vt reliquũ vitæ nostræ cursum propagationi gloriæ tuæ & ædificationi proximorum dedicemus,

αὐτὸ ἄφεσιν αἰτήσασθαι, ἵνα ἡμῖν πρὸς πίστιν καὶ ὅπου ἄλλο ἀγαθὸν πρόκοψαίτων καὶ ῥωσθέντων, τοσούτῳ ἀσφαλέστερον ὅπ σοὶ ἐσμὲν ἡμεῖς ἐξαγορεύωμεν, καὶ ὅπ σε παρεμέχρονῶμεν. Ἀμήν.

Τελεσθέντος δὲ τοῦ Κυριακοῦ δείπνου αὕτη ἡ ἀκολουθία λέγεται.

ΔΟξάζομέν σε καὶ αἰνοῦμεν χάριν ἔχομέν σοι Πάτερ οὐράνιε, ὅτι ἡμᾶς τοὺς ἀθλίους ἁμαρτήμασι πεφυρμένους τοσαύτης ἀξιώσας, ὥστε πρὸς τὸ σὸν μονογενῆ Ιησοῦν Χριστὸν τὸν Κύριον ἡμῶν κοινωνίαν ἡμᾶς προσαγαγεῖν, ὃν ὑπὲρ ἡμῶν θανατούμενον προεῖδες, καὶ νῦν εἰς τὴν τῆς αἰωνίου ζωῆς τροφὴν χαρίζῃ. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο προσχάρισαι ἡμῖν, τῇ σῇ εἰς ἡμᾶς ἀγαθοποιΐᾳ ἐμμένων, τὸ δωρεὰν τούτων τὴν μνήμην ἀνεξάλειπτον ἐν τῇ καρδίᾳ φυλάσσειν, καὶ οὕτως αὐταῖς ἐγκεχαραγμένον, ὥστε ἑπόμενον καθ' ἑκάστην ἡμέραν τῷ ἡμῶν πίστιν λαμβάνειν, ἐνεργὸν πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν οὖσαν. ὥστε ἡμᾶς πάντα τὸν λοιπὸν βίον τῇ σῇ δόξῃ δοξάζοντας καὶ τῇ σῇ πάλαι οἰκοδομίᾳ ἀναπτέντας δοξ-

πελεῖν, διὰ τῦ αὐτῦ Ιησοῦ Χριστοῦ, τῦ υἱοῦ σου, ὃς ἀνήκῃ ἐν ἁγίου Πνεύματος σωαφξα συζῇ καὶ συμβασιλεύει σοὶ αἰωνίως. Ἀμήν.

Εὐλογία ἰῶ ὁ διάκονος ἀπέρχεσθαι μέλοντι τῷ λαῷ ἐπεύχεται, καὶ τίνα τὸ Θεοῦ ἐν τῷ νόμῳ διάταξιν.

Εὐλογείτω ὑμᾶς Κύριος, καὶ ἀσφαλεῖς διατήρῃ. Κύριος τῇ ἰδίᾳ προσώπου αὐγῇ ὑμᾶς καταυγάζῃ, καὶ ἱλεως ὑμῖν γένηται. ἐπιστρέψῃ πρὸς ὑμᾶς ὁ Κύριος τὸ πρόσωπον, καὶ ἐν πᾶσιν ἡμέραις ὑμῖν δόξῃ.

Ἐπειδὴ διδάσκουσιν ἡμᾶς αἱ γραφαὶ ὅτι λοιμοὶ, καὶ πόλεμοι, καὶ ἄλλαι τοιαῦται συμφοραὶ κολάσεις Θεοῦ εἰσι, δι' ὧν δίκαις τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν εἰσπράττεται ἡμᾶς, ὁσάκις ἐπισκηπτόσας ἐκείνας ὁρῶμεν, τὸν δὲ Θεὸν καθ' ἑαυτῦ ὀργὴν ἐπιγινώσκειν πρέπει· καὶ τότε δὴ, εἰ ἀληθῶς πιστοί ἐσμεν, τῶν ἡμετέρων πλημμελημάτων ἡμᾶς μεμνῆσθαι δεῖ, ὅπως ἑαυτοὺς ἀξιωσώμεθα καὶ μισῶμεν· ἀνυποκρίτως τε μετανοήσαντες καὶ σωφροσύνην

per illum ipsum Iesum Christum Filium tuum, qui in vnitate sancti Spiritu viuit tecum & regnat in æternum. Amen.

Benedictio quam Minister populo discessuro precatur, secundum diuinæ Legis præceptum.

Benedicat vobis Dominus, vósque seruet incolumes. Dominus vos splendore vultus sui illustret, vobisque sit propitius. Conuertat Dominus faciē suam ad vos, & omnia prospera vobis largiatur. Num. 6. d.

Quum doceant nos Scripturæ, pestes, bella & alias huiusmodi calamitates esse Dei castigationes, quibus in peccata nostra animaduertit: quōcunque inuere videmus, Dei aduersum nos ira agnoscere debemus: ac tunc, si verè fideles sumus, peccatorum nostrorum recordari nos oportet, vt nostri nosmet pudeat ac pigeat: & ad Dominum resipiscentia non ficta, vitáque in melius

mutata conuersi, submisso animo ac supplicter veniam ab eo petamus. Ideo siquando Deum minari nobis videmus, ne patientiam eius tentemus, sed potius eius iudicium anteuertamus, (quod alioqui tũ imminere videmus) singulis hebdomadibus diẽ aliquẽ statũ esse conuenit, in quo peculiariter de his populus admoneatur, Deóque precetur & supplicet, prout tempus poscet. Sequitur itaque precũ adid aptarũ formula.

In principio cõcionis adhibetur à Ministro illa cõfessio generalis, diebus Dominicis usurpari solita, quæ antea perscripta fuit. In fine autem contionis, postquam commonefecit populum, Deum nũc in homines, ob scelera quæ per totum orbẽ grassantur, & propter nequitiam ad quam passim omnes sunt proiecti, suam

λαβόντες, τὸν Θεὸν ὑπερέφωνον, καὶ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ ἱκεσίας τυχεῖν παρ' αὐτοῦ τῆς ἀγνάμπτου ἀξιῶμεν. Καὶ διὰ τοῦτο ὅτι τοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπειλὴν ἀφανὲς μέλλα, ἵνα μὴ τὴν αὐτοῦ μακροθυμίαν περάζωμεν, μᾶλλον δὲ τὴν αὐτοῦ κρίσιν φθάνωμεν· ἄλλως τε καὶ εἰ ὑπεκειμένῳ ἑαυτὸν ἐκείνῳ καταμανθάνομεν) ἑκάστη ἑβδομάδι ἡμέραν ἕνα εἰκὸς ἀποτάχθαι, ἐν ᾗ ἰδίᾳ αὐτῷ περὶ τούτων ὁ λαὸς νουθετῆται, καὶ τῷ Θεῷ προσευχαὶ καὶ λιταὶ ταῖς ὥραις ἁρμοδίως προσφέρηται. ὑπὲρ ἃ οὖν ἀνέχων πρὸς τοῦτο ὑπηδείων τύπος.

Τῆς ὁμιλίας ἀρχομένων ὁ διάκονος τὴν αὐτὴν ἐξομολογήσασθαι χρῆται, γενικῇ οὔσῃ, ἣν δὴ καὶ ἐν ταῖς Κυριακαῖς ἡμέραις, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν γεγραμμένη. παυσάμενος δὲ τῆς ὁμιλίας, πρῶτον μὲν ταῦτα τῷ λαῷ ὑφηγεῖται, ὅτι νῦν ὁ Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις διὰ τὰ κατ' ἄσαν τὴν οἰκουμένην ὑπολάζοντα μύσῃ, καὶ διὰ τοῦτο ὕδωρ πρὸς ἃ πάντες ἀπρονενοήτως φέρονται, τὰς ἑαυτῶν

ἀμφοῖν ὀπιπέμπει· ἔπι δὲ πρὸς τὸ ὀπτὸν τρέφεσθαι καὶ σωφροσύνῃ λαβεῖν, συλλιταίνω τε πρὸς Θεοῦ διὰ πρεσβυτῶν αἰτεῖν πρόσταλέσθαι αὐτὸν, τῷ ὀπτῷ θαι ὀπτόμενον χρῆται τυπῷ,

ΠΑντοκράτωρ Θεὸς, πάτερ οὐράνιε, ὀπτανώσκομεν καὶ ἀπαλλοτριούντες ὁμολογοῦμεν ὅτι ταῖς ὀφθαλμοῖς εἰς τὸν οὐρανὸν ἄρειν, πρὸς τὸ παρεῖσθαί σοι, ἀνάξιοι ἐσμὲν, καὶ ὅτι οὐχ οὕτω μέγα φρονεῖν ἡμᾶς πρόσηκεν ὥστε θαρρεῖν περὶ ὧν τὰς ἡμετέρας ἀρχὰς πρὸς σοῦ εἰσακουσθῆναι, ἐάν γε πρὸς τὰ παρ' ἡμῶν σεαυτῷ προσφερόμενα ἀποβλέπῃς. αἱ γὰρ ἡμέτεραι συνειδήσεις κατηγοροῦσιν ἡμῶν, καὶ αἱ ἴδιαι ἁμαρτίαι καταμαρτυροῦσιν ἡμῶν. πρὸ δὲ σοῦ δικαιοκρισίαν γινώσκομεν οἵαν οὐ τοῖς ἁμαρτωλοῖς καὶ ἀνοσίοις δικαιοῖς, ἀλλὰ τοῖς πρεσβεύοντας τὰς σὰς ἐντολὰς κολάζειν. Διὸ καὶ, ὦ Κύριε, τὰ βεβιωμένα ἡμῖν ἀναλογιζόμενοι, ἐπ' ἀκμῆς καταδυόμεθα, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ ἀπαγορεύειν δυνάμεθα, ὡς πρὸ ἤδη τῷ τοῦ θανάτου ὀπικλυζόμενοι βυθῷ. Ομως

uindictam exercere : postquam is-tem ad se conuertendum & ad vitã in melius mutandam, simul verò ad orandum Deũ pro impetranda venia, hortatus est, vtitur ea quæ sequitur formula.

DEus omnipotens, Pater cœlestis, agnoscimus & ingenuè profitemur, quod & verũ est, indignos esse nos qui in cœlum oculos attollamus, vt coram te nos sistamus : nec tantum debere nobis arrogare vt exauditum à te iri preces nostras speremus, si eorum quæ tibi afferimus, rationem habeas. A propriis enim accusamur conscientiis, nostrâque peccata aduersum nos testimonium ferunt. te verò iustũ esse iudicẽ nouimus, qui peccatores & nequam homines non iustifices, sed in eos animaduertas qui tua mandata violauerint. Hinc fit, Domine, vt dum totius vitæ nostræ statum reputamus, nostri nosmet pudeat, nec aliud quam animum despondere possimus, perinde acsi iã in abyssum mortis demergeremur. Verumtamen,

Domine, quum pro tua immensa misericordia dignatus sis nobis imperare vt te inuocemus, idque vel ex intimis inferis: & quo magis viribus destitui nos videmus, tanto magis ad tuam summam bonitatem confugiamus: quum præterea pollicitus sis nobis te precibus nostris fore exorabilem, in nomine Domini nostri Iesu Christi, (quem nobis aduocatum & intercessorem constituisti) eiúsq; merito: non autem spectãtem quid meriti simus: ecce, omni humanæ fiduciæ renuntiantes, tuáque sola bonitate freti, in cõspectum tuũ prodire tuúmq; sanctum nomẽ ad obtinendam misericordiam inuocare non dubitamus.

Primùm Domine, præter infinita beneficia, quæ assiduè in reliquos quoque homines quotquot terra sustinet confers, peculiariter etiam nobis tot gratiæ tuæ dona impertiuisti vt ea recensere nequeamus, imò verò ne mẽte quidem satis cõplecti possimus. Hoc verò singulare, quòd ad notitiam sancti tui Euangelii vo-

ὦ ὦ Κύριε, ἐπειδὴ, ἄτε ῥεῦμα καθ' ὑπερβολὴν ὑπάρχων, πρὸς τάττειν ἡμῖν ἀξίας μονονοὺ κεκραγότων ὅπως καλέσαθαί σε, καὶ ὅσῳ μᾶλλον τοῦτο ἐφ' ἑαυτῆς ἐξαθυνόμην, τοσούτῳ μᾶλλον πρὸς τὴν ἀγαθότητα καταφεύγων· ἔτι δὲ ἐπειδὴ τῇ ἡμετέραις δεήσεσι καὶ ἱκετείαις αἰσχυνθήσεσθαι ἐοίκαμεν, ἐν ὀνόματι καὶ διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃν σὺ ἡμῖν σωτήριον καὶ μεσίτην κατέστησας· ἀλλὰ δὲ ἕνος ἐσμὲν ἄξιοι λογιζόμενοι· ἰδοὺ, πᾶν τὸ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων θάρσος χαίρειν ἐῶντες καὶ μόνῃ τῇ σῇ ἀγαθότητι πίσυνοι, εἰς σὴν ὄψιν ἔρχεσθαι, καὶ τὸ σὸν ἅγιον ὄνομα, πρὸς τὸ ἐλέους τυχεῖν, ὅπως καλέσασθαί σε οἰκτοῦμεν.

Πρῶτον μὲν οὖν, ὦ Κύριε, πρὸς τὰς ἀνάγκας ἀπείρους ἀνεχείας, ἃς σὺ καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἀνθρώποις ἀνεκλείπτως διαπελεῖς, ἔτι καὶ ἰδίᾳ ἡμᾶς τοῖς σοῖς χαρίσμασιν ὅτως ἐπλούτησας ὥστε αὐτὰ οὐχ οἷόν τε εἶναι διηγήσασθαι, ἀλλ' οὐδὲ ἱκανῶς αἰσθέσθαι. Μέγιστον δὲ πάντων, ὅτι πρὸς γνῶσιν τοῦ σοῦ ἁγίου εὐαγγελίου κα-

λεῖν ἡμᾶς ἠξίωσας, τ' οἰκεῖον τῆς δουλείας ζυγὸν, ἧπερ ὁ διάβολος ἡμᾶς κατέτρυχεν, ἀφ' ἡμῶν ἀπορρίψας, τῆς τε ἐξαγίστου εἰδωλολατρείας, καὶ κενῆς ἐθελοθρησκείας, ἐν ᾗ ἐνεκυλινδούμεθα, ἀπαλλάξας, πρὸς τὸ τῆς σῆς ἀληθείας φέγγος ἐκβεβήκασας. Ἀλλ' ὅμως, ὑπὸ τ' ἄγαν ἡμῶν ἀχαριστίας καὶ ἀγνωμοσύνης, ὑπλαδόμενοι ὧν ἡμῖν ἡ σὴ χὶρ ἐχορήγησεν ἀγαθῶν, τῆς ἀληθείας ὁδοῦ ἀπετραπόμεθα, καὶ ἀπὸ ζοῦ πρὸς τὰς ἡμετέρας ὑπεθυμίας ὑπεμολήσαμεν. ἔπ ᾧ καὶ τὰ ἱερά σου λόγια τῆς ὀφειλομένης παρ' ἡμῶν ἡμῖν καὶ ἀπειθείας ἀπεστερήσαμεν, οὐδὲ τὸ σὸν ὄνομα τῇ πρεπούσῃ δοξολογίᾳ ἐτιμήσαμεν. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τῶν σῶν πιστῶν νουθετημάτων ζῆς ἀσὶν ἡμετέροις ἑκάστοτε ἐνηχούτων, τὰς σὰς οὐκ ἐνωτισάμεθα παραινέσεις. Ἡμάρτομεν οὖν Κύριε, καὶ πρεσβεύσαμεν σοί· διὸ καὶ αἰσχύνης ἐμπιπλάμεθα, ἅτε δὴ συνειδότες ἑαυτοῖς δεινὰ πρὸς σοὶ κειτῇ πλημμελημάτων ἁλισκόμενοι· ὥστε ἡμᾶς, ἐάν γε ἐκάστῳ τὰ πρὸς ἀξίαν ἀντιμετρῆσαι ἐθέλῃς, οὐκ ἄλλο ἢ

care nos dignatus sis, miserabile quo nos Diabolus premebat seruitutis iugum excutiens, & ab execranda idololatria vanisque superstitionibus quibus immersi eramus, liberatos ad lumen veritatis tuæ adduxeris. Nihilominus tamen (quæ nostra est ingratitudo) obliti bonorũ quæ manus tua nobis largita est, à recta via declinauimus, & te relicto carnis nostræ concupiscentias sequuti sumus. Quinetiam sanctum tuum verbum debita reuerentia atque obediẽtia fraudauimus, nec tuum nomen quibus decebat præconiis prosequuti sumus. Et quanuis assiduè fidelibus verbi tui admonitionibus aures nostræ personuerint, eas tamen negleximus. Peccauimus itaque Domine, téque offendimus: ideóque pudore suffundimur, nos grauium scelerum apud tuum iudicium reos esse agnoscentes: adeo vt si dignas nobis pœnas infligere velis, aliud quàm

mortem & damnationem expectare nequeamus. Nam si nos excusare velimus, at nostræ ipsorum conscientiæ nos accusant, nostráque nequitia tuis oculis ad nos condemnandos patet. Ac profectò re ipsa, Domine, ex castigationibus quas iã nobis immisisti, te iustissimis de causis aduersus nos excanduisse cognoscimus. Quum enim æquus sis iudex, tuos non immerentes affligis. Tuis igitur verberib⁹ cæsi tuã aduersus nosipsos iram prouocasse agnoscimus. Sed & nunc manum tuam ad nos puniendos extentam videmus. Gladii enim quibus ad exigendam vltionem vti soles, stricti nunc sunt: & ea quæ peccatoribus sceleratisque hominibus minitari consueuisti, parata esse cernimus.

Quanuis autem multo etiam grauiores quam antea de nobis pœnas sumeres, atque adeo plagas centuplo plures infligeres, & modonon horrendæ illæ clades quibus olim peccata populi tui Israelitici castigasti, nobis ingruerent, nos illis dignos esse, ac sceleribus nostris

παιωλεθρίαν καὶ κατάκλισιν ἀσεβῶν δικάζειν. Ἐὰν γὰρ σὲ ἀπολογίαν τραπώμεθα, αὐτὰ αἱ συνειδήσεις κατηγορῶσιν ἡμῶν, καὶ ἡ ἡμετέρα ἀδικία σοὶ παρέστηκεν ὄψει, ἐφ' ᾧ κατεδικάσαμεν ἡμᾶς. Ἤδη γὰρ καὶ ἐξ ὧν ἡμῖν ἐπήνεγκας κολασμάτων καταμανθάνομεν, Κύριε, ὅτι εἰκότως ἐθυμώθης ἡμῖν. ἐπειδὴ γὰρ δίκαιος εἶ κριτής, οὐχὶ τοῖς σοῖς συμφοραῖς ἀναξίους ὄντας ἐβαλλες. Μαστιγωθέντες οὖν ὑπὸ σοῦ, τὰς ἡμετέρων ἁμαρτίας, δι' ὧν ἐξωργίσαμέν σε, ὑπομιμνησκόμεθα. Ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ καὶ νῦν τοῦτο σὴν χεῖρα ὑπὲρ τοῦ κολάζειν ἡμᾶς ἐπανατείνομένην ὁρῶμεν. Τὰ μὲν γὰρ ξίφη οἷς ὑμνοῖς χεῖσθαι ἐώσας, ἔπασας, καὶ τὰ ὑπὸ σοῦ τοῖς ἁμαρτωλοῖς καὶ ἀνοσίοις ἀπειλούμενα παρεσκεύασας.

Κἂν δὲ χαλεπωτέρας καὶ πικροτέρας ἢ σεσθε ὑπὲρ ἡμῶν ὑμῶν ἐκατονταπλασίονας ὑπὲρ βάλλῃς πληγάς, κἂν μονονουχὶ αἱ δεινόταται συμφοραὶ, αἷς τὸ Ἰσραὴλ λιπὼν σου λαὸν ἐσωφρόνισας ποτε, ὑπὲρ σκήπτωσιν ἡμῖν· οὐ γὰρ ἔξαρνοι γενώμεθα τὰ μὴ δίκαια καὶ τῶν ἡμετέρων πλημμελη

μάτων ἄξια πάσχειν. Ἀλλὰ σύ, ὦ Κύριε, πατὴρ ἡμῶν τυγχάνεις ὤν, ἡμεῖς δὲ οὐδὲν ἄλλο ἢ γῆ καὶ πηλός· σὺ ὁ δημιουργὸς ἡμῶν, ἡμεῖς τὰ σῶν χειρῶν δημιουργήματα· σὺ ὁ ἡμέτερος εἶς ποιμήν, ἡμεῖς δὲ τὸ σὸν ποίμνιον ὑπάρχομεν· σὺ ὁ ἡμέτερος λυτρωτής, ἡμεῖς ὁ διὰ σοῦ λελυτρωμένος ἐσμὲν λαός· ἡμέτερος Θεὸς εἶς, ἡμεῖς ἡ κληρονομία σου. Μὴ οὖν οὕτως ὀργίζου ἡμῖν ὥστε καὶ φλεγμαίνοντα θυμὸν κολάζειν μὴ τῆς ἡμετέρας ἀδικίας ἀναμνήσθητι, ἐφ' ᾧ δίκας αὐτῆς εἰσπράξασθαι, ἀλλ' ὡς πρᾶος καὶ πολυσπλαγχνὸς ὑπάρχεις, οὕτω καὶ πρᾴως ἡμῖν ἐν τῇ κολάσει προσφέρου. Ἡμῶν γὰρ ὀργὴ δίκαι τὰ ἡμέτερα πλημμελήματα κατ' ἡμῶν ἐξεκάυθη· ἀλλὰ μέμνησο τὸ σὸν ὄνομα ἐπιφημίζεσθαι ἡμῖν, καὶ τὸ σὸν φορεῖσθαι ὑφ' ἡμῶν σώμα. μᾶλλον οὖν τὸ ἔργον, οὗ πάλαι ἠρξω διὰ τῆς σῆς χάριτος ἡμῖν ἐγκατασκεύασον, δίδασκε· ἵνα ὅλη ἡ οἰκουμένη σὲ τὸν ἡμέτερον Θεὸν καὶ σωτῆρα γινώσκῃ ὅτι σύ. Οἶδας ἄρα τοῦτο, ὅτι οἱ ἐν ἅδου νεκροὶ, καὶ πάντες ὅσοις ἂν ἐξο-

promeruiſſe confitemur. Sed enim, Domine, tu pater es noſter, nos aliud nihil quàm terra & lutum: tu creator es noſter, nos tuarum manuũ opera: tu nobis paſtor es, nos tibi ouile ſumus: tu noſter es redemptor, nos populus abs te redemptus: noſter es Deus, nos hæreditas tua. Ideo ne ita iraſcaris nobis vt in furore tuo nos caſtiges: ne recorderis nequitiæ noſtræ ad eam puniendam, ſed pro tua clementia nos leniter caſtiga. Accenſa quidem eſt aduerſus nos ira tua, propter peccata quæ commiſimus: ſed nomen tuum inuocari ſuper nos, tuámque nos teſſeram geſtare memineris. Conſerua potius opus quod gratia tua in nobis inchoaſti, vt te noſtrum eſſe Deum & ſeruatorem totus orbis agnoſcat. Hoc certè noſti, mortuos qui apud inferos ſunt, & quos

perdideris ac funditus profligaueris, te nequaquam esse laudaturos, sed tristes & omni consolatione destitutas animas, corda contrita, conscientias sensu culpæ suæ oppressas, tuæque gratiæ fauorem sitientes, gloria & honore te affecturas. Tuus Israeliticus populus flagitiis tuam sæpe iram prouocauit, tuq; eum, iusto tuo iudicio, afflixisti: verùm quoties ad te conuersus est, semper illi ad tuam clementiam aditus patuit: & quantumuis grauia essent eius scelera, tamen propter fœdus quod cum seruis tuis, Abrahamo, Isaaco, & Iacobo, inieras, flagella tua & clades quæ illis imminebant auertisti: adeo vt nunquam preces eorum repulsam apud te passæ sint. Atqui nos præstantiore fœdere dignatus es, quo apud te niti possumus: eo nimirum quod pepigisti in Iesu Christi Seruatoris nostri dextera, quódque sanguine eius scribi, & eiusdem morte obsignari volui-

λοθρεύσης καὶ ἄδλως ἀνέλης, οὔ σε δοξάσουσιν, ἀλλ' αἱ κατηφεῖς καὶ ἀπαραμυθήτως οἰμώζουσαι ψυχαί, αἱ σωπεπεμμέναι καρδίαι, αἱ τῇ τῆς ἁμαρτίας αἰσθήσει πεζόμεναι συνειδήσεις, καὶ τὸ σὸν χάος ἐνδυόμεναι, δόξαν σοι καὶ αἶνον ἀποδώσουσιν. Ὁ σὸς Ἰσραηλιτικὸς λαὸς διὰ τῆς ἰδίας πονηρίας παρώργισέ σε πολλάκις, σὺ δὲ, ἅτε δίκαιος ὢν κριτὴς, θλίψεις αὐτῷ ἐμφόρους ἐπέβαλες· ἀλλ' ὅμως ὁσάκις μετανοήσας ἐπέστρεψε πρός σε, τοσάκις τὸν σὸν ἔτυχεν οἰκτιρμῶν, καίτοι γε παράδεινα εἰργασμένου, διὰ τοὺ σοῦ μετὰ τῶν σῶν ἱερέων, τὸ Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, καὶ τὸ Ἰακώβ, πεποιημένας συνθήκας, τὰς ὑπισχνημένας αὐτοῖς μάστιγας καὶ συμφορὰς ἀπέστρεψας, ὥστε σε τὰς αὐτῶν οὐδέποτε ἀπώσασθαι βουλάς. Ἡμεῖς δὲ ἐκ τῆς σῆς χάριτος πολὺ κρείττονας ἐλάβομεν συνθήκας, αἷς καθ' ἑκάστην ἐνδιατρίβειν δυνάμεθα· ἐκείνας δηλαδὴ τὰς ἐν τῷ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸ σωτήριος ἡμῶν δεξιᾷ δεδομένας, ἃς τῷ αἵματι αὐτοῦ γράφεσθαι καὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ὑποφεσπίζεσθαι ἠθέλη-

σας. Τοιγαροῦν, Κύριε, ἀπαπόμβοι ἐσμεν πῖς, καὶ εἰς ἀνθρώπινον οὐδὲν τὰς ἐλπίδας αἰωρτημένοι, πρὸς ταύτας τὰς ἀδαμαντικὰς σωτηρίας καταφεύγομεν, δι' ὧν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς τὸ ἴδιον σῶμα σοὶ προσενέγκας, ἅμα καὶ σὲ ἡμᾶς κατήλλαξε. Ἀπόβλεπε οὖν Κύριε εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ, οὐκ εἰς τὸ ἡμέτερον πρόσωπον, ἵνα διὰ τῆς αὐτοῦ ἐντεύξεως ἡ ὀργή σου καταπαυθῇ, καὶ ἡ σὴ ὄψις ἡμῖν ἐπιλάμψῃ, εὐφροσύνην καὶ σωτηρίαν φέρουσα. Ἔτι δὲ ἡμᾶς τὸ ἀπὸ τοῦδε τῷ σῷ ἁγίῳ Πνεύματι κυβερνῆσαι ἀξίωσον, ὅπως ἡμᾶς εἰς κρείττονα ζωὴν ἀναγάγῃ· δι' ἧς

» Τὸ σὸν ὄνομα ἁγιασθήτω· ἐλθέτω ἡ βα-
» σιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν
» οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. τὸν ἄρτον ἡμῶν
» τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· καὶ ἄ-
» φες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡ-
» μεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. καὶ
» μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ
» ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ
» βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς
» αἰῶνας. Ἀμήν.

sti. Quapropter, Domine, nobis ipsis renuntiantes, omnique alia spe valere iussa, ad faustum hoc fœdus confugimus, quo Dominus noster Iesus Christus corpus suum tibi in sacrificium offerens, nos tibi reconciliauit. Intuere igitur Domine in Christi tui faciem, non in nostram, vt eius interceſſione ira tua placetur, faciésque tua super nos ad gaudium & salutem refulgeat: ac nos posthac tuo Spiritu sancto regendos & gubernandos suscipias, qui nos in meliorem vitam regeneret, per quam

Nomen tuum sanctificetur, veniat regnũ tuum: fiat voluntas tua, quemadmodum in cælo, sic etiam in terra. Panẽ nostrum quotidianum da nobis hodie: & remitte nobis peccata nostra. etenim ipsi remittimus omnibus qui debent nobis. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Quia tuum est regnum, & potentia, & gloria in secula. Amen.

Quanuis autem indigni ſimus qui pro nobiſmetipſis os aperiam⁹, & te in rebus aduerſis inuocemus, quum tamen mandaueris vt alii pro aliis precaremur, nos pro omnibus fratribus, eiuſdem corporis membris, quos nunc tuis flagellis caſtigas, preces tibi fundimus, & vt irā tuā ab illis auertas obſecramus: nominatim verò pro N. & N. Memineris Domine, eos quoque filios tuos eſſe, ſicut & nos: atque ideo, quanuis te offenderint, ne tamen bonitatis tuæ & miſericordiæ erga eos curſū interrumpas, quam perpetuam erga tuos omnes fideles fore promiſiſti. Tuas igitur omnes Eccleſias oculo tuæ clementiæ intueri digneris, omnéſque populos, quos nunc aut peſte, aut bello, aut alio flagelli genere cædis, & ſingulos homines qui verbera tua ſentiunt: qui videlicet carcere cōſtricti ſunt, morbóve aut pauperie afflictantur: conſolationémque omnibus, prout illis opus ea eſſe cognoſcis, afferēs, & caſtigationes tuas ad vitæ emendationem illis vtiles reddens, patiētia eos inſtruere, ſeue-

Εἰ δὲ καὶ ἀνάξιοι ἐσμὲν ἀφ' ἑαυτῶν ἀνοῖξαι τὸ στόμα, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν παρακαλέσαθαί σε ἐν ἀπορίᾳ καθεστηκότες, ὅμως γε ἐπειδὴ ἡμᾶς ὑπὲρ ἀλλήλων προσεύχεσθαι ἐκέλευσας, ἀνάγκας σοι ὑπὲρ πάντων τῶν παλαιπώρων ἀδελφῶν ἡμῶν ποιούμεθα, τῷ τὸ αὐτὸ σώματος μελῶν ὄντων, καὶ τῷ σὴν ὀργὴν ἀπ' αὐτῶν ἀποσκέφειν ἐκλιπαροῦμεν. ἰδίᾳ δὲ ὑπὲρ τῶν δεινὰ καὶ τῶν δεινά. μέμνησο Κύριε ὅτι σάρξ τέκνα, καθάπερ καὶ ἡμεῖς. εἰ οὖν καὶ προσέκρουσάν σοι, μὴ τῷ σὴν εἰς αὐτοὺς ἀγαθότητα καὶ τὸν σὸν ἔλεον παύσῃς, ὃν εἰς πάντας τοὺς σοὺς πόθους ἀδιάλειπτον ἔσεσθαι ὑπὲρ ἔχομεν. Γάσας σίνωσι τὰς σὰς ἐκκλησίας ἐλεπτικὸν ὄμμα πρόβαλλε, καὶ παπὶ λαῷ ὃν νῦν τῇ τῶν λοιμῶν, ἢ πολέμου, ἢ λιμῷ ὁποιαδήποτε μάστιγι δαίρῃς· καὶ ἰδίᾳ δὲ ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ἀνθρώπων τὰς τοῖς σοῖς πληγαῖς τυπτομένῳ, καὶ νόσῳ, ἢ δεσμῷ πεινῶντι, ἢ πενίᾳ καταπονουμένῳ· παράμυθά τε ἑκάστῳ, καθόσον σοῦ ἐνδεῆ ὄντα γινώσκεις, φέρων, καὶ ἐκ τῶν σῶν κολάσεων τὸ βίου ἐπανόρθωσιν αὐτοῖς ἐμποιῶν, ἀνεξικακίαν αὐτοῖς ἐπαίζειν, μηδὲ κατὰ τὸ ἀκρι-

ξοδίκαιον, ἀλλ' ἐπιεικέστερον αὐτοῖς προσφέρεσθαι· τέλος ἦ, αὐτὸς ἀπαλλάττων, ἱκανὴν ἀφορμὴν τὴν τῆ σῆ ἀγαθότητι ἐπαγάλλεσθαι, καὶ τὸ σὸν ὄνομα δοξάζειν, αὐτοῖς δυνῶν ἀξίωσον. Μάλιστα δὲ εἰς τ' ἀγῶνα τ' σῆς ἀληθείας ἀγωνιζομένοις ὄπτελέπειν μὴ ἀπαξιώσης, καινῆ τε ἅμα καὶ ἰδίᾳ, ὅπως χθονίου πνεύματος καὶ ἀέρινον φρόνημα ταῖς αὐτῶν ψυχαῖς ἐμφύῃς, ἐναφανίζῃς αὐτῶν καὶ παντοκρατὴς βοηθὴς, πάντα τὰ σκυβωρύματα καὶ πολύτροπα μηχανήματα τῶν αὐτῆς τ' καὶ τῶν ἐχθρῶν ὄντων ἀναιρέτης, τῶν τε λύσαν αὐτῶν χαλινοῖς καὶ ἀναχαίτης, ὡς τ' αὐτῆς εἰς ἀφανῶν πάσας τὰς ὑλημερὰς κατά τε σοῦ καὶ τῆ τῶν σῶν μαθητῶν ἐφόδους τελευτᾶν. Οὐδέ γε ὅλον τ' Χριστιανισμὸν ἐξαπορούμενον, τ' τῶν σοῦ ὀνόματος μνήμων ἐν τῆ γῆ παντελῶς ἀφανιζομένων, ἐκείνους ἐφ' ὧν τὸ σὸν ὄνομα ὄπτεσθαι ἔλασας, δεινὸν ὄλεθρον πάσχοντας ὠφελόες. ἵνα μὴ οἱ Τοῦρκοι, οἱ ἐθνικοὶ, οἱ βάρβαροι, οἱ τὰ τῶν πάππα φρονοῦντες, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ἀλλότριοι εἰσὶ, τῷ σῷ ὀνόματι ἀχρὶ καὶ

ritatíque tuæ moderari, ac tandem eos liberando, plenam illis materiam exultandi in tua bonitate, sanctúmque tuum nomen benedicendi præbere digneris. Præcipuè verò in eos qui pro tua veritate decertant, oculos conuertere velis & publicè & priuatim, vt inuicta eos constantia robores, tuteris eos, & vbique opituleris, omnes hostium illorum tuorúmque technas & machinas irritas reddens, furorem eorum refrænans, omnes eorum conatus ignominiæ damnans. Neque Christianissimum omnino deploratum esse permittas, ne memoriam nominis tui in terris penitus aboleri sinas: ne eos super quos nomen tuum inuocari permisisti, luctuoso interitu obrui patiaris: ne Turcæ, Ethnici, Barbari, Papistæ, aliique infideles nomini tuo cum

blaſphemiis inſultent.

Tibi igitur preces fundimus, Pater cœleſtis, pro omnibus principibus & magiſtratibus quorum miniſterio ad nos gubernandos vteris. Potiſſimum verò pro huius vrbis præfectis: vt Spiritum tuum, qui
Pſal.51.c. ſolus bonus eſt & verè "principalis, impertiri illis atque in dies augere digneris: adeo vt Ieſum Chriſtum, Filium tuum, Dominum noſtrum,
1.Tim.6.c apoc.17.d & 19.c. "dominatorẽ dominatorum regémque regum eſſe certò perſuaſum habentes, quemadmodum tu illum
Mat. 28.d "omni poteſtate in cœlo & in terra donauiſti, ita & ipſi in ſuo principatu cultum illius & regni eius amplificationem ſibi ante omnia proponant, ſuos ſubditos (qui ſunt manuum tuarum opificia, & paſcuorum tuorum oues) pro tuo arbitrio gubernantes: vt & hîc & in alia quauis orbis terrarum parte, pace ſtabili fruentes, te cum omni ſanctimonia & puritate colamus:
Luc.1.g. "metúque hoſtium noſtrorum libe-

βλασφημίαν προβαίνοντες ἐντρυφῶσι.

Ικέτιδες δέ σε, Πάτερ ἐπουράνιε, καὶ ὑπὲρ πάντων ἀρχόντων καὶ προστατῶν, οἷς σὺ τὴν ἡμῶν κυβέρνησιν χεῖρι ὑπηρέταις· μάλιστα δὲ ὑπὲρ τῶν ταύτης τῆς πόλεως προστασίαν παρειληφότων· ἵνα τὸ σὸν πνεῦμα, ὃ μόνον ἀγαθὸν καὶ ἀληθῶς ἡγεμονικόν ἐστι, μεταδοῦναι αὐτοῖς καθ' ἑκάστην αὔξην ἀξιώσῃς· ὅπως πεποιθότες ὅτι σὸς μὲν υἱὸς Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Κύριος ἡμῶν ἀρχόντων ἄρχει καὶ βασιλέων βασιλεύει, καθάπερ σὺ πάντα τὰ κατ' οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν τῇ αὐτοῦ ἐξουσίᾳ ὑποχείρια κατέστησας, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ αὐτοὶ τὸ θεραπεύειν αὐτὸν καὶ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν ἐν τῇ αὐτῶν ὑπηκοΐᾳ αὔξειν, διὰ σοῦ δῆς, ὡς ὑδὲν ἄλλο, ἔχωσι, τοὺς ὑποκειμένους, (οἱ τῶν σῶν χειρῶν δημιουργήματα καὶ τῆς σῆς νομῆς πρόβατα εἰσὶν) ἀρεσκόντως σοι διοικοῦντες· ἐφ' ᾧ ἡμᾶς ὄφελος ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλῃ ὁπηδήποτε τῆς οἰκουμένης, εἰρηνικῶς διάγοντας, ἁγνῶς καὶ ὁσίως σοὶ λατρεύειν, καὶ τὸ ἀπὸ τῶν ἡμετέρων ἐχθρῶν φόβου ἀπηλλαγμένους,

ἀφορμὴν τῷ πᾶς σῆς δόξης ὑπφημισμάτων πάντα τὸν βίον διατελεῖν ἔχοντας.

Επειτα ὃ διὰ τῶν ἡμετέρων στόματων ζυνιστάμβί σοι, ὦ ἀληθινὲ πάτερ καὶ σῶτερ, πάντας οὓς ποιμνίας τοῖς σοῖς πιστοῖς κατέστησας, καὶ ὧν ὑπμνήσεις ταῖς ψυχαῖς ἐνεχείρισας· σωελόντι δ' εἰπεῖν, ὅσους τ' ἱερουργοὺς ἀγγελίας διακόνους ἀπέδειξας· ἵνα διὰ τὸ ἁγίου πνεύματός σου ἡγεμονεύης αὐτῶν, ὅπως καλοὶ καὶ πιστοὶ τῆς σῆς δόξης ὑπηρέται ἀναφαίνωνται· τοῦτο ἀεὶ διατεινόμβνοι, τοῦτο ἐν πάσαις ταῖς ἑαυτῶν ὑπβολαῖς σχαζόμβνοι, πᾶν πάντα τὰ καλαίπωρα σκέλη τὰ διεσκαρμένα εἰς ἓν ἀγείρεσθαι, καὶ στὸς Ιησοῦν Χριστὸν Κύριον ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς ποιμέσι στρατεύοντα καὶ τ' ὑπσκόπων ἄρχοντα, ἐπανάγειν· ἵνα καθ' ἑκάστην ἐν αὐτῷ στὸς πᾶσαν δικαιοσύνην καὶ ἁγιωσύνην στρυκόπωσιν. Γλυκὺ ἀλλὰ καὶ ταῖς σαῖς ἐκκλησίας ἁπάσας τοῦ σώματος τῶν ἁρπακτικῶν λύκων ἐξαίρειν, καὶ πάντων τ' μιαιφόνων ἀπαλλάξαι ἀξίωσον, τ' ὑπὸ τῆς ἰδίας φιλοδοξίας καὶ φιλοκερδείας, ἀλλ' ὃ τῇ τοῦ ἱεροῦ σου ὀνόματος δοξολογίᾳ, καὶ τοῦ σοῦ ποι-

rati, materiam celebrandæ tuæ laudis toto vitæ nostræ tempore habeamus.

Deinde precibus nobis tibi commendamus, Pater verax & Seruator, omnes quotquot fidelibus tuis pastores constituisti, quorum etiam tutelæ animas commisisti: quos denique sacrosancti tui Euangelii dispēsatores esse voluisti: vt eos sancto tuo Spiritu regas, quò probi fideléſq; gloriæ tuæ ministri cōperiantur: huc studium omne cōferentes, conatusq; suos dirigentes, vt omnes miseræ oues, quæ adhuc sunt errabundæ, recolligantur, & ad Iesum Christum Dominum nostrum, præcipuum pastorem, & episcoporū "principē, re- 1.Pet.5 b.
ducantur: vt in dies maius iustitiæ & sanctimoniæ incremeutū in eo accipiant. Interea autē omnes tuas Ecclesias è faucibus rapacium luporum eripere & ab omnibus mercenariis liberare digneris, qui gloriæ tantùm aut lucri cupiditate ducuntur, de tui nominis illustratione tuique gregis

ſalute nihil planè ſolliciti.

Inſuper tibi preces noſtras offerimus, Deus clementiſſime & Pater ſummè miſericors, pro omnibus in vniuerſum hominibus: vt quemadmodum totius humani generis agnoſci vis Seruator, per redemptionem à Ieſu Chriſto Filio tuo præſtitam, ita ii qui adhuc ab illius notitia ſunt alieni, tenebriſque immerſi & ab erroribus ac ignorantia tenentur captiui, affulgente illis ſancto tuo Spiritu, tuóque Euangelio auribus illorum inſonante, ad rectam ſalutis reducantur viam: quæ in eo ſita eſt vt agnoſcamus te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtũ. Rogamus & vt illi quos iam gratiæ tuæ fauore dignatus es, quorúmque mentibus per cognitionem verbi tui illuxiſti, quotidie in melius proficiant, ſpiritualibus tuis benedictionibus ditati: vt ſimul omnes vno & corde & ore te adoremus, Chriſtúmque tuum, Dominum noſtrum,

μνίου σωτηρία σπουδαζόντων.

Πρὸς τύτοις ὃ αἰτιβολῶμαί σε, ὦ σεσωσμένε σατε Θεὸς καὶ Πάτερ ἐλεημονέσατε, κοινῇ ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων, ἵνα καθάπερ ἐγὼ βουλομαι ὅτι πᾶν ὅλου τὸ ἀνθρωπίνου γένους σωτηρίαν αἰτῆσθαί σοι, τὸ διὰ τὸ λυτρώσαντος ἡμᾶς Ιησοῦ Χριστοῦ τὸ σοῦ υἱοῦ γνωριμίαν, οὕτω καὶ ὅσοι τῆς αὐτοῦ γνώσεως μέχρι τοῦ νῦν ἀποξενοῦνται, εἰς πλάνην σκότις καταδυόμενοι, ὑπό τε πλάνης καὶ ἀγνοίας αἰχμαλωτιζόμενοι, διὰ τῆς τοῦ σοῦ Πνεύματος φωταγωγίας, καὶ τῆς τοῦ σοῦ ἀγγελίας κηρύγματος, εἰς πᾶν ἀνθρώπους σωτηρίαν ἄγουσαν ἀνακαλῶνται· ἵνα καὶ τῶν γινώσκειν σὲ μόνον Θεὸν ἀληθῆ ὄντα, καὶ ὃν ἔπεμψας Ιησοῦν Χριστόν. Δεόμεθα δέ σου, καὶ ἐκείνοις οἷς ἤδη διὰ τῆς σῆς χάριτος ἀνοϊκῶς σεσωσμένοις, καὶ ὧν διανοίας τῇ τοῦ λόγου γνώσει κατηύγασας, ὀπίσω σημέραι δοῦναι, τὴν καὶ σαῖς πνευματικαῖς ἀλογίαις πλουτεῖσιν· ἵνα πάντες ἅμα ἀπὸ μιᾶς καρδίας καὶ ἀφ' ἑνὸς σώματος σεβαζώμεθά σε καὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ τὸν Κυρίου ἡ-

μῶν βασιλεῖ τε καὶ νομοθέτῃ τῷ σεσοφικότι ἡμῶν καὶ θεραπείαν σεσαπώμεν.

Α' ΛΛΑΙ ΧΡΙ-στιανικαὶ σεσευχαί.

ΓΡΟΣΕΥΧΗ ΟΡΘΡΙΟΣ.

Ω Θεός μου, ὁ πατήρ μου καὶ σωτὴρ ὤν, ἐπειδὴ ἐχρίσω μοι τὸ, διανύσαι τὰ τῶν νύκτα, μέχρι ταύτης τῆς ἡμέρας σεληλυθέναι, δός μοι καὶ νῶν τὸ ταύτην διαφρᾶν λατρεύοντά σοι, ὥστε μηδὲν ὅπαρ ἁπλῶν διανοεῖσθαι, μηδὲ λαλεῖν, μηδὲ πρᾶξιν, εἰ μὴ ἐφ' ᾧ ἀρεστεῖν σοι, καὶ ὡσαὶ θελήματι πείθεσθαι· ὡς ἂν πάντα τὰ ἔργα μου σεὶς τὴν δόξαν τοῦ ὀνόματος, καὶ τὴν οἰκοδομὴν τῆς πόλεως τείνῃ. ὥς γε δὲ ἀξιοῖς τὰ ἡμῶν σώματα καθαγιάσαι, ταῖς σοῦ ἡλίου ἀκτῖνας εἰς τὴν γῆν καταπέμπων, οὕτω καὶ τὴν ἐμὴν καρδίαν τῇ αὐγῇ τοῦ σοῦ

regem & legislatorem, honore debito prosequamur, ac iusto obsequio colamus.

ALIAE PRECATIONES aliquot piæ.

PRECATIO MATVTINA.

DEus mi, Pater mi, & Seruator, qui gratia erga me tua effecisti vt transacta nocte ad hũc diem peruenirem: fac etiam vt ipsum totum in sanctissimi numinis tui cultu & veneratione consumam: nihil omnino aut cogitem, aut dicam, aut faciam, quod eò non tendat vt tibi obsequar, & voluntati tuæ morem geram: quò scilicet actiones omnes meæ referantur ad gloriam nominis tui, & ad fratrum meorum salutem. Atque vt mundum hunc ad vitæ æternæ vsus solis tui splendore illuminas, ita mentẽ meã fulgore tui

Spiritus illuſtra, qui me in viã iuſtitiæ tuæ dirigat. Quo fiat vt quãcunque ad rem applicem animũ meum, is mihi ſemper ſit propoſitus finis vt tibi honorique tuo inſeruiam, omnem felicitatẽ à gratia & beneficentia tua ſola expectãs. Nec quicquam omnino aggrediar quod tibi gratum non ſit. Effice præterea vt, dum huius vitæ tuendæ cauſa laboro, & ea curo quæ ad victum & cultum corporis pertinent, altius tamen erigam animum, ad beatam nẽpe & cœleſtem vitam, quam filiis tuis promiſiſti. Nihilominus tam animæ quàm corporis protectorem te mihi exhibendo, aduerſus omnes Satanæ tentationes me confirmes ac munias, & ab omnibus quæ impendent periculis liberes. Ad hæc, quum nihil proſit cœpiſſe niſi perſeueretur, à te peto Domine ne mihi in hodiernum diem tantùm ſis dux ac rector, ſed vſque ad vitæ finem: gratia in me tuæ dona adaugens in dies, donec penitus adhæream Filio tuo Ieſu Chriſto, qui verus eſt ſol

πνδύμαπς φώπσον, τῇ πρὸς τὸν σὴν δι-
καιοσώνῃ ὁδηγησούσῃ με. ὥστε, ᾧ ἂν ποτε
ἐγχειρήσω πράγματι, πρὸ πάντων ἀεὶ τὸν
φόβον σου πρὸ ὀφθαλμῶν μου, καὶ πάντα πρὸς
τὸν σὸν ζῆλον ἀναφέρειν, οὐδὲν ἀγαθὸν
ἄλλοθεν ἢ πρὸ τῆς σῆς χάριτος καὶ ἀλο-
γίας πεποθοῦντα· ἵνα μηδ' ὁποσῶν ὀρμή-
σω, πλὴν τῶν ἀρεστόντων σοι, ποιῆν. δὸς δὲ
καὶ τὸ μεταξὺ πονοῦντα ὑπὸ τῶν προέσα-
σαν πρὸς τὸν παρόντα βίον ἀναγκῶν,
περαιτέρω πρεβαίνειν τῇ διανοίᾳ, ἀποβλέ-
ποντα εἰς τὸν ἀΐδιον βίον, ὃν τοῖς σοῖς τέκνοις
δώσειν ὑπέσχου. Οὐ μόνον δὲ τὸ τε σώ-
ματος καὶ τῆς ψυχῆς μου ὑπερασπίζων,
πρὸς πάντας τοῦ διαβόλου πειρασμοὺς ὅ-
πλισόν με, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἡμῖν ὑπαρ-
μαλῶν κινδύνων ῥῦσον. Ἐπειδὴ δὲ οὐ-
δὲν ὠφελεῖ τὸ ἄρξασθαι καλῶς ποιῆν, ἐὰν
μὴ ὡς οὕτω ποιῶν διαπελῇ, μὴ εἰς τὸν σὸν
μέρον μόνον ἡγεμόνα καὶ κυβερνήτης ἐμοὶ
εἶναι Κύριε, ἀλλὰ πρὸς πάντα τὸν βίον· ὅπι
δοσιν ἐν ἐμοὶ καθ' ἑκάστην λαμβανόσης τὸ
σῆς χάριτος, ἕως ἂν παντελῶς ἐνωθῶ τῷ
ὑφ' ὃν Ἰησοῦ Χριστῷ, ὃς ὄντως ἥλιος

τὴν ἡμετέρων ψυχῶν, λάμπων ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς, καὶ ἐς τὸν ἀεὶ χρόνον. Ἵνα δὲ ταῦτων ἀξιωθῶ σοῦ, καταξιωθῶ, ἀνάβολώσε τὴν ἁμαρτηθέντων μοι ἄμνηστιν, καὶ δέξαι τὸ σοῦ ἀνεκδιηγήτου ἐλέους συγγνώμην ἐμοὶ ἔχειν, ὡς ἂν ἐπιχαίλωδέξειν πᾶσιν ὅσοι σε ἐκ καρδίας ἐπικαλέσωνταί σε. ὑπὲρ ἂν ἁπάντων οὐδὲν ἦσον ἢ χαὶ ἐμαυτὸν ἐν οἴομαι τῷ σῷ υἱῷ Ἰησοῦ Χριστῷ, ἱκετείαν ἐκπιοῦμαι, κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ παραδοθεῖσαν ἡμῖν προσευχήν, λέγων, Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, [καὶ τὰ ἑξῆς.] Ταύτην δὲ τὴν ἐνεργοῦσαν, Κύριε, ταῖς ἄλλαις πᾶσιν, τὸ ἐν τῇ ἱερᾷ σου πίστει ἐρριζωμένον διαπλέκειν, ἵνα σὺ τὴν ἐμὴν καρδίαν χαὶ τὸ ἄγαν ἐλέους σου ἀνεφύτευσας· ταύτην καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν ἐμοὶ αὔξησον, καὶ προπαιμετρῶν δ' διαλίμπανε ἕως αὐτὴ ἕκπλεως γένηται. ἧς τὴν ὁμολογίαν ποιῶμαι, λέγων, Πιστεύω εἰς Θεὸν πατέρα, [καὶ τὰ ἑξῆς.]

Ἄλλη προσευχὴ ἑωθινή, ἔμμετρος.

Ὦ πάτερ, ὡσαύτως, δὸς ἡμῖν νύκτα περῆσαι, Δὸς πάλιν ἀνατεῖλαι ἐς αὐτὸ φάος ἠελίοιο·

animarum noſtrarum, interdiu & noctu lucens, ſine fine & in æternũ. Quæ tot tantáque beneficia vt abs te obtineam, obliuiſcere delictorum meorum, eáque infinita miſericordia tua remitte. quod te facturũ promiſiſti omnibus qui te ex animo inuocauerint. Pro quibus omnibus, nõ ſecus quàm pro memetipſo, in nomine filii tui Ieſu Chriſti Domini noſtri, ſupplices preces tibi fundo, ſicut ille precari nos docuit: dicens, Pater noſter qui es in cœlis [&c.] Hoc etiam, Domine, largire mihi, vt in ſancta tua fide conſtanter maneam, quam cordi meo inſeuiſti pro tua miſericordia: auge in dies eam in me, cumulatiorémque redde, donec omnibus ſit numeris abſoluta. Cuius confeſſionem edo, dicens, Credo in Deum Patrem, [&c.]

Alia precatio matutina, carmine,

Seruator, noſtérque parens, iam nocte peracta,
Fac iubar exortum cernamus amabile ſolis.

Fácque diem totum tibi grata loquamur,agamus:
Nec niſi grata tibi voluamus pectore noſtro.
Quinetiã vt radiis ſolaribus omnia luſtras
Corporibus noſtris, animas ſic lampade dia
Spiritus ille tuus colluſtret, luminis autor:
Mentis vt ante oculos ſemper tua gloria noſtræ
Verſetur, mandata tua & tua ſancta voluntas
Noſtra regant, vbicunque erimus, veſtigia ſemper.

Ex Pſalmo 143,

Fac vt manè audiã miſericordiam tuam:quoniam in te ſperaui.

Oſtende mihi viam in qua ambulem: quoniam ad te leuaui animam meam.

Libera me de inimicis meis Domine:ad te confugi.

Doce me vt faciam voluntatem tuam: quia tu es Deus meus.Spiritus tuus bon⁹ deducat me in terra recta.

Καὶ πάλιν ἐξανύειν ἦμαρ κεχρισμένα θυμῷ
Μοῦνα πρὸ ἔργοντας ἰδ' ἐν φρεσὶ μηπόωντας.
Ἠΰτε καὶ ἠελίου πάντ' ἀκτίνεσι φαίνεις
Σώμασιν ἡμετέροις, ὡς καὶ σοῦ πνεύματος αὐγῇ
Ἡμετέραις ψυχαῖς ἐπιφαύσκεο· ὥστε σὸν αἰεὶ
Δέρκεσθαι κλέος αἰπύ, καὶ ἐν πάντεσσι νοῆσαι
Ἔργοις καὶ μύθοις, μετόπισθε δὲ σῆς ἰότητος
Σῶν τε ἐφημοσυνῶν ἀδάμονα ἴχνια βαίνειν.

Ἐκ τοῦ ρμγ΄ ψαλμοῦ,

Ἄκουσόν μου ποίησόν μοι σωθῆναι τὸ ἔλεός σου· ὅτι ἐπί σοι ἤλπισα.
Γνώρισόν μοι Κύριε ὁδὸν ἐν ᾗ πορεύσομαι· ὅτι πρός σε ἦρα τὴν ψυχήν μου.
Ἔξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, Κύριε· πρός σε κατέφυγον.
Δίδαξόν με τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημά σου, ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεός μου. τὸ πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσει με ἐν γῇ εὐθείᾳ.

ΓΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΦΟΙ-

τῶντος παιδὸς ἢ μειρακίου εἰς διδα-
σκάλου, ἧς τὰ ῥήματα ἐκ τῦ ριθ ψαλ-
μοῦ ἔιληπται.

Ἐν τίνι κατορθώσι νεώτερος τὴν ὁδὸν αὐ-
τῦ; Ἐν τῷ φυλάξασθαι τὰ λόγους σου.

Καὶ μετ' ὀλίγα,

Ἀπόκαλυψον τὰ ὀφθαλμούς μου, καὶ κατα-
νοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τῦ νόμου σου.

Ὀλίγῳ ὕστερον,

Ὁδὸν δικαιωμάτων σου σωφίσόν με, καὶ ἀ-
δολεχήσω ἐν τοῖς θαυμασίοις σου.

Κύριε, ὁ πάσης παιδείας καὶ σοφίας ὢν
πηγή, ὁ κτίσας τὴν ἀδιήγητον σου ἀγα-
θότητα δίδου ἐμοὶ ἁπαλῷ ἔτι ὄντι διδα-
σκάλους τοὺς παιδεύσοντάς με τὰ καλὰ
τῶν μαθημάτων, ὅσα αἰῶνα ὁδεῦ χρήσι-
μά μοι εἰς καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ βίου διαγω-
γήν· μὴ ἀπαξιώσῃς με οὐδὲ τῆς σῆς αἰ-
νέσεως, ὑφ' ἧς ἀποσκιασθέντος τὸ ἐν τῇ ἐ-
μῇ διανοίᾳ σκότους, αἰῶνα τὴν παιδείαν
ἀμαθῶς ἔχω. καὶ μοὶ καὶ μνημονικόν
με ποίησον μᾶλλον ἢ αἰῶνα, ἵνα μὴ αὐτῆς

PRECATIO PVERI
vel adolescentis scholam adeuntis, cuius prior pars ex 119 Psalmo sumpta est.

IN quo instituet adolescēs viam suam; Si prudenter se gerat iuxta sermones tuos.

Et paulo pòst.

Retege oculos meos, & aspiciam mirabilia Legis tuæ.

Aliquanto pòst,

Viam præceptorum tuorum fac me intelligere, & meditabor in mirabilibus tuis.

DOmine, qui fons es sapientiæ omnis & doctrinæ, quando pro singulari tua bonitate, hoc mihi præstas vt bonis artibus imbuatur hæc mea pueritia, quæ mihi ad sanctè honestéque viuendum sint adiumento: mentem quoque meam, quæ cæcitate alioqui laborat, illustrando, simul effice vt ad percipiendam doctrinam sim idoneus. Memoriam quoque meam confirma, ne illa mihi

excidat. Cor denique meũ guberna, vt ad proficiendum voluntarius atque etiam auidus accedam: ne mihi hæc quam tu nunc concedis facultas ignauia mea pereat. Proinde Spiritum in me tuum infunde: Spiritum, inquam, intelligentiæ, veritatis, iudicii, ac prudentiæ: ne ſucceſſu ſtudium meum careat, & irritus ſit erga me magiſtri labor. Porrò quodcunque ſtudii genus ſuſcipiam, fac vt illud in rectum finem deſtinare meminero: nempe, vt te in Chriſto Filio tuo cognoſcens, plenam ſalutis & vitæ fiduciam in tua gratia collocem, téque vero & accepto tibi obſequio colam: atque ita, quicquid addiſcam, mihi ſit ad rectam pietatis regulam adminiculo. Adhæc, quum humiles ſapientia, rectos corde notitia tui illuſtraturum te promittas: ſuperbos verò & improbos deiecturum te denunties, vt in ſenſu ſuo euaneſcant: peto vt me ad verã humi-

ὑπολαμβάνωμαι. ἐπ δὲ καὶ ταύτῃ τῇ
καρδίᾳ μου δι᾽ἀθεσίαν ἐμποίει, ὥστε αὐτῷ
μετὰ πολλῆς ὑπδέχεσθαι· ὡς μὴ
ὑπὸ ῥαθυμίας ὑστερήσας τῆς παρ᾽
αὐτοῦ διδομένης μοι ἀκαμείας λάβω. Τοιγαροῦν
ἔγχόν μοι τὸ σὸν πνεῦμα· λέγω δὴ, τὸ πάσης νοήσεως, ἀληθείας, ὀρθῆς κρίσεως, φρονήσεως χορηγὸν πνεῦμα· μήπως αὐτός τε μάτην πονῶ, κἀμὲ ὁ διδάσκων με ἀνύῃ.
Εἰ δέ ὁποιῳδήποτ᾽ αὖ τῷ μαθητῇ χαλάζων ὦ, ἐν αὐτῷ τὸ πρέπον σκοπεῖν μοι πάρεστι· ὅς ὅτι τὸ γινώσκειν σε ἐν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, πρὸς τὸ πεποιθέναι πάντως τῇ σῇ χάριτι, ἐπ᾽ αὐτῇ μόνῃ ἐλπίδας τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ζωῆς ἔχοντα, καὶ τῷ ἀληθινῷ καὶ ἀληθεύοντι θεραπείαν πρόσφορον· ὥστε πρὸς ταῦτα ἀνδρὸς ὀργάνου τῇ παιδείᾳ χρῆσθαι. Ἐπειδὴ δὲ ἐπαγγέλλω μὲν τοῖς ταπεινοῖς σοφίαν δώσειν, ἠπείληκας δὲ πρεσβεύσειν τῶν ὑπερηφάνων ἐν τῷ ἰδίῳ νοΐ μωραινομένων· καὶ τοῖς μὲν ὀρθοτόμοις ἐμφανίσειν σεαυτὸν ἔφης, τοὺς δὲ πονηροὺς ἀποστρέψειν· ἐκ τοῦ αἰτεῖσθαι παρὰ σοῦ, ἵνα με πρὸς τὴν ἀληθῆ ταπεινο-

φροσύνην ἄγης, δι' ἧς πρέπον μύσει, εἰς δὲ τοὺς πρεσβεύουσιν ἐμοῦ χάριν τὴν σὴν διάταξιν, ἀμάχητος καὶ ἀνίκητος γενοίμην. Ἐπὶ πᾶσι δὲ Σύνοιδας, γνῶσιν καὶ ἀληθῆ πρὸς σὲ διάνοιαν πρὸς τὸ ζητῆσαί σε ἐνεργάζου τῇ ἐμῇ καρδίᾳ, πάσας κακὰς ὁρμὰς ἐξ αὐτῆς ῥιζηδὸν ἀποστάσης· ἵνα τὸ ἀπὸ σοῦ δεδιπλασιασμένον ἐμαυτὸν εἰς ὑπήκοον ὑπηρετῶν σοι πρὸς τὸ ἐπιθύμημα ὡσαύτως καὶ ἀνδρωθεὶς ὑπὸ σοῦ πρεσβεύω. Τὴν δύναμίν μου ὑπερεῖναι πάσαν, ὦ πάτερ τῶν οἰκτιρμῶν, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ἀμήν.

Ἐκ τοῦ ψαλμοῦ,

Τὰ ἀπόῤῥητα τοῦ Κυρίου εἰς φοβουμένους αὐτὸν, καὶ τὴν αὐτοῦ διαθήκην φανερῶσαι αὐτοῖς.

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΩΝ ΚΑΤΑΚΛΙΝΟΜΕΝΩΝ, ἢ ΠΡΟΣΤΕΚΤΑ ΕΚ ΤΟΥ ΡΛ ΨΑΛΜΟΥ ΩΔΗ.

Πάντα πρὸς σὲ προσδοκῶσι Κύριε, δοῦναι τὴν τροφὴν αὐτῶν εἰς καιρόν. Δόντος σοῦ αὐτοῖς, συλλέξουσιν· ἀνοί-

litatem formare velis, qua me tibi primum, deinde etiam iis qui mihi tua autoritate præsunt, docilem & obsequentem exhibeam. Insuper, vt cordi meo, euulsis inde vitiosis cupiditatibus, serium quærendi tui desyderium insculpas: quo me iam nūc præparem ad seruiendum tibi in eo vitæ genere quod mihi quum adoleuero cōstitues. Fac me voti compotem, Pater misericordiæ, per Iesum Christum, Dominum nostrū. Amen.

Ex Psalmo 25,

Secretum Domini timentibus eum, & fœdus suum notum illis faciet.

PRECATIO ACCVMbentium mensæ, cui quædam ex Psalmo 104 sunt præfixa.

Omnia in te sperant Domine, vt des illis escam tempore suo.

Te illis dante, colligunt: te ma-

num aperiente, omnia implentur abundantia.

DOmine, penes quẽ fons eſt bonorum omnium, & inexhauſta ſcaturigo, benedictionẽ tuam in nos effunde, tuæ erga nos benignitatis dona ſanctificans, vt ſobriè (ſicuti præcipis) & frugaliter iis vtamur, nõ autem ad ingluuiem abutamur, te Patrem noſtrum omniúmque bonorum autorem agnoſcentes: ac ſic fruentes corporis alimentis vt præcipuo tamen cordis affectu ad ſpiritualẽ doctrinæ tuæ panẽ aſpiremus, quo animæ noſtræ in ſpem æternæ vitæ paſcantur: per Ieſum Chriſtum, Dominum noſtrum. Amen.

Deuteronomii cap. 8,

Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni ſermone qui procedit ex ore Dei.

Alia eiuſdem argumenti precatio, carmine ſcripta.

Cunctorum, Altipotens, qui fons & origo bonorum,
Huic noſtræ dignare Deus benedicere menſæ:

ξαντός σου τὴν χεῖρα, τὰ σύμπαντα πληθύσονται χρηστότητος.

Κύριε, ἀφ' οὗ πᾶν ἀγαθῶν εἶδος, ὥσπερ ἀπό τινος ἀενάου πηγῆς, ἀπορρεῖ, μεταδίδις ἡμῖν τῆς ἀλογίας, καὶ τῆς προσηκούσης χρηστότητος δωρήματα ἀγιάζων, ὥστε καὶ τῆς χεῖρός σου, μὴ θέλειν ἡμᾶς καθαρῶς, καὶ θέλειν τὴν ἀναίσχυντον χεῖρα μόνον, καὶ τὸ θέλημά σου, μὴ θέλειν μακροημέρευσιν ἢ πλοῦτον χρυσίου καὶ ἀργύρου πατέρα σε ἡμέτερον καὶ πάντων ἀγαθῶν χορηγὸν ὁμολογοῦντας· καὶ τὴν σωματικὴν ὕπνου θέλειν φροντίδος ἔρημον, ὥστε πολὺ μᾶλλον θεῖναι τὴν πνευματικὴν τῆς διδαχῆς ἄρτον κεχηνέναι, ὥσπερ αἱ ψυχαὶ ἡμῶν εἰς ἐλπίδα τῆς αἰωνίου ζωῆς βέβαιον διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ἀμήν.

Δευτερονομίου κεφ. η,

Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ὅτι παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ.

Ἄλλη τοῦ αὐτοῦ ὑποθέσιν ἐν μέτροις θεοπρεπῆ.

Ὑψιμέδων, πασῶν δώτωρ ἀνθρώπων ἐάων,
Εὐλογίην σεόθεν τήνδε βροτοῖς ἐπέμπεις.

Ὄφρά κεν ἀχραάντοις τάδε σεῦ δωρήματα χερσὶ
Λαζόμενοι, ἁγνοῖσιν ὁμῶς σομάτεσσιν ἔδωμεν,
Καὶ μὴ ἀεικελίως ἢ ἐδητύος ἠὲ ποτῆτος
Πιμπλάμενοι, ἕτερα λιθώμεθα κρείσσονος ἄρτου,
Γνωμαπικοῦ, ψυχῇσι φερεσβίου ἠμετέρῃσι.

ΑΛΛΗ.

Ὅσσ' ὅπι γῆς πνείει, καὶ ἠέρος, ἠδὲ θαλάσσης,
Χεῖρα τεὼ κύδιστε αἴαξ πεινῶντα δοκεύῃ.
Τεὼ γὰρ αἶψ' ἐκπετάσῃς, ἅδην τάρπησαν ἐδωδῆς.
Τοιὸν ἔκα νωῒν σε μόνον βιότοιο δοτῆρα καλοῦμεν.
Κλῦθι Γάτερ, πασῶν δῶτορ ζωητοῖσιν ἐάων.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΣ ΤΩΝ τῆς βαπτίζης ἐξανισαμένων ὕμνος, ἔστ' ἐσηγεῖται ὁ ριζ ψαλμός.

Αἰνεῖτε τὸν Κύριον πάντα τὰ ἔθνη, ἐπαινέσατε αὐτὸν πάντες οἱ λαοί.

Vt quæ largiris nobis nunc fercula, pura
Sumantúrque manu, puro comedãtur & ore.
Nec fœdè nimio potúve cibóve grauatos
Interea alterius ſubeant obliuia panis,
Qui felicem animæ tandem dat viuere vitam.

Alia.

Quæcunque in terra pontóve vel æthere viuunt,
Cuncta tuam aſpectant Domine eſurientia dextram.
Nam te illam pandente, cibo ſatiantur abundé.
Ad te ergo autorem vitæ clamamus & ipſi.
O pater, ô cunctorum audi dator alme bonorum.

GRATIARVM ACTIO, qua vtimur ſurgentes è menſa. Præcedit autem Pſalmus 117.

Omnes gentes laudẽt Dominum, omnes populi canant laudem Deo.

Quia multiplicata est super nos misericordia eius, & veritas ipsius manet in æternum.

GRatias agimus Deus ac Pater de tot beneficiis, quæ nobis assiduè pro infinita tua benignitate largiris. Primùm, quòd omnia quibus ad sustinendam præsentem vitam indigemus adminicula suppeditas: tum verò præcipuè quòd in spem melioris vitæ, quam nobis sacro tuo Euangelio reuelasti, nos regenerare dignatus sis. Téque oramus ne mentes nostras rebus his terrenis & caducis affigi patiaris: quin potius efficias vt sursum erecti perstemus in expectatione Christi Filii tui, donec è cœlo in redemptionem salutémque nostram appareat. Amen.

Alia gratiarum actio, carmine.

Omnipotens æterne Deus, rex maxime regum,
Cuius larga manus corpus satiauit abundè,
Ingentes agimus toto tibi pectore grates.

Οὗ ἐκραταιώθη τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

Εὐχαριστοῦμέν σοι ὦ Θεὸς ὅτι πᾶσιν οἷς διεργεῖ ἡμᾶς καθ' ἑκάστην διαπελεῖς. πρῶτον μέν, ὅτι πάντα τὰ πρὸς τὸν παρόντα βίον ἀναγκαῖα χορηγῶν διαλανθάνεις· εἶτα δὲ καὶ οὐχ ἥκιστα ὅτι ἠξίωσας ἡμᾶς παλιγγενεσίαν δοῦναι, εἰς ἐλπίδα κρείττονος βίου, ὃν διὰ τοῦ σοῦ ἀγγέλου ἐφανέρωσας. Ἱκετεύομέν σε μὴ πρόρρην τοῖς βιωτικοῖς πρὸς πλοῦτον ἡμᾶς, μᾶλλον δὲ τὰς ἡμετέρας καρδίας ἄνω, πρὸς τὸ ἐκδέχεσθαι τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἄφιξιν, ἐς' ᾗ ὅτι τῇ σωτηρίᾳ ἡμῶν οὐρανόθεν ἀναφανῇ. Ἀμήν.

Ἄλλος ὕμνος εἰς τὸ αὐτό, ἔμμετρος.

Κοίρανε παντοκράτωρ, ἱκανῇ χαρπέντες ἐδωδῇ,
Σοῦ χέρσα πεινάλεοισιν ἀναπτύξαντος ἀρωγὸν,
Σοὶ χάριν ἴσμεν ἄνακτι, καὶ εἰσόμεθ' ἤματα πάντα.

Ἀλλὰ πάτερ ψυχῶν ἄμμα κήδεο ἠμετεράων,
Πνευματικῆς τ' ἔμπλησον ἐδητύος, ὡς σὸν ἐέλδωρ
Κρηηώωσιν ἀεὶ, καὶ σοὶ ὀπίπεσα φέρωσιν.

ΓΡΟΣΕΥΧΗ ΕΓΚΟΙΜΗΤΟΣ.

Κύριε, ὁ τὴν μὲν ἡμέρας τὸ φῶς τοῖς πόνοις, τῆς δὲ νυκτὸς τὸ σκότος τῇ τῶν πόνων ἀναπαύλῃ ἀποτάξας, δός μοι τρεπομένῳ πρὸς ὕπνον, οὕτω διαναπαύειν ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὸ ἐμὸν σῶμα, ὡς μεταξὺ καθεύδοντος αὐτοῦ ἐγηγερῆσαι τὴν ψυχήν μου ἀτενεῖς πρός σε βλέπειν, καὶ ᾧ πόθῳ σου ἀναπλερῶσαι. μηδέ με πρόσθες, ὅταν πάσας τὰς βιωτικὰς μερίμνας ἀποθῶμαι, ἐφ' ᾗ δ' ἕναι τῷ σώματι τὴν ἀναλαμβάνειν τῇ αὖθις ἀσθενείᾳ ἡσυχίαν, ἅμα καὶ σοὶ ὑπολανθανόμενον· μᾶλλον δὲ ἡ τῆς ἀγαθότητός σου χάρις μνήμην ἀεξάγειπος ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ διαμένῃ. ἵνα, ὡς πρὸ τὸ σῶμα, οὕτω καὶ ἡ ἐμὴ ζωὴ εἰδήσεις ἡσυχίας τυγχάνῃ. Κώλυσον δὲ καὶ τὸ ἐμὸν σῶμα ἐπιτρυφᾶν τῷ ὕπνῳ· ὅπως αὖ μὴ ἀπολαύω πλέον αὐτοῦ ἢ ὅσον

Verùm & noſtræ animæ tibi ſint Pater optime curæ,
Atque cibis illas pariter cœleſtibus imple:
Vt promptæ atque alacres ſemper tua iuſſa capeſſant.

PRECATIO DORMITUM euntium.

DOmine Deus, qui noctem deſtinaſti hominis quieti, ſicut diem creaſti in quo ſe laboribus exerceat, fac quæſo ſic quieſcat hac nocte corpus meum vt animus interea tibi vigilet, erectúmque in amorẽ tui ſit cor meum: & ita, relaxandi corporis cauſa, prout eius imbecillitas poſtulat, ſollicitudines deponam, ne tui interea obliuiſcar: ſed penitus mẽti meæ bonitatis & gratiæ tuæ recordatio infixa hæreat. Hoc quoque modo fiat vt ſicuti quieſcit corpus, ita etiam ſua quiete conſcientia mea fruatur. Fac præterea ne in capiendo ſomno carnis deliciis indulgeam: ſed tantum mihi concedam quãtum

naturæ huius debilitas requirit: quo deinde ad te colendum ſim expeditior. Denique ſic caſtum me & impollutum non animo minus quam corpore, & a periculis omnibus tutum ſeruare velis, vt ipſe quoque ſomnus meus in nominis tui gloriam cedat. Quoniam verò dies hic elapſus mihi non eſt quin pluribus te modis (qua ſum in malum propenſione) offenderim: ſicut tenebris noctis à te ſuper terrā immiſſis omnia nunc obteguntur, ita quicquid eſt in me peccatorum, miſericordia tua ſepultum lateat. Exaudi me Deus, Pater & Seruator, per Ieſum Chriſtum Filium tuum. Amen.

Alia eiuſdem argumenti precatio, Verſibus ſcripta.

Rex regum, qui das noctis mortalibus vmbram,
Quæ requiem curis requiémque laboribus affert:
Corpoream molem concede quiefruiſci,

κεκτημένον σώματι ἀρκεῖ, ἐφ' ᾧ καὶ σὲ τὸν σὸν θεραπείαν μετὰ ταῦτα κάλλιον παρεσκευάσθαι. Τέλος δὲ, ἄγιον μετά τε ψυχὴν τὸ σῶμα καὶ τὰ κατὰ τὴν ψυχὴν διατήρησον, καὶ παντὸς κινδύνου ἀπάλλαξον· ἵνα καὶ ὁ ὕμνος μου καὶ δόξαν τὸ σὸν ὀνόματος ἀναφέρηται. Ἐπειδὴ δὲ οὕτως ἁμαρτωλὸς καταφορῶς καὶ τὸ ἁμαρτεῖν ἔχω, ὥστε καὶ δὲ ταύτην τὴν ἡμέραν διανηστεύσας ἄπρακτος διαπερᾶν, δέομαί σου, καθάπερ τῆς νυκτὸς ζόφῳ, τῷ ὕπνῳ τὴν ψυχὴν σοῦ καταπεμπόμενος, τὰ πάντα νεκάλυπται, οὕτω καὶ τὰ ἐμὰ πλάσματα τῷ σῷ ἐλέῳ ἀποκρύπτειν, ὡς ἂν μὴ αὐτὰ τῆς θεός σε εἰσόδου ἀπείργῃ με. Εἰσάκουσόν μου ὦ Θεός μου, ὁ πατὴρ ἅμα καὶ σωτήρ μου ὤν, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.

Ἄλλη εὐχὴ ὕπνου, ἐν μέτροις.

Ὦναξ, ὃς νύκτα θεοφερῆς χθονίοισι μέλαιναν,
Ἀρχαλέων τε πόνων καταπαύσιμον ἠδὲ μελημῶν,
Σώμασιν ἡμετέροις ὕπνον διὸν ἤλασε,

Ὅς μή σεῦ γλυκερῷ μνήμῳ κραδίην θεν
ἀπώσῃ,
Ἀλλ' ἔχῃ ἡσυχίῳ ἐν σοὶ τόφρα κεῖνο ἰαύειν·
Καὶ μή οἱ συκεροὶ θορύβημα φέρωσιν ὄ-
νειροι.
Ὡς δὲ σὺ νῶν νυκτὸς κῆ' πάντα κάλυψας
ὁμίχλῃ,
Ἀμπλακίας ἠμῶν σοῖς οἰκτιρμοῖσι κάλυ-
πτε.

Per quam nulla tui ſubeant obliuia pectus,
Sed ſimul hoc in te, ſomnū hac carpente, quieſcat:
Nec terrore agitent turbéntque inſomnia diro.
Ac veluti noctis caligine cuncta teguntur,
Noſtra tui peccata tegat miſeratio cordis.

LECTORI.

Precationes alias Græcolatinas longè doctiſſimas ſuppeditabit tibi propediē (Deo fauente) Ioannes Serranus, qui ſingulas oratione ſoluta ſcriptas ſingulis pſalmis à ſe carmine Græco redditis adiunxit. Suppeditabit autem eas à me huius libelli forma excuſas, vt et adici poſſint.

5 0 3 4 4 3 4 0 10

8 3 7 5 . 5 3 . 5

3 2 5 7 . 2 2 . 7

1 7 1 8 9 . 2 0 . 10

1 2 3 4 5 6 7 8

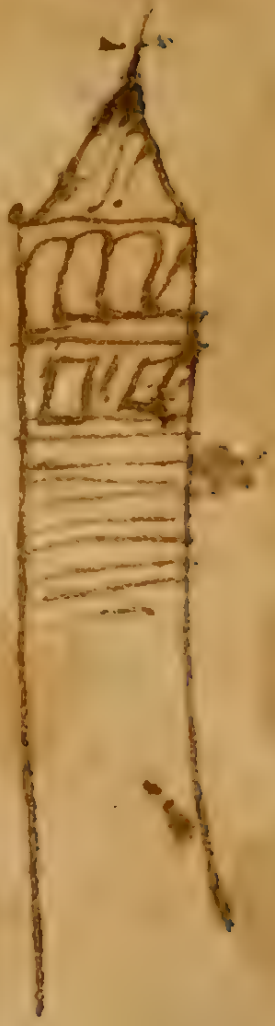

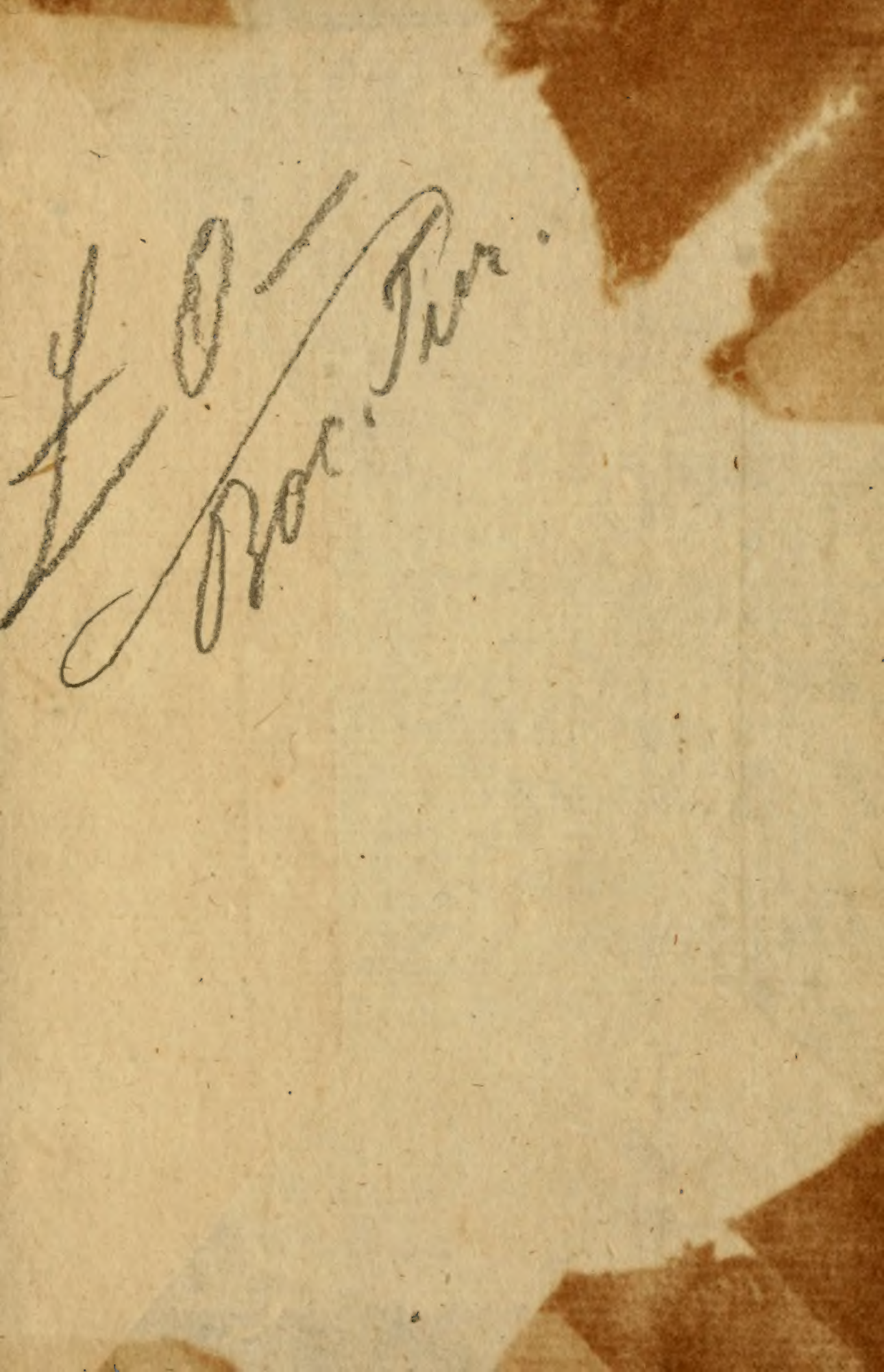

VALP